

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ул. Петра
Скарги ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: В справі християнсько-соціальної партії. — Історія церковної Унії на Буковині. — Дещо про забобонність і ворожбитство в наших гірських околицях. — Велиградський з'їзд. — Сьвященнича подруга. — Всячина. — Церковний устав і календар.

В справі християнсько-соціальної партії.

На стор. 535—6 сегорічної „Ниви“ появилася допись п. з. „В справі нашої організації“, в якій неправдиво і несправедливо осуджує ся християнсько-соціальну партію віденського парламенту.

Поминаючи недорічність автора згаданої статі, який несправедливо закидає о. Вол. Антоновичови „льогічні недорічності“, хотий сам о. Ю. Г. такі недорічності фактично поповнює, займу ся лиш узасадненем висше висказаного осуду на допись о. Ю. Г.

Автор дописі робить християнсько-соціальній партії закиди, будім то вона є християнською лиш в теорії, а в практиці „торгує правдою“, заключає „циничну сполуку з реакцією (ремінісценції з „Діла“!) всякого сорта“, є „практичним катом справедливости“, „виставляє лиш на глум ворогів імя Христа“, „виміряє стрілу в груди своєї матери Церкви“, отже „руські христ. соціали мусілиби станути в многих квестіях на пункті діаметрально противнім від теперішньої партії тогож імени“.

Не думаю застановляти ся над безкритичною фразеологією і патетичною деклямацією тих закидів, а приступаю відразу до річевої аргументації.

В христ.-соціальній партії в Австрії треба розрізнити сторону засадничу і тактичну, а в засадах треба розрізнити заса-

ди християнського світогляду (догматичні, моральні, правні) від засад політично-соціальної діяльності чисто партійної, значить такої, яка зі становища християнізму є чимсь індиферентним.

Зasadничо стоїть христ.-соціально партія на точках християнсько-католицького світогляду і в тім дусі розвиває фактично свою діяльність, поборюючи в пресі, на вічах і в парламенті змагання лібералізму до розривности подружжя, безконфесійної школи, апостазії держави від Церкви. Для щирого християнина-католика взагалі, а для катол. священика в особенности та сторона діяльності партії мусить бути найважнішою.

Політично-соціальні засади згаданої партії мають на цілі матеріальне піднесення всіх верстов суспільности, головню продуктивних, в першій мірі маломіщаньства або т. з. дрібної буржуазії, відтак робітництва фабричного та селянського. Партія дбає головню, але не виключно, про піднесення т. з. середного стану, але без шкоди для пролетаріату. Свої політично-соціальні засади старає ся партія здійснити, між иньшим і проєктом д-ра Люегера про забезпечення на старість. Закид „розбійничого рабунку поневоленних мас“ роблений партії автором о. Ю. Г. є лиш фразою взятою з соціал демократичного словара. Соц.-демократи вважають поневоленем мас, если хто важить ся виступити против них, патентованих оборонців праці. За поневолені маси вважають вони лиш пролетаріят, за кривдителей вважають всіх посідаючих, хотяй ті посідаючі часто більше терплять нужди, чим самі бездомні і безземельні пролетарі. Хто не хоче дозволити на знищення своєї екзистенції на річ пролетаріату, на тім витискає ся п'ятно гнобителя, реакціонера і пр. і пр. Сьвідомо чи несьвідомо переняв ся тим кастовим духом пролетаризму і наш автор, для якого дбає про долю непролетарів є „поневоленем мас“.

На соціально-політичні засади христ.-соціальної партії може годити ся кождей демократ, для якого пролетаріят, а працюючі маси не є тотожним понятєм. Соціально-політична програма христ. соціальної партії є щиро демократична, але не соціалістична. Партія хоче добра для всіх, а для пролетаріату домагає ся і скорочення робучого дня і побільшення платні і можливо обширного розширення політичних прав, хоть з тактичних взглядів не все такого, якого хочуть соціал-демократи. Але погляди на такі справи між людьми все розходили ся і розходять ся, а проблем той не так легкий до розв'язки, як се думають крикливі агітатори, демагоги та доктринери за зеленим столиком.

З поміж шмари баламутної балаканини о. Ю. Г. можна вилапати лиш оден конкретний закид, а іменно становище партії в справі ратифікації виборів насупротив Русинів. Від себе додає ще закид роблений партії за її становище в справі виборчої реформи до сойму.

Оден з провідників христ.-соціальної партії, др. Гесман, а з ним і більшість долішно австрійського сойму, не годить ся на

чотириєменну реформу соймових виборів. Зі взглядів тактичних, отже із обави, щоби така реформа не викликала зросту соціал-демократії, партія христ.-соціальна протить ся покищо заведеню повного виборчого права голосованя, за яким заявила ся засадничо в борбі о виборчу реформу до парламенту.

Зі становища християнської моралі форма політичного життя є річю індиферентною. Монархізм чи республіканізм, аристократизм чи демократизм, така чи иньша форма демократизму, то все форми собі рівновартні, які самі в собі не мають нічого веспільного з моралію християнізму. Для Церкви та форма буде пожадана, яка причинить ся найскорше до реалізованя царства Божого на землі. Если христ.-соціальна партія не є за повним правом виборчим, то з того не вільно піддавати в сумнів її християнського духа.

Зі становища політичного найвластивішою формою політичного життя — бодай після поглядів тепер найбільше прийнятих — булаби можливо найширша демократизація. І таку демократизацію признають христ.-соціали в засаді, а в практиці не хочуть чи не можуть її перевести з льокальних причин, над якими ту годі розводити ся. Щоби осудити їх тактику, треба пізнати ті причини, а не кричати про всілякі реакційні змаганя. Хотяйби причиною обмеженя такої демократизації було лиш змагане до ослабленя соц.-демократії, то ужите морально індиферентного средства (вибір иншої форми політичного життя) в цілі вздержаня морально злої річі (зріст соц.-демократії) не буде моральним злом, а лиш політичним змислом. Доктринер, що хоче переведеня своєї тези про чотириєменну соймову реформу, без огляду на реальні відносини, може жалувати ся на таку політику, але партія зі свого становища має політичну рацію. Засадничо християнську партію осуджувати за її чисто політичну тактику, є занадто наївне, щоби над тим довше розводити ся. Чи то робить о. Ю. Г. не знати, бо ясно того закиду в своїй дописі не робить, але того рода осуди в нас часто дають ся чути, а можливо, що і о. Ю. Г. мав то на гадці, коли деклямував про „поневолене працюючих мас“.

Конкретно зроблений закид, і то одинокий, який в згаданій дописі наводить ся, є становище христ.-соціальної партії насупротив Русинів в справі ратифікації виборів. Правда, партія заключила договір з колом польским в справі забезпеченя польских мандатів, а той факт заслугує на осуждене зі становища рускої, національної політики. Але ту треба взяти під розвагу, що кожда партія має свою політику і свої інтереси, і люди, хотяйби тої самої віри і то з пересвідчення, політично ріжнять ся між собою. Інакше в прочім представляє ся справа галицких виборів для Німця, інакше для Русина, а відтак в часах розбурханих національних пристрастей тяжко витворити об'єктивний погляд в таких справах, а то тяжко не інтересованому, а не легше і інтересованому.

Зі становища морального попиранє польских послів зі сторони христ.-соціяльних булоби тоді злом моральним і булоби нехристиянським, еслиби дотичні польські мандати фактично були здобуті морально злими средствами і еслиби христ.-соціяльна партія свідомо такі мандати апробувала. А обі ті обставини не суть евідентно висшими понад всякий сумнів; в прочім тяжко повірити, щоби польска політика виборча була так чорною, а руска так білою, як се виходилоби з щоденної преси. Не тверджу сего в тій ціли, щоби звільнити від вини христ.-соціялів, але щоби їх вину, если фактично вона існує, зменшити. Остаточно, нехай вина христ.-соціяльної партії в згаданій справі буде і моральним злом, то чи за оден промах годить ся так брутально пятнувати партію, як се робить о. Ю. Г. ведений псевдопатриотичним почуванем? Соціяльні демократи поробили беззачежно більше морально злих промахів, а однак Вч. автор досить для них вирозумілий, бо вони станули поруч руского кльобу.

Коротко: Християнсько-соціяльна партія є християнською в засаді і в практиці, є і демократичною в засаді, а в практиці о стілько, о скілько на се реальні відносини дозволяють. На еї точки політично соціяльної програми можна і не годити ся — можна бути аристократом або скрайним демократом — се вже річ особистого політичного пересвідчення. Має партія і свої промахи, бо хтож на світі є совершеним, але тих промахів є менше, чим у всякій иньшій партії, і над ними требаби жаліти, а не цинічно і брутально роздмухувати і з фаризейскою облудою шукати засадничих ворогів християнства, а фактичних приятелів поневолених. Автор о. Ю. Г. грішить незнанем партії, яку осуджує, взглядно черпає знанє з мутних каналів соціал.-демократичної і рускої преси, які ненавидять христ.-соціялів з ріжних причин, в які ту не думаю входити, а яких подавляюча часть рішучо не може остояти ся в очах правдивого приклонника християнства і церкви. За то, що партія в дуже численних точках правдиво християнська, в одній справі виступила насупереч національно політичним інтересам Русчини, нехай буде і з моральною провинію, посуджувати партію лиш о формальне християнство, то наруга і з лютіки і з любови ближнього і медвежа прислуга християнській справі. Чи Ви, отче добродію, ніколи в житю не поповнили гріха, а если поповнилисьте, чи вже пересталисьте бути правдивим християнином?

Протиставленє двох парламентарних ґруп в віденським парламенті: теоретичних християн а заразом фактичних катів справедливости з одної сторони, та принципіальних противників християнства, а фактичних хотьби і по части речників покривджених з другої сторони, се дуже плиткий — уживаю евфемізму — осуд. Чи всі христ.-соціяльні, християнські Словінці та Поляки, то самі драби, а соціяльні демократи, ліберали і Русини то самі ідеали? Противставленє тих ґруп далоби ся уняти хиба в таку форму: Люди, що в переважаючій часті стоять на християнським становищі, то становище хотять реалізувати і реалі-

зують, хоть при тім нераз — звичайно як люди — і блудять. З другої сторони суть люди, що в переважній частині засадничо і практично неґують християнізм, хотяй притім мають і деякі політично добрі, для християнства індеферентні точки. І чи можна ту надумувати ся, до якої групи нам, зн. християнам католікам прилучити ся? Се ясне як сонце, що в справах церковної політики до першої. В справах чисто політичних полишити би можна свободу, але з огляду на те, що тривалій звязи з засадничим ворогом церкви не сьміємо заключати, булоби пожаданим впливати так на першу групу, щоби вона узасаднені наші національно і соціально політичні домагання узгляднила і уможливила повну гармонію між нею а нами. В кождім случаю не сьміємо справи християнського сьвітогляду і его приклонників трактувати так з виключно національно-політичного становища, а до того так безмежно тенденційно і плитко, як автор обговореної дописі.

О. В.

Історія церковної Унії на Буковині

від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилошанин *Іван Ших*, руский Віденьський парох.

Часть II.

(Конець.).

Кімполюнг.

В глибоких горах полудневої частини Буковини лежить гарне містечко Кімполюнг; оно простягає ся майже шість кілометрів на вузькій порічині по над рікою Молдавою і з відси взяла ся его назва. Від східної сторони стерчить довжезний скалистий хребет гори Рареу, найвисшого верха тамошних гір і становить границю між Буковиною і Молдавою; від заходу і півночі підносять ся розлогі лісисті верхи. Містечко, як сказано, гарне, чистеньке, принадле числить до 7000 душ населеня, яке складаєсь переважно з Волохів, а відтак Жидів, Німців і горстки Русинів. Є там старство, суд, уряд податковий, три православні, одна руско-католицька, одна римо-кат. парохія, 5 храмів божих і 3 людові школи. Від р. 1888 получений Кімполюнг залізницею льокальною з головним шляхом залізницї черновецької.

Кімполюнг була уже в давнині звісна станція переходова із Семигороду до Сучави, а Вікенгаузер подає навіть, що в

Вамі і Кімполюнзі мали бути удільні князі еще перед тим, заки Драгош займив теперішню Буковину. При кінці 17-го віку, коли воеводи Фанаріоти опустили Сучаву, вибрали Яеси на резиденцію, скупило ся на якийсь час духове жите в Кімполюнзі, чого доказом печатня, яка там знаходила ся.

Тамозна руско-кат. капелянія заснована в р. 1836 на підставі цісарского розпорядження.

Першим душпастирем був там Теодор Рожанковский від р. 1836 до р. 1842,

від р. 1842 до р. 1844 був завідателем Софрон Витвицкий,

від р. 1844 до р. 1849 був „ Антоній де Бережницький,

від р. 1849 до р. 1850 завідовав Лев Щуровский,

від р. 1850 до р. 1853 був капеляном другим наворотом Софрон Витвицкий,

від р. 1853 до р. 1859 не було ніякого руско-кат. съвященника в Кімполюнзі, а за той час завідовали латинські съвященники з Кімполюнга і Якобшт і руский съвященик з Качики Михайл Чайковский.

Від 27-го Серпня 1859 р. до 1860 р. завідовав Николай Георгію,

від р. 1860 до 1863 завідовав Николай Соневицкий,

від 1863 до 18-го Октября 1864 р. не було в Кімполюнзі руско-кат. съвященника, завідовали латинські місцеві.

Від Октября 1864 до р. 1865 був завідателем Михайл Колянковский,

від 21-го Мая 1865 до 24 Октября 1865 завідовав *excurrando* Кирил Гаморак, капелян Качики.

Від Новембра р. 1865 до 7 января р. 1868 завідовав Лонгин Билинкевич,

від р. 1868 до р. 1869 був завідателем Василь Копитчак,

від р. 1869 до р. 1874 завідовав Євгеній Дзерович, люблений і поважаний всіми ;

від 9-го августа р. 1874 до 1875 завідовав Юліян Колубинський,

від р. 1876 до 1882 завідовав Євгеній Павлусевич,

від р. 1882 завідовав через 3 місяці Петро Мандзик,

від 1883 до 1885 завідовав Михайл Тиндюк,

від 1885 до початку р. 1886 завідовав Іван Устіянович,

від Януарія 1886 до Мая 1886 завідовав *excurrando* Іван Ших, парох сучавський,

від Мая 1886 до Марта 1888 завідовав Яков Сербинський,

від Марта 1888 до Марта 1889 завідовав Іван Заклинський,

від Марта 1889 став адміністратором, а відтак дійсним капеляном Євгеній Проскурницький.

З разу не було в Кімполюнзі ані церкви, ані дому парох; богослуження рускі відправляли ся в лат. костелі.

Перший почин до будови руско-кат. церкви в Кімполюнзі дав Юліян Кобилянський, секретар при тамошнім старостві, чо-

ловік чесний, руский патріот, церкві своїй цілою душею відда-
ний. Він випросив у тодішнього старости в Кімполонзі бл. п.
Йосифа Кохановського, котрий зівстав відтак совітником прави-
тельственным — деревляну стрільницю на материял для церкви
і взяв ся горячо до діла, аби призбирати грошеві фонди; імен-
но розсилав квестарів по складки в Галичину і Буковину, аран-
жовав на ту ціль різні забави і фантову льотерию і розпочав
в часах завідательства о. Павлусевича будову церкви, котру в
р. 1883 за о. Тиндюка викінчив. Що тамошна руск.-кат. грома-
да має свою церкву, в тім єдина заслуга секретаря Кобилянсь-
кого. Церква ся — деревляна, простора, ясна, з красним копу-
лом зістала р. 1893 гарним новим іконостасом, двома бочними
олтарями, новою апаратурою, ліхтарями і новими лавками при-
крашена, а головна заслуга належить ся теперішньому душа-
стирю о. Євгенію Проскурницькому, священникови діяльному,
ревному і загально поважаному. Церква тамошна в теперішнім
стані зачислюєсь до найгарнійше прикрашених храмів божих
нашого обряду на Буковині.

Дому парох. нема єще і доси; кромі 700 зр. пенсії і плат-
ні на мешканє, не має тамошна руско-кат. капелянія ніяких ин-
ших доходів.

Душ руско-кат. було в р. 1840 — 949, а тепер буде їх
до 450.

В грудни 1893 відійшов Проскурницький яко парох до Го-
родниці, а завідателем тамошним став Ємиліян Весоловский.

Брошківці.

Село в повіті Сторожинецькім на підгіррю буков. замешкале
Русинами по більшій части режетами (шляхтою). Є там руско-
кат. і православна парохія з двома церквами.

Руско-кат. капелянія тамошна, а взглядно початок єї за-
снованя датуєсь з року 1852. Обиватель Брошковець Іван Дун-
ка, посварившись з парохом православним місцевим, мав лю-
дям піддати гадку до переходу на Унію. Перші, що зголосили
перехід на руско-кат. обряд, були два найповажнійші з режеш-
ів: Теодор Кирка і Созонтій Нягул. Власть політична узнала
їх за бунтівників, веліла їх окувати в кайдани і замкнути до
криміналу, де они довший час пересиділи і аж згодом випуще-
но їх на волю. Но те насильство, як звичайно, засталило поіме-
нованих єще дужше в повзятім намірі і замість відстрашити
людей, притягнуло їх тим сильнійше до уніяцкої віри; бо як
наочні свідки того часу оповідають, около 1.500 православних
душ заявило ся за вірою руско-кат., т. є. більша половина села.
Однак як почин був над сподіванє світлий для Унії в Брош-
ківцях, так опієсьля з причини неприязних обставин зменшило

ся вже в короткім часі значно, бо майже до четвертини наведеної суми число руских католиків. Причини ті були слідуєчі:

1) Брак руско-кат сьвященика в місци через перших пять літ; значить ся в найважнійшій часі, де треба було секованих властью політичною і православно-духовною конвертитів скрипляти на духу, утверджувати в вірі і боронити. Перший бо душпастир брошківський руско-кат., хоть і много прислуживший ся Унії, при всіх своїх хосенних трудах і заходах в тім ділі, яко неприємний в місци і замешкалий в Вашківцях, не міг того зділати, що би був зділав, мешкаючи в самих Брошківцях. Душпастирем тим був бл. п. Александер Апшян, півнійший парох і декан коссівський. Він провадив душпастирство в Брошківцях *excurrando* від 2 Цьвітня 1852 р. до 1-го Мая 1857 р.

2) Неприяючі для Унії обставини, впливаючі з неприємности уніяцкого душпастиря в Брошківцях і природні махинації ворожих елементів, щоби унію спинити.

Підчас коли греко-кат. Консисторія львівська мала руки звязані і не могла нічого зробити для піддержаня Унії, правослашний буков. єпископ Гакман приїздив кілька разів до Брошківцевої і так самий, як неменше через своїх підвладних напертав назад уніятів на православє. Доказом сего є записки в книзі конскрипційній руско-кат. прихода брошківцевого слідуєчого змісту :

„Sozonty Niagul wurde im Jahre 1852 in Ketten geschmiedet, nachdem derselbe der esté war, der zur Annahme des ktl. Glaubens sich meldete. Durch sechs Jahre verblieb derselbe beim ktl. Glauben, war Kirchenbruder bei der gr.-kat. Kirche hierorts, u. der gr.-kat. Kurate erfreute sich eines der eifrigsten Pfarrlinges. Am 27 September 1858 wurde Seitens des moldauischen Ortskuraten der gr. nicht unirté Kirchensänger Жюка zu demselben Niagul ins Haus beschieden in der Absicht, denselben zur Annahme des Schisma zu bereden. Lange weigerte sich Niagul, bis er endlich durch Versprechungen u. Lockungen dahin gebracht wurde, dass er sich bethören liess, u. den Fehltritt machte. Während dies gegenwärtig pro memoria aufgezeichnet, wird nochmals bemerkt, dass derselbe bei der im Jahre 1852 sich bildenden gr.-kat. Kirchengemeinde der erste war, der auch die Übrigen zur Annahme des ktl. Glaubens überredete“.

3) В кінци відома в тім взгляді повільність нашого правительства при креованю якого небудь душпастирства не мало причинила ся до обмєнення числа руско-кат. душ; бо аж в році 1857 декретом міністеріяльним з дня 28-го Лютого 1857 Ч. 3040 стала в Брошківцях креована руско-кат. капелянія і тогди доперва зістав там призначений осібний душпастир в особі Теофіля Озаркевича, теперішного пароха Черемхова, котрий був там завідателем від 1-го мая 1857 до 22-го Мая 1860 р.

В р. 1860 обняв завідательство Брошковець Іполит Окуневський, теперішній парох Яворова і зістав там до Липня 1869 р. З часом его душпастирства вяже ся важна подія, бо побудоване матричної церкви в Брошківцях з дерева р. 1863, до котрого діла в більшій часті причинив ся той славної там памяти і незабутий сьвященик. На грамоті поблагословеня церкви написано так: *Ecclesiam parochialem ritus gr. cath. in localitate Broskoutz partim e collectionibus, maxima vero e parte sumptibus et opere Rdi D-ni Hippoliti Okuniewski, curati gr. cath. in Broskoutz extractam, ex ordinatione Illusmi ac Rdsmi Metrop. Consistorii d-to 22 Octobris 1863 № 4,800 emanata, die 30 Novembris anno 1863 per infrascriptum benedictam esse, hisce perhibetur*. Theodorus Mахymowicz decanus for. Bucovin. Canonicus honor. Eques c. r. ordinis Francisci-Josephi.

За тоту заслугу получив о. Окуневський від цісаря золотий крест заслуги.

Від Юлія 1869 до Мая 1872 був завідателем в Брошківцях Порфир Павлуевич, а відтак завідовав несповна оден місяць Даниїл Шкурган.

Від Юнія р. 1872 до Мая 1879 р. був завідателем Зено Сіменович. Той достойний душпастир заняв ся був дуже щиро прилученим Сторожинцем і старав ся побудовати там церкву. Писав, подавав в ріжні сторони; але заходи его, як слідно з актів, невпинні тай немалі, не довели до пожаданої ціли. Вдіяв однак тільки, що его старункови належить завдячити істноване каплиці богослужебної в Сторожинци. За его побуту дарував поміщик сторожинецький Георгій Флондор в память 25-літнього ювілею супружого цісарскої пари, кавалок ґрунту під русько-кат. церкву, котрий то ґрунт за наслідника о. Сіменовича, о. Теофіля Шухевича, теперішного приходника Садагори, продано і куплено хату, а з тої перероблено каплицю богослужебну, поблагословену деканом Максимовичем 20 Вересня р. 1880. До побудованя каплиці в Сторожинци причинили ся слідуочі тамошні парохіяне: Іван Димушевський, Іван Якубець, Іван Стосинський, Николай Яричинський і Георгій Дячук; они всі получили похвалу від львівскої Консисторії.

Отже за старанем о. Теофіля Шухевича, ревного і чесного сьвященика, бувшого в Брошківцях завідателем від Мая р. 1879 до Юлія р. 1888, повстала каплиця в Сторожинци з дзвіницею, відтак дзвіниця в Брошківцях, іконостас в матричній церкві вартости 250 зр., на котрій жертвовав бл. п. Михайло Миронюк, господар обряду східного 150 зр., 4 хоругви до брошковецької церкви даровані тамошним двірником Григорієм Долинським, також східного обряду і куплено кавалок ґрунту притикаючого до цвинтаря, через що той цвинтар збільшив ся і заложено брацтво мужеске в Сторожинци р. 1880.

По Шухевичу обіймив завідательство Брошковець Климентій Кульчицький в Юнію р. 1888 і зіставав там до 15 Новембра

р. 1888. За него заведено брацтво жіноче і на его просьбу дарували 00. Мехітаристи з Відня оден фелон вартости 40 зр для брошковецької церкви.

Від 15 Новембра р. 1888 аж до Новембра р. 1893 був в Брошківцях душпастирем Альойзій Олесницький, сьвященик високо поважаний, осьвчений, дуже діяльний і ревний; за его старанєм обведено каплицю сторожинецьку штахетами, докуплено пять пражин ґрунту, що межував з церковним, в Брошківцях побито церкву новим гонтяним дахом, а копули бляхою і помальовано сей дах фарбою для більшої тривалости. О. Олесницький достарчив мені подрібно і совісно оброблений еляборат дотично прихода брошковецького, що з подякою на сім місци підношу.

Брошковецькі парохіяне, як звичайно конвертити буковинські, не так з релігійного переконання, як з інтересу принявши унію, мешкаючи в надто великім віддаленю від церкви—(Брошківці дуже широко розкинене село) учащають до тої дуже рідко, а молодіжи майже зовсім в домі Божім не видно, та тому дуже слабо укріплені і ознакомлені з правилами кат., а тим самим і в унії. Натомість сторожинецькі парохіяне, в переважаючій часті Галичане, хотяй не мають свого сьвященика в місци, горнуть ся дуже радо до церкви і найпершим їх задушевним бажанєм: мати церкву і душпастиря в місци. Але позаяк се бажанє їх поки що лишить ся яко *pium desiderium* і они о тім знають, то многі з них латинізують ся, через що греко-кат. парохія тратить тим паче, що латинські сьвященики без жєнади мимо конкордії загортають, що попаде, до свого обряду. Конечним отже є заснованє руско-кат. душпастирства в Сторожинци і булаб то одна з більших руско кат. парохій на Буковині, бо в самім Сторожинци місті призбирало би ся до 800 душ. Брошковецький руско-кат. приход не має кромі конґруи річних 600 зр. ані ніякого поля ерекціонального, ані інших доходів. Дому парохіяльного нема еше доси, а сьвященики побірають плату на мешканє.

В Новембрі р. 1893 відійшов о. Олесницький до Галичини яко парох Торговиці, а завідательство Брошковець обіймив Григорій Боднарчук.

Бояни.

Місточко лежить над російською границею близко Новоселиці в повіті черновецькім, полученє зєлїзницею льокальною з Чернівцями. Околиця тамошна безлїсна, але дуже урожайна. Нема там доси крім почти ніякого уряду цїсарского, хоть людність Боян, складаюча ся з Волохів в головній часті, а відтак з Жидів, Русинів і Поляків, представляє поважне число, бо звиж 5000 душ. Руско-кат. парохія заснована р. 1858 і належить до тих душпастирских стацій, що повстали наслідком громадного переходу з православя. Причина сєго переходу була слїдуюча:

В 50-тих роках був православним парохом в Боянах Симеон Андрухович родом з Галичини; він почав процес з боянецьким дідичем Стефановичем за мешкане пароха і виправовав від сего послідного значну суму. Дідич став з мести агітовати між людьми, щоби перейшли на унію, знаючи, що боянецькі православні парохіяне не терпіли свого пароха. Зараз знайшло ся дуже поважне число, бо 1.500 душ, що зголосили перехід на унію. Коли парох Андрухович побачив, що буде лихо, віддав дідичови виправовані гроші під условем, щоби тепер між конвертитами агітовав против унії. Радо підіймив ся тепер дідич Стефанович тої роботи, однак мимо его агітації і православних св'ящеників, котрі в то діло вмшали ся, конвертити обстали при своїм намірі і зголосили до уряду перехід на унію.

Буковинський православний єпископ Гакман постарав ся у правительстві, що сей перехід спинювано через два роки і що в кінці зіслано до Боян комісію, котра мала розслідити легальну сторону сего переходу. Провідником тої комісії був знов совітник Сержистий, той самий, котрий придбав собі на Буковині розголос великого давителя унії. Де лиш правительстві задля унії переводило комісії, як пр. в Літенах, Брошківцях, Оршівцях і Боянах, там не хибло сего урядника. Знов оден доказ більше, як систематично поступало правительстві, щоби давити унію, коли наумисно при якій небудь нагоді вислало з комісією сего Сержистого, старого випробованого майстра від унії. А яким спеціалістою був сей урядник в тім фаху, слідно з урядового документу, який виготовив відпоручник руско-кат. Консисторії до тої боянецької комісії о. Алексей Заклинський, до митр. Ординаріату у Львові. В тім справозданю жалуєсь о. Заклинський на велику агітацію, яку розвинули були такої при комісії православні св'ященики і правительственний комісар против унії. Ми ані разу не дивуєм ся, що православні св'ященики агітовали і конвертитів в спосіб неприличний від унії відтягали; звіснож преці, що їм ходило о хліб насущний і о збережене поваги і чести своєї церкви; проте треба їм простити і їх в дечім звинити.

Але уже непростимим був поступок совітника Сержистого, котрий яко урядовий представитель об'єктивної справедливости, на першім вступі ознаймив людям, що присяга, яку котрий з конвертитів зложив в руки уніяцкогo св'ященика, є неважна і що він має власть єї скасовати. Непростимим промахом було дальше, що комісар лякав людей арештом і карами, если будуть стояти при своїм намірі; що жадав, аби конвертити зложили зараз на его руки відповідну суму на мешкане для уніяцкогo св'ященика, що тягнув комісію, котру мож було покінчити в 4, аж через 18 день і тим ділом силовав людей в часі горячої весняної роботи, вичікувати під канцелярією цілими днями на переслуханє; що дозволив агітовати в неприличний спосіб дідичови, жидам і жандармам против унії і що в кінці допустив, що садагорський начальник повітовий Захарясевиц

враз з своїм канцилістою прийшли до льокалю комісійного, ганьбили людей простацькими словами і з кпинами і погордою відзивали ся о уніятах.

Однак мимо того гнету і тої пекольної агітації, облишило ся 1.187 душ при унії, а 50 родин зголосивших перехід на унію, відпали від неї наслідком агітації і тероризму зараз підчас комісії.

Як стероризованими були таким поступком правительственних властей не лиш руско-кат. съвященики, але і декан букв. Максимович, посвьідчає сей факт, що декан довго зволікав з остаточним прийнятєм конвертитів боянецких на лоно греко-кат. церкви і що єпископ Литвинович в розпорядженю своїм до букв. деканату з дня 26-го Січня р. 1858 приказує деканови зараз, неоглядаючись на ніякі перепони, звідки би такі не виходили, ані на евентуальні неприяности, приймати боянецких конвертитів до греко-кат. церкви і пише дальше так в тім ділі:

„Die Bewohner von Bojan im Herzogthume Bukowina, welche sich in bedeutender Anzahl seit nahe von zwei Jahren zum Rücktritte in den Schoß der kath. Kirche angemeldet haben, hätten längst die Berücksichtigung ihres heilsamen Entschlusses wohl verdient; ihre allerdenklichen Hindernisse u. Schwierigkeiten nicht zu erschütternde Standhaftigkeit ist der sprechendste u. nicht zu widerlegende Beweis für die Aufrichtigkeit ihres Entschlusses; die Geduld, mit der sie alle Widerwärtigkeiten, ja selbst offenbare Bedrängnisse ertragen haben, ist eine feste Bürgschaft für ihre Überzeugung v. der Kraft der Kirche Gottes, u. eben darum ein sichtbares Merkmal der erleuchtenden Gnade des Herrn; u. es wäre frevelhaft, diesem höheren Gnadenrufe Gleichgiltigkeit entgegen zusetzen.“

До р. 1858 належали Бояни яко філія до прихода Садагори, а було там споре число душ руско-кат., які з часом задля браку свого съвященика попереходили то на латинський, то на православний обряд.

Руско-кат. парохія боянецка є одинока на Буковині, де съвященики рускі відправляють богослуженя і проповідують по волоски; книги церкв. мають від волоских уніятів з Семигороду.

З першу не було в Боянах уніяцької церкви, а богослуженя відправляли ся в латинським костелі; дому парох. нема еще і доси.

Першим руско-кат душпастирем в Боянах був Софрон Михальський, съвященик даровитий, чесний і ревний; в початках заснована прихода, положив він великі заслуги; бо володіючи добре волоским язиком, проповідав часто і кріпив на духу зі всіх боків секованих конвертитів; багато перетерпів він неприяностей, багато нападавав ся в своїй и-і своїх прихожан справі, заки гроза проминула і настав яки такий лад і супокій в парохії. Жив він в крайнім убожестві і не дїждав ся поправи

сумної долі аж до гробової дошки. В Січні р. 1868 заслаб був Михальський, а що не мав з відки ратовати ся в Боянах, тож відвезено его до черновецького шпиталю, де в Марті того самого року помер, лишивши пятеро дрібних дітей круглими сиротами; не було чим его поховати, для того збирав декан Максимович складки на его похорон.

Від 1-го Марта р. 1868 завідовав *excurrendo* Людвик Бонковський, капелян садогорський. З днем 1 Новембра 1868 прийшов до Боян яко парох Лонгин Билинкевич і провадив душпастирство аж до 10-го Марта р. 1878. З причини слабости Билинкевича, завідовав в році 1877 через короткий час парохією латинський св'ященик боянецький Каньовський і руский завідатель садогорський Теофіл Кисілевський. Від Марта до Мая р. 1877 був сотрудником Билинкевича о. Нестор Соневицький. Від Марта р. 1878 аж до Юнія р. 1892 завідовав Боянами Йосиф Баласевич. По відході Баласевича до Галичини став в Боянах завідателем в році 1892 Ілія Лабій.

Єще покійний Михальський почав збирати складки на церкву і за призьбрані гроші купив ґрунт, на котрім стоїть теперішня церков Билинкевич продовжав збиране складок і его неупинним заходам треба завдячити, що в р. 1874 зістала побудована нова церква „Рождества Христова“ в Боянах. На ту ціль жертвовали оба цісарі Франц-Йосиф і Фердинанд разом 750 зр. Фонд диспозиційний дав 300 зр., а прочі видатки покрито з складок. Церква боянецька wraz з дзвонами коштувала 4.600 зр.

О. Билинкевич, чоловік здібний і чесний, люблений і поважаний всіми, зістав в признаню положених заслуг декорований від цісаря золотим крестом заслуги з короною.

Не малі заслуги положив і наслідник Билинкевича в боянецькій приході, о. Баласевич, ревний, енергічний і примірний св'ященик. Він прикрасив боянецьку церкву гарними образами, справив апаратуру церковну, обгородив і обшальовав церкву і приобрів собі примірним житем загальне поважане. В р. 1885 устроїв Баласевич в селі Раранчу місію духовну; в часах его душпастирства перейшло звиж 300 душ православних в Раранчу на унію р. 1888. За ті заслуги зістав іменований духовним світником єпископским з відзнакою крилошаньскою.

Церква ся боянецька згоріла до тла в саму неділю великодну р. 1892. Крім конґруи річних 700 зр. і платні на мешкане не має греко-кат. парох боянецький ніяких інших доходів.

Душ руско-кат. в Боянах разом з прилученими селами є около 1.300.

Раранче.

На підставі цісарского розпорядження з дня 21-го Марта р. 1888 зістало в селі Раранче, котре доси яко філія до Боян при-

належало, засноване самостійне співробітництво з причини громадного переходу поверх 300 душ православних тамошнього села на унію. Перехід сей конфесійний відбув ся в марті 1888, а почин до сего діла дав тамошний господар Стефан Дутка враз з другими громадянами. І хоть букв. правительство зарядило в Раранчу комісію, однак тотя правительственна чинність переведена була легально і совісно. Протокол з першими конвертитами списовав в Чернівцях тамошний староста повітовий барон Гормузакі цілком обективно, хоть є він волохом православної віри, а відтак комісіював в сій справі пок. староста Стокера.

Самостійні тамошні руско-кат. співробітники слідовали по собі в такім порядку:

Володимир Каратницький від 1. Априля 1888 до 1. Августа р. 1888,

Антоній Войтіховський від 1. Августа 1888 до 1 Октября 1891,

Нестор Рудницький від Октября 1889 до 1 Юнія 1890,

иосиф Смеречинський від Юнія 1890 до 1 Декембра 1890,

Ємільян Боярський від 1. Декембра 1890 до 1. Марта 1892,

Адріян Добрянський від Марта 1892 до 1 Октября 1893,

Орест Кисілевський від 1 Октября 1893.

Платня тамошнього співробітника виносить 400 зр. конґруи і 60 зр. на мешканє; більше нема там ніяких інших доходів ерекціональних.

Церква руско-кат. будує ся — уже на укінченю — з дерева, а дому парохіального нема ещє.

Душ руско-кат. в Раранчу і прилучених є 911.

Децо про забобонність і ворожбицтво в наших гірских околицях.

Реферат о. Луки Захаряевича, виголошений д. 21. лютого р. 1907 на декан. соборчику в Ілемю.

Основою моральної уровени кождої одиниці з осібна, отже і цілого народу, єсть безперечно сьвята віра.

Предмет сеї основної чесноти єсть двоякий: перший відділ становлять правди відносячі ся впрост до особи самого Бога і Єго прикмет, другий відділ містить в собі правди відносячі

ся до життя чоловіка і нормуючі тоєж жите після установ Богом наданих ; — єсть се закон Божий.

Виходячи з сеї засади можемо цілком ясно зрозуміти, що правди першого роду становлять основу до правд другого роду ; бо хто просьвічений вірою узнає істнованє Бога, Ёго власти і прикмет, сей безперечно прийме і ті правила т. є. закон божий, нормуючий его внішне жите, проявлюване ділами.

Підметом віри єсть душа чоловіка, а властиво розум, яко сила пізнаня правд відносячих ся до божого ества, Ёго прикмет і волі об'явленой законом божим. Віра отже єсть тою силою дійствующою в розумі чоловіка, котрий сам собі полишений тих правд ані правдиво пізнати, ані вповні зрозуміти не може, хотяй з другої сторони мусимо ствердити, що і сам розум у пізнаню і зрозуміню правд віри грає велику ролю так, що цілком ясним і зрозумілим ставєть твердженє основного богословія, що віра і розум мають се обоильне відношенє, що собі взаімно помагають і себе взаімно доповняють. Особливож розум по утраті першої благодати — притемнений і ослаблений мусить шукати помочи і підпори у вірі, одинокім жерелі істиной правди, котра єсть остаточною его цілю. Та вже раз схиблений сходить на блудні дороги супранатуралізму т. є. абсолютної надприродности і псевдомистицизму, — другий раз уважає самого себе яко жерело всякого пізнаня і сходить на системи стародавних і новочасних фільзофів атеїзму, материялізму, пантеїзму, дуалізму і пр.

Всі ті і їм подібні системи се заблудженя, котрі впрост і безпосередно перечать правдам об'явленим у св. письмі і переданю. Се — кажу — заблудженя т. є. моральні манівці, на котрі сходять многі люди, але з них відтак найбільша часть вертає на ту попередню дорогу згоди розуму і віри. Єсть се, що так скажу — пробою кусителя дїявола, щоби відвести чоловіка від тої прямої дороги, на котрій одиноко і правдиво може заспокоїти свої інтелектуальні сили. В тім разі стають ся добичею его люди обдарені більшою, по більшій части оказійно набутою змогою тої сили інтелектуального пізнаня мнимої правди.

Але на тім ворог спасеня душі чоловіка не поперестає ; він шукає убочних доріг, а на них находить він масу непросьвіченого простонародя, — непросьвіченого особливо на поли тих правд св. віри, а лиш она одна може, як вже знаємо, в тій непевности чоловікови подати помічну руку. В тім взгляді на тім поли находимо вже не часові, хвилеві заблудженя збаламучених софізмами одиниць, але пороки, що требають цілі віки, що стають неначе велити колоди на перешкодї до морального осьвідомлення християньского народу. Тут іде ворог спасеня убочно т. з. не перечить впрост божого ества і его прикмет, а особливо найважнійших : Ёго всемогучости і всевідучости, але користаю-

чи з темноти народу узнає немов-то ті божі прикмети, стараєсь однак заразом використати інтерес туземного життя-буття чоловіка і підсуває до досягнення якогось життєвого наслідку средства, що самі собою ані то відповідають понятю розуму, ані Богом не є установлені. Отсе і єсть словом висказане понятє забобонности, найбільшого пороку нашого підгірського народу — суєвірство, котрому в парі іде і ворожбицтво, а під ним знов розуміємо: слідженє тайних річий за помічю злого духа.

З понятя тих двох блудів против віри можемо і знайти ріжницю, що як видимо, полягає в тім, що в забобонї стараєсь чоловік знайти якусь користь сьвітову впрост, підчас коли у ворожбицтві надієсь чоловік тої користи посередно т. є. доперва з відомости досягненої ворожбицтвом; разом однак сходять ся і забобонність і ворожбицтво в тім, що і одно і друге опираєсь на виразнім або вмістимім призываню злого духа. Виразно призиваєсь або жадаєсь помочи злого духа з угодою або без угоди, вмістимо, коли уживаєсь средств до викликаня наслідку або досягнення відомости, котрих ті средства ані самі собою, ані з зарядженя божого не можуть викликати.

Забобонність єсть тяжким гріхом, бо віддає сотворіню почитанє боже, так як вижидає від сотворіня чогось такого, чого ожидати можна лише від самого Бога. Може однак бути часто легким гріхом, коли учинок єсть несовершенний або походить з простоти або невїжества або боязливости, як то дієсь нераз межі простими людьми. Так само і виразне ворожбицтво єсть завсїгди тяжким гріхом. Угода з злим духом єсть завсїгди чимсь мерзким. В многих місцях св. Письма стоїть, що Бог мерзить ся ворожбицтвом. І так: „Да не обрятся въ тебѣ очищая сына своего и дщерь свою огнемъ, волхвуй волхвованіємъ и чаруй и птицеволшебствууй, чародѣй обавая обаваніємъ, утробоволхвуй и вопрошай мертвыхъ ; еств бо мерзость Господеви Богу твоєму всякъ творай сія“ (Втор. XVIII, 10—12.). А на іншій місци: „Душа, яже аще послѣдуєть утробнымъ баснемъ или волхвомъ, яко соблудити въ слѣдъ ихъ, утвержу лице моє на душу и погублю ю отъ людей ея“ (Лев. XX. 6.).

Також і розум учить то само. Против злих духів, головних ворогів Бога і людей єсть нам вказана борба; а хто входить в зносини з злим духом або єму віддаєсь до науки, той тим самим поповняє злочин образи божого Величества і через то наносить найтяжшу кривду Богови против приналежної єму чести і вірности. Крім того в нараді з дияволом находить ся небезпеченство, єресь і т. п. Ворожбицтво через вмістиме призыванє диявола або тайне може бути часом свобідне від смертного гріха для простоти або невїжества не грубого, або що не дає ся єму віри, бо тогди єсть учинок несовершенний. Однак не звільняє від смертного гріха того, котрий знає, що средства є невідповідні, а однак уживає, їх до досягнення наміреної ціли, хотяй

застерігаєсь против всякого вмшання дїявола, понеже его чинність єсть противна тому застереженю і творить то застережене пустим.

Ріжні суть роди забобонности і ворожбиттва; важним єсть особливо розріженне забобонности на: 1. штуку пізнання або штуку осягнення відомостей без труду, 2. штуку лічення або штуку вилічення ріжними знаками або сьвященими річами; 3. сліджене випадків, з яких вносить ся, що станєсь щось щасливого або нащасливого. Родів ворожбиттва єсть аж 12, а іменно: 1. ворожбиттво з зьвїзд (astrologia), 2. з крику птиць (augurium), 3. з лету птиць (auspicium), 4. з внутренностей звірят (haruspicium), 5. з лїній руки (chiromantia), 6. з знаків в землі (geomantia), 7. з случайного випадку (omen), 8. з призываня помершого (necromantia), 9. з снів (oniromantia), 10. з жеребів (льосів) (sortilegium), 11. з ідолів (oraculum), 12. від ворожитів або з карт (vaticinium ex vatibus aut chartis).

Єсли порівнаємо ті понятя, засади і подїли богословя морального з понятями сеї матерії у нашого народа, то побачимо велике замшанє у тій справі і так:

По перше забобонностию вважає наш підгірський нарід голвно лиш перший віддїл забобонности т. є. сліджене випадків, підчас коли два перші роди т. є. штуку пізнання і штуку лічення вважає ворожбиттвом, так як лиш людям званим ворожбитами приписує якусь надзвичайну силу в тім взглядї, ксли противно деякі роди ворожбиттва н. пр. з случайного випадку або з крику птиць називає просто забобоном.

По друге наш нарід виключає в тих обох пороках якє будь призыванє злого духачи то виразне чи то вмістиме, а коли удаєсь до ворожитів або узнає забобони неосмільними, то робить се звичайно з грубого невїжества так, що рідко коли можна се назвати тяжким гріхом. Єсли хто грішить в тім взглядї, то власне орудя тої моральної нечести т. є. самі ворожити, котрі однак — правду кажучи — в більшій часті суть лиш ментїями, що визискують легковірність своїх братів селян.

По третє можемо зауважити, що більша часть родів ворожбиттва єсть нашому народови незвісна, а за тоє находимо нераз такі спеціальности в обох пороках, що навіть трудно часом означити, що буде у них забобоном, а що ворожбиттвом. І так приміром наші підгірські зільники дають зїле на ліченє; булоб се цілком невинним вчинком, колиб при віддачі сего зїля не приходили нашептунаня та ріжні вказівки, як того зїля уживати — н. пр. що треба до вареня того зїля брати воду з потока до сходу сонця, черпати новою ложкою і т. п.

З того всего ясно нам стане, що правила практичні богословія морального не моглиб нам подати точного руководства у тій справі. Основні однак остануть незмінні, бо дають нам

підставу до спеціального пізнання одного з тих пороків і припоровлення наук, подаваних народови в тім взгляді. А єсть три всказівки, з котрих пізнає ся забобонність, а іменно: 1. з недостаточности причин до природного викликаня наслідку, 2. з долученя пустої або ложної обставини, котру уважаєсь яко необхідимість, 3) з неомильности, яка приписуєсь средствам, що ніяким способом не суть неомильними.

Еслибисьмо почали спеціалізувати на підставі тих всказівок ріжні роди забобонів у наших підгірян, то на се треба би хиба осібної дисертації, опертої на досвіді многих і старших душпастирів, котрі мали час і спосібність пізнати ті нераз безглузді і до сьміху приводячі переусуди нашого темного народу. Наш чоловік підгірський єще в лоні своєї матери окружений опікою забобонів. Коротко перед розвизанем стараєсь вагітна жена дотулитись черевом риз сьвященничих; має се бути запорокуо щасливого породу без небезпеченства а навіть без болів. Уродить ся дитина, то завязують пупок — річ звичайна — ниткою, але в ту нитку мусить бути вшлена голка, а через неї на нитку пересилиєсь чісок, що має на ціле жите хоронити від слабости; під пелени кладєсь сіно на добре поведжене у газдівстві, під голову кладєсь камінчик, щоб головане боліла і т. д. в нескінченість. Перед виводом церковним мати не сьміє вийти з хати доки не заткне пожа за пояс. Почне дитина вставати на ноги та падає-розбиваєсь — щож сталось? — ага! крижму куми згубили. При вінчаню стелить дружба молодим платок на місци, де мають ставати перед тетраподом, а кожде з них стараєсь як найбільше того платка заступити, а тим хоче на будуче запевнити собі перевагу над другим супругом. Навіть по смерти не опускає забобон помершого; если він лишив яке зерно, то шкода его і сїяти, бо не зійде; доньці по смерти своєї матери не вільно через тиждень прясти, бо веретено кололоб болюче небішку в очи.

А всіх тих забобонів з нагоди сьвят і торжественних та всяких сьвятих, котрих навіть імена в устах народу поперекручувані — повно у нашого простонародя. В Навечере Рождества Христового, т. є. на св. вечер при споживаню колива і тих ріжнородних страв ставить наш газда на столі дїйницю (скопець) і з кождої страви відкидає крихітку до неї, а відтак аж на другий св. вечер, себто в Навечере Богоявленя дає споживати се добро своєї худібці та при тім „торжественнім обході“ заїдає газдиня осібно печені тригольні колачики, звані „закусованики“, обгризаючи роги з трех сторін, а недоїдки кидає також товарині до спожитя. В великім пості в тижни перед суботою св. великомуч. Теодора Тірона (Федоровець) не вільно прясти, а там в день св. Варвари не вільно брати льну, бо щось не поведєсь, а на Усікновене чесної глави св. Йоана Крестителя (Главосіки) не вільно тяти головок капусти і т. п.

Вкінці і в ріжних обставинах житевих у всякім часі при щоденних занятях господарства придержують ся наші підгір'яни ріжних практик, котрі не є нічим іншим, як забобонами. У нашого ґазди, де єсть мала дитина, не дістане по заході сонця молока за ніякі гроші, хоть би умправ. У котрого ґазди є пчолы, то єго гість не сьміє переступити порога порога других входових дверий, а мусить входити і виходити дверми лише фронтowymi, бо інакше рої поутікають. Ніхто не поважить ся чи то продати, чи то замінити, чи то дарувати насіння, поки сам не посіє, так само боять ся наші підгірські хлібороби кому иншому виорати вперед, як собі, ниву під засів, бо єму самому хибне: дають навіть на се наглядні, незбиті докази тої ріжннці на однім і тім самим поли.

Що до спеціалізації ворожбитства, то після понять нашого народу головну тут ролю грає поміч, якої наш темний простолюдин шукає у ворожбита. Захорує дитина чи там хто в хаті, іде до села — звичайно як найдалше віддаленого, чим далше тим ліпше — і приносить узолок якоїсь засушеної хопти, але се після єго переконаня помічне, бо нашептане (обаваніє); має ставити хату, іде до ворожбита о пораду, але в тім взгляді то і добрі „будівничі“ потрафять заложити хату „на kota“ або „на гуску“, чи там що (значить ся, що замість іншого нещастя згине се звіря), а коли оден сьвященник (такої на моїй експозитурі) при будові єще тепер стоячого приходства важив ся з обуренєм сказати: „заложить на мене“ — так і після сего стало ся, — по укінченю будови в недовзі сєй сьвященник в новім помешканю помер (автентичне). Ворожбитів запитують наші підгір'яни о добру або лиху долю, о маюче заключити ся супружество, о злодіїв і т. п., хотяй вандруючі цигани по наших селах сєй ґах майже виключно на себе переняли. В то діло одурюваня вмішались вже і дочки Ізраїля, викладаючи карти та зливаючи віск, при чім дають темному нашому братови „найшевнійші“ для него вказівки і поради.

Як з того всего до тепер сказаного видимо, можуть бути ті пороки у нашого народу лиш в рідких випадках тяжким гріхом, однак такої з засади мусимо ствердити, що і забобонність і ворожбитство остають завсїгди суевірством, що відтягає наш нарід від конечного і правдивого пізнаня божої сили, власти і всемогучества.

Початку тих пороків шукати треба безперечно в поганьських часах, коли то силам природи приписували наші предки погани божі прикмети. Ворожбитство в поганьських часах було на нашій Русі так сильно розповсюднене, що єму підлягали навіть князі, як се маємо примір в легенді „Віщий Олег“, котрому ворожбит предсказав смерть від власного коня, та хотяй князь і розлучивсь з своїм любимцем, а такої по літах як довідав ся, що сєй згинув та сьміяв ся з предсказаня „ворожбита і трунув

ногою череп коня, то з него виповзла змія та укусила его смертоносно; — князь помер, а слова ворожбита сповнились. Се легенда — а всеж она дає свідокство, яку віру мали наші предки до ворожбицтва. Тай відома се річ, кілько труда душпастирського мусіли вложити святицики у перших віках заведеня віри Христової на Руси, щоби забобони і ворожбицтво у простонародя викоренити. Та на жаль ті змаганя ослаблились або і зовсім знівечились умною діяльністю святицтва в пізніших віках у часах занепаду та низкої моральної уровени тогж святицтва, особливо в часах схизми та загального пониженя в моральнім взгляді. Та і потім, по заведеню унії се святицтво, що і до тепер іменуєсь може і згїрдним трохи атрибутом „antiquae educationis“ — не могло у тим взгляді успішно ділати. Лишаєсь хіба яких пару десяток літ, в котрих справа взяла инший оборот; святицтво умне і свідоме ваги небезпеки звертає на ту справу свою бачну увагу і стараєсь ті пороки у простого народу викоренити. А если суєвірство помімо трудів і заходів руского духовенства і до сего часу задержалось, причини сего треба шукати у загально - моральній темноті нашого народу, т. є. під взглядом незнаня сил природи з одної сторони, а тих правд Богом об'явлених, що всяке суєвірство відкидають — з другої.

А на темноту якуж раду дати? Темноту лиш свїтлом можна розігнати. Тож і свїтло моральне, т. є. освідомлене народа в тим взгляді може нам одиноко подати помічну руку. Об'учене правд віри, котрі ведуть до правдивого пізнаня Бога і Его сили та всемогучости се найголовнійше средство, котрим ті пороки можемо успішно поборювати — отже: к а т е х и з а ц и я і то не лиш дітвори чи то в школі чи в церкві, але цілого народу. Понеже однак катехизация відбуваєсь звичайно на вечернях, де нема в нашій гірській околиці так численної фреквенції, а по більшій часті зібране складаєсь з молодіжи, то можемо сей успіх осягнути, если будемо в неділі, а ще більше у торжественні празники, о кілько се можливо, на той предмет сходити або такої впрост катехитичні проповіді о тих пороках голосити. Проповіді такі повинні бути вичерпуючі та порадиім би було закрашувати їх комічними примірами, котрі би справу у простонародя нераз святую викпили і на сміх виставили.

Се то головне средство, се спосіб, котрим усуваємо релігійну ігноранцію с. є. незнане правд Богом об'явлених, а ведемo народ до пізнаня божого вства і Его прикмет. Головним місцем сего освідомленя є безперечно дім божий — церков. Але і поза церквою в розговорах з селянами треба би їм ту справу часто пояснати, та не лиш на ґрунті релігійнім; бож і свїтова просвїта, але правдива, що не стоїть в суперечности з правдами св. віри, стає ся помічним чинником до розігнаня моральної темноти.

Так отже ті способи подвійного освідомлення народу т. є. в напрямі пізнання правд Богом об'явлених тай правил фізичних світових та природних стають самотніми, котрих успішно можемо ужити до поборюваня і викоріненя тих пороків, котрі наш народ не лиш держать на низкій моральній уровени, але і чинять его смішним, а може і погорди гідним у інших народів просвічених.

Велиградский з'їзд.

II.

Перша частина звіту з велиградского зїзду поміщена в ч. 16. „Ниви“. Причина, задля якої єї продовжене подаємо аж нині є ся, що автор сеї дописи, хочаки подати як найточнійший звіт, замовив собі стенографічні записки, які появили ся в „Lidovych povínach“, але на жаль до нині їх не отримав, мимо кількохразових ургенсів. Тому, щоби справу довести до кінця, подаємо короткий звіт о стілько о скілько, автор, присутний на зїзді, міг собі спам'ятати.

У всіх нарадах зїзду слідно було вельми поважний настрій. Так і видно було, що учасникам не ходить о якусь академічну диспуту, а що всіх одушевляла одна гадка, винайти спосіб, який міг би привести до споуки церкви православної з католицкою. Тому то дуже точно обговорювано деякі ріжницї, які заходять між догмами одної і другої, а застановляючи ся над наукою православної церкви, не понижувано єї, лиш шукано за способами переконати православних богословів, що правдивою наукою Христовою є тільки наука католицкої Церкви. Таке точне обговорюване було річю конечною, щоби католицкий світ пізнав і ріжницї і духа, який панує серед загалу православних богословів.

Причиною, що православні богослови, часом на слїпо, тримають ся блудної науки є се, що они замало є ознакомлені з католицкою літературою богословскою, що замало є виміни гадок між одними а другими. Длятого зїзд звернув дуже бачну увагу на навязане тіснійших літературних зносин. Рішено висилати католицкі книжки і часописи визначним православним богословам і сим способом викликати полеміку, яка з часом при Божій помочи, мусить довести до порозуміня, бож правда все таки мусить побідити. З католицкої сторони вже чимало зділано в сїм напрямі. В тій, а не иншій ціли основано місячник: „Slavorum litterae theologicae“, як також апостольство св. Кирила і

Методія, яке поставило собі головною задачею привести цілий славянський свѣтъ до католицької Церкви. І на сей сїзд, який відбув ся сего року, розіслано запрошеня до найвизначнійших католицьких і православних богословів. На жаль з православних не явив ся ніхто.

Се що сказано о православних богословах, еще в більшій мірі відносить ся до цілого народа, який перебуває в блуді в найліпшій вірі. І про се не позабув зїзд, та розбирав деякі способи, якби можна освѣдомлювати народ, та викликати серед него бажане сполуки.

А ось короткий звіт з нарад самого зїзду. Учасників прийняв в навечеріє дня 25. липня в авлі оо. Єзуїтів Д-р Стоян і предложив програму нарад.

На другий день рано, по відправленю торжественного Богослуження оломуецьким Архієпископом Бавером, зїбрали ся учасники і приступили до вибору предсїдателя. Одноголосно, серед довго треваючих оплесків, вибрано почетним предсїдателем Ексцеленцію Високопреосвѣщенного Митрополита Андрея, а провідниками нарад Д-ра Стояна, Шпальдака і Черного.

Впреосвѣщенний Андрей вказав на вагу і значіне зїзду, та зазначив, що Єго цілею є також пояснити декотрі річи, бо тільки тоді можемо мати надію на успіх, коли питане поставить ся зовсім ясно.

Перший реферат мав о. Урбан о тїм, що належить ділати католицьким богословам супроти православної (в особености російської) Церкви. Се був може чи не найосновнійший і найінтереснійший реферат, а то тим більше, що референт, видно знаменито обізнаний з відносинами православної Церкви, подав множество фактів, які для пересїчного католицького богослова є не звисні. Найцікавішим була частина про знамена правдивої Церкви Христової.

До реферату о. Урбана подав незвичайно влучні поясненя Високопреосвѣщенний Андрей. Між иншими сказав він, що при обговорюваню догматів православної Церкви, належить дуже добре розрізнити між наукою православної Церкви, а наукою православних богословів. Між наукою православної Церкви а наукою католицькою є дуже мала ріжниця. В тїм часі, коли наступив роздор, догми церкви грецької і римської були одні і ті самі, бо обі они були одною Церквою католицькою. В пізнійших часах оголосила католицька Церков декотрі догми, котрих однак церков православна ані не оголосила ані не перечить, бо она поки що узнає догми з перед роздору, так що православний богослов, який признає первенство папи римского, проти науки православної Церкви не прогрішує ся, бож папу узнавала головою церкви ціла церков еще перед роздором. Наука православної церкви, є наукою католицької Церкви перших сімох соборів, і тому, після гадки православних богословів, ріжниця між нею,

а наукою католицької Церкви є така сама, як різниця між наукою католицької Церкви з перших 10. століть, а пізніших. В дійсності різниці між наукою католицької Церкви перших десятих віків, а пізнішою нема жадної, бо догми, які оголосила церков по десятиім столітю, узнавала Церков і в перших десятиох, хотяй їх еще не оголошувала — они, щоб так сказати, були в завязку (*in nucleo*).

— Другий реферат був о. Пальмієрого. Є се, хто знає чи не найліпший знаток науки російських богословів. В своїм рефераті зазначив він, що російські богослови, хоть дуже неприязно відносять ся до католицької Церкви, то опираючи ся на спільних підвалинах св. віри, дуже часто думають як католики. Навіть найбільший противник католицької Церкви, яким є волинський архієпископ Антоній, узнає потребу голови Церкви в зміслі католицької Церкви, яка не підлягалаби сьвітській власти.

Відтак слідував реферат Д-ра Гривеца про змаганя сполуки Церкви східної з католицькою. В рефераті своїм, історичного змісту, стояв він на становищі, що Русини приймаючи християнство з Царгорода, після всякої імовірности, приймили его тоді, коли серед Греків, вже дуже розповсюднила ся була схизма, так що Русини від першої хвилі були імовірно православними. Видко, що Д-р Гривец в своїм рефераті опирав ся виключно на російських жерелах забуваючи на се, що кромі російських є ще інші. Щоби справу вивести на чисту воду, забрав голос о. Лежогубский, і опираючи ся на подіях історичних доказав, що Русини приймаючи християнство, приймили его, без сумніву, в сполучі з римскою Церквою, аж доперва пізніше попали в схизму.

Слідуючим референтом був о. Галуциньский Ч. С. В. В., який в строго науковий спосіб пояснив значіне епиклези. В своїм рефераті користувався найстаршими літургічними книгами грецькими і славянськими, а з цілого викладу слідно було, що молодий прелегент вложив в свою розвідку чимало муравельної праці.

Того самого дня промовляв еще о. Лежогубский, який в теплих словах звернув ся до братів Славян, щоби они, коми ім діло Унії лежить дійсно на серци, передовсім полюбили єї, щоби між Славянами не було таких, які уважали би унію містком до переходу на обряд латинський. Бажанем католицької церкви є, щоби всі стали католиками, а не латинниками. Доки передовсім Славяни не будуть поважати на рівні обох обрядів, доти ледви чи удасть ся діло сполуки. Кожний народ, отже український і російський має свої батьківські передання, якими дорожить і які тісно звязали ся з его народним житєм, тож, коли бачить, що самі Славяне маловажать славянський обряд, ледви чи прихильно буде він відносити ся до Унії. А так на жаль воно буває. Унія терпіла від православних і від своїх найблиз-

ших братів Славян, котрі за всяку ціну хотіли її вихіснувати в цілях чисто політичних. Так було з унією Русинів в давній Польщі.

Слідуючого дня промовляв Високопреосвящений Архієпископ Софійській Меніні. Промова сивого єпископа-місіонера зробила на присутних велике вражінє. Се, що розказував, було пережите ним самим, тому то спомини сї витискали слези з очей старця, а у присутних будили глибоку пошану для сего піоніра католицизму серед Болгар. Між иншими розговів, що коли 27. літ тому, пана Пій ІХ. вислав єго до Болгарії, сказав: „Болгарський народ мусить вернути до католицької Церкви. Може бути, що я і ти вже помремо, але час повороту мусить в недовзі надійти. Тільки працуй, а Бог буде твоїм помічником.“ Розказував дальше багато цікавих подробиць про Болгар, а Русини слухаючи Єго, майже забували, що слухають розказу про болгарський народ, так подобали они на подробиці з життя руського народа. Народ болгарський щирий, сердечний, незвичайно строго держить ся своїх батьківських практик, як приміром постів, строгих покуг, цілком подібний до руського народа. Плакав старець, коли згадав, що син князя Фердинанда, котрого він сам хрестив, з причин політичних покинув католицьку віру і став православним, але є повна надія, що Болгари з часом стануть католиками, а тоді і їх князь буде мав право полишити ся католиком.

По промові Впреосвященного Менініго кінчив свій реферат о. Гривец, а відтак реферував о. Шпальдак про відносини Росиян до католицької Церкви.

По полудни реферував Д-р Снопек архивар Архиепископський про правовірність Апостолів Славян сьв. Кирила і Методія, Своім рефератом, опертим на жерелах і виложеним з великим одушевленєм, дав поважаний прелеґент заслужену відправу „ученому“ професорови Брікнерови, котрий у своїм вузкогляднім шовінізмі важив ся закинути сьв. Методію єресь, пятнючи єго іменем підступного Грека, що під покришкою славянського обряду розповсюджував ложну науку серед Моравян. Не знаємо, який вигляд був би мав проф. Брікнер, наколи би був бачив, серед яких довготреваючих оплесків загального одушевлення та щирих признань зі сторони Єпископів, сходив зі свого місця ученій Архивар.

Се були би найголовніші реферати на сїм зїзді. Серед рефератів дискутовано дуже горячо про ріжні річи. Годї вчислювати поодинокі теми..., згадаємо тільки про одну цікаву дискусію. Піднято питанє, чи розрїшенє православних сьвящеників є важне. Більшість присутних, а між иншими і знаменитий богослов о. Урбан, були за важністю. З сею гадкою годив ся також Впреосвящений Андрей, доказуючи, що як раз ся обставина, що католицькі богослови о тім спорять є доказом, що розрїшенє православних сьвящеників є важне, бо коли спорять, то

видко, що судовласть православних священиків є, що найменше, сумнівна, а в разі, коли судовласть є сумнівна, доповнює її католицька Церков. Дуже влучно говорив о. Галушчинський. Він сказав, що католицька Церков від православних повертаючих до католицького не жадає ісповідання гріхів, що було би кінцевим, наколи би Тайна покаяння була у православних не важна.

Другого дня зїзду промовляв о. Д-р Дорожинський. Зміст єго промови був слїдуючий: Зі всіх народів славянських, які прийняли Христову віру після грецького обряду, полишив ся при нїм майже тільки один руский наїд. А прецї вї один з них не мав до побореня тільки трудностей як він. Тому то і Русини є найгорячішими приклонниками ідеї, яку підніс велиградський зїзд і по своїм силам будуть пособляти єї. Жаль, великий жаль, що в тїм місци, де сьв. Апостоли Славян оснували славянський обряд, не осталося з него ані слїду. Руский народ має велику задачу перед собою, яка заключає ся в словах папи Урбана VIII, котрий сказав, що через Русинів сподїє ся навернути цілий Схід.

Наконець промовляв еще радник Барвіньський в руским язицї. Він пожелав цілому зїздови як найкрасших успіхів, і висказав надїю, що діло унїї скорше чи пізнійше мусить здїйснити ся.

Дня 27. липня відправив Високопреосвящений Митрополит Андрей сьв. Літургію і від престола промовив до зібраних учасників зїзду. В своїй горячій промові висказав радїсть з почину, який здїлав зїзд, а який колись, при Божїй помочи доведе до сего, що усї Славяни стануть великою католицькою сімєю. По відсїпваню піснї „Тебе Бога хвалим“ закінчено зїзд сердечними молитвами, щоби Бог пособив змаганям і допоміг, щоби усї Славяни стали одним стадом з одним пастирем на чолї.

Мусимо додати, що зїзд вибрав комітет, який має дальше вести діло. В склад сего комітету вибрано представителів усїх славянських народів, а предсїдателем Високопреосвященого Митрополита Андрея.

Зїзд ухвалив, між иншими, слїдуючі резолюції:

1. Про всі спірні питання належить помістити в „*Slavorum litteris theologis*“ як найосновнійші розвідки.

2. Належить просити православних богословів, щоби свою науку про спірні питання оголосили в своїх наукових видавництвах.

3. Належить розповсюднювати брошури та письма про хосенність унїї.

4. Належить постарати ся о славянські і латинські переклади православних богословських книжок, про історію православної церкви та єї тепершній стан.

5. Належить переводити католицькі книжки на російський язик, щоби сим способом підготовити уми в Росії.

6. Належить навязати зносини з поодинокими богословами російськими і з ними переписувати ся.

7. Католицькі богослови повинні звідувати найліпші православні богословські факультети.

8. Належить просити, щоби православні оснували у себе стоваришене, яке спільними молитвами упрошувало би Божої помочи до діла привернення єдности церковної.

9. Такі самі стоваришеня належить оснувати серед поодиноких католицьких народів славянських.

10. Належить просити, щоби поодинокі люде і інституції назначували нагороди за праці, які причинили би ся до сполучення церков.

11. Належить старати ся, щоби на католицьких університетах основано катедри історії і критики православного віросповідання.

12. Належить просити, щоби так католицькі, як і православні богослови пересилали свої праці до бібліотеки свв. Кирила і Методія в Велиграді, звідки можна би їх випозичати за дармо.

13. В слідуячій році повинні відбутися зїзди богословів католицьких поодиноких народів славянських.

14. За два роки має відбутися зїзд усіх тих, котрим діло унії лежить на серці.

Зїзд ухвалив також вислати короткий звіт в латинським язичі до Святийшого Отця, а в російським до православних богословів в Росії. Сей послідний вже уложено, а подає він імена присутних на зїзді Єпископів, заголовки шістьох головних рефератів, згадує про знамениті промови Впреосвященого Андрея і Архиепископа Менїні, про вибір Митрополита Андрея председателем, і зазначає, що дискусія вела ся головно на тему навязаня як найтісніших відносин з православними академіями в Петербурзі, Москві, Києві і Казани. Вкінці висказує бажане, щоби на слідуячій зїзді, який відбуде ся в липни 1909. явили ся також і православні богослови.

Ми зі своєї сторони хиба додамо, що булоби вельми пожаданим, щоби на слідуячій зїзді явило ся як найбільше Русинів. Ми мусим памятати о тім, що в Росії живе багато мільонів наших братів, котрі колись були католиками, а стали православними не зі своєї волі, а в більшій части під напором бруталної сили, о макхіявельної політики, яка зі святаго діла унії хотіла укаб и оруде політичне. Там перед форум славянського свїта м уват сказати, що не хто инший а таки самі Славяне бувають ожемо льшими ворогами і свв. унії і свв. славянського обряду. найбі

о. Т. Л.

Священнича подруга.

І. Конференційна наука виголошена о. Данилом Тяпчакевичом в церкві Василіянок в часі реколекцій для членів товариства св. Ольги (р. 1906).

Мої милі, побожні пані!

Позвольте мені на кілька слів на вступі для освітлення нашого нинішнього духовного труду.

В тім святім часі Великого посту, в тих днях, коли ви, йдучи за голосом вашого побожного, боязливого серця, відбуваєте реколекції ваші, під проводом умілого Божого провідника, се є: застановляете ся над станом вашої душі, щоби потому гідно сповнити свій так великий а такої безконечної святої до-неслости християнський обовязок обнови тої вашої душі в св. великодній сповіді, і єї скріплене найсвятійшим кормом Євхаристії, в часі так близькім до річного обходу Тайної Вечері в св. Церкві, було, думаю, вказаним, чи може вірнійше — було приказаним тим св. часом, було конечним, зробити душевний розгляд і по тих особливших обовязках, котрі на вас, мої богобоязливі пані, яко священничих невістах, з'єднаних в Товаристві св. Ольги, тяжать.

А то обовязки великої, превеликої цїни. Їх належите сповнене становити може о висшій обнові, о більшім скріпленю тої вашої душі.

Може хочете узнати також за виправданим і те, що я чув ся в якійсь особлившій повинности взяти провід в тім застановленю, в тім розгляді по тих особливших ваших обовязках, бо я обовязаний як ніхто другий зглядом того товариства; єго задачі в дитиною мого духа, їх зродили великі болі мого серця з причини не одних душевних хороб в наших священничих родинях.

Я не хотївби прибільшувати моєї вини, бо вона й так велика, та жаль мені, що я хоч яких 20 літ назад не привів був те Товариство до життя. Тепер літа мого життя почислені, вони убігають, я хочу, я мушу покvapити ся, щоби за ласкою милосерного Бога і помічю св. патронів нашого товариства надолжити занедбане.

Мої науки не будуть то проповіді в властивім змислі; се будуть конференції, значить наради, постанови душ в предметах так нам близьких, такої великої, святої ваги для нас. А тими предметами їх будуть: священнича подруга і священнича мати.

Се широкі, се високі виднокруги, хоч як нам близькі, а так ще утаєні. Ви мусите в них звійти, мої священничі пані, ви мусите їх здобути за ласкою Божою для вашої глибокої побожної мисли, для вашого духа, для вашої любви, для вашої молитви, для спасеня душ Вам рідних в родині і в народі,

отже для слави Божої, для слави св. Матери Церкви. О се, треба молити ся. Дятого прошу злучити ся зі мною до молитви до Матери Божої о цілу силу побожної мисли, благаючи: Подъ Твою милость...

*

*

*

Предметом передполудневої науки буде: сьвященнича подруга.

Но нїм до него приступимо, мусимо собі уявити бодай в головних зарисах той свято величний образ християнської невісти загально. Певно ті панї, котрі були учасницями всіх дотеперїшних наук реколекційних, чули не одно в тїм зглядї. Буде се хiba коротким зібранем вже почутого, а для пань неучасниць предметом конечної застанови. А образ сей сьвято величний через свїй початок, через свого духа, через свою красу, через свою силу. Не так?

Може бути якийсь величнійший початок якогось твору, як початок з мисли, з пляну, з концепції Всемогучого Творця, бо самого Бога? „Сотворимъ челоувѣка“... І якого? „По образу нашему и по подобію“. І тхнув Господь Бог свого безсмертного духа в той свїй найдоскональший твір, с. е. в чоловіка.. „По образу Божію сотвори его.“

А сей так вивисшений по над всі твори земні початок чоловіка відносить ся лишень до мужа? Ні! „Мужа и жену сотвори ихъ.“

Правда! сотворене невісти відбуло ся в певній відмінї того Божественного пляну. Істория сего Всемогучого акту відома Вам всім, мої любі Панї, добре.

Учителі церковні, великі церковні письменники, вглубляючи ся в той акт всемогучости, премудрости і милости Божої, скілько таїнственний, стілько маєстатичний, не знаходять слів подиву і величяня, особливо для акту сотвореня невісти. Після них той сон, котрий Господь Бог навів на Адама, підчас котрого виїняв єму ребро, се був стан якоїсь екстази Адама. Після одного з них, духа справді геніяльного (Borne) церковного учителя, се сотворене жени було вже будовою, переведеною з особливою дбалостію, „щоби нам в невістї“— се єго слова — „дати побачити щось великого, маєстатичного, якусь пречудову структуру, як ніжну, так поважну, предивної симетрії, в однолітїм пляні, при тілько оздобах“.

Не приневолюють такі сьвятї, величні вискази до дуже поважного настрою, до роздумуваня, до поглубленя мисли і то дуже побожного над істотою християнської невісти, отже і над нами самими? Не має добути ся з нашої душі такий питаючий голос: чи не є я відблеском Твого Духа, мій Творче, мій Боже, Твоїє всемогучої сили, а передовсім Твоїє безконечної милости? Але се може такий голос рід релігійної екстази, якоїсь

поодинокій душі? Ні! се голос самого Духа Божого, котрий находить ся безнастанно в Церкві, котрий каже їй від всіх нас визнавати: „Знаменася на насє свѣтъ лица Твоего“.

Але послїдуймо дальше в подивлюваню того образу християнської невісти, єго краси.

„Як те сонце, що сходить на Божім небі, так краса доброї невісти в оздобу дому свого.“ Не чаруючі се слова? Но може то слова якогось поета, романтика? Ні, мої милі пані! То найреальнійший дух, дух бо „вездѣ сый и вся исполняй“ Дух святий, котрий вложив ті слова в уста св. мудрця Божого Ісуса Сина Сіраха в святім письмі. Се найвдалійші риси християнської невісти, чи то доброї після характеристики Духа святого. А доброта де має свій осідок — не в душі? Так, в душу невісти вложив всі чари небесної краси, не в зверхній принаді все незміримо багатство своїх дарів. Там є краса, там є слава, там є багатство, там є сила, там є всемогучість. „Вся слава дщери царева внутрь: рясни златими одѣяна и прикрашена“ значить: вся слава християнської невісти, все багатство, вся принада в єї душі: там знаходять ся єї оздоби, єї дорогі жемчуги єї вишукані туалети, єї коштовні шати. Та доброта сердца, та лагідність, та чутливість, та милосерність, та жертвуюча ся несамолюбна любов, та чуйність, та терпеливість, та витривалість в терпіннях, в яких ущедрив Милосерний Творець душу християнської невісти — є які на свѣті скарби, котрі би їм рівняли ся могли?

І треба узнати за цілком виправданим такий висказ такого визначного церковного письменника Єпископа, котрий озарений таким ідеалом християнської невісти, кличе: на свѣті нема нічого кращого як християнська невіста.

А та гідність бути подругою християнською, бути матерю християнською? Прикличте собі в память мої любі пані, кілько вже тому літ і не буде, ті слова святої Церкви, котрих вона проголосила, вкладаючи на Ваші голови вінці подружі: „Славою и честою вѣнчалъ еси ихъ“.

Но не в тім усім, яке воно святе, величне, скупив ся весь блеск Вашої слави.

Бог вибрав собі невісту на Матір свого єдинородного Сина, отже з помежи Вас, мої дорогі, мої предорогі пані! Се вже такий блеск маєстату гідности невісти, що вам перед ним, як тому Савлови, пораженим треба би припасти до землі і тривожно питати ся: Господи, що хочеш, що я маю робити?

О! так! Не перебрані, всяку ціну переходячі се скарби, скарби ласки, багатств вам дарованих. Алеж вони потягають за собою страшно, страшно великі обовязки. Се була лишень кість, звичайна кість, каже оден писатель церковний яку вийняв Господь Бог з Адама і лишень Єго Найсвятійша Воля, незглублена премудрість, недостижима ласка, зробили з неї той величний твір служачий до переведеня Єго вічного наміру, с. є. до

достигнення тої досконалости душі, щоби вона могла бути щасливою в сполученю з Ним на всю вічність.

Здійснити сей Божественний намір може лишень християнська чевіста, озарена небесним світлом свого високого святого призначеня. Вона мусить бути святою. „Святи будете, яко азъ святъ емь“. Святою в подружю, святою яко матір Та до того потреба виосаженя. А воно в нічім иншій, як в помочи Божій. „До Тебе я Пане кличу, до Тебе очи ак ті і, щоби я не повстидалась на віки.“ (Конець буде.)

ВСЯЧИНА.

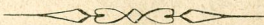
В справі нашої організації. Прочитавши в посліднім ч. „Ниви“ (17). статю під заголовком „В справі нашої організації“ позволю собі переслати Вп. Редакції кілька слів, не для полеміки, лише аби — як пише сам пов. автор статі — не давати противникови оруже в руки — против нас.

Одна увага по причині статі: „В справі нашої організації“
Справа організації клира не нинішня. Нисав о ній вже „Прапор“ гляди р. 1897, 1898. Справа такої ваги, повинна бути всесторонно обговорена. Таку ціль має правдоподібно і найновійша статя в ч. 17 „Ниви“ під заголовком: „В справі нашої організації“. В сам зміст статі не входжу, застановила мене лише характеристика понятя „клерикалізм“, яку подав пов. автор статі на стор. 537. Читаємо там, що „клерикалізм сам в собі є гидкий, в історії показав ся для церкви дуже шкідливим, проте навіть серед щирих християн не находить симпатії.“ Коли після гадки пов. автора значіне слова „клерикалізм“ таке гидке, обскурне, то требаби і слово „клир“ скасувати, бож і оно „тхне“ клерикалізмом. На днях появила ся брошура вільної школи під заголовком: „Religion und Klerikalismus“, в котрій автор Д-р. Ludwig Wahrung висказує свої поступові погляди про церков, католицизм і клерикалізм. Рецензія тої брошури поміщена в часописи „Katholisches Vereinsblatt“ з р. 1907. На стороні 4. в ч. 10. з р. 1907. в рецензії статі, „Religion und Klerikalismus“ находять ся слідуочі слова: „Klerikale sind ja alle, die die Auktorität der katholischen Kirche und des Papstes anerkennen und gegen die Übergriffe des Staates für die Interessen der Religion und der Glaubens eintreten“. А може редакція часописи „Katholisches Vereinsblatt“ не належить до щирих християн католиків? Я також скажу словами пов. автора статі: „Не вільно самим же представителям ідеї не розуміти її назви і давати

противникам оруже в руки.“ Розуміє ся — назви „клерикалізм“ в душі правдиво християнським.

Один з клира.

Із Станиславова. В четвер д. 12. вересня с. р. відбулись в Станиславові збори двох ново основуючих ся товариств, а се філії Товариства св. ап. Павла і Інститута Непорочного Зачатія Пр. Діви. Збори першого товариства відбули ся рано (в духовній семінарії) в присутности Преосвященного Григорія. Явило ся до 60 сьвящеників, між тими двох відпоручників головного виділу зі Львова. Ціль товариства пояснив і до ширеня его ідей заохотив сам Преосвящений. В дискусії забирано голос кількох сьвящеників. При зарядженю вибору виділу вийшов головою філії сего Товариства крилошанин о. Ф. Щепкович. — Того самого дня з полудня відбули ся перші загальні збори членів Інститута Непорочного Зачатія Пр. Д. під покровом Пресвященного при численній участі духовної і світської інтелігенції. Збори відкрив радник І. Каранович. Він підніс, що станиславські Русини відчували потребу розбудження народного життя на християнських основах, а побіч того збудованя величавої церкви і народного Інститута в Станиславові. В сій цілі основано згадане товариство. Заходом Преосвященного закупило товариство за 100.000 корон простору і гарно положену площу, на якій має стати величава ювілейна церква, а побіч неї народний дім, в яким буде містити ся педагогічний інститут, християнська бібліотека, читальня і т. п. Відтак Преосвящений в довшій промові вказав на значіне і вплив релігії на розвиток і долю народів, а з окрема на нарід руский. Церква удержала мимо всяких невзгод істнуванє руского народа. Однак в послідних часах почала ся і серед руского народа проявляти байдужність до віри і Церкви. Нині дійшло до справдішної междусобиці межі Русинами, а се доказом, що упали релігійні чувства і засади в рускій суспільности. Се спонукало Преосвященного подумати про основанє товариства, якеби зеднало Русинів під прапором Церкви і причинило ся до розбудження релігійного і справді народного життя. — Предсідателем зборів вибрано п. А. Барвіньского. Сей подякував Преосвященному за его ревні і щирі заходи коло сего діла і за покровительство, а відтак уділив голосу п. Карановичеві, котрий здав звіт з дотеперішної діяльности тимчасового комітету і поставив внесенє, щоби збори уповажнили новий виділ до зятягнення позички 40.000 К. на будову дому на закупленій площі. Се внесенє ухвалено. Приступлено відтак до вибору виділу. Головою Товариства вибрано радника І. Карановича.

Церковний устав і календар.

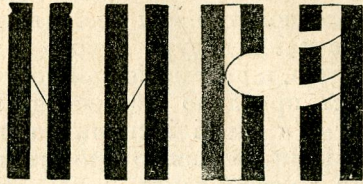
- 21 (4). Св. ап. Кодрата. — Отданіє праз. Ч. Креста.
- 22 (5). Св. Фоки.
- 23 (6). Зачатє св. Йоана Пред. — Неділя 15. по Сош. св. Д. — Гл. 6. — *Утреня* ев. 4. — *Літургія* ев. Мат. зач. 92 і Луки зач. 2.
- 24 (7). Св. Теклі.
- 25 (8). Преп. Евфрозини.
- 26 (9). Преставленє св. ап. Йоана Богослова. Де є храм: *Утреня* ев. Йоана зач. 67. — *Літургія* ев. Йоана зач. 61. — Де нема храму, то св. Йоана переносить ся на неділю.
- 27 (10). Св. Калісрата.
- 28 (11). Преп. Харитона ісповідника.
- 29 (12). Преп. Киріяка.
- 30 (13). Св. Григорія — Неділя 16 по С. св. Д. — Гл. 7. — *утреня* ев. 5. — *Літургія* ев. Мат. зач. 105.

Ж О В Т Е Н Ь.

- 1 (14). Покров Пр. Бог. — Св. ап. Ананії і Романа. *Утреня* ев. Луки зач. 4. *Літургія* ев. Луки зач. 54.
- 2 (15). Св. Кипріяна.
- 3 (16). Св. Діонизія Ареопагіта.
- 4 (17). Св. Єротея.
- 5 (18). Св. Харитини.
- 6 (19). Св. ап. Томы.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокі
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коцерина ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: До хвилі — Єще в справі станової, економічної організації духовенства. Лист з Америки. — Сьвященнича подруга. — Из спорів про акафист. — Всячина. Бібліографія. — Церковний устав і календар.

До хвилі.

Виборча реформа як до парламенту, так і до сойму дала аристокру до сильної і завзятої агітації поміж масами народу, п голос вічевого дзвона будив з просоня весь загал так, що найтемнійші села і одиниці зривались на сей голос і півсонні вслухувались у різнородні мелодії співу та музики агітаційної. На жаль ціла та агітація мала переважно на меті не освідомлене народу, а радше розбурхане пристрастий, а головно, після з гори уложеного пляну (віче акадамиків) підкопанє віри і пониженє духовенства. Що так було — і єще по нині так практикуєсь, довідуємо ся лише здебільша з нашої преси, а вже ті, що бували на таких вічах та слухали тих агітаційних промов, наглядно о тім пересвідчились. Духовенство, не хочючи наразити ся на закид байдужности, та щоб заявити публично перед народом, що оно відчуває важність хвилі, являлось чистенно — нераз навіть цілі повіті in corpore. А якаж тоді була акція духовенства? Одним словом пасивна і то в дословнім значіно сего слова. Ми були тоді німими сьвідками брутальних на нас нападств, на наші голови всякі недоростки та неукі ляляли цілими цебрали помії, нашу віру, нашу єрархію і стан духовний до крайности понижали, наші овечки своїх пастпрів викидали за двері, нас поштуркували, а навіть били в лице; а ми? на все те дивились, слухали та покірно все зносили. Ми,

хотяй поставлені з уряду сторожами і учителями віри Христової, та хотяй, яко загал, ніяк не почувалисьмо ся до вини, — не малисьмо звичайно відваги чи там охоти запротестувати проти такого негідного поступованя бесідників, ми немали відваги виступити проти кандидатури явного недовірка і ноторичного ворога духовенства, а неставало смілости поставити і промовити за кандидатом правдиво образованим і християнином. Вкінці все притихло — а ми відітхнули по тільки поразках! Здавалось що тепер, коли на хвилю проминув той агітаційний шал, та нарід вернув до своїх занять і до церкви, ми духовенство по рефлексіях і зрілих застановленнях подбаємо всіми силами, щоби зло направити, нанесене смітя тим агітаційним гураганом з церкви та з наших хат вимести — нарід опам'ятати, та привернути ему зрабоване або заколебане через агітацію чувство віри і пошанованя власти церковної. Можна було на певно сподівати ся, що на той темат будемо всюда і при кожній нагоді дискутувати і обдумувати способи успішного діланя. Чи так оно було — можна сумніватись — принайменче о сім загал духовенства нічого не чув. Остаточо якіби там не були обдумані способи, то все таки кожний прийняти мусить, що нашою засадою під теперішну хвилю мусить бути *ревна, позитивна праця в народі — але конечно підперта приміром нашого бездоганного поступованя*. Та дивно! ся засада видаєсь декому з Духовних не до виконаня — а навіт з засади цілком противно поступаєсь. В теперішну хвилю побіч нової реформи виборчої до сойму прійшли еще на першу точку порядку дневного спори партійні. — І так маємо знов віча але уже в поправнім виданю. Тут духовні беруть уже активну, звичайно навіт першорядну участь. Тепер на вічах не лиш спорять і лають — тепер попри слово заговорив бучок, камінь і п'ястук. Хотяй до такого способу аргументованя в справах партійних знов дали почин недолітки, то він помимо своєї гидкості знайшов одобрене не тільки в темних і збаламучених масах народу, але що найдивнійше, навіт між спорим числом Духовенства! Ся участь, а подекуди провід духовних в борбі о партійні переконаня, в високім степені понижаючим его особу і стан — е понизше зера деструктивного — попросту шкандальним. Читаючи по часописях, та слухаючи оповідань наочних свідків про такі фатальні виступи деяких Отців Духовних як в Бовшові, Золучу, Галичи, Тенополи і пр. — нехоче ся вірити щоби чогось подібного не то священник — але інтелегентний чоловів міг допустити ся.

Здає ся, що они в ошоломленю навіт не бачать гидкості та шкідливості свого поступованя, не можуть ані зміркувати ані розібрати ваги і наслідків своїх вчинків.

Они своїм поступованєм наносять церкві, духовенству і вірним стократь більшу ганьбу і шкоду, чим усі разом взяті радикали, соціалісти і всяких відтіней массони. Бож являтьсь на зборах і вічах на чолі свого стада, уodrуженого в коли, ка-

міння і пісок, інспірувати його до лайки і бійки, а колиб навіть своєю мочанкою давати апробату таким хуліганським подвигам се щось так гидкого, так низького і понижаючого, що годі сему дати вираз. А вже хиба божевільністю прийдесть назвати, коли прилюдно перед тисячами зібраного народу кидаєсь духовний, той пастир і учитель стада, як хижак на свого собрата, товариша по званю — з тої однієї причини, що він не поділяє його партійних поглядів. Щось подібного ніколи і ніяк не дасться виправдати; бо такі твердження, що всі єсьмо людьми з всіми проявами їх душевних пристрастей, або *errare hominum est*, в тім случаю не на місці, та ніяк не в силі виправдати таку безличність! Чейже образоване і культура винні мати тут своє примінене — а коли взагалі від інтелігентного чоловіка вимагаєсь такту та орієнтації в поодиноких случаях, то тим більше від священника — котрий всюди являєсь з маркою свого уряду і стану. Вжеж ніколи не вільно нам забувати що загал все звертає особлившу увагу на стан духовний, та осуджує безпощадно всі, навіть поневільні похибки кожного його члена — коштом цілого стану а на те чимало дає доказів наша журналістика. Лячно подумати до чого така робота може довести? Чиж мало уже днесь таких парохій звідки парох, розполітикований партійник, за всяку ціну шукає парохію „спокійної“ — Алеж спитаймо чому то ся або та парохія неспокійна? В теперішніх часах хотяйби єсьмо були ідеальними священниками — то по словам Христа — будемо зненавиджені і гонені за дія того самого, що єсьмо ними: щож доперва буде, чого сподівати ся, коли самі будемо прикладати руки до підкопаня і знищеня поваги стану духовного?

Треба боятися, що по всіх наших старих селах стане ся се, що стало ся, як пише „Земля і воля“ в Новім Селі, де якась баба мала похоронну бесіду над помершим радикалом і сказала: „дай Боже щоби прийшов як найборше той час, щоби єсьмо так всі без попів ховали ся“.

Кождий стан чи то військовий чи свьіцкій строго береже своє достоїнство, а промахи одиниць не переходять непомічені і безкарно; зараз дісциплінарка, а вслід за нею для превинившого ся часами дуже діймаюча кара. Чиж тільки в стані духовнім має бути позволено поодиноким членам броти безкарно такі горрєндальні промахи? Провина духовного взгядом свого стану єсть о много більша чим мірекого члена — бо в першім случаю ходить о інституцію Божу — в другім о людську. Остаточо крім нарушеня поваги стану духовного причиняє ся еще *scandalum*, яке подає учитель своїм ученикам, пастир, своему стадови.

Таке поступоване деяких отців духовних повинно стрінутись з загальним і безпощадним осудом всего Духовенства без ріжницї партій, щоби в зароді еще лихо здавити та відобрати охоту загорільцям кидати в болото повагу цілого клера, та являтися їм на зборах і вічах в роли Геростратів або Бфіяльтів.

Для розважних і холодно мислячих okaже ся ясною і простою тая задача, яку маємо під нинішню хвилю сповнити. Відтягнути від акції політичної ми не можемо, не можемо бойкотувати віча і збори, противно-громадно являти ся, але в роли поважних мужів, незляканих а відважних оборонців правди і віри, в характері провідників, речників потреб народу, его кривд і бажань. Наколиб прийшлося і потерпіти з тої причини личну обиду, наругу, а навіть рани, то се nebude тоді для нас соромом, але радше принесе нам честь і узнане загальне як страдальцям за правду, віру і Христа.

В спорах партійних не повинно бути дозволеним під жадним услівем брати в диспутах чинну участь раз, що то справи менче важні а непевні навіть для холоднокровних — подруге що то нас понижає так в очах наших як і загалу. Наша партія для всіх одна і та сама має бути Христова — на тій точці всі зійдемося і всі промовимо однодушно. Партійних поглядів вирічись ми не в силі, бо вельми живими членами нашої суспільности однак такі спори не виволікаймо на арену публичну; на се єсть иньше місце. В домах наших поміж собою, приватно, можемо і вільно нам спорити; вільно нехай нам буде в душі партійним працювати в парохіях — але розважно, гідно і толерантно; не приспорюймо парохій „неспокійних.“ — Тоді будемо мати значіне в народі в справах о много важнійших, чим справа фонетики і етимології, які мимоходом кажучи і без нас уложать ся і підуть своїм природним ходом. Чи ми русини українці чи москалі, про се уже днесь нарід освідомлений знає, а прийде час, і то невдовзі, що таке питане не посьміємо покласти перед освідомлений нарід.

Вжеж крайна пора занехати ту брато-убійчу партійну борбу а принайменче зльокалізувати єї до найвузших границь. Час опамятатись тим загорільцям, які з поміж нас чим раз частійше виринають, та наколиб провітрили безкарність, з ножем в руці кидали ся би на своїх братів! Наколи они на мали би на стільки совісти і чести, щоби перестали знущатись над своєю і всего духовенства повагою — наколиб не мали настілько розсудку, щоби кинути з рук головню якою підпалюють власну стріху — тоді справу ту повинні взяти Ординарати в свої руки. Коли ми читали пастирський лист перед виборами до державної ради — лист всіх трох Ординаратів яко лист цілого єпископату галицького — то тепер тим більше повинніємо того сподівати ся. В таким листі повинні би бути докладно означені границі в партійній борбі — і рівночасно поставлені кари за провини непослуху, а навіть міг би бути установлений дієцезальний суд дисциплінарний для провіреня вини і приміненя загроженых кар.

Хвиля важна — чуваймо всі і *caveant consules.*

О. Іларій С.

Єще в справі становой, економічної організації духовенства.

В ч. 7. „Ниви“ була порушена справа становой організації. Належало сподівати ся, що ся статя викличе живу дискусію. Однак до нині ніхто в сій справі не відозвав ся. Відай ті отці, що їм не зле живе ся, без організації обійдуть ся, а бідаки, що єї потребують, ледви чи „Ниву“ предплачують — і статі не читали.

В иньших дневниках підносити сю справу нам не випадає — раз уже для того, що „Нива“ наш орган, а по друге, що майже ціла руска преса стала тепер чогось антиклерикальною; може перед виборами знова нас собі пригадає, щоби ми декому помогли здобути мандат. Се *intra parentesim*.

Щоби вернути до річи, подає ся до загальної відомости, що згадана справа сама якось наперед поступає; Всч. оо. Глодзінський і Раковський знайшли мецената, який готов — не знаю під яким титулом — пожертвувати поважну квоту на основний фонд. Отже „*negus regum*“ так якби був; розходить ся лиш о статут і членів фінансового товариства та — що найважнійше — о людей, якби відповідно товариство вели.

Тов-о „Сільський господар“ уряджує і сего року з кінцем грудня курс економічний для священників; можливо отже, що при сій нагоді і та справа прийде на дневний порядок. Вибрана на торічних викладах анкета займала ся поки що статутом; дуже пожагане, щоби духовенство і з своєї сторони на соборчиках сю справу обговорило і свої гадки, постуляти, або навіть і шкіц статуту надіслало до ред. „Ниви“.

Найважнійшою річю є приступлене з уділом, який буде вносити 100–500 К. — отже досить великий. Тому просимо, щоби П. Т. Духовенство уже тепер надіслало ред. „Ниви“ свої заяви. В ціли улешня можеби Впр. оо. Декани на соборчиках або при иньшій нагоді зібрали спис охочих до вступлення в члени товариства і прислали редакції; з поміжи них утвориби ся комітет основателів, а зглядно і ширша анкета для наради.

Примічає ся, що Їх Ексц. Митрополит сею справою дуже інтерегують ся, зводили дати свою апробату і обіцяли поміч. Анкета зверне ся і до других Впр. Ординаріятів, щоби товариство розтягало ся на всі три епархії.

Само собою розуміє ся, що в товаристві політичні переконання мусять бути знівельовані і спроваджені до спільного іменника.

Т. Д.

Лист з Америки.

Бервік Па 11/IX, 1907.

Отсе я сповняю дану Вам обіцянку і пишу кілька слів з Америки. Як ми з Вами розпрачали ся 14/VIII — се було в середу — то еще того самого дня були ми в Катовицях з о. Ганіцким, що виїхав був проти нас до Мисловиць. Слідуючого дня 15/VIII оглядали ми копальні угля в Катовицях і Мисловицях. Суть там дуже гарні урядженя для робітників. Робітники мають там більшу вигоду, ніж пересічний урядник у Львові, бо мають купелі, умивальні, ідальні і т. п., а при тім всім може добрий робітник заробити до 600 К. (пенсія галицького сотрудника) і є ся вигода, що може на пільні роботи в кожній хвилі вернути домів, зробити своє і знова піти на роботу. Крім сего если є з одного села 10 робітників, то можуть дістати вагон угля і не потребують просити ласки у пана, щоби за великі гроші дав троха хабазя на опал. На жаль наше духовенство не розуміє еще ваги еміграції до Прус, а треба нею займити ся щиро, бо Німці дають нам першєнство перед прочими робітниками і готові іозакладати школи і церкви для нашого народа, коли они будуть виділи, що є що для кого робити. Ті копальні угля, що звиджував я з Преосвященним, належать до акціонарів, що видають мільйони на всякі улїпшеня і вигоди для робітників, лиш що наших робітників в тих копальнях є мало, то з тих вигід користають передовсім Поляки.

В четвер 16/VIII дали акціонери катовицьких і мисловицьких копалень дїнер в честь Преосвященого, на котрім крім Їх Преосвященства був Їх Брат, василіянський братчик Герман, кількох акціонерів, директорів копалень, один журналіст, посол до німецького парламенту з сього округу — ну і я. В часі дїнера мав Преосвященний бесїду до акціонерів, де поручив їм особливо наш бідний нарід і сказав, що наші люди може і мають хиби, які разять Німців, та они самі сему невинні лише невідрадні условини і відносини їх житя в Галичині.

Другу бесїду мали Їх Преосвященство до о. Ганіцького по руськи, в котрій піднесли його заслуги коло душевного і дочасного добра нашого робучого люду і за неутомиму працю над нашими емігрантами іменували о. Ганіцького першим американським крилошанином.

В п'ятницю 16/VIII виїхав Брат Преосвященого, братчик Герман і я до Времл — а Преосвященний з о. Ганіцким виїхали до Дрездна, щоби відвідати Ексцеленцію Митрополита, що був тоді у Лямана. Ми — себто я з моїми товаришами

були в Бремї вже в п'ятницю вечером, а Преосвящений з о. Ганіцким приїхали в суботу 17/VIII в вечер. Майже цілу неділю і понеділок на Преображеніє сповідалисьмо наших людей, яких в Бремї буде до 7.000. Їх Преосвященство мали в оба сї дни Службу Божу і проповіді, на котрих каплиця, о яку постарав ся Льюїд, була битком нашими людьми набита. Говорено нам, що Льюїд виставить для нас і церков, коли в Бремї буде вже наш священик. Для священика дає Льюїд дуже гарне помешканє, котре я бачив — 3 гарні покоїки на першім поверсі при дуже красній улиці, кухня і додаткові убікації. Наш священик міг би стояти в Бремї на яких кілька тисяч марок. Часть платні давав би Льюїд, часть дало би німецьке товариство опіки над емігрантами, а також причинили би ся до сеї платні і фабриканти, у яких є сотки наших людей занятих.

Рано дня 20/VIII сїли ми на корабель „Kaiser Wilhelm II“. Корабель дуже гарний, уряджений з нечуваним люксусом. Каюту мали ми дуже красну: 3 ліжка, 2 умивальні, окремі покоїк до купання, так що можна було безнастанно купати ся — взагалі вигода як найбільша. На першім покладаї мали ми дуже гарні і вигідні місця до сидження — море було спокійне тож і їзда була чудова. Дня 25/VIII і 26/VIII мали Їх Преосвященство Сл. Божу в „Cafe für Nichtraucher“. На обох Службах Божих були наші люди, що їхали III кл., генерал Францішканів з своїм секретарем (їхав в справах свого Чина), один Домініканин, кільканаїцять иньших латинських священиків, кілька монахинь і знатне число католиків з I кл. На Службі Б. в неділю крім кількох нас приймали причастіє в нашім обряді генерал Францішканів і его секретар. Сего дня була лиш одна Служба Б. католицка на кораблі, бо лиш Преосвященному позволив капітан корабля мати Сл. Б., иньшим священикам не позволив.

Вівторок 27/VIII о год. 1. пополудни були ми вже в Нью-Йорській пристани. Напроти нас виїхало парове судно, на котрім були о. Чаплінський, один свщ. угорський, кількох делегатів, журналістів і один адвокат англїєць, що є щирим приятелем нашого народу і обряду, та пише про нас і наш обряд дуже прихильні статі до англїйських часописей. Сей адвокат як витав ся з Преосвященним, то приклявав на коліно і так цілував руку Преосвященному. Так само, коли прийшла комісія лікарска на корабель, то начальник єї приклякнув перед Преосвященним і уцілував руку. Так всюди католицкий американський нарід і его священики витали і пращали нашого Владика.

Взагалі приймають Преосвященого всюди дуже торжественно і оваційно. Про сї витавя не буду Вам писати раз, що се зайняло би дуже багато місця, а по друге я не мігби все так точно описати тому, що від 30/VIII пробуваю окремо

від Преосвященого. Стало ся се тому, що на великі просьби нашої парохії Monnt Carmel Pa вислали мене там Преосвящений тим більше, що там був передтим о. Ольшевский, що вже перейшов був на православє і наших людей вже перетягав а навіть оснований в Monnt Carmel братство прихильників православя. Лиш коротенько опишу Вам вступленє Преосвященого на землю Вешінгтона.

Як я вже Вам згадав, проти нас вийшло малє парове судно. Та ми не всіли на него відразу, бо хотіли забрати всі наші річи з корабля, що їх було 18 штук, а в тих 2 великі куфри і 2 скрині. Заки ті наші річи винесено з корабля до цлової галі і полагоджено цлові формальности, минув добрий кусень часу. Коли все було полагодженє в цловім уряді, поїхали ми паровим судном на другий бік пристани, де чекали на нас повози. Ними зайхали ми до церкви св. Юра, де чекало вже багато духовенства і народу. Вхід Преосвященого до церкви відбув ся як звичайно після нашого величавого обряду. На самім вступі о. Чаплінський, настоятель церкви св. Юра, подав Преосвященому на підносі ключі від церкви, на знак, що підчиняє себе і вірних їх Преосвященству. По ектенії і по благословеню Найсв. Тайнами мали Преосвящ. слово до народа і до съвящеників.

Говорили як звичайно прегарно і зворушаючо. Заявили, що чим хто буде біднійший, той тим скорше буде мати до Них приступ; висказали свої наміри зглядом народа, що хотять ним заопікувати ся так, що до їх потреб душевних і вічних, як також що до всего дочасного; згадали про школи, про опіку над емігрантами, загріли нарід до єдности і т. д.

До съвящеників звертаючись, говорили, що Они прийшли не тільки, щоби бути їх Владикою, але також першим їх співробітником.

З церкви поїхали ми до одного з перворядних ньюорских готелів, де було приготованє помешканє для Преосвященого і де був замовлений бенкет — було багато промов і т. д.

Тепер Преосвящений почавши від 29/VIII безнастанно в дорозі; посвятили 2/IX церков в South Fork Pa, де є о. Підгорецкий і їздять на zagrożені схізмою місця — правдивий апостол. Дня 29/VIII виїхали ми з Ньюорку до Філадельфії, з відтам 30/VIII т. є. в п'ятницю виправили мене до Monnt Carmel Pa, а самі поїхали до Вешінгтону представити ся делегатови апост. Єще в четвер 29/VIII були Преосвящений у єп. Філід. Реуан-а, котрий приймав Преосвящ. дуже сердечно і хотів, щоб Они замешкали у нього. Та Преосвящений не могли сего зробити і не потребували, бо річи оставили в домі парох., а самі раз ураз їздять. Я з Monnt Carmel робив також поїздки і сей лист зачав писати до Вас з Бервіку, місця фабричного, де наші люди працюють в фабриках вагонів. Там купили люди за

5.000 і ще щось долярів площу з протестантскою церквою і старають ся о основанє парохії. Хотіли також переходити на схізму. А знаєте хто пропагує схізму? таки наші богобоязливі москвофіли. Се показуєсь на американськїм ґрунті. Всі тутешні схізматицкі парохії утворені з галицких лемків, у яких сьвященики самі рянї кадафи. Наші люди удержують цілу тутешну схізматицку ерархію і семинар; крім сего приходять пособія з Росії. Є в Америці 3-ох схізматицких єпіскопів. Если є яка рада на спиненє схізни в Америці, то хиба ся: наші сьвященики мусять бути обовязані кілька разів до року сказати катехетичні проповіді, в яких пояснили би людям ріжниці між нашою а православною церквою і від тих, що їдуть до Америки, мусять взяти ісповіданє католицкої віри і відібрати присягу, що не поповнять апостазії. Преосьвящений Сотер страшенно працюють. Ту брак сьвящеників; треба в тій хвили около 20 сьвящеників. Я є тепер адміністратором на двох наших парохіях в Філядельфії; тут є еще і схізматицка парохія таки з наших Галичан.

Маю власть *binandi*. Філядельфія великанське місто. Рух на деяких улицах попросту переходить людське понятє. Я на разі мало де ходжу, раз з браку часу, а і еще не обзнакомив ся з містом. Ту дуже тепло. В літі мають бути такі спеки, що люди і коні гинуть на улицах. Особливо даєсь відчувати спека філядельфійским паням, що люблять дуже шнурувати ся; они мліють цілими сотками і тому вже задалегідь стоять приготовані трамваї, щоби їх забирати до шпиталя.

Лист сей кінчу доперва в Філядельфії — от таке то!

о. В. Петрівський.

(Адреса о. В. П.:

Rev. Vladimir Petrivskyj

gr. cath. Priest

465 n 9 th Str.

Philadelphia Pa.)

Священнича подруга.

І. Конференційна наука виголошена о. Данилом Танячкевичом в церкві Василіянці в часі реколекцій для членів товариства св. Ольги (р. 1906).

(Конець.)

Установа подружжя припадає разом з сотворенем чоловіка „Мужа и жену сотвори ихъ“. Бо „не добро быти чоловіку єдиному“. І „созда Богъ жену“ і привів Бог єї перед лице Адама і благословив їх. Так заключене зістало подружжє. Ніякий отже посередник, не Ангел, но сам Всемогучий Творець повинчав прародичів в раю і сам їх благословив. То вже певно Божий початок подружжя. А перша ціль: „Адаму не обрѣтеся помощникъ подобный ему“, треба було єму дати, бо „не добро быти чоловіку одному“ а на такого помічника зістала сотворена, призначена „жена“. Другою цілею було утриманє роду людського. „Раститесь и множитесь“. Се вже певно високе, піднесле, святе призначене подружжя і велика найдонеслійша роля невісти в нїм.

Скривлений, знехтований, обезславлений зістав той Боже-ственный намір Творця подружжя людьми так мужами, як жінками. Прийшла перша кара Бога: потоп. Але і на позісталий ніби поновланій людскости не розяснювалася ціль сотвореня чоловіка, а з окрема призначене жінки: воно затемнювало ся і загублювало ся чим дальше і дальше; і чоловік мов такий став, як перед сотворенем жени в раю, коли то не найшов ся „помощникъ“ чоловікови. Не стало тою такою авреолею слави і призначеня наділеного сотворіня на світі с. є. жінки. То що нею називати ся мотло, то було слуга, невільниця ніби людина, ніби якась людина, але з затертим образом і подобою Божою в собі — то властиво твар якась дихаюча до часового грубого, найгрубшого ужитку.

Треба було, щоби аж Бог на землю зійшов, щоби прийняв людську постать, треба було Ісуса Христа, треба було Пречистої Діви, треба було Кровию Спасителя облитого креста на землі, щоби людей — жінку з того упадку, зацади піднести — виратувати. Се й стало ся. В Христї Ісусї зістала піднята, звеличена, освячена гідність чоловіка. В Христї і Єго Пречистій Матери зістало доконане мовби друге сотворене невісти. В Христї зістало установлене заключене на ново подружжє після первістного пляну Сотворителя в раю — але в якій новій непереминаючій силї, в якім блеску, в якій ласці, в якій святости?!

Пригадайте но собі мої любі панї ті слова св. Апостола народів, котрі Ви чули в ту торжественну хвилю, коли на Вас вкладано подружжій вінець в св. церкві: „Тайна сія велія єсть

азъ же глаголю въ Христѣ и въ церквѣ; якоже Христось возлюби церковь и себе передаде за ню, да освятить ю, такъ должны суть мужіе любити своя жены, яко своя тѣлеса; любляй бо свою жену, самого себе любить; никто же бо когда свою плоть возненавидѣ, но питаєть и грѣєть ю, якоже и Господь церковь, зане уда єси тѣлесе єго, и отъ костей єго“.

Яка відміна благословена, яке підвизшене, яка велика нова родина, які звязки дороги, яка сьвятість, які нові ласки в такім сполученю з Христом і з Ёго св. церквою? Но який же величезний круг нових сьвятих задач і обовязків!

Як я вже напереді зазначив цілию Всемогучого Творця при сотвореню невісти було після слів св. письма дати чоловікови помічника в єї особі. В чім то та поміч лежати і правляти ся мала? В троякім згляді чи то напрямі.

Жінка стала товаришкою чоловіка на ціле єго жите на землі. Се перше. Друге: вона стала єго підпорою; а третє: вона призначена єму до поради.

Бути товаришкою житя? — що се означає, чоґо се вимагає?

Се вимагає богато, бо гармонії душ ніжности, сердечности, глибокого привязаня, щирої любви, правдивого поважаня і добровільної уляглости жертвуючого. Наш церковний язык називає сю дружбу супружеством; иґо має вказувати на те поставлене під одно строге право під одні важкі обовязки. Наша народна мова утворила чудний вираз для того товариства: жінка називаєсь подругою — дружиною. Що за ніжний, що за глибокий вираз! А підпора? Сеж вимагає сили. Сьвіт бачить в жінці слабе немічне сотворіне. Та не так дух Божий Сьвяте письмо знає тільки хоробрих, мужних, сильних невіст — не инакше певно як тільки жінок, невіст після Божого пляну, отже християнських невіст. Тими висказами св. письма міґби я вас, мої пані, довший час заняти; та я мушу обмежити ся на кілька:

„Жену доблю кто обряцетъ дражайши єсть каменія многоцѣннаго таковая“ — „Жена мужественная вѣнецъ мужу своему“ — „держаетъ на ню сердце мужа“ — „крѣпостею и лѣпотю облечєся“ і т. д. Лише в однім місци св. апостол Петро насиває єї немічнійшим сотворінем, але се така неміч котра вимагає для себе чести.

А до поради треба розуму, мудрости, розваги.

Так християнська невіста — подруга має сїяті трома сьваами: добротою, характером і розумом. А се має внести в подруже єдність, певність, тривкість і має єго зробити звязком нерозлучним, котрого силою є віра, котрого духом є любов, що від Бога походять і в Бозі мають знайти своє остаточне довершене і заспоковне. А дорога до того взаїмне осьвячене подругів. То є найвизша ціль подружа. І лишень єї здійснене запевняє щастє подруже.

Коли се мають бути знамена християнських подруг чи то оздоби християнських невіст — подруг, кілько більше визначати ся ними мають сьвященічі подружа чи то сьвященічі подруги.

Но гляньмо в виконанє тих Божих завітів. Чи завсїгди заключають ся наші сьвященічі подружа під тим знаком, що тим дружачим ся, а зглядно тій невісті відомі ті всі високі, сьвяті цілі, для яких установила Нтайвизша Премудрість Найбільша Сьвятість і Безконечна Милість Божа подруже? Буває до того якесь поважне підготоване, якесь приготовляюча наука тих великих обовязків з ним злучених, а з окрема тої тяжкої одвічальности зі згляду на той так дуже піднеслий і той так страшно донеслий поклик сьвященника а за тим і его подруги? Я їх не знаходжу ні по одній ні по другій стороні. Богато буде тих випадків де подружа операють ся на гармонії душ, на тим правдивім привязаню, котре має своє жерело в глибокій любові і поважаню, а зі згляду на невісти на тій жертволюбній приляглости? Не становлять велику часть ті з них, де якесь хвиля поверхного очарованя або сліпий случай, а часом навіть мотиви дуже низької категорії, бо вираховане спрягають новоженців? Деж туть може бути і мова о якихсь подругах, о якійсь спільній, високій, сьвятій цілі, коли то все затемнене — закрите? Де в таких разях шукати тої єдности, тої гармонії, того розуміня себе, тої жертволюбної уяглости, віддана собі? Жите людске се не гладоньке зеркало тихого плеса. Се море, котре напастує буря всяких пригод — нещастя. Приходить хороба тяжка небезпечна, котра вимагає чуйности, жервуючої ся опіки, обслуги, пильнованя день і ніч. Но то не все. Приходить стан облуду, де потреба стереженя і то такого, що абсорбує всю увагу. Найде каліцтво, невилічимі рани, де єдиним ліком, одинокою пильгою є та дбала обслуга, та чула опіка, а хочби тої милостивий погляд вірної любячої подруги. А можна такої самарятаньскої услуги надїяти ся від тих мов то подругів, котрі чужі собі душею тягнуть те нещасливе ярмо житя, не здаючи собі справи навіть з того: на що? Лиш ласці Божій треба завдячувати, коли в таких подругах обійдєсь без явних ексцесів, без великих згіршень. Но і такі случаи бувають. Не одні такі мені відоті. Знаю як розлучені сьвященічі муж і жінка не зійшли ся, щоби поблагословити своїх дітей, а навіть в годині смерти не зійшли ся, щоби собі одно другому простити.

Знаю і за випадки віроломства, один не далекий часом, де молодий сьвященник-муж мусів кидати з причини таких поступків свою негідну жінку, матір до того, іти далеко, щоби міг працювати для нещасливих дітей.

Се страшні, гідкі плями, се закали на нашім подружу. Їх не може, їх не сьміє бути. Наше подруже мусить бути сьвяте, сьвяте в цілім повнім змислі его Небесного основателя Бога, его осьвятителя Христа і Его сьвятої облюблениці Церкви. Застановімся над тим мої Пані! Ви мусите ту постанову вложити

в вашу душу, ви мусите для неї апостолувати межи собою в тім тіснім і лагіднім, любячим тоні, який вам єсть так властивий; нехай то апостоловане розходить ся на дальші і дальші круги, нахай за помічю Божою, молитвамн патронів небесних Товариства сьв. Ольги святість нашого подружа стане незрушним правом, нашим емблемом для сьвіта.

А з тою нашою кріпостию як воно стоїть? В чім вона лежати повинна? Певно, що не в донеслости самого голосу, в єго відмінах, в важкости тону, скаль; і не в тих дуже немилых, рязких диссонансах і акомпаніаментах — приймаємо вирази найтонші против родини, челяди, людей, зглядно парохіян. І та нераз так може дуже зазначувана резолютність, енергічність якоїсь сьвященничої невісти — подруги се не сходить ся рівно з тим розумінем кріпости християнської невісти, в якім єї представляє сьвяте письмо. А вже та самовладна роля у всіх справах сьвященничої родини, ба і поза нею не знаменує цілковито кріпости сьвященничої невісти; Є се радше єї обезсиленем, бо вона мов то параліжувати хоче силу того завіту Божого, під який поставлене призначене жінки. Певно подруга се пані в домі. Титул того пановапя дуже високий. Бо се розпоряджене волі Сотворителя; може не є конвенціональна форма. Той воздух в дому, та теплота, та ясність всім а передовсім ті житя, ті душі, ті серця, їх щасте, се та область, в якій вона неподільно панувати має. Но за се ще буду говорити. Але ексекутива родинна родинна подружа до неї не належить. Апостол сьвятий каже: „Глава мужу Христос, глава женѣ мужѣ.“ Се самовільне підчинене під ту ексекутиву, підчинене в любові, в ктру вже ввійшов передтим дух добровільної згоди, скажім тихої апробати. Чи ви знаєте, мої любі пані, в якім товаристві неразлучнім являє ся кріпость християнської невісти, зглядно подруги, а для сьвященничої подруги, се вже таке властиве, таке добірне товариство? Се лагідність, се спокій, се мовчальність, се терпеливість, се пожертвоване се ревність.

Чи лагідність се не сила? Чи улеглість се не сила? Чи мовчальність се не сила? Чи терпеливість се не сила?

Приведу вам, мої любі пані, на вєшу побожну застанову деякі вискази церковних писателів.

Порада і пожертвоване се дві великі чинности сили, два великі обовязки християнської невісти, але то все має повертати ся в лагідности і ніжности Я не кажу в вьлости, бо вальєть з силою духа, серця, характеру не даєть ся погодити. Але лагідність з силою гармоніює в пречудесний спосіб. А послідні слова єго висказу, чи то апелю підношу я і до Вас, мої любі Пані; і в Вашій лагідности лежить найкріпша сила.

В однім церковнім ділі читаємо: „межи розумною і мовчальною жінкою і просьвіченою, ученою душею нема ріжниці“.

А мовчальність і терпеливість, які то рідкі сили і в наших сьвященничих родинах! А прецінь, як хто ними повинен бути

укріпленій, то наші сьвященнічі невісти. А то виходить, що се мов героїчні чесноти, для якихись вибраних душ. Певно, що і тих вибраних буде не багато. В моім житю лучало ся мені подібати в наших сьвященничих родинах чудові оздобы таких героїчних невіст. Мужі їх се були оази поривчих, дражливих, непогамованих характерів, котрих поведене до їх подруг граничило часами з брутальністю.

А ті жінки узброєні були в таку сьвяту терпеливість, потрапили заховати якусь просто незглубиму мовчальність, скривати весь біль героїчно в серцю і не дали ся визвати такою досадою хвилі. Я Господу Богу дякував в душі, що Господь Бог наділив ті жінки таким героїзмом і що тим мужам дав таких подруг. Щоби то було, як би ті мужі мали иньших жінох — які тяжкі конфлікти, може навіть які грізні сцени могли би були відгравати ся?!

Дальшою силою невісти — се молитва, що може ту силу заступити. Приходять великі проби, нещасте, болі душі. Де лік на них? В молитві. Несесь нераз той біль на гроби дорогих жінок і там в молитві над тими попелами знаходить ся полекшу, силу нести дальше хрест. Легіі цілі християнських невіст, котрих громи допустів, страшних катастроф могли повалити, силою молитви їх перенесли і незігнули ся.

З старого завіту сьвітить нам образ молитви такої придавленої горем невісти в особі Анни, жени Ёлкана. Припала в сьвятими до землі, ні слово не може добутих з єї уст, тільки уста дрожать. Жрець дивлячись на се думає, що п'яна... Що ти п'яна маєшь туть робити? Ні пане, твоя слуга не п'яна. В мене страшний день. Я мою душу виливаю перед Господом.

З такої молитви робить, мої Пані, цілий потрібний ужиток. А матерею молитви єсть віра. Серед боротьби життя тяжкого, серед обовязків, котрі як гори тиснуть, валять ся на душу, одна віра, що добуваєсь з глибокого нутра, через піднесе-не до гори ока, удержує чоловіка.

Ношу великий образ віри невісти сьвященничої в душі. Нещасливий батько сьвященник, відданий налогово п'яньсуву. Відна нещаслива родина і то велика. В таким положеню могли були піти на поневірку, змарнувати ся. Ба! коли Господь поставив над ними ангела віри в особі невісти — матери, котра з цілою вірою в Бога в душі боролася страшно з всіми противностями і їх поборола, виховавши свої діти і довівши їх до становиска. І єї син ставши сьвященником, по правді „по чину Мелхисидекову“, поставив над єї гробом коло церкви камінь з надписом: „жено, велія в'їра твоя“.

Маємо також не одні великі приміри строгого виконання Божих і церковних заповідій в нашім сьвященничім жіноцтві до зазначеня. Згадаю лишень за заховане постів. Відомі мені такі приміри, де сьвященик і жена від вечери в великій Четвер (для Тайної вечери) постили аж до Неділі до сьвяченого яйця. Вони побожні хотіли з Спасителем своїм голодувати і стражда-

ти. Вдивім ся, мої любі пані, в ті краски на образі постати християнської невісти-подруги, а побачимо, що християнська невіста то невіста віри, молитви і всяких чеснот.

Дальшою оздобою християнської жінки, зглядно подруги се єї розум, єї інтелігенція, котрі чинять єї спосібною бути помічником своєму мужеві, а то служити єму порадою.

Дух ради — се дар Святого Духа. Треба собі єго вимолити. Та рада не має певно відноситись до яких дрібних, мало важних річий. Вона має дотикати великих обовязків, котрі вкладає на нашого священика єго визначний стан, єго впливове становишко, єго високе призначене, отже обовязків під зглядом родинним, суспільним, народним, но завсїгди в таким їх освітленю, чи то зазначеню, якого жадає єго поклик Божий, єго свята Служба. Під кождим тим зглядом має священича подруга не лишень право, але і обовязок служити своєму мужеві радою; певно повинна она бути до того приспособлена. На жаль того приспособлення, так потрібного, ще так мало, так дуже мало. Мало розумія свого призначеня, або вірнійше зле зрозуміне. Зуживають той дар ради, чи можеби вірнійше, сказати, радять ся самі в таких річах, котрі без їх помочи можеби ліпше, гіднійше укладали ся. Тичить ся головно приходів, приносів і звичаїв церковних. Оставити би можна ті річи цілком спокійно самим собі. Вони набралиби цілком инакшого релігійного значіня і правдивого церковного кольориту.

Та ще невластивійша, ба і фатальнійша роля такої поради котра змагає до осуджуваня, до скорого картаня, до кар і т. д. парохіян. Задача священичих жінок лежить якраз на противнім боці. Їх неустаючою задачію має бути старанє ухилати згіршеня злих проступків своєю лягідністю, привиджувати можливости конфліктів, їх зовсім усувати, а те поле духовне під успішне душпастироване підготовляти.

І я знаю, як не одні наші священичі пані з цілим пляном, з цілою консеквенцією, з цілим добором відповідних способів, з цілим відданем і пожертвованем коло такої поради заходять ся.

Та не тільки то. Я знаю такі припадки, де священичі жени своєю релігійністю, своїм прикладом побуджують до більшої священичої ревности, піддержують і підносять духа праці пожертвованя. Мені відомі дальше і такі случаи, де священичі невісти, котрих мужів певні сумніви, дотикаючі їх служби, дійммали ся, потрапили то все усунути. Се вже добра, свята рада... Треба, щоби вона була невідлучною прикметою всіх нас. Треба до того конечно старати ся свій розум, свою інтелігенцію піддавати.

Час наносить великі небезпеки для Церкви, для віри і для нашого народу. Треба їх упереджаючо віддаляти. До того має служити наша священича родина, наше подруже. Ви мої любі Пані маєте бути тим духом озарені.

Вашою силою, як я вже так наглядно підніс, є доброта серця, сила характеру і здоровий розум, чи то добірна інтелігенція. Се все має скупитись в наших священичих подружах.

Великим є подруже, каже один церковний письменник, великим через свою провидінну інституцію, великим через своє Боже благословенє, великим через свої ласки небесні, великим через свої обовязки, великим через свої приклади. А дальше каже: „нема нічого більшого, як Бог, а по Нїм нічого більшого, як християнські подруги.“

Піднесїм і ми наше священиче подруже до тої великості, піднесїи єго єще висше, в двоє, в десятеро висше, звеличїм єго не для нашої порожної слави, но щоби воно сповнило ціле своє призначенє, до якого воно Богом покликане, в Церкві і в народї, на славу святої животворящої Тройці: Отца і Сина і Святого Духа. — Аминь.

Слава Ісусу Христу, Слава Пречистїй Матери.

О. БОЦЯН.

Із спорів про акафист.

1. Історія питання. Несїдальна пісня в честь Пресвятої Діви нагадує безсмертного Гомира: і так красна і так популярна, і так спірна в розяснюваню єї початків. Про хвилю і поета, які єї склали, вже від давних часів дослідники ріжно гадали. Найбільшу популярність здобула собі іпотега, явно потверджена вже в XIII. віці, що автором акафиста є патриярх Сергій, (610—638), який мав єго зложити в р. 626 з нагоди облоги Константинополя через Перзів і Аварів за цїсаря Іраклія¹⁾. Тійсамїй хвилї, але вже другому авторови, ямбографови Георієви Пізідї, дяконови Св. Софїї, приписав зложене акафиста Josephus

¹⁾ К. Сава, Месеонїкі вїдповєкі т. 7, ст. 109; сего погляду держить ся Інокентій (Истор. обзорїне богослуж. книгъ изд. 3. Кїєвъ 1857 ст. 102), Пітра (Analecta sacra I., Parisiis 1876, ст. XXXI і 250), Christ (Anthologia graeca carminum christianorum, Lipsiae 1871 ст. XXXV), Bouvy (Poëtes et mélodes, Nimes 1886, ст. 206), Dieterich (Gesch. der byzantinischen u. neugriech. Literatur, Leipzig 1902 ст. 36), також Krumbacher (Gesch. der byzant. Literatur 2 Aufl. 1897 ст. 671) і Пардїка (Константиноп. „Сїллоґос“ т. 25 [1895] 136 сл.), Семїтелос (Еллінікі мїтрїкі, Афіни 1894 ст. 131) і ин. — цит. з Пап-Керамевса.

María Quercius в XVIII. віці²⁾ і за ним пішли многи з російських вчених³⁾. Інші добачують тут діло Романа солодкопівця⁴⁾, інші знова ставлять его аж у 4-й вік і приписують Аполлинарєви Ляєдикийскому⁵⁾. Ставрос Вутіра відносить акафіст до часів обологи Царгорода через Арабів за Константина Погоната (677)⁶⁾. Замітка Вутіри, що слова пісні: „Високий Бог явив ся на землі смирним чоловіком“ осуджувалиби монотелицьку науку Сергія і тому не можуть бути его ділом, дала причину магістрови візантологів, Крумбахерови, уважати питанє про час повстанія акафісту покищо за нерішене⁷⁾. У посліднім нашім пятилітїю розвязка сего спірного питання станула на новій дорозі, радше на нових дорогах. Бо саме виринули нові, від цілого переданя зовсім відмінні розвязки, поставлені через мужів своєї річи свідомих: Грека візантолога А. Пападопула-Керамєвса, (читачам „Ниви“ вже знамого) орієнталїста Антона Баумштарка і нашого світлого богослова о. Д-ра Крип'якевича.

2. Акафіст а Фотій. Студия Пападопуло-Керамєвса явила ся рівночасно і в грецькїм язїці, у формі книжки і російськїм, яко артикул в „Византійськїм Временнику“⁸⁾. Теза, яку він ставить і боронить є така: автор празника і акафіста Божої Матери є — патріарх Фотій, а нагоду до сего дало освободженє Царгорода від обологи Русинів 860 р.!

Свої докази він опирає передовім на аналізі синаксара акафістового, „Повѣсти о несѣдалномъ“, X—XI. в.⁹⁾, який він називає „оригінальним або первістним оповіданєм про акафіст“, і який після него „представляє офіціяльний документ константинопольської церкви, зладжений — по поводу великого нещастя,

²⁾ *Pisidae expeditio persica*, Bonnæ 1836 ст. 47—68, Migne t. 92 ст. 1334).

³⁾ Филаретъ еписк., Истор. обзоръ ꙗвсповѣвцевъ, 2 изд., Черниговъ 1864 ст. 343; — Ловягинъ, Богослужебные каноны, изд. 3, Петерб. 1875 ст. 192; — А. Петровскій, Акаѣистъ (Правосл. богосл. Энциклопедія I, Петерб. 1900 к. 379), Сергій Послушникъ, Акаѣисты, Библиографическія замѣтки, Петерб. ст. 8—9; — А. Поповъ, Правосл. Акаѣисты (Правосл. Собесѣдн. Казань 1902, т. I. ст. 61—62).

⁴⁾ Архимандр. Амфилохій, Кондакарій въ греческомъ подлинникѣ XII—XIII в., 1879 р. ст. 16; — Ал. Лавриотис, О акаѣистос имнос, „Константинополь“ з дня 7. IV. 1893 № 75; — П. Папареоприу, *Byzant. Zeitschrift VIII* (1899) ст. 408.

⁵⁾ К. Ікономос, Пері тіс гнісіас профорас, Петерб. 1830 ст. 667; — Г. Саквейон, Пері тон КД' ікон тіс Θεοτοку, „Сотир“ Афіни, 1891 ст. 89—99; М. І. Гедєон (Патріархікі пінакєс, Константиноп. 1890 ст. 240—41) припускає, що пісня зложена незабаром по смерті Юліяна Відступника.

⁶⁾ „Неологу евдомадієа епіѳеорієіс“ 1893, т. II. ст. 41—513 passim.

⁷⁾ *Gesch. der byzant. Liter.* 1897 ст. 672 ув. I А.; — подібно і Е. Кофіцїоті, Акаѣистос имнос, Аєні, 1901 ст. 13 і 16.

⁸⁾ О акаѣистос имнос, і Рос ке о патріархіс Фотіос, Аєіне 1903, 88 ст. 80; Акаѣистъ Божіей Матери, Русь и патріархъ Фотій „Византійскій Временникъ“ т. X (1903) ст. 357—401.

⁹⁾ Виданого у: Combesis, *Historia Monothelitarum*, Parisiit 1648 ст. 805—26 і Migne, *Patr. gr.* t. 92 col. 1353—72.

що несподівано постигло місто“ — рівночасно з піснюю. Так пісня як і празник мали за ціль не лишень подякувати Марії за освободжене від трех великих оболог в минувшині (626 за Іраклія, 677 за Константина Погоната і 717 за Льва III. Ізаврийського), але і умолити її помочи і вибавлення від грозячого еще небезпеченства. Коли же воно було пізнійше, від тамтих, то ним міг бути лишень наїзд Русинів на Царгород 860 р., про який хронографи певно і точно пишуть¹⁰⁾, тимбільше, що зміст і слова двох знаних бесід патріарха Фотія з нагоди наїзду Руси, „Іс тін ефодон тон Рос“¹¹⁾ виказують „разячу схожість“ із згаданим синаксарем, а так само і иньші твори патріарха. Впрочім, на се, що акафист не може походити з часів перед 860 р., після Пан-Кер. вказує і брак наслідования акафиста до IX. в. через піснопівців, коли тимчасом сам акафист і звороти і думки взяв від імнографів раньших 860 р.

Як небудь, для нас Русинів несподівана і про себе науковим апаратом з'ілюстрована, теза Пападопуло-Керамевса, вона однак не промовила до переконання недовірчивих критиків. Найбільша повага в візантології, монахівський професор новогрецького язика і літератури, Карло Крумбахер, рецензуючи в *Byzantinische Zeitschrift*¹²⁾ згадану працю П-Кер., називає її всправді „першою, основаною на повнім знаню материялу і методично переведеною розвідкою про час і автора акафиста“, але в результатах недостаточною. Передовсім Пан-Кер. за лекко справив ся з незбитим фактом, що проімії Романа (са 536—556) суть збудовані після ірмоса „Ангелос протостатис“, (кажучи на відворот, що проіміон акафиста взятий з Романа, а напись акафистового ірмоса у сего нослідного є пізнійшим ділом переписувача). Дальше розвідці не достає рояснення метричних і формальних взаємин межи акафистом а прочою церковною поезією, як неменьш і переконуючих доказів, що якраз наїзд і облога Руси з р. 860 стала поводом до зложеня акафиста, та що Фотій єго автором. „Схожости, помічені через Пан-Кер. суть доволі неопределіні, що би могли стаи певними доказами, а подібність деяких висказів з першої бесіди Фотія і акафиста дасть ся пояснити з тожності загальної теми (просьба до сьв. Діви)“. За те „зовсім певний стає для него негати́вний вислід, що всі передше приняті определєня часу і автора основують ся на непорозумінях або на недостаточнім знаню переданя“.

¹⁰⁾ „Сінопсис хроніки“, виданє F. Cument, *Anecdota Bruxellensia* I Gand 1894 ст. 33; — *Theophanes continuatus* ст. 196 Пор. Cedren. т. 2 ст. 173 Bonn. Zonarae, *Epit. historiarum* т. 4 ст. 15 ed Dindorf; — *Theoph. cont.* ст. 674—75) 826—27; — Георгіу хронікон ed. Muralt ст. 736—37.

¹¹⁾ Видані через: Порфірія Усеньського, *Четыре бесѣды Фотія, Петерб.* 1864; — С. Müller, *Fragmenta histor. graecorum, Parisiis* 1883, т. 5 ed. 2 ст. 162—73; Nauck, *Lexicon Vindobonense, Petropoli* 1867 ст. 201—32.

¹²⁾ *Bd.* 13 (1904) ст. 252—54.

Мимо сего строгого суду, моглиби здавати ся, що відповідна ревізія і доповнене аргументації Пап-Кер. зможе піддержати его тезу. Тимчасом незабаром послі Крумбахера появив ся новий основний розгляд згаданої розвязки, який підорвав її у самому коріню. Є се студія: „Фотій а акафист“, яку М. Théarvic опублікував в журналі „Echos d'orient“¹³⁾. Питаючи стійности тези Пап-Керамевса, сей другий критик виказує передовсім безосновність твердження, на яким головно полягає ціла аргументація, начеби єнаксар, мнимий прототип акафиста, був твором офіціальним, зложеним рівночасно з акафистом. Нето, що на се нема ніяких вказівок, але сам зміст єнаксара свідчить, що се є радше бесіда, зложена під кінець 8-го, а з початком 9-го віку, яка пригадує історичні причини установація акафистового празника і заохочує слухачів до набоженства зглядом небесної покровительки Царгорода. Впрочім і текст зовсім не згадує про якусь грозячу еще оболугу, а про внутрені непокої межі горожанами і борби межі християнами — отже про Русь, еще тоді поганьску, не може бути і бесіди. Але — найважнійша річ — є пряме історичне свідощтво проти Фотія.

В публичній бібліотеці в Ціріху є рукопись походяча з Saint Gall з IX-го стол., отже столітя в якого другій половині жив Фотій († 897 або 898), яка знає акафист і відносить его як раз до попередного віку¹⁴⁾. На жаль, сего свідощтва Пап-Кер. не знав — а воно его тезу касує в цілій основі...

В доповненю своїх заміток М. Théarvic застановляє ся зі своєї сторони над питанням, чи справді пісня акафистова зложена в тій цілі, щоби Сильній Покровительці подякувати за освобожденє столиці від оболуги?

„Наколиби имн завдячував своє повстанє подібній причині, колиби він був таким натхненним голосом подяки, здає ся, що єспівак бувби чимось проникнув свій твір і серед двацять чотирох строф, що вийшли з під его пера, що найменьш одна або дві без сумніву містилиби в собі кілька стихів відповідних до обставин, кілька стихів відносячих ся до перебутого небезпеченства і довершеного чуда. А беріть строфи всі двацять чотири, і не найдете в них ані одного слова, що дубовалоби із себе ті замітні почуваня, які повинніби потрясати кождим Царгородцем, безпосередно по знесеню оболуги і розбитю ворогів. Отже хто знає, чи сей чудовий твір штуки не має цілком иньшого початка, як сей, що єму приписують?

¹³⁾ Photius et l'acathiste, „Echos d'orient“ Paris VII (1904) № 48 Septembre p. 293—300.

¹⁴⁾ Публ. через М. von Winterfeld, Ein abendl. Zeugnis über den imnos акафистос дер грієч. Kirche, „Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur“ XLII (1903) p. 81—88. Для нас важне місце зачинає ся так: *Ymnus sanctae Dei Genitricis Mariae victoferus atque salutatorius a sancto Germano patriarcha Constantinopolitanorum* (умер 740, rithmice compositus per singulas A B litteras singulos inhoans versus etc.

„Зложений через поета, що бажав лишень сьпівати Марії, а не думав зовсім про чудовне освободжене византийської столиці, акафист завчасу стане ся пісню подяки Константинополя, хоть не зложений для сеї ціли і се лишень опісля дасть ему таке непередвиджене призначенє, що перед першою строфкою поставлять яко присьпів кілька характеристичнійших стихів.

„Крім внутреного характера пісні, ся іпотеза має за собою то, що віроятно празник акафиста ніколи не мав за ціль стати памяткою спеціально сего або того освободженя Царгорода. Визволенє з літ 626 і 717 кожде мало своє окреме сьвято в серпни; таксамо з р. 677 і 860 в червни. Тимчасом акафист, від коли єго знає ся, находить ся на початку весни. Що більше, бесіда, яка ему служить за синаксар, та, що єї Пап-Кер. зове синаксарем-прототипом, говорить спільно о виратуваню з трех обог з р. 626, 677 і 717. Отже акафист є сьвято подяки о характері загальнім. А наколи воно має характер загальний, наколи воно не припадає на річницю визволеня із ні одної з великих обог, то очевидно, воно не є установлене для празнованя вибавленя із сеї або тої обог.

„Ось вам іпотеза, — правда, нич иньшого, — але врешті іпотеза, яка без сумніву заслугоє на то, щоби була постановлена; а наколиби вона була основана, вонаби денещо змодифікувала питанє акафиста в тім змислі, що поява акафиста яко сьвѣта або менше довгий протяг часу, бути може кількох поколінь, або лишень кількох літ, мігби переділяти обі дати“ (ст. 298 - 99).

Крісь ті слова пробиває ся якесь блиське передчутє. Воно відай віщує недалеке сьвітло¹⁵⁾.

(Дальше буде.)

ВСЯЧИНА.

Рішуче і влучне зарядженє.

Є. Екск. Митрополит Шептицький дописею до Ректорату дух. Семинара зарядив розвизанє „Читальні богословів“ в єї дотеперішній формі, а окрім того заказав читанє часописий „Діло“ і „Галичанинъ“. Хто ясно здає собі справу з грози теперішньої хвилі, та видить, на які дороги ведуть згадані часо-

¹⁵⁾ Дальша борба Пап-Керамєвса за єго тезою (О патріархіс Фотіос не о акафистос імнос, Терст. 1905) є безсилна. Пор. М. Théarvie, Autour de l'Acathiste (Echos d'orient, Paris t. 8 [1905] p. 163—66).

писи вже від довшого часу, той мусить признати влучність зарядження церковної влади, котрій ніколи не може бути рівнодушним, в яким дусі розвивають ся в молодих серцях будучих священників погляди на католицьку церкву, на справи соціяльні а навіть і політичні.

Не перечимо, що „Читальня“ протягом довгих літ причиняла ся в значній мірі до національного освідомлення і розбудження патріотизму; всеж таки через свою автономічну форму управи, моглаб нераз станути в супереч вимогам виховання в дусі церковної сосідарности і карности. Дивлячись зі становиска священничого, не можемо ніяк апробувати, щоби побіч проведу настоятельства, поставленого церковною властію для виховування питомців в дусі Христової науки і Ёго церкви, проявлялись тенденції молодих членів „Читальні“ вибороти собі незалежність і безконтрольність в поглядах і поступованю в справах національних і суспільних. Булоби для католицького семинара погубним, наколиб раз в засаді признано побіч церковного проведу, еще другий провід незалежний і — непокликаний. Ми певні, що сі мотиви спонукали Митрополичий Ординаріат до сего зарядження, а змінена форма „Читальні“ принесем лиш правдиві користи церкви, народові і самим питомцям.

Заборона читання „Діла“ і „Галичанина“ єсть лише виразом бажаня і опінії, чим раз більше переважаючої в нашім духовенстві, на що вказують рішення ріжних деканальних соборчиків, і ми певні, що самі питомці тільки з відразою і з конечности читали мудрощі тих найбільших органів Руси. „Діло“ вже від кількох літ перестало шанувати релігійні переконання нашої суспільности, а за теперішньої редакції (в склад котрої входять знані соціялісти, а навіть оден анархист!) пре вже без церемонії до перетвореня національно-демократичної партії на отверто і чисто соціялістичну, намагаючись виелімінувати всіх „клерикалів“, т. зя. людей, що не хотять враз з соціялістами і анархістами виганяти із сердець нашого народу віру в Христа і привязанє до католицької церкви. Так само пильно працює редакция „Галичанина“ над підкопанєм поваги нашої єрархії і духовенства сіючи при тім крайню неморальну, диявольски пристрастну вражду в рядах своїх одномишленників. От тимто кождий здорово — і добре мислячий, радо повітає се зарядженє, а змінена форма „Читальні“, помимо полоханя редакції „Діла“, не відтягне на певно богословської молодіжи від народного життя, а буде лишень дбати про добір лектури та вказувати на ті небезпечні манівці, на які патентовані „приятелі“ хочуть наш нарід звести. — Заборону читання „Діла“ і „Галичанина“ обі редакції дуже політично промовчали...

Конференция учителів в Печеніжені. Недавно відбулась в Печеніжині окружна конференция учителів. Знаменна вона тим, що по єї офіціяльнім отвореню через ц. к. інспектора припущенно до глосу місцевого свящ. о. Чернодолю, котрий в майже годинній промові вияснив зібраним відносини межи Церквою

і школою і се, як високо цїнить церков учительський стан; вказав на кокетуючі забіги вільнодумців, хочаких постягнути учительство за собою; виказав, що сьвітла будучність чекає наше релігійне учительство; остеріг перед фальшивими обітницями вільнодумних поступовців і закрів, щоби крїпко стояли при церкві щоби були практичними христїянами — на koniec радив і закрївав, щоби для охорони себе і своїх товаришів перед згубними впливали схлїбляючою їм вільнодумства вписувались до Марійських конорегаций.

Зібрані слухали з великим занятєм промови, а по офіційнім закінченю конференції заявили устами свого делегата п. Коріневича а опісля самого ц. к. інспектора, що висказані в промові гадки заховать в своїм серци і будуть старати ся їх в своїм житю реалїзувати.

Учасник.

Духовні вправи в Перемишли. Сего року відбули ся в Перемишли духовні вправи для сьвящеників в днях від 22—26 вересня. Преосьвящений наш Епископ зготовив нам справді пир духовний віддаючи провід реколекциям о. Несторови Веселому Ч. С. В. В. Не знаю, що у сего мистця духовного більше подивити, чи невичерпане богацтво цитатів сьвятого письма, порівнань, свого досьвіду, чи простоту і легкий народний стиль, та уваги для сьвящеників, потрібні так дуже в се люте время. Гадки, котрі подав Вч. О. Веселий під розвагу, ніколи не зауть ся в памяти слухачів.

Щоб сьвященик добре справував свій високий уряд, зачав о. проповідник мусить глядіти на цїль свого сотвореня і призначеня. До сего послужать єму розмишленя, які і що дня робити добрі постановленя.

Розваживши, яке велике вешастє (для чоловіка) тяжкий грїх, що за один грїх ангели на все покарані, многі люди через один грїх на віки нещасливі, тож головним а навіть першим обовязком сьвященика працювати над душами находячими ся в тяжкїм грїсі. А щоби не попасти в тяжкий грїх, треба пильно вистерігати ся малого грїха. Тут Весч. О. провідник як не мож лучше відкрив всі хиби щоденного житя, на які звертає ся малу увагу, або зовсім ні, а котрі души наносять вечикої шкоди.

Рівнож дуже зворушуючо змалював о. проповідник пекло, то вічне місце гризоти совісти, утрату оглядання лица Божого, кару тілесну огню.

Звернув також о. місіонир нашу увагу на питанє часослова, бо звідти набираємо духа молитви, звідти походить наша лучність з Богом, та набираємо сил до борби. Тут зобразив нам красний образ Божества І. Христа, і представив нам перед очи Спасителя, яко нашого учителя.

Не забув наш золотоустий подати також вказівки, як сьвященик має поводити ся в церкві, дома і поза домом. Можуть декому видавати ся такі уваги злишні, однак коли зважимо, що не один сьвященик живучи на селі і кормлячи свою душу лишень „науками“ „Дїла“, то якже ся дивувати, що опісля в

тій же часописи появляють ся статі що зовсім не лицюють сьвященикови. Сьвященик передовсім повинен бути сьвящеником, а по сім патріотом. Сі обовязки здало би ся пригадати деяким одиницям, а тоді противники наші з польскої і рускої сторони пізнали би, яка сила в рускім духовенстві. Відтак з'образив прекрасно о. проповідник Божество нашого Спасителя і Пресьв. Тайну Евхаристії, звернувши увагу слухачів, що наш нарід мало ще про неї знає, помимо того, що в нашій церкві були такі світила і писателі про сю Тайну, як сьв. Іоан Золотоустий.

Наш нарід бє поклони перед образами сьвятих, а перед Пресьв. Евхаристією в великім престолі зеледво голову схилить або і то ні. Отже ту підніс слідуочі точки:

1) Хто ту присутний?...

2) Яку честь відбирає?...

3) Чого мене учить?...

4) Що зділаю, щоб набоженство до Пресьв. Евхаристії між нашим народом розширити?...

Вправді в нашім обряді окремиї Празник Пресв. Евхаристії, але він переносить ся на неділю; добре і то. Але лучше було — би, щоб в теперішних часах безвірства, сей Празник обходити з великим блеском в тім дни, коли припадає, я радше иньші сьвята перенести на неділю прим. сьв. Димитрія і др.

Бо тут сейчас вистушили би вольнодумці, от збільшає ся сьвята, зарібків не буде, не буде з чого жити, тому кажу, ліпше було би перенести менше сьвято на неділю, а Пресьв. Евхаристію торжественно празнувати.

Розібравши вкінці добре сьв. Тайну покаянія і пригадавши на великість і могучість Пр. Діви Марії, розпроцав ся дорогий провідник реколекцій, побажавши, щоб сі вправи вийшли на спасене дуи слухаючих і щоб віднесли стократні плоди у винници Христовій.

Я нароком підніс деякі важніші моменти сих вправ, щоб показати тим ОО. собратям, що не могли брати участи в них, яку велику страту понесли! Сьвященик жиючи серед виру, сьвіта, мусить від часу до часу, ввійти в глибину своєї душі, аби не потону в тій повени духа ревности сьвященічої в дома набрати не може, хоть би і сам собі такі реколекції давав, бо суть преріжні перепони. Хоч і ту були деякі трудности, приміром за велике число сьвящеників в однім числі, однако при добрій воли сю трудність можна побороти і задержати мовчане; зрештою в новій семинарії сказав в працальній бесіді Впр. О. ректор: „жду на отців з більшою вигодою, особливо, що до поміщеня.“

Вкінці, що до числа участников сеї радости духовної, то можу сказати, що і значне було число і незначне. Досить ОО. взяло участи із згляду, що реколекції еще не ввійшли в суть і кров нашого сьвященства, отже доперва можна сказати зроблено початок, а невелике було число із згляду на велику просторість нашої дієцезії. Насуває ся гадка, чи не добре би бу-

ло уряджувати реколекції в трьох або чотирьох місяцях нашої диєцезії, а тоді дооколичні св'ященники може скорше могли би брати участь в таких вправах духовних? Не можу закінчити сеї нотатки, щоб не подякувати публично Єксц. Преосвященному за таке добро для підчиненого Кліра, але думаю, що така вдяка буде правдива, коли учасники сих вправ через ціле життя будуть поступати після сих ідей, якими переняли ся в часі реколекцій.

Рівнож велика вдяка належить ся Всеч. О. Провідникови за ті труди, які поніс для нашого добра і Впр. О. Мих. Мрицови, ректорови семинарії, за батьківську гостинність і опіку через цілий час нашого побуту. Нехай Всевишній сторицею нагородить.

Д. Б.

В обороні правди і чести. На лож, якою нераз воює супротив моєї особи московський „Галічанін“, не мав я ніколи охоти відповідати, бо не старчилоб мені на се часу. Наколиж в числі 217 „Галічаніна“ якийсь очевидець під заголовком „Отвратительное событие“ нарушає не тільки мою особу, але нарушає і честь св'ященичу, мушу відповісти брехливому дописувателеви кілька слів. Щоби читателі зрозуміли, о що йде річ, то коротко подам зміст написаної на мене напасти:

Дня 16-ого вересня відправив новопоставлений презвітер о. Топольницький першу Службу Божу в Старім-Самборі в гр.-кат. церкві парохіяльній. Дописователя заболіла ся обставина, що парох не приготував паради для нового молодого єрея, т. є. виставлене Найсв. Тайн, спеціальної промови і пр. і пр. Прикінці, як каже „очевидець“, коли о. Топольницький стискав голови, хтось кидав по церкві часописи „Діло“ і „Свободу“. А рівнож не подобалось се дописувателеви, що підчас тої Служби Божої не співав хор читальні „Просвіти“. Всею ту мниму демонстрацію приписує дописувателю „св'ященнику-радикалу“ о. Гадзевичу і єго „настоятелю“.

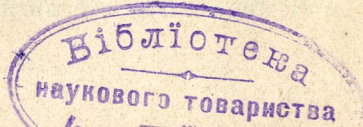
На се мушу відповісти, що я був в Криници в купелях для поратованя здоровля і вернув з купелів в четвер перед Воздвиженієм Ч. Кр., щоби відправити богослужене, бо Всч. о. пароха Лешкого запросили оо. Василяни на відпуст до Лаврова з духовною помочю. Про о. Топольницького я навіть не чув, щоб він мав відправляти першу Сл. Божу в Старім-Самборі, тим самим і не надумці була мені якась демонстрація. Впрочім най дописувателю не буде такий зловбий і не приписує мені річий, котрі ображають мою гідність св'ященичу. Такими способами, як демонстраціями в церкві, в місці св'ятім, я не воюю, а йду правдою і то здаєсь найбільше коле моїх противників. Ніхто мені сего не скаже, щоб я в церкві бавив ся політикою, та щоб я де небудь працював на шкоду церкви. Протинно, моя перша ціль є добро нашої сьв. Церкви, а друге народа. І та спільна ідея є для мене провідником ві всіх моїх ділах, без взгляду на се, чи дописователеви „Галічаніна“ се по добаєсь, або ні. Се справді сьмішне: одним я не подобаюсь, бо

я за великий клерикал — а другим, що я радикал. Се два понятя в нашім розумію собі противні. Видно з того, що люди так натягають понятя, як їм вигідно.

Найгірше неподобаєсь подібним людям як „очевидець“, що я народовець і то не лише з імени, але по силам в тім напрямі працюю. Що хор читальні „Просьвіти“ поїхав до Лаврова і там сьпівав підчас Служби Божої, котру відправляв о. парох Д. Лепкий; се лише є ознакою пошани і любови зі сторони парохіян для свого пароха, що хотіли своїм сьпівом звеличити торжество відпустове. А що хористам не росходилося о хapatню та п'ятику, сьвідчить найлучше ся обставина, що коли оо. Василяни запрошували їх по Службі Божій на перекуску, то ніхто з них не хотів піти, навіть дириґене п. Білобрам, щоб не думав собі хто, що они приїхали на жир. Тому п. Білобрам взяв сьпіваків до гостинниці в Лаврові, де християнин торгує, а не жид, казав дати кілька селедців, хліба, соли і по шкляночці пива (бо як раз був се піст), а покріпившись, відїхали собі сьпіваки до дому. По дорозі сьпівали собі пісні, а за ними надїхав о. Куцїй, про котрого кождий доокрестний чоловік добре знає і не має до него великого набоженьства, бож добре їм звісні справки о. Куцїя.

Та най не думає собі „очевидець“, що хористи робили якусь демонстрацію супротив о. Куцїя; а годї знов, щоб побачивши о. Куцїя, они затихли; хотіли пустити о. Куцїя наперід, тож міг свободно їх виминути. Впрочім сьпівакам річ добре знана, що о. Куцїй є тим, що сїє ненависть межи парохіянами в чужій парохії, та приносить ганьбу цілому духовенству своїми вчинками, про котрі писали свого часу часописи. Дивна се обставина, що на соборчику деканальнім не порушив о. декан сеї справи, бож кондеканальні повинні про такі справи знати і вислухати провинителя, що має сказати на свою оборону і тим дати сатисфакцію коздиканальнім. Та де там! у нас соборчики не можуть сповнити своєї цілі, бо і тут, здаєсь, грає ролю партийна політика. Та за се о. декан перед отворенем соборчика накинув ся на мене, що я писав на свого кондеканального. Се рівнож неправдиве — однак що робити; — я відповів на се, як належало.

Дивні то претенсії людей, щоб їм устроювати паради. Хто собі на них заслужив, тому они належать ся. Але о. Топольницький не дав ніякої причини, щоб о. парох робив в его честь спеціальні паради. О. Топольницький є ширителем москвофільства, а хотячи мати які взгляди у о. пароха, повинен був бодай на стілько шанувати місцевого сьвященника, що не повинен був яко питомець, своєю особою і присутностію на зборах читальні Кач. робити роздор в парохії свого пароха. Ніхто не відбирав ему его дорогоцінних переконань, але повинен свою роботу полишити на час пізнійший, як стане сьвященником і то в своїй парохії. Вся незгода, яка є лише межи парохіянами, то є посївом лише посторонних впливів.

Що до о. пароха, котрого „людці“ винують за всі злі наслідки (яких властиво не видно), то скажу отверто, без підхлібства, що се примірний сьвященик, так солідний в своїх функціях духовних, як рівнож в своїм поведеню в церкві і поза церквою, що таких сьвящеників треба нам як найбільше. Ані словом, ані ділом не дав причини до соблазні і то як раз болить наших сердечних затверділих, що не могли нічо єму закинути, підсувають єму все можливе, коби лише допечи Українчикови. В церкві, в церковній касі взірцевий порядок, богослуження відправляють ся точно в своїм часі, а церковні науки так вплинули на парохіян, що перестають потроха пити.

Найлучшим доказом, як то тая твердь навіяна московским духом поводить ся, є се, що самі братя брацтва кушнірського викинули з свого дому читальню Кач., бо справляючи забаву, читальняники так забавлялись, що побили навіть членів брацтва. Хтось би думав, що ся твердь в Старім Самборі так знаменито розвиваєсь. Де там, то всьо без ідеї! є кілька крикунів підбунтованих місцевими і позаміщевими ренеґатами і на тім конєць, а від часу до часу музика та хататня, на котрій не обійдєсь без бійки, притягає на один вечер всїлякого рода учасників. Противно, читальня Просьвіти розвиваєсь знаменито під оком обоїх сьвящеників, а наколи є яка забава, то один з сьвящеників сидить аж до кінця, щоб що не сталось злого. Сего року має се товариство під зарядом філії свій дїм вартости 4400 кор. Хор, який сьпіває звичайно на богослуженях церковних, є ознакою жита товариства, та любови до свого обряду. Хором проводить п. Білобрам і єго добровільна в тім воля сьпівати, або не сьпівати. Дивна річ, що дописователеви залежало на тім, щоб як раз той хор сьпівав в ту неділю підчас Сл. Божої о. Топольницького. А чи дописователь не знає о тім, що твердий о. Крушинський перед приходом о. Лепкого розбив сей хор і навіть не хотїв впустити п. Білобрама на хор? А коли прийшов о. Лепкий і занепалий хор побудив знов до жита, просячи п. Білобрама о провід, то чи не перешкаджали московські рябенки так, що п. Білобрам не міг голосів роздати. А опісля жадати, щоб п. Білобрам сьпівав для о. Топольницького, бо се булоб подобалось дуже патріотам, се за дика претенсія.

Що до киданя чагописий підчас стисканя голов в церкві, то най не буде дописователь так наївним, щоб аж підсувати мені таку демонстрацію, бо вона в моїх очах виглядає дуже дурною і не на місци, а по друге о. Топольницький не такий дуже страшний, щоб против него аж того способу уживати. Если найшлась чагопись в церкві, то дуже можливе, що може кому випала з кишєні, бож в неділю кождий дістає чагопись, а сховавши до кишєні, йде до церкви, бо за далеко булоб вертати домів, а опісля йти до церкви; або може хто завивав що чагописею, та вилетїла єму з кошика, як то в першім лучшій місті буває. Так то виглядає тое „отвратительное событіє“. Те-

пер з того виходить, що наколи сьвященик працює щиро для церкви і для народа в чесний соосіб, стоїть на сторожи церкви і народа, вглядає і до читальні, щоб там де що ворожого церкві не вкралось, то він радикал; а сьвященик, котрого вибють по лиці, та котрий аж рано в неділю з такої забави вертає на богослужене, а опісля так поправляєсь, що знов засідає в рестаурації до того самого діла, уважатись повинно за мученика „русеккой“ ідеї. Впрочіл, на що суть власти. Най о. декан з'їде на слідство, та викаже то радикальство, бо і так оо. декани суть обовязані їздити по візитаціях парохій, та сего не всюда і не все перестерігають цілими літами.

Старий-Самбір.

о. Он. Гадзевич,
гр.-кат. сотрудиик.

Наша солідарність в практиці. Богато писало ся в „Ниві“ про солідарність і організацію нашого духовеньства. Ріжні проекти виринали, як би се перевести в практиці. Та се лишень була теория. Практика показує інакше. Ті голоси, які підносили деякі одиниці з поміж духовеньства в тій справі, остають голосом вопіючого в пустині. А те, що читаємо по часописях мимоходом про нетактовні виступи деяких одиниць з поміж духовеньства на політичнім поли, не сьвідчить зовсім про се, щоб у нас заносилось на якусь організацію або солідарність. Маю тут на гадці взаїмні відносини національно-партійні сьвящеників, та погубний вплив тих відносин на нарід.

Єсть фактом, що наш нарід провадить завзяту борбу о своє ествоване. Та борба єсть подвійна: з внїшними ворогами, котрі би хотіли наш народ знести з лиця землі і борба, котра веде ся, так би сказати, в організмі самого народа, т. є. борба партійна. Ся друга борба єсть для нас більше шкідливою, чим перша, бо она наші сили роздрабляє і ослабляє а при тім спеціально нас сьвящеників ставить в дуже труднім положеню, бо примушує нас боротися в політичнім змислі з нашими сьвратями з іншої партії. І як вже в борбі з чужими ворогами мусимо поступати з тактом і повагою, гідною нашого стану, так ще більшого такту і поваги вимагає ся від нас в борбі партійній, если не хочемо допустити до того, щоби ми стали сівачами кукілю незгоди і ненависти. А однак в тім згляді ми часто блудимо і своєю загорілою нетолерантностію до инших переконань політичних, виступаючи часто против сьвящеників з іншої партії, підкопуємо свою повагу а нераз своїм поступованем огірчаємо і роздратовуємо нарід, повірений нашому проводови духовному. Если би ми були більше обережні в тім згляді, то не читалибисьмо по часописях таких немилых для нас справоздань, що там а там сьвященик ганьбив ся на вічу з другим сьвящеником, що в иншій місци сьвященик удав ся з церковними хоругвами на віче, де зараз розбивано собі голови колами, що інший сьвященик узброений в грубу палицю на вічу робив демонстрацію з гуртком своїх приклонників. А прецінь

ми таке читаємо. Се єсть сумний об'яв і ми мусимо старати ся о поправу тих невідрадних обставин. Та пристрасна, безглядна борба партійна має погубний вплив на нарід. Той нарід не може прецінь шанувати такого пастиря, котрий замвона кидає громи на приклонників іншої партії, котрий публично на вічах ганьбить ся з другими сьвященниками, котрий відмовляє функцій духовних чоловікови, котрий належить до іншої партії.

Тож не добре діє ся у нас, бо місто взяти ся спільними силами до організації, ми пристрасною борбою роздробляємо свої і так слабі сили і понижаємо себе так в очах своїх, як і чужих. Кожному вільно мати свої переконання політичні, але не вільно забувати ся, що єсьмо „соль землі“. — не вільно нам ставити переконань політичних понад науку Христа.

о. Павло Штокалко.

Санатория для сьвященників. Нова добродійна інституція для нашого сьвященства має в недалекій часі бути покликана до життя. Завдяки ініціативі п. Д-ра Окуневського, емер. фізика пов. (сьвященника) веде ся справа основана товариства сьвященників, якеби в однім з купелевих місць заложило і удержувало власне лічничне заведење. Як зачуваємо, всі три ВПреосв. Ординарії дуже прихильно прийняли сю гадку і обіцяли своє попєртьє. На разі йде о виготовленє статута сего товариства по взору подібної організації з Гориції, чим заняло ся кількох з наших визначних діячів. Брак відповідного власного кутка і старанної, прихильної опіки вже надмірно давав ся відчувати тим з наших Всч. Собратий, яким приходило ся ратувати своє підорване здоровлє. Сему може зарадити лишєнь взаїмна поміч і сполука сил нашого духовєньства, з'організована в проєктованім товаристві. Тому не сумніваємо ся, що долею его займуть ся як найширші круги нашого клєру.

Інструкція Св. Рим. и Загальн. Інквізиції для Преосв. Ординаріїв і Настоятелїв монастирів: В найновішій Декреті *Lamentabili sane exitu* з дня 3. липня с. р. виданім сею Св. конгрегацією Св. Римської і Загальної Інквізиції з припоручєня Св. Отця Пія Х. зістали подані і осуджені деякі особєнні блуди, котрі в нашім віці розсівають письменники пірвані безмежною свободою мисли і суду і ширять їх під позором і покривкою визшого знаня. Но тому, що блуди ширять ся звичайно тайно і захоплюють понайбільше уми неоглядних молодців, де раз найшовши приступ, дають ся лиш з великим трудом цілком усунути, а навіть усунєні вертають по найбільшій часті дуже легко назад, то їх Ємненції Кардинали, що суть разом зі мною Інквізиторами в справах віри і обичаїв, уважали за відповідне додати до визше згаданого Декрету деякі уваги, посредством котрих можнаби було осягнути повніше і совер-

шеннійше ту ціль, яку хотів досягнути св. Престол через осуджене тих блудів.

Тож нехай пам'ятають ті перед всім, до котрих се належить, щоби усували конечно чи то з семинарій, призначених для світського клеру, чи то з заведень наукових по монастирах, чи то з університетів, ліцеїв, гімназій і інших виховуючих колегій і інститутів — від виховання молодіжи настоятелів і учителів, котрі суть звісні яко осуджені і заражені блудами а навіть таких, котрі уважають ся не безпідставно підозрілими. Конечним буде рівнож заборонити питомцям по семинаріях а і загально клирови, щоби не належали до редакцій письм, котрі будьто явно ширять, будьто скрито підсувають новітні блуди, ані не поміщували в них ніяких своїх письменних праць. Від того правила нехай не відступають навіть тоді, колиби мали часом важну причину зділати инакше, хиба за дозволенем свого Єпископа.

Порадно буде в кінци відложити свв. рукополагане або навіть цілком відмовити тим, котрі булиби, борони Боже, переняті новітними блудами, а которихби з душі неосуджували і не відкидали. Тимже що ревно душпастирюють повірене собі стадо, нехай не заєдбають Ординарії подати ради і средства якіби уважали за відповідні до цілковитого викорінення куколю з Господньої рілі.

Дано в Римі в палаті Свв. О. д. 28. серпня 1907 р. Кард. Ванутеллі.

О заснованю Товариства свв. Рафаїла. Дня 28. марця с. року засновано у Львові руске тов. свв. Рафаїла для охорони руских емігрантів. Ціль сего Товариства є: обезпечене руских емігрантів гр-кат. обряду так під зглядом релігійно-моральним як також їх охорона перед численними иньшими небезпеченствами. Товариство се не наміряє пособлювати еміграції нашого народу лише хоронити перед грозячими небезпеченствами тих, що змушені невідрадним положенем опускають на якийсь час рідний край. Близших інформацій уділяє в тій згляді виділ товариства у Львові ул. Коперника 36. Єпископский Оруинарят стан. епар., до котрого виділ товариства удав ся з прошенем о благословене і опіку, витаючи радістно се новозасноване товариство, уділяє ему Архієрейске благословене в тій надії, що оно буде провідною звиздою на темнім небосклоні еміграції руского народу. Заразом поручає Еп. Ординарят як найгорячійше се товариство св'ященству стан. епархії, щоби не лиш само вступало в члени товариства але також вірних до того заохочувалої удержувало в справах еміграції тісні звязи з виділом тов. свв. Рафаїла. (Вѣстник стан. епархії ч. 9.)

Бібліографія.

1. **Петро Бѣлинскій**, парохъ въ Зарваниць, **Проповѣди на свята и недѣль** цѣлого року. Часть трета, Жовка 1907, ст. 240. 9 до Кор. 3.

Сеї том обнимає проповіді на недѣлі: від першої св. посту, до шестої по пасці, а з празничних: на Благовіщенє, Вел. п'ятницю, і три дни Свѣтлого Воскресєня. Укдад сих проповідий такий самий, як у двох попередних випусках: подібна диспозиця (дві, рідше три часті) і великість (переважно 6 до 9 сторін). О проповідях О. Білинського поговорим, дасть Бог, докладнійше, коли появить ся їх цілість.

2. **Акадієтх стѣмѣ Іѡсифѣ Свѣрѣчникѣ творєніє Ісидѡра Дольницкагѡ Дѡхѡбника сѣменища Рѣско-Льѡвскагѡ. Жѡвкка, 1907. ст. 13 + 34, 120. 20 сот.**

Наш нарід любить акафисти і набоженство до св. Йосифа. Се признають навіть нез'єдинєні Росіяни (А. Поповъ, Правосл. Русекіє Акафисти). Видно, що наші католицкі свѣщєники дбали про належне почитанє сего свѣтого. В нашім богослужєню єго пам'ять обходить се на другий день Різдва Хр. і в недѣлю по нїм. Коли Папа Пій IX посвѣтив почитаню св. Йосифа місяць марець та єго опіці цїлу католицку церкву (1870), а Лев XIII в окремії енциклїці (1889) загрів до почитаня сего св. Заступника і поручив на місяць жовтєнь відмовлюванє окремої молитви за церкву, наш митрополит Силвестетер віддав опіці сего св. Покровителя свою митрополїю і призначив місяць жовтєнь для піднесеня і розширеня єго почести в нашім народі. Тому в добру хвилю появив ся сеї новий у нас акафист, уложений нашим любим, побижним „Дїдусем“.

Перед акафистом є подані коротенькі „відомости о св. Йосифі, єго походженю, ремеслі, смерті, достоїнстві, свѣтості і почитаню,“ а при кінци долучена молитва; **Къ текѣ блаженний Іѡсифе**. Не треба і згадувати про то, що вдячні дїти („внуки“!) духовні розширять межі своїм народом єї надхнені пісні свого „Дїдуся“.

Наколи же у місяци жовтєни наші духовні мають більше подбати о честь св. Йосифа, добре булѡби у катихизації пояснити сеї акафист, або сказати принайменьш одну проповідь в честь свѣтого. Жерелом для неї знаменито послужить книжка:

3. **M. Meschler S. I., Der hl. Joseph in dem Leben Christi und der Kirche. Mit 7 Bildern. 2—te Aufl. Freiburg, Herder. 1907. ст. XI+155 мал. 80. опр. Mk 2.50.**

Перша часть (ст. 1—74) оповїдає після євангелїї, в своїї укритности велике житє св. Опікуна в тїснїм відношеню до життя Сина Чоловічого. „Се житє, хоть вже доволі відомє, є заєдно красне, милє і цїле так настроєне, щоби на нас заохочуючо і будуєчо дїлало. Друга часть обнимає дальше

жите св. Йосифа в церкві і для її дітей. Воно полягає на почитанню св. Йосифа вірними і благотворним діланню, яке викликають різні моменти его життя і его чесноти“ (з передмови).

Книжка написана способом, який знаменито надає ся до духа сего святаго: легонько, з дитячою побожностю, а так проникаючо і так піднесено переймаючо (особливо у другій часті), що годі від неї відорвати ся. І не дивота, бо написана через мужа великого і побожного духа і мистця пера.

4. Вифлеємський вертеп. Релігійний образ в 4 відслонах. Після німецькою написав о. Павло Штокалко. Львів 1907. ст. 20. 8о 60 сот. (На карті титуловій видніє позволене ц. к. Намісництва на відгриване по амат. сценах. З додатком нот до пісень).

Річ призначена для відіграня яко різдвяна сцена і своїй цілі вповні відповідає. Сценерія і якция проста, осіб 13.

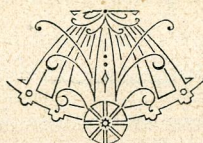
Штука кінчить ся словами Руского Колядника, який з поклоном приносить Дитяти в дарі „слезі нашого народа проливані у тяжкій неволі, серце повне любови.. та руску пісню.. А нашому народови дай, о Боже, красцу долю, та здійми з него тяжкі кайдани неволі!“ Наші читальні, які звичайно з осенню більше оживляють ся, новинні завчасу подбати о сю добру книжочку і приготувити на різдво своїм членам миле і поважне розвеселене.

О. Б.

Церковний устав і календар.

7. (20). Сергія і Вакха. — Неділя 17. по С. св. Д. — гл. 8. — (Як перенесено Пр. Д. М. — то Вечерня вел. з Літєю). *Утреня* ев. 6. — *Літургія* ев. Мат. зач 62.
8. (21). Пелагії
9. (22). Якова апост.
10. (23). Евламія і Евлапії.
11. (24). Филипа.
12. (25). Прова, Тароха і Андроніка.
13. (26). Карпа і Папіли.
14. (27). Назарія, Гервазія, Протазія, Кельзія і преп. Параскеви — Неділя 18. по С. св. Д. — Св. Отців — гл. 1. — *Утреня* ев. 8. — *Літургія* ев. Луки зач. 17. Йоан. зач. 58. і Мат. зач. 104.

15. (28). Лукіяна.
16. (29). Льонгина сот.
17. (30). Озії і Андрея Крит.
18. (31). Луки еван.
19. (1). Йоїла.
20. (2). Артемія.
21. (3). Іляріона вел. — Неділя 19 по С. св. Д. — Гл. 2. —
Утрень ев. 8. — *Літургія* ев. Луки зач. 26.
22. (4). Аверкія.
23. (5). Якова апост.

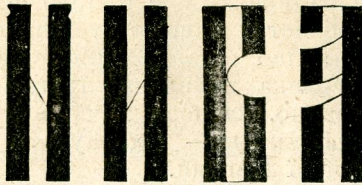

Видає „Комітет редакційний.“— За редакцію відповідає
св'ящ. Д-р. Д. Яремко.

З друкарні Ставропигійської, під упр. М. Рефця.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, уляця
Коперника ч. 36.

ЧАСПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Хто заходить ся коло розбитя української суспільности? — Буляя про руске епископство в Америці. — З католицкого сьвіта. — Сьвященна мати — Християньска демокрація між французькою молодіжю. — Всячина.

Звертаємо увагу наших П. Т. предплатників, що редакція і адміністрація „Ниви“ находить ся при ул. Коперника ч. 36.

Хто заходить ся коло розбитя української суспільности?

(На адресу редакції „Діла“).

Заходами гуртка львівських священників стала виходити перед трома роками „Нива“ на місце „Богословского Вістника“, поставивши собі за ціль стати органом для духовенства не лишень в питаннях чисто богословско—душпартирських, але також знайомити нашу духовну суспільність з головнішими проявами суспільного життя і осуджувати їх з точки християньского світогляду.

Редакція була сьвідома того, що розпочинає ту не легку, але пекучу задачу не під сьвітлим авспіціями. Перед „Нивою“ не прубовано ніколи критичної і об'єктивної обсервації всіх суспільних проявів і напрямів з точки християньского погляду. Наша суспільність, а враз з нею і духовенство навикло через цілі десятки літ йти безоглядно з опінією, сугерованою головними органами партійними, не залримічаючи навіть, як мало-помалу змінє ся ідейний підклад в нашім національнім розвитку — і то змінє ся в напрямі, що веде до захитання самих основ християнізму. Треба отже було надіятись і числитись з опозицією певного рода консерватизму...

Наша задача була ще й тм тяжша, що теба було стати до рішучої борби з радикалізмом, котрий головно від часу фузії народовців з радикалами в р. 1899 чим раз більше розпаношує ся на всіх областях нашого суспільного житя, а зробив ся ти небезпечнішим, що опанувавши через учеників Драгоманова, Павлика, Франка ийвизначнійші позиції в партійній пресі, став консеквентно, пляново, хоч не „грубо і ординарно“ — як старої дати радикали — підкопувати католицьку віру і привязанє до католицької Церкви.

Ми звернулись головно проти того нового курсу в „Ділі“ і „Свободі“, а опираючи наші закиди на фактах і цитатах, булисьмо лишень виразом невдоволеня і протесту з боку переважаючої части національно-демократичної партії, котра не пише ся на ідеологію соціалістичних редакторів, та не має охоти йти сліпо під команду радикалів.

Не перечимо, що наші атаки звернені були головно проти „Діла“; але не наша в тім вина, если редакция тої часописи сама так часто давала до того привід. Коли тільки небудь забрала голос в справах, що обходять католицьку віру і Церков, ставала все по стороні крайно ворожій. Коли гноблено Церков у Франції, коли масони проганяли съвящеників забирали їм найконецнійші средства до шитя, — „Діло“ було все по стороні гнобителів; як папа Пій X. яко неомильний учитель в справах віри і етики християнської виступив з буллою, що осужувала нову ересь модерністів, та в силлябусі навів цитати з діл, котрі противні католицькій науці, „Діло“ назвало се чином непримиримої пол і т и к и (sic) Риму супроти змагань найкращих борців за правду, та вмовлювало в загальну опінію брехню, не мовби західна церков вже стала розпадатись (Провал в західній Церкві). Всьо що є щиро католицьке, пятнує „Діло“ клерикалізмом, езуїтизмом і ультрамонтаньством — термінами, до котрих нас ліберальна наша преса вже давно призвичаїла, а котрих сама не гаразд розуміє.

Для „Діла“ стала наша „Нива“, як се признає само в ч. 223. з 17. жовня с. р., дуже непожаданим противником. Не перечимо що до приятелів теперешної редакції не належимо і ми все на підставі фактів, подаваних самим „Ділом“ виказували ясно ян на долони, звідки унаста „систематична кампанія“ проти него. Булисьмо дуже раді, колиб „Діло“ бодай раз виступило було в обороні своєї ново впровадженної ідеології, яку лиш виключно ми поборювали; отжеж проти політики і тактики его ми ніколи не виступали. Однак меґальмани з „Діла“ не мали на тільки цивільної відваги, щоб відхилити маску, та стати до отвертої борби. Вони воліли примінати до нас тактику промовчуваня та іґнорованя. Доперва ось тепер, коли за перестрогами на адресу редакції з ріжних сторін пішли вже діла як: заяві обуреня на новий напрям в „Ділі“ по ріжних соборчиках, заборона чичаня его в духовнім семенари; коли вже може навіть само „Діло“ побачило, що своєю антицерковною і антиресті-

їнською киринею може спровоадити велике лихо на ціле сторонництво, — доперва тоді розпочало всіми силами ратувати свою позицію.

Числячи на наївність і безкритичність своїх читачів вигадало недотепну байку про грозу „нової клерикальної партії“, а щоби ще чорнійше представити всіх, хто відважив ся незгоджуватись, або навіть критикувати редакторів „Діла“, зогиджує не милих для себе противників, підсуваючи їм найпоганіші наміри, та птануючи як найнижших інтригантів.

В новинці п. з. „Як пригтовляє ся ґрунт для інтернаціонального органу?“ з д. 17. жовтня, а відтак в довшій статі п. з. „Заходи коли розбитя української суспільности“ виступило „Діло“ проти „Ниви“ і скриваючих ся поза нею — по гадці „Діла“ — всяких найгіршого сорта інтригантів: „Вирушили проти нас — запевняє ред. „Діла“ — у брань усякі москвофільські отцове, всілякі „porządni księżule“, крайно шкідливі з народнього огляду нероби й політичні корупціоністи, що становлять закалу серед нашого духовенства.“ Так низько мусять впасти ті, що посьміють виступити з критикою антирелігійної роботи панів редакторів „Діла.“ Послухаймо тепер, в якій цілі звязала ся та добірна компанія:

„Духовенство має бути вирване з національних партійних організацій та вперте в політичну організацію клира становлячу департамент міжнародньої (!) клерикальної організації. На службу такої організації мав би бути покликаний до життя спеціальний щоденний орган, котрий відвернувби наше духовенство від національної боротьби (?) та повів би його на службу интересам т. зв. „чорної інтернаціоналки“ (термінольоґія позичена в соціалістів — Ред. Н.). Від коли ґраф Шептицький *) засів на престолі руського митрополита у Львові, чутки про таку насильну трансформацію руського духовенства що-раз кріпшають. Щоби за всяку ціну переконати духовенство про конечність осібної клерикальної партії (?) й часописи, „Нива“ розпочає систематичну кампанію против істнуючих партій (ординарна брехня — Ред. Н.) і газет, а з осібно з найбільшою ненавистію накинущась на наше сторонництво (де і коли? — Ред. Н.) й наш орган.“

Ми впроді не приписуємо „Ділу“ надто великого, ориєнтаційного змислу в політичних слравах — але й не можемо уявити собі, щоб з его стороны було се так крайна наївність вірити в „кадапско-польско-клерикальну партію і ми певні, що „Діло“ робить се в намірі, щоб легким способом позбути сь невідгідної контролі і протє хоче кивеною кливетною зогидити нас в очах суспільности.

Перед нашими читачами ми не потребуємо боронити ся проти клевет і підозрінь „Діла.“ За цілий час істнованя „Ниви“

*) „Діло“ копсеквентно пише „ґраф“ Шептицький а не митрополит Ш. В якій се робить ціли, не тяжко догадатись...

ми аві оден раз не кинули гадки окремої політичної організації клира — як се нам „Діло“ закидає; страшак чорної „інтернеціоналки“, засноване осібногo щоденного органу, що мавби „відвернути наше духовенство від національної боротьби“, єлишень низькою і дрібничково-хитрою видумкою панів редакторів, та обчисленою на те, щоб в імя патріотизму і солідарної боротьби за народну справу звернути проти немилої, демаскуючої роботи „Ниви“ весь загал а передовсім духовенство, кидаючи клевету, що „Нива“ є органом темної кліки найбільших ворогів народної справи.

Що наше становиско і демасковане тим панам не вигідне, бо спиняє скорше темно їх роботи, — се для нас зовсім зрозуміле; ми лиш бажалиб, щоби ті панове з „Діла“ виводили проти нас аргументи, а не низьку лайку, клевети і підозріння.

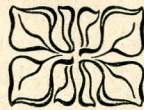
В подібнім тоні як наведена новинка писана також стаття „Заходи коли розбитя української суспільности“ (гл. „Діло“ ч. 225, 19. жовтня); ті самі з воздуха схоплені „ревеляції“ про клерикальну інтригу, ті самі клевети і ті самі „аргументи.“ Лиш на оден висказ мусимо звернути увагу. „Діло“ пише дословно так:

„Се мусимо признати (підчеркуємо се виразно — **Ред. Н.**) і сконстатувати, що хоч саред української суспільности в Галичині, як серед кожної живої суспільности істнують партійні, принципіальні ріжиці, та хоч поміж ідейними напрямми в нутрі нашого національного організму йде не вгасаюча конкуренція, не вгасаюче змаганє і часті стираня, то одначе всі ті ідейні, політичні, економічні, культурні напрями є частями одної боевої лїнії, зверненої против польского гнету.“ Тут маємо цїнне признанє редакції „Діла“, що навіть серед тої самої партії, без шкоди для спільної цїли є можлива і — скажемо від себе — навіть конечна борба поміж ідейними напрямми. Ми нич іншого не хотїли за весь час істнованя „Ниви“ як лишень такої ідейної борби, коли виступали проти ширених „Ділом“ ідей. Чомуж не виступилисьте П.П. редактори, до такої ідейної борби, а вибралисьте дорогу поганих клевет і киданя підозрінь? Чому покидаєте у Вашій статї лїогіку і замість виказати нам, де то іменно накликували ми до покинення одноцїльної боевої лїнії, Ви кидаєте на „Ниву“ нязькі інсинуації, що лучимо ся з ворогами народа?

Длятого скажемо так:

Єсли хто ширить ненависть між духовною інтелїгенцією і свьїцкою, єсли хто справді працює над розбитєм народної солідарности, — то лишень теперїшна редакция „Діла.“ Духовенство не позволить ніколи і не сьміє позволить доптати молодикам з редакції „Діла“ по наших релїгійних переконанях в органі, котрий мусить шанувати переконаня членів своєї партії. Відзваємось проте до видавничої Спїлки „Діла“ і до Нар. Комітету, котрий дає напрям сїй часосисі, щоби в інтереті партійної солідарности не толерували соціалістичних пописів, але пос-

тарались о таку редакцію котраб потрафіла зорентуватись в ситуації і не перла сьвідомо чи несьвідомо до розбитя української суспільности.

Булля про ново основане епископство для американських Русинів.

З датою 14. червня с р. виготовлена але доперва недавно публично оголошена булля в справі ново заснованого епископства для Русинів в Сполучених Державах звісна вже — як супонуемо — і нашим читачам із щоденних часописий, котрі не лишень подали повний текст, але відповідно своїм напрямам і тенденціям вже успіли заосмотрити єї у відповідні коментарі. Тому то обмежо ся на тім, що подамо лишень єї зміст і провідні гадки.

Зі вступу довідуємось, як се з признанем підносить Ап. Столиця, що креоване епископства для наших американських переселенців не лишень лежало в інтенціях американського лат. епископату, але навіть за єго почином і старанем прийшло до здійсненя.

Булля не згадує вправді нич о тім, що вже через 20 літ самі Русини домагали ся власного епископа, не згадує про стараня кард. Сембратовича та й ті довгі і енергічні заходи Єкц. Митрополита Шептицького; знаємо однак добре, що лиш завдяки неутомимій енергії нашого теперішнього Митрополита удало ся ті висше згадані інтенції і стараня амер. епископату замінити в діло. Тим власне стараням треба приписати, що американським епископом зістав назначений такий чоловік, як о. Ортинський, а не всіми силами форсований угорским правительством мадярон.

Якжеж низькі і погані виглядають супроти того напасти „Галичанина“ і „Діла“ на Впреосьв. Митрополита, котрого обі ті часописи сьміють робити одвічальним за всі некористні для нас постанови буллї, а в своїм цинїзмі посувають ся так далеко, що не рахують ся навіть кинути на нашого Владику підозріня — валенродизму!

Руский епископ в Америці стоїть безпосередно під юрисдикцією Апостольского престолоа і делегата Ап. Столиці у Вашингтоні. Єму поручає ся виконуване всіх функцій епископ-

ских, як: візитованє парохій, рукополаганє клириків, засновуванє семинарів духовних і виховуванє кандидатів до стану духовного, завідуванє церковним майном; однак, що тут найбільше болюче, то се, що у всіх тих зарядженнях руский єпископ є цілком зависимий від тих лат. ординаріїв, в котрих дієцизиях находять ся рускі парохії.

Американські латинські єпископи станули на тім становиску, що они суть властивими ординаріями, а руский єпископ є — бодай що до своєї власти — їх вікариєм генеральним.

Не меньше болючими є постанови що до священників і вірних.

Доки не будуть засновані рускі семинарі, питомці мають виховувати ся в семинарах латинських; рукоположені можуть бути лиш безженні, а також лиш безжених або що найбільше вдівців можна буде допускати до руских парохій. Тайну миропомазана не лишень забороняє уділяти, але оголушаєсь що тай на та уділена звичайним священником а не єпископом буде не в а ж н о ю. Таксамо виходить з буллі, що обсаджуванє парохій рускими священниками буде належати до ординаріїв, а не до нашого єпископа. Годить ся лиш піднести то, що на случай, колиб не знайшов ся руский священник на яку парохію, то не буде можна обсадити сю парохію священником латинським — як сего доси хотіли американські єпископи, — але будуть мусіли віднести ся до конгрегації *de propaganda fide*.

Вірним руского обряду дає ся повна свобода переходу на обряд латинський, хотяй лат. місіонарям забороняєсь під загрозою кар через апост. Престол на мавляти наших людей до зміни обряду; вільно однак Русинам сповідатись у лат. священника навіть там де є руский і обходити латинські свята.

Що до супружеств мішаних Рим не руководимь ся в буллі тими нормами, які обовязують у нас на підставі *Concordi'i*: в Америці вільно Русини, що женить ся з латинвичкою вінчатись в латинським костелі, а Русинка, що хоче вийти за латинника мусить приступати до тої Тайни перед лат. священником. Діти з батька латинника і матери Русинки мусять належати до обряду латинського, а діти з батька Русина і латиннички м о ж у т ь придержуватись руского обряду.

То суть отже результати довголітних змагань в справі уладнення церковних відносин в Америці: розчарували они не лишень тих, що вже снували гарні мрії про самостійне єпископство, але в многім перевиспили обави навіть найбільших песимістів...

Всеж таки не хочу шукати дешевих ефектів псевдопатриотичного обуреня — як се роблять „Діло“ і „Галичанин“, котрі прямо завзивають до явної схизми, бо они і так служать ідеям, котрі з католицизмом стоять в непримиримій борбі. Хочу лишень застановити ся над питанєм, чи воно практично і політично сїяти огірченє в суспільности і підшептувати нерозважні чини?

Відповідь категорично: ні...

„Діло“ і „Галичанин“, котрим справи нашої церкви суть цілком рівнодушні, почувають ся нараз до обовязку упімнутись о права нашого обряду; булоби однак крайно шкідливою для самої справи річею, наколиб ті письма повні ігноранції і злоби, трафили до переконання нашої суспільности. „Діло“ дуже обурене за те, що Рим назвав рускі кольонії „місіями“, а тим самим зрівнав нас з Індіанами. Отже для поясненя скажу знатокам канонічного права з „Діла“, що не лишень рускі парохії, але й всі лат. парохії і дієцезії Сполучених держав належать до т. з. *Terrae missionis* і мають цілком окрему управу, відмінну від тої, яка є пр, у нас. І тому то не можна тамошних церковних відносин судити після наших норм юридичних і не треба гнїватись, що наші рускі парохії нашли ся саме на терені „місій“.

Не думаю зовсім пропагувати гадки, що нема іншого виходу з тої для нас так прикрої справи, як лишень погодити ся з фактом, без найменших старань злагодити тяжкі постанови буллї. Противно єсьм переконаний, що як взагалї в справах церковної дисциплїни, так і тут дадуть ся винайти способи до дуже далеко-їдучих злагоджень... Однак средством і дорогою до того не єсьміє бути за ніяку ціну схизма, як то зовсім недвозначно пропонуєсь в дєьких наших дневниках. Хто приймає за правду обьявлену, що поза католицкою Церквою нема спасення, — той не єсьміє вибирати такої дороги, анї не буде мати совісти другому єї дораджувати.

Як бачимо з постанов буллї, — юрисдикция американського єпископа єсть так обмежена, що в своїм урядованю мусить старати ся о позволене кількадесяти єпископів: думаю, що вже самі технічні трудности будуть що найменше сприяли многим злагодженням, чи то дорогою легальних дерогацій — чи навіть звичаю. Вірні руского обряду в Америці знають лиш свого єпископа і до него будуть звертатись, від него будуть отримувати євящеників і з ним уладнають економічні справи американської Церкви.

Преосв. єпископ Ортинський, їдучи до Америки, без сумніву мусів знати бодай найголовніші основи, на яких здвигнено нове єпископство і рівнож без сумніву виробив собі ясний погляд на свою діяльність на новій землі: буде про те найлучше, если цілу справу лишимо — будай в початках — звїсній внергїї і тактови о. Ортинського. Не забуваймо о тїм, що креоване єпископства в Америці єсть рішучо великим кроком на перед і початком дальших здобутків, чого хиба лиш запоморочене або злоба не хочуть признати.

с. с. с.

З католицького світа.

Індекс-Шель-Сиябус.

Звісні „против клерикальні“ заворушення в Італії, адреса німецьких католиків против індексу заказаних книжок, афера Комер Шель, видане нового сиябуса против модернізму, всі ті факти викликали чимале заінтересоване ся в чужій і нашій пресі.

Голоси преси можнаби поділити на три громади.

Журнали, що гонять за сензаціями, а ворожо відносять ся до католицької церкви, використовують згадані події против церкви, при тім дрібні нераз факти роздмухують до небувалих розмірів, багато фактів перекручують, багато видумують, багато подають в тендеційнім забарвленю. До тої громади належить досить багато часописий ліберальних, а ще більше соціалістичних.

Друга громада осуджує події досить об'єктивно, з ворожими церкві струями симпатизує, але і признає церкві рачію, если церков зі свого становища осуджує ті події. Ту належать нечисленні, але що найповажніші ліберальні журнали.

Трета група, то католицькі часописи, серед яких пробиває ся два напрями. Один з них, званий строго католицьким, правовірний, консервативним (деякі називають его реакційним, клерикальним) виступає против Шеля, а з одушевленем приймає сиябус. Другий напрям, званий поступовим, реформованим, культурним чи модерним католицизмом, заявив ся за Шелем, против папи, а в розгарі партійної борби посунув ся поза можливі в католицизмі межі.

Наша преса — маю на думці „Діло“, бо иньших наших часописий не маю нагоди читати. — получила в собі всі ті громади, винявши чисто католицьку, та лиш дуже слабо зазначивши в собі характер поважнішої ліберальної преси. Тендеційність і крутість „Діла“ мав я — і иньші — нагоду в попередних числах „Нива“ виказати. Тепер задумую подати лиш загально об'єктивний погляд про події, що зворушують тепер світ.

На початок дещо про „против клерикальні“ заворушення в Італії.

Афера фугмателі в Медиолані, в якій відиграли сумну ролю на половім тлі псевдомонахія і суспендований, здає ся, сьвященик Ріва, дали почин до противцерковних заворушень, які однак зістали викликані не так дрібним фактом афери Фугмателі, як радше політичною агітацією масонсько-соціалістичної кліки, що нагоду використала в своїм інтересі. Велика часть вини спадає на місцеве правительство яке мимо пересторог Ор-

динариату, допустило до цілої афери. Церков в афері не винна, то факт! Агітація і фанатизоване товпи, головно академіками, то знова факт!

Забракло однак і позорів до викликування „противклерикальних“ зн. противцерковних бурд, і тоді зачала італійська „поступова“ преса „факти“ видумувати, а проча європейська їх дальше подавати. З маси видуманих „фактів“ подаю два.

Одна італійська часопись звістила, що парох в С. Мартін, коло Ровіго, знасилував двое дівчат. Судове слідство виказало, що „факт“ знасилуваня то лож, а зізнаня дівчат витуманено по довгім часі, і то аж тоді, коли їм заявлено, що парох до вини признав ся.

Дня 29. липня перевів підпрефект Савони ревізію і судове доходжене в колегії ОО Салезіян в Вараце, коло Генуї, на донос якоїсь Бесон і опираючи ся на записках полово збоченого вихованка колєгії, що буцім то в школі спалено портрет короля і Гарібальда та що в монастири читано т. з. чорну литургію с. з. якісь огидні містично-зміслові церемонії. Поличниками видобуто з кількох учеників зізнане, що перший факт мав місце. Що до другого всі заявили, що читано чорну литургію, розуміючи під тим литургію за усопших. Доперва по тім зізнанню сказано дітям, що се є чорна литургія. Салезіяни виточили процес против такої безличної клевети та брутальства, а вся майже преса признає, що „факт“ був видуманий, (гл. ліберальну Köln, Zeitung).

А однак багато людей ще до тепер покликуює ся на ті „факти“ монастирських скандалів! (Гл. Apologet. Rundschau, 1907, St. 467—470). Причина, чому в Італії так радо видумує ся „клерикальні“ скандали і заворушеня, лежить в тім, що в послідних часах італійське правительство зближає ся до церкви та що росте католицьке почуванє. В цілі ослабленя тих симпатій правительства та в цілі зрівноваженя катол. почуваня, мусить масонсько-соціалістичний союз викликувати уличні бурди.

А після „Діла“ є то правило між церквою а єуспільностію! (Гл. Apolog. Ransch. 07.382—4).

Адреса німецьких католиків в справі знесеня Римом заказу злих книжок, має таку історію. Вже в часі пруського культуркампу подано в 1869 р. кобленцьку адресу (Coblenzer adresse) до Риму о знесенє індексу. Авторами адреси були люди євіцькі, в церковних справах не обучені, не розуміючи катол. духа та улягаючи магічному впливови „поступу“ і „новочасної культури“. Найвиднійші мужі (міністри, правники, вчені) запротестовали однак против адреси і вона пішла до коша. В січні 1907, завязав гурток ліків тайне товариство на міжнародній підставі для виготовленя нової адреси против індексу (т. з. Münster adresse), на яку в маю пристав і проф. Шель з Вірцбурга. Мимо дуже льояльної фразеології про вірність взглядом Апостольского

Престола адреса є актом не на місци, є вмішуванем ся лаяків в несвої діла. Адреса та є впрочім висловом лиш одной частини „реформованокатоликів“ і великого значіння єї не можна приписувати. Що вона буде без успіхів, се річ надто очевидна для того, хто знає, яка безліч ложи і бруду заливає людську письменну творчість. Гл. Apolog. Rundschau, 07, 401—14, 446—52).

Справа Германа Шеля вже давно має свій розголос, який дійшов до свого вершка з хвилиною, коли вийшла книжка Ернеста Комера, професора догматики у Відні, п. з. Herrn-Schell u der fortschrittliche Katholizismus, Wien, 1907 (8-o, 3, M.) mos E. Commers Briefe an Herrn Schell von 1885—1899, Würzburg 1907. (8-o. 0-50 M.).

Шель (помер в маю 1907 р.), се професор апольоґетики і догматики в Вірцбурзі. Чоловік незвичайно спосібний і працюючий, багато причинив ся до ролвою катол. теолоґії, а особистими прикметами (добротою, запалом, вимовою) зискав собі багато приятелів і приклонників. В відношеню до церкви ухажив за вірного єї сина, якому лиш добро церкви лежало на серці, який намагав ся погодити церкву з сучасною культурою.

Притім однак пішов за далеко. Ведений зле порозумілою толеранцією взглядом блудів сучасної культури, ведений духом за великої уступчивости для німецько-протестанцького державного і культурального духа, ведений вкінці і професорською амбіцією, індивідуалізмом вченого та жаждою ориґінальности і „поступовости“, задумав змягчати і приноровити до сучасних струй світової культури та до спеціального німецько-народного характеру деякі католицькі догми і попав в єресь. Твори єго, незгідні з наукою катол. церкви, (кат. догматика, католицизм принципом поступу, божа правдивість християнізму, нові часи та стара віра), поміщено на індексі заказаних книжок з заміткою „donec corrigantur“.

В творах своїх поставив Шель такі єреси: кари пекла не суть вічні та прокляті можуть навернути ся і по смерти (т. з. апокатастазіс), Бог змушує і призначає чоловіка до морально злих діл, тяжким гріхом є лиш гріх против св. Духа зн. тяжко грішити чоловік лиш тоді, коли поповнює гріх для гріха, з формальної злости і ненависти Бога і богато иньших. (Гл. Chr. Pesch. Theolog. Zeitfragen, Freiburg Br., 1900 I. Heft, St. 133—167, Ist Gótt Ursache seiner selbst?; II. H. St. 47—80 „Das Wesen der Todsünde“, 83—138 „Die Seele des Todsünders im Jenseits“. Joh. Stuffer, Heiligkeit Gottes u. der ewige Tod, Innsbruck, 1903; idem Verteidigung Schelis durch Kiefl, Innsbruck, 1904). Ті єреси церков мусіла осудити, бо вони противлять ся єї догматам, вони підривають основи церковно-католицького догматичного світогляду. Шель підчинив ся засудови церкви: „laudabiliter se subiecit“ і здавало ся, що справа скінчена. Шель яко теолоґ перепав.

По смерті Шеля задумали поставити йому зго особисті приятелі і ученики пам'ятник, до чого приступило і двох єпископів, не видаючи в тім замірі нічого, крім акту пієтизму зглядом приятеля і учителя. В коротці однак змішалися в справу пам'ятника і т. д. „реформовані католики“ (про них нижче) і справу пам'ятника роздмухали до розмірів протесту і демонстрації проти осудження Римом теологічних ересей Шеля. Впрочім Шель стояв за життя в зносинах з напрямом реформованого католицизму, був одним з його провідників і надавав йому тон і в питаннях політично-церковної природи (виступав проти партії центра, проти супремату Апостольської Столиці над державою в тихих справах, як конфесійна школа, відношень церкви до держави, проти віроісповідного характеру політично-соціальної діяльності і пр.). Афера пам'ятника злучила ся ще і з вище згаданою монастирською адресою проти індексу. Шель виріс в очах світа на героя дня, що упав в боротьбі з папським абсолютизмом, з єзуїтами, з клерикалізмом і ультрамонтанізмом, в загальні з всякою реакцією. Імя Шеля стало знаменом реформованого католицизму, його догматичних і церковно-політичних тенденцій. Докола голови Шеля витворила ся авреола святости і мученичества за „поступ“, з натиском підношено його взнеслий, благородний характер, його любов до церкви і людства.

Серед того, штучно витвореного для Шеля, запалу, витвореного реформованими католиками, а ширеного лібералами всілякого сорта, на часі була книжка Комера з її ревелациями. Книжка Комера була ударом в саму голову цілого руху і виявила такі факти з руху реформованих католиків, головні з життя Шеля, які дуже охолодили запал людей, що приступили до руху, не знаючи його правдивого змісту, факти що здерли маску „благородности“ з особи Шеля. Цілий рух оказав ся в фактичній освітленю лиш нужденною формою, нужденною комедією. Не дивниця, що на голову Комера полив ся потік найгірших закидів, названо його гниною, що вигребує трупи, названо його денунціантом, що доносить про рух до Риму, названо його Геростратом, зрадником „німецького“ духа.

Правда, Комер представив — після слів Впрєв. Теодоровича — Шеля наче прокуратор, що підносить лиш темні сторони, але треба признати, що Комерови не ходило о наукове представлене цілої діяльності Шеля, а лиш о виказане теологічних його ересей та о всказане небезпеки руху, який на ті ереси пише ся, ходило вкінці Комерови о здерте тої маски, яку на Шеля наложили всі „реформатори“, маски, з під якої виглядала иньша зовсім фізіогномія, чим голосили „поступовці“. Книжку Комера схарактеризовали „реформовані католики“ в найбільше ліберальних і ворожих церкві журналах яко памфлет, а в дійсности є вона лиш представлєнєм фактів.

Серед того настрою появил ся лист Пія Х. до Комера з дня 14. червня 1907, в яким папа дякує авторови за виявлене правди

і уважає закиди єму роблені в ліберальній і ліберально — „католицькій“ прасі за честь і славу. Лист папи опамятав деяких з той реформованої католицької дурійки, а тих, що від самого початку знали докладно правдивого духа реформерів, вправив в нечувану лють. Здерто з них маску! Як за часів осудження папою ереси гінтериянізму, гермезиялізму, янсенізму, так і реформованого католицизму, приписували „поступові“ католицькій теології впливам і заходам єзуїтів з теологічного виділу в Інсбруці, Домініканів з академії Сапенца в Римі і Бенедиктинів з Анзельміанум. Німецькі „поступово-католицькі“ теологі взивали в ліберальних противцерковних органах правительство, щоби воно не дозволило „Єзуїтам і єзуїцким вихованкам (з germanicum в Римі) нищити національної німецької теології“, взивали навіть правительство до зірвання дипломатичних зносин з Римом. Маска спадала щораз низше, а щораз докладніше показувала ся фізіогномія апостазії під формою „поступового католицизму“. Памятник ставлений Шелеви, мав бути ще і відповіддю на папський лист до Комера.

Такі самі гадки про книжку Комера, як ліберально-католицька і нею інспірована противкатолицька ліберальна преса, подало „Діло“. Не дивно нам тепер, чому „Діло“ так ревно стало по стороні „поступових“ католических німецьких теологів і так накинуло ся на „наших домашніх клерикалів“ покликуючи ся — одною незручно і нещасливо на статтю вірменського Архієпископа.

В яким сьвітлі представив ся Шель в книжці Комера? З оголошених листів Шеля слідує, що Шель підчинив ся осудови своїх ересей зі сторони церкви лиш зовнішню, відкликане ересей уважав не за їх закінене, але за „die loyale juristische Anerkennung der Polizei oder Regierungsmassregeln einer inappellablen Instanz (sc. die Kirche), die er doch nicht ändern könnte“. Фатальний є лист, писаний Шелем до протест. теолога Ніпольда, і то писаний не в хвили подражня, але рік по осуді ересей церквою. Лист, датований 19. лютого 1900, говорить, що Шель підчинив ся церкві лиш тому, щоби уникнути виключення з церкви, що лиш було би на руку „реакції“, жалує, що правительсто через культуркампф 70. років причинило ся лиш до скріплення „ультрамоханізму“ (розуміє під тим католицько-папського духа), католицької теології радив правительству уживати яко средств до германізації Альзациї (що розуміє ся вело за собою і протестантизацію католического населення). О, Шель був і „патриотом“ та горячим німецьким „націоналістом“ хочайби і коштом католицизму. Чи дивниця, що він так симпатичний „Ділу“? Оказало ся дальше, що Шель удержував листовні зносини з апостатом графом Гоенсброехом, якого підлотою і безличною клеветою і фальшованем історії церкви, брідять ся і чесні протестанти.

Після слів Впрсв. Теодоровича той лист Шеля був наче бомбою, киненою на памятник. Той лист (і багато иньших) ви-

казав, що Шель був не лиш матеріальним, але і формальним еритиком, що був він зарозумілим професором, ультранационалістом, зараженим фразами сучасної, противцерковної культури, на якій користь хотів підкопати основи церкви, щоби уможливити злуку церкви з сучасною культурою. З Шенем здемаскував Комер і цілий реформовано-католицький рух.

А може Комер мав чекати з оголошенем листів Шеля яких п'ятьдесят літ? (Гл. *Apol. Rundsch.* 07, 451—460. *Theologisch praktisch. Quartalsschrift Linz*, 1907, St. 913—25.)

Епохальною появою в розвою католицької думки є слиябус Пія X. осуджуючий т. з. модернізм.

Одним крилом міжконфесійного і міжнародного модернізму, засадничо противного католицькій догматичній системі і правному та політично-церковному устроєви, є в Німеччині т. з. реформований католицизм (*Reformkatholizismus*), в Італії і Франції т. зв. інтелектуальний католицизм. Той рух має в собі щось з поглядів звісних наших священиків з „Діла“, лиш трохи мудрійший від них. Богато, правда, приклонників модернізму в катол. церкві, не здає собі справи з того руху, богато розуміє під ним лиш погоджене церкви з культурою без підкопаня основ церкви, богато вкінци не бере всіх засад модернізму, але суть і такі, котрі ясно і свідомо беруть ті некатолицькі засади, суть і такі, що беруть ті засади, хотяйби взяті і з обмеженем, мусять консеквентно довести до переченя надприродного елементу в катол. церкві мусять дійти до зваленя обявленя Божого. Той реформаторський напрям, „*pestis perniciosissima*“ як его назвав вже Пій IX, радби прикрити ті сторони катол. світогляду, які разять сучасний субективізм, матеріалізм, атеїзм і шовінізм, радби, щоби церков прикрила своє надприродне призначене, а більше клала ваги на своє культуральне післанництво. Найбільше боїть ся згаданий реформізм, щоби церков не виступала против „новочасної“ науки і „новочасної“ держави.

(Гл. про німецький реформований католицизм: *Schraml Sturzwellen Grundwelle u. Oberwellen das Reformkatholizismus*, Regensburg, 1905; про теперішнє порушене в катол. світі в Німеччині гл. *Stimmen aus Maria Laach*, 1907, Bd. 73. St. 137—152 „*Was die Stunde heischt*“; критику папства в реформовано католицькім „*Hochland*“ *ibiden* 72. Bd., 583—8, 73 Bd., 238—244).

В своїй альюкуції до новоіменованих кардиналів, дня 17. цвітня 1907 заявив Пій X, що той реформаторський дух є небезпечнійший для церкви, чим переслідуваня римських цісарів, чим теперішній розділ церкви від держави в Франції, та що того духа непослуху треба рішучо поборювати. В Італії на чолі того руху стоїть писатель Ант. Фогацаро і соціальний політик, священик Ром. Мурі, органом їх є від січня 1907 виходячий в Медиолані „*Il Rinascimento*“, їх евангелиєм повість „*Il Sancto*“. Оба провідники відограли в своїм підчиненю ся повазі

церкви таку нужденну комедию, як Шель. В Франції органом того руху є „Le Demail“ в Люгдуні від листопада 1905 р. В Німеччині виходить від 1901 р. „das XX. Jahrhundert“ в Монахові і „Renaissance“ в Аугсбурзі, а головним актором є Йосиф Мілер, приятель Шеля. (Гл. про той рух і его осуджене папою Stimmen M. L. 1907, 72. В. 477—488. „Papst Pius X über den modernen Kulturkatholizismus“). (Гл. Kath. Kirchenzeitung, Salzburg, 1906 № 78 ff. „O. kath. Moderne in Sudetenländern“).

„Діло“ дуже радо говорить про той поступовий рух, ставить нашому духовенству яко взір до наслідуваня. Лиш „Діло“ думає, що центра „кат. життя“ переносять ся з романських країв в германські а ту як бачимо, не бракує і в романських і в словянських краях того „катол. життя“ і „культури“. В романських краях тої „поступової“ культури ще більше чим в Німеччині, хоть і ту єї небракує.

Дня 3. липня вийшов „Sacrae Romanae et universae inquisitionis decretum Lamentabili“, в яким осуджує ся 65. тез модернізму, тез звернених против авторитету церкви, против божої поваги св. письма, против надприродного обявленія, против догм церкви, против св. тайн, против устроєви катол. церкви. Осуджує ся в тім новім слябусі теологічні ереси, які в великій части продирають ся і в католицькі круги в формі реформованого католицизму. До слябуса додано енцикліку, в якій подрібно розвиває ся осуджені тези.

Хто лиш гляне на осуджені папою тези, той мусить признати з журналом наскрізь ліберальним „Revue de deux Mondes“, що церков, не осуджуючи тез модернізму, поповнилиби самобійство. Таж той модернізм перечить надприродність обявленя, церкви, божескість Христа і св. письма. Де хто може уважати новий слябус за документ „реакції“ і „ворожнечі“ церкви до „науки“, але хто вірить в Христа яко Бога, а церков яко Его установу, той мусить безвзглядно прийняти і новий слябус.

„Ділови“ знова не подобає ся слябус і воно нарікає, що наші „молоді адепти теології“ не побирають теологічного образования в тих „чільних“ представителів теології, які своє знане зложили в тезах слябусом осуджених, але в якихсь „езуїцьких“ закамарках. Sapienti sat! (Гл. про декрет „Lamentabili“ в Stimmen M. L. 1907, 73. В. 125—136; — аналіза і узаasadнене декрету ibidem S 245—262 „Der neue Syllabus“. Текст декрету і енцикліки можна знайти в брошурі: Acta Pii X. modernissimi errores reprobantis collecta et disposita. Oeniponte, 1907, ціна 70 сотиків).

О. В.

Священича мати.

Друга конференційна наука виголошена о. Данилом Танячкевичом в церкві Василянках в часі реколекцій для членів товариства св. Ольги (р. 1906.)

Мої дорогі і побожні Пані!

Предметом теперішньої нашої установи і розваги буде священича мати, т. є священича жена в її обов'язках яко мати.

„Се мати Твоя“

Се слова Спасителя, того на кресті роспятого, того послідну каплю найдорогоціннійшої своєї крові проливаючого, душу свою віддаючого за спасеніє свѣта, сказані до свого улюбленого ученика в тій хвили, коли то найбільша трагедія (найтаїнственнійшої) саможертви, мала бути закінчена смертю; сказав Христос сі слова до свого ученика віддаючи ему той святий скарб свого земного життя, свою пречисту Матір в матір. Чи знаєте всі любі побожні пані, що той акт віддання означає? Може се був тільки вияв пам'яті послідного старання, походячий з чулого і добротливого синівського серця нашого Спасителя, щоби улекшити біль скривавленого серця своєї пресвятої Матери, щоби те її страшенне опущенє учинити трохи зноснійшим, щоби забезпечити їй якусь поміч? Ні! Мої любі пані! Се акт безконечної милости, акт найбільшого послідного благословенства Спасителя з креста для цілого свѣта. В чім же залежить то благословенство? В тім що свѣтови, людскости, тим так горячо умилованим дітям людским, тим сиріткам, зістала віддана матір загублена ні! видерта матір. Якже то?

До Христа діти не мали мами, а мами дітей. Се, що так називалося, се були мами привиду, — не хочу иньших виразів уживати, — виявши ті рідкі мов пророчі постати озарені Духом свѣтим- істоти в вибранім Богом народі і у народів свѣта.

Міг би я перед Вами, мої любі пані, розкрити страшний переражаючий образ пониження, зганьбленя, заглади тої високої гідности, того великого значіння матери, до яких Всемогучий Премудрий, Всемиловивий Творець її в свѣті для его щастя і долі призначив як її обдерто з її найсвятійших, найдорожших оздоб, як поневіряли збитковались над нею, довгі і довгі віки, чи тисячлітя, як законодавства позбавляли прав всяких до вихованя, веденя дітей, до розпорядженя ними, до наслідства майна; всі ті темні і відражаючі краски не затерли ся і в християнській цивілізації, але я се заміту, бо ні час ні місце на те, а потому не хочу мурати того свѣтлого образу матери розбитим тих понижаючих людскість карток її історії.

Нехай дякує сьвіт, а передовсім нехай дякують всі глибокі душі християнських матерей, що за найвиспі найцінніші добра сьвіта конаючий Спаситель зніс той злиднений зловіщий стан закріпощена знеславлення матери, що та послідна крапля вилитої на кресті нашим найдорожшим Спасителем его найсьвятійшої крові вам належала ся, чи то матерній любові. Він єї обнови, очистив, скріпив, освятнив, прославив в тій підвисненій понад Херувими и Серафими постати Своєї Пресьвятої Матери.

З відси походить та єї непропаща животворна сила. І чи є в сьвіті яка друга сила, котра би з нею рівнати ся могла в моральній ціні, котра би так підтримувала, скріпляла, підносила, ушляхотняла чоловіка і не давала затирати той образ Божий, вложений в его груди? Ні, нема! Та сила дає матерям християнским якусь всемогучість. Не надумуюсь ні трохи зазначити, заакцентувати ту признаку достережену великим церковним мужем. Я єї підніє при характеристиці християнських невіст в пополудневій науці. При християнських матерях набирає она ще глибокого кольориту. В дальшій виводі буду розсліджувати докладнійше сю високу прикмету матирей християнських. З висказів сьв. письма мовби виходило, що то все могуча милість Божа, котра в сьвіт впровадила матір, при ніяким своїм утворі з таким глибоким незвичайним — скажім — інтересом, з такою ніжною чулою увагою не позистає як при матерній любові. „Яко аще кого мати утїшаєть, такъ и азъ утїшу вы“. „Бгда забудеть жена отроча свое, еже не помиловать исчадія чрева своего“.

Великі церковні письменники в своїх роздумуваннях над тим високим оцінюванем любви матерної Господом Богом, приходять до чудних рефлексій. Ім видаєся з тих висловів Духа сьвятого і сьвятого письма, що Господь Бог мовби обявляєся, що та любов матерня не зрівноважить і не переважить любви Божої до людей — от хочби в тих місцях: Так як мати носить дитину під серцем так і я тебе носити буду в моім серцю; коли забуде мати свою дитину то я тебе не забуду — коли відреклаби ся моя мати, то мене Господь прийме. — Такої превисокої ціни в очах божих єсть матерня любов, Така велика, превелика слава Матери християнської в сьвіті Божім. Але ся вага високого післанництва матерей обтяжує їх тяжкими претяжкими задачами найдонеслійшими обовязками.

Во що є материнська любов? Се жертва, одна велика жертва, ціложертва після взору старо-завітної жертви, котра називає ся по церковному „все сожженій“, жертви, на котру складає ся весь вік, ціле жите, всі сили фізичні, всі спосібности душевні, сили духа і серця. Для якої цілі? Щоби утвердити щастє своєї родини, своїх дітій. Во вона має бути з найвисшого зарядження провидія Божого — тим благословенним проводом свого домового огніска. То є те звершене, той збірний вираз всіх єї великих, сьвятих обовязків. А до того потреба доброти, ніжности терпеливости, відданє ся постійности, кріности, про-

свѣчености, вправи досвѣду, отже розуму, чуйности а передо-всім і надївсе сильної і незломної віри. Тим всім послугує ся материнська любов, до тої одної великої цілі: запевненя долі своїм дітям, своїй родині. Колиж починає ся то жертвоване?

Мушу відкрити з глибини найскритшу таємницю ваших таємниць, мої любі християнські матери, мусимо дійти до зачатків вашого материнства. А се вимагає дуже поважної, глибокої роздуми.

Нераз одного батька одної матери діти — а так відмінної натури, відмінні темпераментом, успособленнями, склонностями, характером. Застановляли ся ви коли мої любі матери християнські над причиною тої прояви? Звичайна, без всякої мисли кидана аргументиция є така: Е, та то вже таке, недобре, нещастиве зілечко вдало ся. Вдало ся? може така причина мати який небудь розумний (розумний на Божу міру) змисл? Чи не значило би се допускати, що кара Бога за перший гріх наших прародичів іде так далеко, що з розпорядження найвисшої волі Найсправедливішого і Найсвятїйшого Бога на певні зачатки, життя сходить окремиий великій поділ злих склонностей до гріху чи до великих гріхів? Певно в святїм письмі стоїть „яко весь міръ въ грѣхахъ лежить“. Без сумніву се незбита правда. Але чому тільки того зла на свѣті. Звідки бере ся, де витворює ся? Не з того, що дуже мало є тих, котрі би против того зла воювали, котрі би в зародї єго викоринювали. До того ніхто не може бути так природно укваліфікованим як християнські матери. Чи знають благословенні матери, що вони ті парістки життя годують словами великого мислителя і церковного священничого писателя — молоком своєї душі? А як те молоко походить з нездорового поживліня? Як єю витворили якісь неприродні пориви екзальтації тіла, порожности чи там свѣтованя, пустованя, примхи, зависти, всі вибухи гнѣву і злости? Може воно до скріплення, чи радше скажїм до освященя тих зародів душі причиняється? Чи тут не придалаб ся безглядна чуйність, щоб так нездорові поживи від себе віддаляти, недопускати, щоби той дорогий плід мав початок свого освященя „въ утробѣ матери“ після образів, котрих доставляє нам свѣте письмо. Може схочете тепер зрозуміти ту глибоку і широку виправданність, того вже много ужитого висказу про всемогучість християнських невіст зглядно матерей. Так! так мої матери, ви всемогучі до доброго і злого. Та у християнських матерей тої другої могутости бути не повинно — а у наших священничих матерей бути не смїє.

Та поступаймо дальше в наших розумуванях над тими першими матерними обовязками. Які то високі, піднеслі, скажїм небесні титули чи мотиви до їх довершаня! Я находити ся в тїм щасливім полсженю, що можу опертись і в тїм зглядї на вислови великого єпископа і церковного письменника, з котрого висказами в тїм предметї мої мисли так дуже гармонїзу-

ють. Він каже, що мати стоїть в звязи з самим Господом Богом, з Ёго Всемогучістю, з Ёго плодотворністю. Господь Бог якймсь незглубленим, таємничим укладом свого провиду звязався з матерію, щоби дати жите тим добірним сотворінням, котрі можуть стати ся святими на землі а наслідити вічну радість і святисть благословених духів в царстві небеснім. Чи можуть бути висші мотиви до такої матерної жертви, якою є вї любов до дитини? Но слїдїм за дальшими обовязками матери. Дитина в перших двох, трох роках. Чи знає вона яке иньше небо як очи матери, до котрих вона що раз з такою чистою вірою і надїєю звертає ся. Тому й потреба, щоби око матери поправді для тої дитинячої душі було небом, було провидом, котре неустанно поглядає, контролює той зріст душі дитини, чуває над всіми що й но зарисовуючими ся прикметами, нахилами, забаганками.

І в тім взгляді багато занедбує ся, чи то за мало чуйности докладає ся. Відні діти, коли віддані на опіку няньок, слуг до такої обслуги зовсім не кваліфікованих. Наші пекарні до тепер не конечно добрі школи вихованя.

З зростом дитини зростають і обовязки матери. Вони роблять ся тяжші, вимагають більшого висилєня, чуйности і дбалости. Час підготованя дитини до виправи в свїті. На жаль цілковито психологічно і педагогічно узасаднений такий висказ: То що ми називаємо чоловіком етичним, то вже в 10. роках зістало виобразоване. І коли воно не довершилось на колїнах матери і під вї впливом, то се було великим лихом. Там де рука матери витиснула на чолї дитини характер божий, то можна бути певним, що рука злочинна ніколи того характеру не затре.

А сего обовязку мають допильнувати з вірою дві сили: серце з глибокою ніжністю, а розум з бистрим, розбірчивим поглядом і постійністю наміру. Три великі принципи мають мати тут своє приміненє: доброта, правда і повага. А кілько против того збочєнь і похиблєнь на свїті і в наших родинах? Або вкорочує ся занадто свободу дитини в вї рухах — або дає ся вї цілковиту волю. В першім разі вироблюєся скритість і облеєність, — в другім стає ся дитина своїм власним подавачом, чи то виховує ся так, як той свїт оточєня зразу вузкий а потому широкий на неї впливає. Кілько то дітей через занедбанє вихованя дбалого і на божий лад розумного змарновалось.

Дальші літа дїтей се вже літа всяких грозячих небезпек. Діти йдуть до шкіл, до міст. Для наших свьашченичих дітей лежать ті школи далекими милями за домом. Безпосередно чуванє зі сторони родичів а особливо матерного ока устає. А вони, як в нинїшних часах може бути наражені на всякі згубні впливи, не конечно черєз школи, але через стичність зо всякими нерелїгійними і неморальними елементами. Щож має їм давати безпеку? Родина має бути тою твердинею, дух родинний, котрий має бути їх сторожем — він їх має повести в свїт, охороняти перед зіпсутєм, перед згубою. Дім родинний, его лад, скажїм

«го гeнїї має дитині бути дорогим, вічнопам'ятним. Тато і мама стають їм такими авторитетами, яких иньші поваги затемнити не повинні. А мати має бути для дитини вже особливою святостію на віки. Як же виглядає в тих твердинях, в наших родинях — розуміймо наші священничі родини — з тим потрібним ладом, з тим духом в них, котріби давали той конечний захист против зіссутя наших дітїй, і утримали в ненарушенности те знамя священничої родини. Мої любі пані! я говорю до вас в тїм неширокім кружку, но через вас я говорю до всіх наших священничих пань, і я хтівби в Бозі надїятись, що може мої слова будуть від всіх вас прийаті і вислухані, — і тим говоривби я і для свїта. Але те, що я вам відкрию не могу для свїта відкривати. Але вам сказати мушу.

Нема в немалїй части, в наших священничих домах, родинях того святаго ладу, котрий би їх чинив твердинями для охорони того післанництва, яке мають наші священничі родини в нашім народі і свїті с. є хоронене скарбів свь. віри і незрушеня християнських чеснот і переданя їх нашим дітям. З наших дітєй не рідко рекрутують ся недовірки, ба противники віри, Церкви й здекляровані атеїсти, котрі в ніщо не вірять. Ще не то. Є признаки, що і до нашого священничого жіноцтва, чи то з нашого священничого дівцтва втискають ся, певно ще не так дуже ярко і значно, такі бруді. Наші діти стають під такими стягами, котрі ми з святаго обовязку поборювати мусимо. Не наводжу я імен, бо в тїй моїй церковній службі я імен знати не маю. Але се факти сумні правдиві факти, котрих заперечити не можна.

Але розберім ті дуже невеселі прояви докладнїйше. Наш священничий студент скінчивши гімназію, вступаючи на університет, забуває за сповідь, забуває за молитву, за Церков і пости. Для всіх справ віри, Церкви задївся всякий інтерес, навіть сам змісл зістав до того затрачений. Священничий стан до якого належить батько є для него відражаючий, священничий дїм, о скілько в сїм не ма забав, завада, як сама церков. Авторитет тата і мами зїйшов до пулі, винявши лишень той момент, де треба від них добути, чи витягнути гроші.

Се знов факти, занадто добре стверджені факти. Певно, що знайдуть ся і відмінні трохи — але чи їх єсть багато? В чїм же лежить причина до таких дїймаючих проявів, та так невідрадних? В тїм, що дїм родинний перестав бути твердинею, захистом против зарази невірства і розпущеня — що тато і мати перестали бути авторитетом, тим дорогим авторитетом дитини, що вона его узнає, хочби вона була і під вусом. Але скажїм ще певнїйше — що не стало матери в родині, не стало тої святої і просвїченої душі, тої ніжної а непоконаної сили, котра би була оборонила ту твердиню перед таким ненадїйним нападом. Противно, сама слабої волі може й величала ся і тїшила ся та-

кою своєю еманципованою дитиною і завчасу перед нею скапітулювала.

Вона бідна, пані в своїм домовім огниску, провид родинного щастя, вона не вмiла, не потрапила завести той незрушений лад в своїм домі, котрого зломане каралобися утратою права родинної приналежности. Вона, та з волі божої пані дому не зумiла завести той кодекс дсмовий не лиш до того змiряючий, щоби були заспокоювані в час і належито потреби житя буденного. Як се представляє сьв. письмо — не журить ся тим муж християнської жінки, коли де его обовязки затримують поза домом, бо у неї все в час зроблене все, що потреба заспокоене — або дальше, що вона памятає о воїх потребах наперед, що вона є як той корабель, що далеко поїхав на купно за всякими товарами, — але вона памятає о потребах душ — вона їх завчасу обезпечує — вона сторожить і над скарбами і потребами душевними, — вона жінка віри, молитви і християнських чеснот, з цілою чуйністю береже тих скарбів, щоби вони не уменшувалися в нїодній душі, но щоби вони примножували ся.

(Дальше буде.)

Піст в храмовий празник.

Відчитано на соборчику Новосельського деканату в Шельпаках 17 х 1907

Хоть наш нарід в дуже великім пошанівку тримає церковну заповідь посту, мимо того, о скiлко нас душпастирська практика поучує, дуже часто чує ся прислуханю сьв. Сповіді таке зізнанє селянина; „я в пятницу їв з мясомъ“... та з тим звичйно додатком: „бо в пятницу був у нас празник (храмовий)“ — або „бо я був на празнику в сусіднім селі у свояків.“ І говорить се зовсім спокійно, бодай що до того гріху не слідно у нього нїякого жалю. Наш селянин просто зломанє посту в сiм случаю не вважає собі за гріх. А прецінь він має гріх. Бо з моральної¹⁾ знаємо, що заповідь не то вже строгого посту але повздержности від мясних страв обовязує під тяжким гріхом. Сю заповідь пояснюють ся часто людем на проповідях і катехизаціях, викладаєть ся їм та вичислюєть ся, які то лиш сьвята і дні в році вільні від посту, отже не можна виправдати такого пенітента, що він се робив з

¹⁾ Богосл. Морал. Ал. Бач. Львѣвъ 1899. стр. 391.

непреодолимої несвідомості. А той пенітент таки в храмовий празник чи в середу чи в п'ятницю з легким серцем їсть і далі їсти—ме з мясом. Щож се за аномальний об'яв у нашого побожного селянина? Щоби відповісти на се питанє, треба трошки глибше заглянути в душу християнина, треба дещо збагнути його психологію. Правда, прийде Великий Піст, чи Пилипівка чи таки Петрівка або Спасівка, він сарака сушить — постить, лиш чесничком мастить чорний хліб, а бараболю таки вічим; та лиш смеркне ся то й на двір боїть ся вийти, бо курчячі сліпоти чіпили ся, голову можна розбити... але за те три рази до року в нього найбільше свята: Різдво, Великдень і.... „Празник“ (храмовий). І він в ті три свята (а дуже часто лиш в ті три дні в році) вважає своїм обовязком постарати ся о мясній страві. Ну, Великдень і Різдво йому в тім згляді перепони не робить, але „Празник“ правда випадає часом в середу або в п'ятницю, та він вважає його рівно великим святом як тамті два і не годен з тим згодити ся, щоби він в той важний роковий день мав постити. Впрочім се майже одинокий в році день, в яким наші селяни їдуть на другі села в гостину до свояків і знайомих.

Коли отже приглянути ся сьому цікавому поглядові нашого народу, бачимо, що він давно між народом удержуєть ся і можна сказати набрав у них прикмет звичаєвого закона. Сього одначе за мало, щоби гадати, що люди, які в храмовий празник, наколи випаде в пісний день їдять з мясом, були вільні від гріха. Бо закон законом і щоби якийсь закон міг перестати обовязувати, на се треба розрішення від того, хто на се має право. І коли би в сій справі удало ся узискати розрішенє, се булоби великим добрдійством для вірних, бо перешкодило би ся множеню гріхів, унормувало би ся порядок в сій матерії і багато людям відібрало би ся спосібність до згрішеня. Правда, нєраз до тепер старали ся душпастирі приходити сій потребі в поміч в той спосіб, що перед храмовим празником подавали до Ординаріятів прошеня в своїм імени і в імени парохіян о позволенє їсти з мясом, наколи храм випадає в середу або п'ятницю, але на сї прошеня лиш рідко коли приходила прихильна відповідь. Бо навіть дуже часто приходила резолюція, якою дозволяло ся їсти з набілом а з мясом таки ні. Розумієть ся такої резолюції годі було навіть людям в церкві голосити, бо вони знають се здавна, що провінціональний Львівській Синод раз на завсїгди дозволив в пісні дні їсти з набілом і їм се справді дивним видаючи ся, що ось то тепер на сьогорічний храм аж осібним письмом дозволяєть ся їм на се, що давно для всіх позволено. В інших случаях знов вношенє сього рода прошень ще гірші мало паслідки. Подало приміром таке прошенє двох парохів сусідів, у яких такий пісний храм припадає на той самий день. Один дістав розрішенє і оголосив людям в церкві, а другий не дістав, та не діставши вважає своїм обовязком знов оголосити: що сього року храмовий празник в п'ятницю, отже

нікому не вільно їсти з мясом. А наш християнин любить над всім застановляти ся, все собі кмітує та відтак, коли одні з другими здибали ся, то рішили, що сьвященик тих що дістали розрїшене, видко ліпший а там той другий щось мабуть прошкробав, коли йому розрїшеня відмовлено.

Словом, хаос, замішанина в цілій сій справі а що найважнійше — гріх множить ся тай множить ся. Як би то сьому ликови зарадити — думав я собі нераз, аж ось чистий припадок навів мене на можливість розв'язки.

Торік запросив мене один сусід з духовною помічю до себе на храм. А храм випадав в п'ятницю. По скінченім Богослуженю запросили до обїду. Дивимо ся дають їсти з мясом. Господар бачить, що ми якось несміло засїдаємо за стіл отже сей час пояснює, що дістав на сьогоднішній празник розрїшене для себе, гостей і парохіян і показує письмо. Ситуація виклярувала ся тай цілком зрозуміло пішла балачка на сю тему. Сей оповідав, що й він вже кілька разів дістав таке розрїшене, другий знов жалував ся, що ніколи ще на свої прошеня розрїшеня не удостоїв ся і т. и. На те вмїшався до розмови присутній польський сьвященик і виявив своє здивованє, що у нас з одержанєм такого розрїшеня тільки клопотів ба й нераз даремних.— У нас — каже ся справа вже від яких десяти літ урег'ульована. Наші (латинські) Ординаріяти дістали раз на звсїгди декрет Сьв. Конгрегації Інквізіції, яким поручено Ординаріатам, щоби на кожде прошенє, внесене парохом о розрїшене їсти з мясом в храмовий празник, наколи випадє в п'ятнуцю або в суботу, таке розрїшене удїлено з тим, що натомість має ся їсти без мяса в передодень дотичного празника.

Цікавий я був на той декрет і ось недавно попав мені в руки річник Куренд Львівської Митрополічої Консисторії латинського обряду з 1895 р. і з сього річника згаданий декрет дословно тутки відписую. Він звучить *)

№ 599

Praesentibus publicamus sequens.

Decretum.

S. Romanae et Universalis Inquisitionis

Feria IV, die 5 Decembris 1894.

Cum recenter ad hanc Supremam Congregationem S. R. et U. Inquisitionis a compluribus Episcopis pervenerint petitiones, qua-

*) Rocznik II. 1895. Kurenda pag. 7 i 8 z 27. III. 1895.

rum omnium una mens erat abstinentiae legem, de qua valde solliciti sunt, magnis in populorum concursibus aegre admodum ac difficulter variis de causis posse servari et damno potius animarum, quam saluti praebere occasionem, Eminentissimi ac Reverendissimi Domini S. E. R. Cardinales contra haereticam pravitatem in universa christiana republica Generales Inquisitores, in plenario comitio dictae feriae IV die 5 Decembris 1894, re integre proposita ac mature perpensa, decreverunt ut infra scilicet.

Suplicandum Sanctissimo ut Episcopis aliisque locorum Ordinariis concedere dignetur facultatum anticipandi, die sibi benevisa atque ob gravissimas causas etiam dispensandi super lege ieiunii et abstinentiae, quando festum sub utroque praecepto servandum Patroni Principalis aut Titularis, vel solemne aliquod festum item magno populorum concursu celebrandum, inciderit in ferias sextas aut sabbata per annum, excepto tempore quodagesimae, diebus quatuor temporum et vigilliis per annum ieiunio consecratis; atque ut eadem anticipandi seu etiam gravissimis de causis dispensandi protestate uti possint pro diebus, quibus nundinae extraordinariae magno item ppulorum concursu habeantur.

Habita autem per R. G. D. Adsessorem S. O, relatione Sanctissimo Domino Nostro Leoni Papae XIII, idem Sanctissimus Dominus praesens decretum ratum habuit et confirmavit ac omnibus et singulis locorum Ordinariis facultatem, de qua agitur, perpetuis futuris temporibus concessit ac attribuit, facta tamen in singulis casibus mentione apostolicae dispensationis.

Ios. Mancini S. Rom. et Univ. Inquis. Notarius.

Понизше тексту сього декрету Високопреосвящений Львівський Ординіріат латинського обряду дописує, що в сім році 1895) припадають до диспензованя три такі сьвята; для цілої дієцезії празник сьв. Михайла (29 вересня н. ст.) як празник патрона краю, а для відповідних парохій, де храм празник СС. Ап. Петра і Павла і еще якесь друге (вже не тямлю яке, бо під сю хвилю не маю під рукою дотичного річника куревд) на які з гори уділяеть ся диспенза всім іntересованим з обовязком повздержности від мяса в передодні сих сьвят.

Яка у наших латиників практика не знаю, чи вони за кождим разом подають прошеня, чи дістають розршєня з гори загалом всі на цілий рік, також не знаю, але се вже річ менчої ваги. Факт лиш, що у них норма, порядок а у нас... дасть Віг. Коли приглянемо ся самому текстови згаданого декрету, зараз в очи впадає, що він зредагований лиш для латинських дієцезій і їм тільки розісланий, бо згадуєть ся лиш про п'ятницю (feria sexta) і про суботу, а середа поминаєть ся, а далі говорить ся про чотири часи сухоїдня і про навечерія, як се приписано в латинським обряді, а не узгляднюєть ся Петрівки і Спасівки. Чому нас поминено хоч при кінці декрету виразно зазначаєть ся, що omnibus ac singulis locorum Ordinariis facultatem de qua

agitur (Sanctissimus Dominus) concessit, незвісно. Колиб той документ видано тут в Галичині в якій галицко польській магістратурі, а не в Римі, то річ булаби пілком зрозуміла, бо тут нас вважають за якусь „менче вартиу націю,“ тут у наших сусідів нас не вважають навіть справжними католиками,— ми у них „tylko Unici,“ але годі припускати, щоби С. Апостольській Престол був такої гадки про нас і наш обряд. Се не можливе. Припускаємо лиш і то з перших слів декрету, що мабуть багато латинських Ординаріятів мусіло висилати до С. Апостольської Курії меморіяли і просьби в сій справі, наші ні і для того їх вислухано а про нас призабуто. Як небудь річ має ся нашим старанем повинно бути вносити в сій справі особливо на соборчиках громадні прошеня до своїх Преосвящених Ординаріятів, щоби зволили ласкаво предложити справу Св. Апостольському Престолови і просити о уділене подібного привілея для вірних нашого обряду, яким сусіди — латинники хіснують ся вже від 12 літ.

Тернопілка, 15. х. 1907. р.

Свящ. Володимир Герасимович.

Християньска демократія між Французькою молодіжню.

Лише щиро демократична і наскрізь католицька акція зможе з'організувати людвий рух на суспільно-християньських основах. Сей ідеал є цілю аспірацій і жертв і надій великих сердець, а спеціально молодіжи, яка плекає ідеали будучности.

З програми: „dell' Opera dei congressi“.

Потягаючо живий є цвѣт українського народа, українська молодь. Від перших хвиль нашого народного пробудження які ж то живі краски, хороші ідеї єї оживлювали! Приглядаючись першим проблескам нашого народнього руху, не можна здержатись від оклику подиву і радости на вид таких щирих, запальних та горячих сердець, які, почавши від Шашкевичів аж до Тяняквичів, таки і горять, жевріють самими найкрасшими

ідеями народніми. Або відтак, коли до нашої ідеї народньої долучилась, з нею тісно звязалась ідея соціальна, кілько-ж тут молодих українських горячих сердець згоріло на жертвеннику тих великих ідей!

Тай нинька не інакше. І нині йде наша молодь неурашимо до борби за народні та суспільні права, йде сьміло, без огляду на те, чи прийдесть ся їй колись за те сьвяте діло тяжко покутувати, позбутись вигідної кар'єри, чи може навіть голодній смерті у очи заглянуть.

Колись і нинька великий жар піднімає здоровенну грудь української молодіжи. Великий жар! Та чи він тойсам, чи він такий самий сьвятий, невинний, щирий та горячий нині як і колись? Чи не добачуємо ріжницї? На жаль, є ріжниця велика. Чомусь то часом проганяє проч зі своїх осель тих запальних борців наш „менший брат“. Чомусь то румянець стида а часом и обуреня покриває лице „старшого брата“ на вид деяких поривів нашої теперішньої молодіжи. Щось, видко, хибує у нинішніх поривах і змаганнях молодіжи.

Так, хибує! А хибує безсмертної Прометеевої іскри, та не видно там огню Божого Сонця-Ісуса, огню, який давав привабу, який оживлював перших наших борців за нашу долю, за нашу волю. Десь поділо ся сьвяте, боже, животворне тепло ранньої нашої весни.

О небачні серця! Чому позбулисье ся того сьвятого, божого жару, який одинокий може загригти довгою неволею схолодніле серце нашого народа, який єдиний одинокий зможе зайняти весь народ до завзятої борби за свою красшу будучність. Чому позбулисье ся того небесного Сонця, яке-б усій Русі-Україні освітлювало тернистий шлях до щастя-волі, до тої високої ціли, яку Всевишній призначити зволив для нашого 30 мільонового народа!

Українська молодіже! Вірю у непорочність твого серця, непорочність твоїх змагань, твоїх поривів. Вірю, що не вистарчать для тебе слабї огники, від котрих на хвильку запалюєть ся твое серце, та від котрих не теплійше ні яснійше „меншому брату“. Надіюсь, що ще займеш ся жаром того огня, який вкинув у весь мір Син Божий, а яким запалиш серце всього українського народа, спалиш вікові пута, — а тоді на вольній волі мов те орля відмлодніє, обновить ся вся Русь-Україна.

Подаю короткий огляд таких сьвятих змагань у французькій молодіжи в перших роках нашого десятилітя. Примір сей нехай потягне і нашу живу учашу ся і робучу молодіж до інтензивної праці над правдивим щастем свого народа.

I.

Знамениті суть енцикліки Папи Льва XIII., доторкаючі суспільних квестий. Сейчас по їх оголошеню збудили они вели-

ке заінтересоване в цілім світі. Прихильники и противники Христа и Його св. Церкви віднеслись до них з респектом. Перші з респектом сивівським, узнаючи їх за одну спасенну директиву в тих замотаних проблематах; другі-ж приневолені силою їх великої стійности. Не диво проте, що скоро викликали визначний рух на полі суспільнім і релігійнім у всіх майже християнських народів. Вплив їх слідно, хоч слабенький, і у нас. Переведено іменно на нашу мову і видано в окремії брошурці одну з тих славних енциклік, а то заходом української богословської молодіжи, серед якої часто обговорювано порушені там kwestії на відчитих суспільно-екоп. кружка. Відтак появилось в тім дусі написане посланіє ВПресв. Митрополита Андрея. Та, хоч на те посланіє звернув увагу в Літ-Науц. Вістнику Др. Франко, розумієсь з своєї точки погляду, однак ся kwestія лишилась у нас майже без ширшого заінтересованя, тим більше без значнійшого впливу на ширший загал нашої молодіжи. Як семинарські відчити враз з своїми горячими в тій справі дебатами не вийшли по-за семинарські мури, так і гарне посланіє Митрополита не лишило по собі визначного сліду.

Дальше буде.

ВСЯЧИНА.

З рускої церкви в Америці. Дня 15 і 16 жовтня відбув ся в Нью-Йорку соборчик духованства Злучених Держав, а 17 і 18 т. м. з'їзд делегатів парохіяльних. Ухвалено поділити Злучені Держави на 9 деканатів. Рішеня сего з'їзду будуть оповіщені в „Свободі“, яка, дасть Бог, стане тепер на ліпшій дорозі.

Єпископска палата в Філадельфії (Greck. cetholic Bishop's Residence, 1105 Nr. 63 Street, Philadelphia, Pa. U. S.) маленький, одноповерховий двіроч з обширною верандою, будований цілий з каменя, представляє ся дуже мило. Та чи Преосвященний має час хоть на хвилю в ньому спочити?

Заходи коло розбитя української суспільности. (До статі „Діла“ ч. 225.*) Пишуть що „Діло“ перестають демонстраційно деякі круги духовенства предплачувати. Я вже кілька раз думав так зро-

*) Містимо одну з дописей, яких більше число прийшло до ред. „Ниви“, на доказ, що наше становиско зглядом редакції „Діла“ і погляди, висказані в передовій статі, є виразом опінії широких кругів нашого духовенства.
— Ред.

бити, але таки не зробив сего, а то з тої простої причини, що я вважаю „Діло“ за орган нашої партії — котрий хвилево опинився під редакцією людей не відповідних — а як остатними часами показує ся не розважних, не думуючих льогічно — котрі хорують через те, що стали редакторами поважного органу, на манію великості. і хочять тепер свою личну і не міродайну гадку зробити гадкою загалу партії і через те шкодять „Ділу“, шкодять партії, шкодять народови — але годі, мусять ся вибурити, або — як надто будуть собі позваляти, підуть в одставку і в Бозі надія, що прийдуть на їх місце люде розумнійші. От примір. розписала ся редакция в ч. 224 — на адресу парламентарного клубу, що той ю ігнорує і через ню і публіку, розписала ся широко — за широко по жаківски — а я витягнув з сеї статії консеквенцію, що та редакция далеко не варта того, щоби ю поважати, а того доказами і другі статії. Виходить на то, що не „Діло“ тому винно, але ті редактори — і я „Діло“ дальше тримаю, але з тою надією, що через рух між духовенством, що організація між ним переведена викличе зміни в редакції, а також і в управі партії — і все буде добре.

Слабеньку надію робить вже хотяйби тон в статії „Діла“ ч. 225 „Заходи коло розбитя української супільности“. Перший раз, як вважаю, „Діло“ (письмак від „Діла“) боронить українську інтелігенцію перед закидом радикалізму і масонізму, котра би лише придумувала над знищенем церкви і віри. „Нива“ інтелігенції того впрочім загально не закидує — але і ту редактори „Діла“ закиди зроблені їм і кружкови їх генералізують, щоби тим чином і себе самих могли боронити.

Але з другої сторони в тій статії маркантно видно, як низько упало „Діло“, під теперішними редакторами, коли з цілою безличностею закидає кругови духовенства, котрий групує ся на разі ще більше гадками — духово, як реально коло нашої „Ниви“: фанатичну нетерпимість до світської суспільности, перфідність у борбі против „Діла“ і національно-демократичної партії (!?). Закидує дальше тому кругови що він в спілці з москофіями стає на службу Польщі проти Руси (!) — безлично закидає зраду народу свого і своєї партії.

І знова ся статія доказом, що за зарозумілість у тих панків з „Діла“ — они сьміють так судити людей, між котрими є много таких, що фундували їм теплу хату і они в ній сидять — а тепер бризгають їм в очи інсинуаціями. І сьміло можна би викинути „Діленько“, але що мені з того прийде, радше бим викинув того письмака, коли би мені ся трафив перед очи.

Папове редактори „Діла“ зі своїми, хочу вірити, не многами ще товаришами самі розбивають українську суспільність, коли осуджують і з'огиджують членів тої суспільности духовних, за те, що ті організують ся і хочять утримати ту суспільність в звязи з вірою і церквою, хочять ю охоронити від релігійного індиферентизму.

Члени ті наклеюють інтелігенцію і народ до того, щоби не кожному патріотови хотяби і редакторови „Діла“ у всьому вірили, але щоби троха вірили і редакторам хотяйби із „Ниви“ — а ті вже з того роблять історію: ось то хто сьміє проти нашої премудрости виступати, хто сьміє нас критикувати, нас редакторів органу цілої України.... і організують цілу кампанію.

Та нехайби собі і воювали з нами — але чесно — але нам зраду закидати се за далеко йде. Тепер вже не до редакторів „Діла“, але до тих, що мають яку таку над ними власть, звертаю ся і прошу: накажіть їм нехай не грають з огнем. Сьвятий огонь любви до народу і до єго сьвятощів, віри і церкви, котрі єго зберегли від загибелі, огріває нас; з тим огнем і ми хочемо працювати і то серед тої самої партії (націон.-демократ.) — кличемо духовенство до організації, щоби оно зорганізоване заняло у ній місце, яке ще до не давна мало і яке їй належить ся і сьміло хочемо іти проти спільних ворогів нашого народу — але хочемо іти як і доси з вірою і з Христом!

Вам се не до вподоби — і тому сьмієте нам кидати зрадою в очи? За далеко загнали ся, се вже певно шімстить ся на Вас самих, а ти чесний клире рускій збуди ся з оспалости і відіпри той замах півними грудьми, бо се кара за оспалість і нерадівість з твоєї сторони.

Хочемо повагу віри і церкви підтримати в народі; нам панове редактори з „Діла“ хотять се дозволити але тихонько без розголосу — без якої небудь преси — за їх дозволенєм, бо інакше то вже нетермимість клерикальна!

Оборона церкви і віри се політична інтрига в інтересі польських політиків... бо так хоче злодій на котрого голові шапка горить — організація клиру против него се зрада народу...!

Маєте панове редактори „Діла“ ще між клиром людей, кожих полохаєте марою ретроградного, проти-національного клерикалізму; — але таких статей кілька то і они прозріють, а прочі знов скріплять ся і тоді будете доперва числити ся з нами — сего я цілком певний.

Наконечний.

Звідни черпає „Діло“ свою мудрість? В ч. 175 з. 17. серпня с. р. в статі „Новий селябус“ помістило „Діло“ пересторогу Касандри перед висиланем наших молодих студентів на богословські студії до Інсбруку, де вони під проводом Єзуїтів набирають лиш клерикального духа а не зискують нічого на науці. Прочу часть згаданої статі переписало „Діло“, з ліберальних журналів. Та випадалоби сподівати ся, що бодай епільоґ статі, затитулований „pro domo sua“ а звернений против інсбруцких студій наших богословів буде ориґінальний. Але де там! Наріканя против інсбруцко-єсуїцкоґо духа взяті живцем з ліберальної „Kölnische Zeitung“.

В числі 686-ім голосить німецький журнал філіпіку против студій німецьких теолоґів у Єзуїтів, а звертає ся головно против студій у Єзуїтів в Римі, а відтак і в Інсбруці, додаючи,

що ті, що таке образование побирають, то що спосібніші. Наше „Діло“ має ті самі болі, лиш що не говорить про Рим, а лиш про сам Інсбрук.

Подібно як „K. Zeitung“ так і „Діло“ нарікає, що езуїтизм взяв гору над спільними представителями німецько-католицької науки („über hervorragende neuzeitliche Vertreter des deutsch-katholischen Kirchentums“).

Німецький журнал признає бодай Езуїтам, що вони в Римі обсаджують катедри найліпшими силами, підчас коли після „Діла“ інсбрудські професори то самі неуки, хотяй фактично інсбрудські професори рішучо не суть слабшими від римських. Німецький грубо ліберальний журнал потрафить таки бути справедливішим в осуджуваню катол. інституцій н. пр. езуїцького ордена, чим „Діло“, бодай так безлично як „Діло“ не клеветче.

До справи теологічного виділу.

Ректор університету в Гайдельбергу, професор протест. теології ліберального напрямку, виголосив бесіду про теологічний виділ, яка насупротив виступаючого в Австрії пароксизму деяких свіцьких академіків против теологічного виділу, має і в нас своє значіне. Заголовок бесіди такий: Dr. Ernest Troeltsch, Die Trennung von Staat u. Kirche, der Staatliche Religionsunterricht u. die theologischen Fakultäten, Tübingen, 1907.

Чи теологія є наукою і чи має вона місце на університеті? Ті питання треба — після автора — відділити. Право ієнования і свіцьких виділів не зачежить виключно від їх наукового характеру бо і права і медицини і фізіології вчить ся на уні, верзитеті не так з научних, як радше з практичних взглядів; та ті науки не менше улягають впливам життя, як і теологія. І про понятє „науки“ ріжні панують погляди, а пересуди не стоять виключно по стороні теологів.

Чи теологія має право ієнования на університеті? Се не залежить від єї научного або ненаучного характеру, але від відношеня церкви до держави. Як довго суспільність потребує і має релігію і то позитивну, так довго потребує науки релігії в школах в загалі, а теологічного виділу в особености. Виділене теології з університету, є відділенем держави від церкви.

В Австрії населене є католицьке, науки релігії і теології потребує і се єму правно належить ся, отже як назвати стремлення недоварених наших фанатиків апостазії, що в інтересі „науки“ (іронія!) домагають ся усуненя теологічного виділу?

(Гл. Theol. Devise, Münster, 1907, 347—350).

О. В.

Мораль без Бога. Наші радикальні часописі і місячники від початку свого ієтнованя раді би нашому народови вирвати зі сердца релігію сьвяту, а заступити єї тим, що вони мильно називають „етикою“ а що в ґрунті є лише тресурою. До якого страшного занепаду зайшов би за їх проводом наш народ, на

се маємо відстрашуючу пересторогу на Франції. В тих днях статистичне бюро департаменту Seine (півн. схід. Фр.) видало справозданє („Ténèbres et Lumière“ ou Solution des principales difficultés soulevées contre la religion catholique. Grammont), в яким читаєм: Зі 100 дітей, які станули перед суд, належало 11. обвинених до католицьких шкіл, але вісімдесять девять проступників походило зі шкіл безконфесійних“. Славний практик фванцуский Стуррі пише: „найбільших проступків допускають ся молоді Французи (читай: молоді Русини)“. Се річ зовсім природна. Дитина, що не боїть ся всевидучого Бога, йде лиш за голосом своїх разбурханих пристастий, отже така дитина є до всего спосібна.

А наші молоді „патріоти“ як зітхають за таким „раєм свободи і поступу“, вони нічого так не навидять як духа Христоваго, евангелія і Церкви. Тому то ми старші повинні вже раз піднести протест проти сего безвірства, яке до нашого молодого покоління через гурток зганґринованих одиниць втискає ся. Пам'ятаймо, що се ніякий „клерикал“ ані ніякий „ультрамонтан“, але найзавзятійший ворог св. Церкви Віктор Гіґо вже говорив: „Всіх родичів треба винувати і перед суд ставити, що свої діти посилають до шкіл, над котрих брамою стоїть напись: Тут науки релігії не уділяє ся“. Ще лучше про потребу релігії пише Martin Aime: »Кожде вихованє, яке не опирає ся на релігії, понижає чоловіка і в найлучшим случаю робить з него розумну худобу“. (Руслан Ч. 230).

„Діло“ — а кардинал Штайнгубер. Померший недавно кард. Штайнгубер не брав вправді жадної визначної участі у внутрішній політиці Русинів і навіть мало де хто з нашого громадянства знав, що є такий кардинал на сьвітї; дивно тому, чому як раз „Діло“ уважає потрібним до посмертної згадки про сего вченого і тихого труженника докинути і зі свого боку кілька мудрих уваг — вправді зачерпнених в цілости з жидівско-ліберальної і ворожої християнству а головно католицькій церкві Neue Freie Presse, але підмащених кількома брехнями, котрі суть вже виключною власністю редакції „Діла“. Небіщик дуже провинив ся в очах редакції: він був противником модернізму, себто тої нової ереси, що наміряє знищити не лиш католицьку церков, але й християнство; він не любив Баварії, своєї вітчизни — бо був Єзуїтом (!); „Діло“ має також незбиті докази, що кард. Штайнгубер був інспіратором політики „непримиримости“ (з ворогами сьв. віри — Ред. 4.). а іменно доказує то силабус і булля проти модерністів (!) „Діло“ здогадуєсь також цілком певно, що кард. Штайнгубер був співредактором звісної буллі в справі руского обряду в Америці. В виду того (себто смерти кард. Ш.) — кінчить „Діло“ — в таборі непримирних ультрамонтанів (так все називають нас католиків протестанти — прим. Рд. Н.) настало замітне занепокоєнє. Де саме „замітило“ „Діло“ то занепокоєнє, то вже тайна його редакції, але наші читачі мають тут пробку, як пускаєсь серед нас наймо-

вірнійші і найзлобнійші брехні і як тільки панове редактори глядять за кожною нагодою, щоби посуджувати церков і її представителів.

Відозва Руського Товариства Педагогічного. Дорогі Земляки! З нинішнім числом розсилаємо чеки і новий наклад наших заяв на облігації для будови нашої великої бурси. Потреби підмоги не потребуємо Дорогим Землякам широко доказувати; про те писало ся вже тільки разів по всіх наших часописах. Але тепер підмога стала ся пекучою а для нас небезпека невиплатности грізною! Бурса що має 1219 м² забудованя, 126 убікацій, і вже витягнена майже на 2 поверки, отже дім великанський, що буде з внутрішнім урядженем коштувати 322.000 корон, мусить станути до зими під дахом, бо инакше ціла гарна будова була би зруйнована. Наші видатки великанські, а ми обмежені виключно на жертволюбивість Дорогих Земляків. У кого є правдиве розуміне освіти і потреби народного вихованя, у кого бе щиро руське серце горячою любовою до нашої молодежи, жадної науки, сей не відмовить нам щедрої жертви на се велике, всенародне, монументальне діло в давній столиці нашої руської землі. Се буде наша нова твердиня, якими ми, автохтони, здобуваємо на нашій землі свої давні права власними силами! До зими треба нам ще доконче найменше 50.000 корон, але ми маємо певну надію в живучости і патриотизмі наших людей, що в прикрій хвилі не схотять відмовити нам своєї помочи. — За Внділ і Комітет будови: *о. І. Чапельський*, голова тов., *Едвард Харкевич*, голова Комітету будови, *д-р. О. Макарушка*, секретар Комітету.

Католицьке віче у Відні. На днях 16—19. листопада сего року відбуде ся у Відні католицьке віче зі слідующею програмою:

В суботу 16. листоп. о год. 5. вечером конституючі збори в міскім Kurssal-і I. Bezirk, Stadtpark: 1) президент катол. центрального комітету і презес відень. дієцез. комітету привитає збори; 2) звіт генерального секретаря кат. цеоцраль. комітету про католицький рух від послідного віча; 3) вибір і уконституоване президиї; 4) промова С. Емін. Князя Архиеп. відень. др. Антонія Кард. Груши і офіціальне привитанє; 5) бесіда вибраного президента про задачі католицького віча. Відтак приватний „Begrüßungsabend“.

Неділя 17. листопада 1907, год. 9. рано: торжнственна Служба Божя в катедрі св. Стефана, відправить суфраган відень. др. Годфр. Маршал. Відтак секційні наради, год. 10^{1/2} рано. Kathol. Gesellenvereinhaus, 6. Vz. Gumpendorferstrasse 39. I. Організація: 1) Парлям. посол Фр. Schoosleitner, Salzburg: „Оргнізація хлопского стану“. 2) Пар. посол др. К. Дрексель, Voralberg: „Організація робітничя“. По полудні год, 2^{1/2} локаль той сам, II. Соціальні избезпеченьства: 1) О. Н. Бернград Ч. св. Венед., Відень: „Протихристиянські впливи на суспільний розвій“. Організація: 2) парлям. посол Фр. Льюзер, Voralberg, і msgr. парох В. Міхеле, Відень: „Організація стану ремісничого“.

Понеділок 18. листоп. 1907 : год, 9. рано; Sophiensaal, 3 Vz. Marxergasse nr. 12.: III. Преса і кольпортажа; 1. Редактор Швехлер, Грац : „Преса“. 2. В. Кольб, Єзуїт, Відень : „Piusverein“. По полудні 2 $\frac{1}{2}$ льокаль той сам; IV Організація : 1. парлям. посол Авг. Кеметтер, Віндень : „Організація женщин“. Соціальні небезпеченства : 2. Редактор U. Böhr : про рух „Los von Rom“.

Год. 7. вечером: перше торжественне пленарне засідане, Sophiensaal, 3. Vz. Marxergasse 13 : парлям. посол др. Іван Шустершиц, Любляна : „Релігія і публичне жите“. Проф. унів. др. К. Гільгенрейнер, Прага : „Вільні досліди“.

Второк 19. листоп. 1907 : год, 9. рано Sophiensaal: V. школа : 1. парлям. посол Й. Лянґ : „Школа народна“. 2. парлям. посол, проф. унів. др. М. Маур, Insbruk : „Школа висша і середна“. По полудні год. 2 $\frac{1}{2}$, Sophiensaal : IV. Соціальні небезпеченства : 1. парлям. посол др. К. Стоян : „Брак духовенства“. „Преса і кольпортажа“ : 2. парлям. посол А. Ангерле : „Кольпортажа“.

Год. 7. вечером. Друге торжественне засідане, Sophiensaal : Ректор К. Англяв, Карльсбург : „Історичне значіне католицької віри для країн під габсбурским скиптром“. Краевий маршалок і член палати панів А. Rhomberg, Voralberg - „Католицька фалянґа народів Австрії“.

Всі вічевики по одержаню в комітеті : Komitee des Katholikentages, Wien, I. Fleischmarkt 15, 2 Stiege, 1 Stock, Tür 10, карти легітимацийної дістануть на залізницях знижку їзди.

Хто волить мешкати в домі приватнім як в готелю, нехай зголосить ся до: Kunsthändler Johann Heindl, Wien, I. Stefansplatz 7.

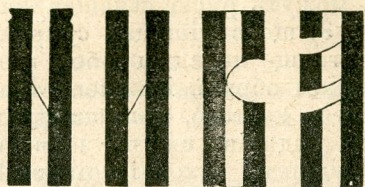

Слава Ісусу Христу !

Осьміляємось звернутись до Всечесного Духовенства з отсею просьбою : Як відомо Вс. Отцям українські богослови вже четвертий рік видають свій орган Кат. Схід. Задля неточного плачення передплати, знаходить ся тепер Редакция згаданого органу в дуже не відрадах матеріяльних відносинах. А булаби велика шкода, еслиби з браку попертя зі стороны Всч. Отців прийшлось застановити видаване журналу, котрий має служити до вироблення і випробованя сил молодих людей, котріби відтак мали стати в ряди співробітників на нашій церковно-сусільній ниві і допомочи старшим около з'ораня і засіяня здоровим зерном нашої поки-що убогої ниви. Сила і охота до праці в нас єсть, тільки подайте нам свою помічну руку. Тож спішіть Вс. Отці нам з помочию, чи то вступленем в предплатники, чи виробнанем своїх залегlostий!

Редакция „Католицького Сходу“.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинове
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Ще про булю в справі руского епископства для америкапських Русинів. — Quo usque tandem! — Сьвященива мати. — Християньска демократія між французькою молодіжю. — Статут Товариства руских сьвящеників в Галичині. — Всячина. — Бібліографія.

Ще про булю в справі руского епископства для американських Русинів.*)

Буля в справі руского епископства дкя американських Русинів (зве ся она: Ea semper) викликала не лише живе заінтересованє в часописях, в кругах духовенства і в широких верствах народу, не лише біль і смуток по причині нерівного трактованя руского обряду з латинським, але і тревогу, що рішеннями булі наш обряд за морем наслідком упокоряючого свого становища мало помало буде щезати і остаточно цілковито щезне, та що вкінци може прийти час, коли подібними рішеннями Римска Курия зачне стісняти і наш обряд ту в землях наших.

Заповідію такого подавленя, неначе би memento mori, були

*) Містимо з деякими пропусками статью, надруковану в „Руслані“ ч. 244 і 245., яка не тільки виказує безпідставність докорів роблених Ексц. Митрополиті з нагоди булі, але також дає підставу до поважної дискусії над способом евентуального співділаня нашого духовенства з Епископатом під проводом Ексц. Митрополита, котрий без сумніву як до тепер так і дальше буде старатись всіми можливими средствами о заповненє кращої долі для нашого обряду і Церкви в Америці. — Ред.

рішення Риму для Русинів в Бразилії. Рішено 6 липня 1899: 1) що супружество Русинки з латинником або Русина з латиничкою благословити має всегда латинський священик, 2) що миропомазування не можуть рускі священики уділяти дітям, а знов 1 вересня 1899, 3) що в мішаних супружествах старати ся потреба, щоби супруги ще перед шлюбом згодили ся на виховане дітей в латинськiм обряді, і лишень тоді, коли би супруги не хотіли наклонити ся до того, полишити їм свободу виховувати діти після пола родичів; иншим знов декретом заборонено міسیونарям руским уділяти духовні помочи Русинам розсіяним в обводі парохії латинської без виразного позволення лат. пароха і т. п. Се було ще за префектури кард. Ледуховского.

Тяжший заповіт тогож *memento* мої видіти можна в мовчаню Конгрегацій римских в справі громадного повороту давних уніятів в Росії до католицтва в латинськiм обряді мимо усьлихних і раз враз повторюваних проб і заходів Єпископів наших, головно же Екск. Митрополита Шептицького, щоби Апостольска столиця воскресаюче в Росії католицтво уніятів звернула до рідного їх колишнього обряду.

Але найбільше болючим ударом позістає все таки буля „*Ea semper*“.

Творить ся єпископа для обряду руского, але не єпископа для вірних обряду руского, иншими словами: творить ся єпископа, котрому поручає ся і дає ся власть берєгти чистоту нашого обряду, пастирство однак над Русинами полишає ся в повній зависимости єпископам латинським. Правда, єпископи латинські не мають ніякої юрисдикції над руским єпископом: она є застережена впрост Апостольській Столиці, однак над вірними Русинами і над їх церквами оставляє ся їм власть так, що єпископ руский, крім уділюваня миропомазаня, ніякої порядочної до них власти не посідає, хіба делеговану від них.

Чи можливо при таких обставинах думати о якім нормальнім розвитку нашої Церкви за морем? Ні.

Колиж з таких отсе даних преміє схочемо виснувати горєскоп і на будучину нашої Церкви ту в Австрії, мимоволі чємо тривогу, що *quod illis hodie, cras nobis*. Угорскі і полудневі Русини і так вже не живють а лєдвн дихають: сьвященство, ба і самі єпископи мадаризують не лише нарід але й літургію.

Справді сумно і страшно.

Та мимомого нам не годить ся вдавати в розпуку. Якою злиденною була, ба і ще є судьба нашого розвитку національного, а однак ми віримо в побіду нашу над єї ворогами, віримо в ліпшу будучину.

Так не можемо ми і не повинні тратити надії, хоч би і як сумні хмари зависли над долею нашого обряду, щоби не пове-ло ся їх розбити.

Часи змінюють ся і люди так само. Чомуж би і в римских

кругах не можна було змінити хоч би і як закостенілих поглядів на Схід і на Русь?!

Ми є певні, що не лише Преосв. Сотер в Америці не дасть ся зломити рішеннями булі, знайде дорогу і спосіб сконцентрувати всю церковну власть над Рускою Церквою в Америці в своїх руках, але ми є певні, що і всі Преосв. Єпископи наші галицькі (а може й угорські і інші східні) підоймуть з нагоди виданої булі могутчу акцію, щоби погляди Риму на східні Церкви взагалі змінити.

Що до Преосв. Сотера ми вже маємо відомости, що заповіджені ним пляни зачинають скорою ходою входити в жите. Мимо агітації чотирох угорських священників-противників і мимо галасу по їх часописях, скликана єпископом конвенція священників і світських делегатів ухвалила з одушевленем всі резолюції на ній єпископом поставлені. Віримо, що жите і практичні вимоги будуть сильніші від букви рішень булі і що (чи то дорогою на разі делегованя власти, чи дорогою компромісів з латинськими ординаріями, чи дорогою додаткових, булю модифікуючих рескриптів римських, чи вкінці силою неможности введеня булі в практику) — *positiva lex non obligat cum gravi incommodo* — Преосв. Сотер перейме всю Руску Церкву в Америці не лише фактично, але остаточно і юридично в свої руки.

Не меншу надію покладаємо на успішну акцію нашого Єпископату в засадничій зміні поглядів римської Курії на справу нашого обряду. Часописи — з нагоди булі — не полишили заінтерпелювати, — кожда в своїм тоні і способі — наших Владик, головно же Ексц. Митрополита, яке они становище займили чи займуть в цілім тім ділі.

У відповідь на ті питання ми можемо от що подати до відомости нашої суспільности.

Передовсім не годить ся забувати, що Рим з конгреґациями своїми — то не є галицькій сойм з комісіями, ані навіть віденьска державна рада з своїми палатами вельмож та послів.

Папа є намісником Христа і пастирем та отцем всіх католиків світа, і всіх єпископів і всіх обрядів, і таким зістане до кінця світа. Сварити ся з Ним не можна, „проч з Римом чи *Los von Rom*“ кричати рівнож не можна, а наколи говорю о борбі з римскою Куриєю, то і борби сеї не можемо рівнати з борбою, яку з иншими властями сего міра можна провадити. Наколи проте католики наші, головно духовенство хоче дати висказ свій про болючі нас точки булі, наколи хоче підперти своєю акцією Єпископат, то передовсім треба нам справді порозуміти глибоко і наше становище до Єпископату і становище єпископів до конгреґації і Папи.

Друге, на що нам не годить ся забувати, є се, що ніяка власть на світі не дорожить так високо свободою своєї независимости, як Столиця апостольска. Ціла історія Церкви говорить

о тім так голосно, що хотіти на прим. грозьбами, криком, страхом нарушити ту скалу Петрову, значило би, як раз помилити ся в адресі. Тому ні нам не допоможе калатанє в той дзвін, ні не можемо домагати ся від єпископів, щоби они на ту дорогу вдали ся в переговорах з Римом

Колиж говоримо о високім дороженю свободою незалежності апостольскої Столиці, то не лише розуміємо се, коли ходить о рішенє віри і моралі але також коли ходить о рішеня в адміністрації поодинокими провінціями церковними свїта. Доказом сего прим. рішеня послїдні в борбі Франції з Церквою. Безперечно, що ті рішеня були для одиниць вельми болючі, а однак весь свїт католицькій узнав їх в даній хвилі не минучими і єдиними.

Чи Рим жадав у виданю тих рішень опінії єпископату французского? Очевидно. Але чи жадав опінії єпископату німецького, австрійского, або хочби і французского заморского? Певно, що ні. Хочби можна думати, що ширше число радників і інформаторів подалиб ширші а часом і основїйші ради, однак втяганє посторонних чинників в адміністрацію провінцій не належачих до тихже, є в засаді самїй річею неморальною, і більше шкідливою як хосенною. Шкідливою головно в справі незалежності і свободи ряду. З того згляду Церква прим. заporučє повну свободу в радї кожного єпископа своєю дієцезією і незалежністю від єпископа сусїдної дієцезії.

Коли би отже апостольска Столиця і зовсім не радила ся в уложеню булі ніякого єпископа руского (не виймаючи і Пресєв. Сотера, котрий найбільше булею є інтересований), то можна вправді мати з тої причини якийсь жалє до Риму, можна в будучині дбати о розширенє впливу нашого Єпископату на справу нашого обряду і за морем, але при тім не можна робити Римови закиду, що в поминеню Єпископату нашого в ділах адміністрації американьскою областю церковною зділано кривду томуж Єпископатови, а вже найменше не можна з сего ділати закиду самим єпископам нашим, наколи би їх при тім поминено.

Таке поминанє засадничих питань (так ми думаємо) дасть нам можливість зріло оцінити і доривочні суди наших часописий і акцію єпископів наших і дасть нам директиву чи напрям до нашої акції, наколи про яку прийдеся рішати.

Так що до теорії. Фактом же є, що і Пресєв. Сотер а головно Ексц. Митрополит справу булі не лише не випустили з своїх рук, але розвинули як можна найсильнїйші забіги, щоби єї болючі сторони нашому обрядови і Церкві і тут і в Америці не пошкодили і ту акцію поведуть і дальше, о скілько їм сил і можности стане.

Тому прикро мусить вражати обох достойників Церкви, коли в часописях кидає ся на Них зпоза плота інсинуаціями, будьто би они справи не пильнували, чи не знали, або не хотїли, чи не умїли нею як слїд зайняти ся.

Завдяки своїм впливам Ексц. Митрополит довідався о маючій появити ся булі ще в половині марця. Тогож самого дня, коли лише наспіла вістка, що до булі мають вийти деякі болючі для нашого обряду рішеня, відбув Есц. Митрополит з Еп. Сотером та з іншими ще людьми довшу нараду, що робити. Стало на тім, щоби сам Митрополит удав ся зараз до Риму і справді вже 19 марця станув Ексц. в Конгрегації пропаганди. Буля не була ще вправді остаточно виготовлена, однак зараз на вступі узнав Митрополит, що між кардиналами порішено засадничу точку виходу в ухвалах булі, і то точку як раз найфатальнішу. Конгрегація станула на засаді, що Русини в Америці є в тім положеню що до латинників, в яким були Італьо-Греки до своїх латинських сусідів в Італії, а се значило то само, що Рим уважає Зєдинені Держави областю латиньского обряду, а тим самим, що обряди всі там заходжі повинні нормувати ся на основі булі Венедикта XIV *Etsi pastoralis*.

Змінити такий погляд з котрого всі поодинокі точки булі плывуть вже простою логічною послїдовностю, се робота не одного дня, ані не одного чоловіка, хочби він мав такі впливи в Рбмі, як їх справді має Ексц. Митрополит; се значило змінити традицію Куриї римської або переконати всіх кардиналів і самого Папу, що їх становище є в стучаю до Русинів в Америці хибне. Ба, колиж оно *de facto* і в виді історичних прецедєнсів не є хибне, область Зєдинєних Держав *de facto* є областю заозурпованою вже давво латиньским обрядом, а обряд наш *de facto* там лише заходжим.

Та мимо сего, хоч Митрополит передвиджував, що одним замахом не зверне бігу ріки, не занежав нічого, що на разі міг вдїяти. Як знаємо пробував в Римі майже цілий місяць. Весь той час посвятив щоденним переговорам з кардиналами, буваючи у кожного з осїбна, у деяких і багато разів. Тричі був на аудієнції у Папи. Всюди справу пояснював, представляв, на шкоди для Церкви самої вказував, наколиб була вийшла в проєктованій формі, остаточно виробив довге пропамятне письмо, випечатав его, та доручив кождому кардиналови з осїбна. О скілько сі забіги Ексцелєнції причинили ся до вичеркнєня з проєктованого тексту ще прикрїйших місць, як ті, що однак позістали, се лишить ся історикам архівів римських до студіюваня. Та не о се ходить. Полишили ся мимо всіх заходів Ексцелєнції засадничо болючі точки в булі. Се свідчить як глибоко в умах римських юристів і богословів закорінєним є середновічній погляд на відносини взаємин обох обрядів східного і латиньского. Се свідчить що тут і такі забіги, які поклав Митрополит, не є в стані відразу тих поглядів змінити. Се вимагає праці довшої і основнішої, праці з великим холодом і тактом веденої.

Ми повинні бути а рїгїгі твердо увірені, що всі наші єпископи тої праці розпочатої вже Ексц. Митрополитом, підіймуть ся зі всякими жертвами і зусиллями.

Духовенству остає обовязок підперти Епископат наш в тій роботі. Не годить ся однак втягати нам в акцію так делікатної натури безкритичні верстви народу.

Quo usque tandem!

В статі п. з. „Заходи коло розбитя української суспільности“ (Діло ч. 225 з 19 жовтня 1907) підносить редактор, чи правдоподібнійше якийсь „святик з Діла“ (стиль статі і дбальсть о „добро церкви і духовенства нагадують звісного Л. Н. в ч. 260 „Діла“ з 1906 р.) закиди, з яких одні відносять ся до напряму „Ниви“, а другі до поодиноких осіб: епископів, святикників, а між тими послідними і до мене.

„Нива“ продсвжує — після автора — противнародну, польонофільську політику „Катол. Союзу“ і б. п. кардинала Сильвестра, стремить до розбитя інтелігенції на духовну і свѣцку, стремить до розбитя руско-народно-демократичної опозиції против польско-консервативного режіму, а тимсамим викликає протест „найбільше політично далекосяглих одиниць серед нашого духовенства“, а має за собою лишь новоеристів — звичайно називає їх „Діло“ „хрунями“ — та круги „маючі дуже мало що спільного з руським народом“.

Я „Ниви“ не видаю, за неї відповідаю, тому і не маю права автентично збивати закидів против єї напряму. На мій особистий погляд, — я думаю, буде віл обективним, — „Нива“ не є органом ніякої партії, не є органом чисто політичним чи національно політичним, „Нива“ не веде ані політики народовецької ані москальофільської, ані угодової, ані стисло клерикальної на взір приміром деяких польских та німецьких органів в Австрії.

„Нива“ є органом католицького, руського духовенства і займає ся всіми питаннями, які мають якунебудь звязь з церквою. Питання науки, політики, суспільного руху, станових інтересів суть предметом „Ниви“, вона ними займає ся однак лише в тій цілі, щоби викрити їх пожиточність або шкідливість для Церкви. Питання, церкви ані не шкідливі ані не пожиточні, та питання, які не входять в склад церковно-святикницької діяльности, не належать до „Ниви“, вона їх полишає часописям фаховим, політичним чи яким другим. З того не виходить, що такі питання не

мають священника, яко Русина, яко горожанина, яко інтелігентну людину, обходити, а слідує лиш то, що „Нива“ не може мішати ся в такі річи, бо то не єї діло. Ані відлікарскої ані від технічної часописі, ніхто не вимагає занимає ся політичними справами, тож і від церковного журналу, ніхто не буде сподівати ся якогось становища до чисто політичних питань.

В справах політики таких, як приміром: чи священник має належати до консервативної чи до демократичної, до опозиційної чи угової партії, „Нива“ не повинна — після свого призначеня — забирати голосу і фактично не забирає, бо то справи, які до неї не належать. Тому закид, що „Нива“ має на цілі спиняти опозиційну політику Русинів, є неоправданий, противить ся фактичному станови річи. В своїх статях не займає „Нива“ ворожого становища против якої небудь партії, як партії, значить против тих точок партійної політики, які суть обоятними зі становища церковно католицкого світогляду.

Однак часто партійна політика входить в колізію з християнською моралію, з священничим достоинством, нераз котрась партія є більше, иньша менше церкві і духовенству ворожою. В тих случаях „Нива“ мусить партійно політичними питаннями зайнятися, але осуджує їх з церковно-католицкого становища, полишаючи осуд з иньшої точки иньшим органам. Мусить „Нива“ осуджувати, чи і оскільки тактика якоїсь з партій, відповідає християнському духови і мусить против всяким, церкві ворожим струям виступати, хотьби і найбільше рішучо.

Возмім конкретно. Еслиби тактика, хотьби і найбільше патріотичної партії, була морально злою, нехристиянською, і хотьби та тактика здавала ся приносити народови великі користи, то „Нива“ мусілаби виступати против такої тактики, навіть в случаях, в яких не ужите неморальної тактики, принеслаби свому народови материяльну шкоду, а его ворогови материяльну користь. Та-ж то християнська засада, що ціль не освячає средств, та що лучше кривду терпіти, як кривду робити. Ані закиди національної зради, ані квіетизму, не сміють спиняти „Ниви“ від висказаня такого суду. В таких случаях мусить „Нива“ заявити: „non licet“ „не вільно“. Божий закон више понад все, понад всякі людські взгляди. Если для кого той закон не існує, є лиш фразою, се тільки особисте пересвідченє деяких одиниць чи груп, на яке „Нива“ не може, не сміє годити ся, без зради своїх принципів, без зради церковно-християнської справи.

„Нива“ не розсіває в нашій суспільности поглядів, що треба залишити крайноопозиційну політику т. з. „поступових“ руских партій. „Нива“, в тій чисто політичній справі, не заявила ся ані за ані против, з тої причини, що до таких річий не може мішати ся, се не єї діло. Закид, що „Нива“ ширить ідею ослабленя національно-демократичної опозиції, є безпідставний і недоказаний закид. Если-ж погляди в „Ниви“ викладані,

що мають на цілі лиш остерігати суспільність, головню духовенство, перед такою тактикою і програмою політичною, яка грішить против засад хрисянянської моралі, яка не лицьов з достойнством съвщеничого покликания, если ті погляди „Ниви“ звертають ся деколи против національно-демократичної партії і єї органів, та декому видають ся шкідливими для народної єдності, то на се треба заявити, що таке виступуване, се съвщтий обовязок „Ниви“. Мотивом таких виступів не є ніяка „угодова“ політика, мотивом їх є лиш і виключно: засада хрисянянської моралі.

У всіх своїх виступах против національно-демократичної партії, а властиво против єї органів, підносить „Нива“ лиш моменти церковної та політично церковної природи, а ніколи чисто політичної. „Нива“ виступає против „Діла“ за єго тенденційну оцінку інсбруцкогo теологічного виділу, нового селябуса, афери Комер-Шель, за тенденційну характеристику соціально хрисянянської партії навіть і в часах перед утворенем ся „реакційного“ парламентарного бльоку, за тенденційну оцінку тої партії і єї преси в справах, не маючих нічого спільного з опозицією руского клюбу против „чорного“ бльоку (пор. вискази „Діла“: рептильна преса, партія девокот і органістів та міщанських колтунів). „Нива“ виступає против „Діла“, за єго становище до французского культуркампфу, до реформи подружного закона, до стррмлінь „вільної школи“, виступає „Нива“ против „Діла“ за єго симпатії до съвітогляду соціальної демокрації, на який „Діло“ пише ся вповні, винавши питанє про націоналізм, виступає „Нива“ против „Діла“ за єго фейлетони, в яких з погордою говорять ся про съвщеничників, виступає „Нива“ против „Діла“ за єго бруталне виступуване против церковної єрархії та єї церковно-політичної (не чисто політичної) діяльності, виступає „Нива“ против нехрисянянського радикалізму „Діла“, з яким „Діло“ виступає против своїх політичних і партійних противників, голосячи против них борбу ведену всякими средствами, виступає „Нива“ против того, що „Діло“ ідентифікує такий політичний радикалізм з патріотизмом і хоче в такий напрям ввести наше духовенство, виступає „Нива“ против того, щоби съвщенички занимали ся політикою з занедбуванєм і понижуванєм свого властивого уряду.

Против таких точок виступає „Нива“ і мусить виступати, на ті точки звертає „Нива“ увагу духовенства, щоби воно, надто заняте національною політикою, не спустило з ока справ церкви, та не замикало очий на релігійний індиферентизм та радикалізм наших партій, руководячи ся взглядами на їх патріотизм. Если така діяльність „Ниви“ ослаблює опозицію против польского режіну, то се не вина „Ниви“, але тих політичних партій, які против польску свою політику ідентифікують зпротивцерковним лібералізмом. Нехай ті партії закинуть тай лібералізм, а за нимають ся в своїй пресі і політичній діяльності лиш борбою против політичного противника, але борбою, не

веденою морально злими средствами, нехай ті партії не думають, що головним, або і виключним призначенем духовенства вести за всяку ціну противпольську борбу, тоді і „Нива“ лишить їх в спокою. Бєлиж вони думають, що мають право голосити самі противцерковні погляди, то нехай, ведені почутєм справедливости, признають і „Ниви“ право на поборюване противцерковних течий та ширене церковних.

Висше згадана статя „Діла“ — як усі впрочім єго статі звернені против „Ниви“, — є лиш неправдивим представлєнем фактичного стану річи. Ціла та статя має на цілі виказати з одной стороны що радикально — нехристияньска політична тактока „Діла“ є ідентична з добром народа (в тім питаню отднак погляди далеко можуть ся розходити), та з другої стороны, що збиванє „Нивою“ противцерковних ліберальних поглядів „Діла“ є ідентичне з польонофільскою, угодовою політикою.

А однак „Нива“ не є органом ніякої партії, а пятає ліберальні елементи всіх партій, симпатизує з церкві прихильними елементами всіх партій, полишаючи на боці їх чисто політичні переконання, які не входять в область діяльности „Ниви“. Єсли „Нива“ виступає головно против „Діла“, не национ. демократичної партії яко партії „Діла“ — закид тай можна звернути головно на мою адресу — то се тому, що „Діло“ часто маскує ся та стає грізнійшим ворогом, чим отвертий „Гром. Голос“, „Промінь“ та „Воля“ чи „Червоний Прапор“, дальше тому, що „Діло“ найбільше в нас читає ся, отже єго противцерковні погляди розходять ся найширше.

Стілько що до засад „Ниви“ і єї борби против нашої ліберальної преси, головно „Діла“. В переведеню тих засад може „Нива“ милити ся, може робити похибки. Ergare humanum est! Але, чи ті похибки фактично існують, то треба виказати, а дотепер „Діло“ крім мрачної бляги, не подало ніяких конкретних фактів на доказ, що „Нива“ виступає против національної політики яко такої. Дальше, єслиби „Нива“ фактично робила похибки і вдираючи ся в неєвою сферу чистополітичної діяльности, ширила опортуністичну, угодову політику, то ще треба би доказати, що „Нива“ робить то євєдомо в інтересі „польско консервативного“ режіму треба би ще і доказати, що робить то з брудних, самолюбних мотивів. Робрене таких закидів, які робить „Ниви“ автор статі „Діла“, стагає на него пятно клевети, єсли не докаже вірними цитатами з „Ниви“ своїх закидів, взглядно, єсли не відповість на поставлені що іно питава.

Що до протесту против напряду „Ниви“ зі стороны „далекосяглих“ одиниць з посеред нашого духовенства, то той мене ані трохи не дивує. Богато є в нашім духовенстві невієжства, богато вузкоглидности на церковні справи, не мало і злої волі, а лиш з таких одиниць може рекрутувати ся протест против засадничого напряду „Ниви“. Впрочім то обяв не властивий виключно рускому духовенству.

„Інспірацію“ „Ниви“ кругами, що мають мало що спільного з рускостію, п'яную яко підлу клевету на „Ниву“, если автор не скаже, кого ту розуміє, і если не докаже свого твердження фактами.

Про послане Епископату, уладжуване епархияльного виборчого комітету, розв'язане „Читальні“ в семинарії, найменше є „Діло“ компетентне забирати голос і тому над тими закидами переходжу до порядку денного. Духовні власти не суть обов'язані перед „Ділом“, ані навіть перед суспільністю подавати, чому вони видають свої зарядження в церковних справах. Наша преса до того не досрла, а суспільність є католицька, а не протестанцька, в якій єрархія булаби лиш продуктом „волі народу“. Наша єрархія не мішає ся в чисто політичні справи якої небудь партії, а fortiore отже, не сьміє ніяка політична часопись мішати ся в церковні справи.

Отже коротко: „Нива“ є органом міжпартійним, політично безпартійним і є органом духовним, богословсько-науковим і церковно політичним католицького, руского духовенства, а яко така не повинна ширити і фактично не ширить ніякої партійно політичної програми. Обовязком „Ниви“ є заступництво католицько-церковного світогляду на всіх полях науки і життя, отже обовязком „Ниви“ є освітлювати всі житеві струї, нуртуючі в нас і поза нами, висказувати, о скільки ті струї суть для церкви ножиточні, шкідливі або обоятні. Струї церкви пожиточні, повинна „Нива“ поспирати, не зважаючи, звідки вони походять, струї Церкви шкідливі, повинна „Нива“ поборювати, не зважаючи на то, з відки вони походять, струї для церкви обоятні, полишати повинна „Нива“ фаховим органом, Тих церкви обоятних струй „Нива“ зовсім не перечить, не каже сьвященникам не займатися ними, а лиш сама їх не обговорює, бо вони переходять область єї ділання. До обговорюваня чисто політичних справ духовенства требаби иншого органу, еслиби на то не вистарчали фахово політичні органи, тепер існуючі. В висказуваню своїх засад, „Нива“ може милити ся, але похибки треба доказати, а не інсинуати їх. А дотеперішна полеміка против „Ниви“, крім що найменше інсинуації, нічого не подає конкретного. „Нива“ не хоче знищення націоналізму, бо то природна нині форма биту, але хоче єго ухристиянізованя, позисканя єго і для католицької церкви! Се засада, від якої за ніяку ціну не сьміє „Нива“ відступити, і не відступить, хотяйби против неї завязала ся ціла противцерковна фаланга.

Що до кінцевих заміток згаданої статі „Діла“, де „Діло“ малює за „Галичанином“ (Similis simili gaudet) фатальні наслідки для Церкви і духовенства еслиби духовенство пішло за засадами „Ниви“ і підпорядкувало свою політичну діяльність під християнську мораль, залишаючи радикально-партійну політику, получену зі шкодою для церкви і сьвященничого достоїнства, замічу, що журба о добро Церкви і духовенства не належить ані до редакції „Діла“ ані „Галичанина“. А „Га-

личанин“ і „Діло“, мимо цілої їх взаємної партійної заїлості і ненависти, яка противить ся не то, що християнським засадам, але стає психопатичним явищем — нерідким впрочім в сучасній „культурі“, — то „Діло“ і „Галичанин“ старають ся розбити наше духовенство на смертельно ворожі собі табори, які за партійно-політичну справу, зрадилиби своє священнече посланництво. Що „Діло“ є переняте противцерковним духом, а з ним і не мала часть національно-демократичної партії, се факт загально звісний. Але фактом, хоть може не так звісним, є то, що і „Галичанин“ і не мала часть москвофільської партії, є церкві християнській, а бодай католицькій, ворожою. Академічна, москальофільська молодіж, не є ліпшою під загально релігійним, загально християнським взглядом, від української, ані в теорії ані в практиці, хотия не так ярко то оказує. (Пор. Живую мисль, хуліганський кружок, виборчу агітацію тої молодіжї і єї старших менерів). Між молодими москвофілами подібно як і між українцями суть таксамо ворожі священству, елементи о скілько воно не є партійним союзником. (Пор. збори москальофілів у Львові і виборчу агітацію). Поміж старшими москальофілами суть елементи ворожі церкві католицькій, а ґравітуючі до Петербурга своїми царо- і православними інстинктами. „Галичанин“ з „Русским Словом“ є католицькій церкві шкідливий, як шкідливим є „Діло“ з „Свободою“. І в національно-демократичній і в „руско-народной“ партії суть живла, против яких „Нива“ мусить боронити своїх засад. Як шкідливими для католицької церкви суть і німецькі, національно-ліберальні як і національно-всенімецькі партії, так шкідливими суть деякі фракції нашого національно-демократичного і народно-руського табору.

Клич „*ne miscreatur sacra profanis*“ добрий, але не там, де „*sacra*“ і „*profana*“ вже з природи річи злучені, а таких случаїв не мало. „*Sacra*“ не сьміють іти в службу „*profanorum*“, але „*profana*“ повинні дати освятити ся через „*sacra*“. Дбалість „Діла“ о „*sacra*“, готова зійти на систему деїзму, в якій Бога признає ся, але не дозволяє ся Ёму мішати в людські справи. Засада о тих „*sacra*“ в інтерпретації „Діла“, має дуже сумнівну вартість. Що „Нива“ ту засаду скривлює, легко сказати, але не доказати. Неправда не стає правдою тимсамим, що ту неправду часто повтарає ся.

На закиди, роблені „Ділом“ поодиноким людям, всіляким „новоеристам, квіетистам, темним силам, неясним елементам“, не думаю відповідати, бо людей, яких так названо, деяких ще і з доданем назвиска, не знаю. Ціла пуста фразеологія, залюбки „Ділом“ уживана, не здає ся мати в собі ані позорів якої небудь серйозности, отже годї з нею числити ся. То само відносить ся до закидів, роблених „Ниві“ за єї „фанатизм“ „перфідію“. Мабуть і сам автор, не брав того поважно, а то і мене звільняє від обовязку, ті єго „закиди“ поважно трактувати.

Рішучо протестую і пятную яко нечесне поступованє той факт, що автор згаданої статі „Діла“, взглядно само „Діло“ фал-

швидко подає цитат моєї статі, взглядно фальшиво інтерпретує мої слова і воює против мене виссаним з пальця аргументом.

На ст. 537 сегорічної „Ниви“, обговорював я тенденційне і неправдиве представлене „Ділом“ наукової діяльності інсбруцкого теологічного виділу, „Діло“ закинуло, що введене до нашої теології інсбруцкого теологічного напрямку, є шкідливим для нашої національної культури. Той висказ, то особистий погляд „Діла“, на який не кождий мусить годити ся, а який після мене є ложний. В пересвідченю, що „Діло“ говорить неправду на виділ, який я особисто знаю, заявив я, що се річ „підрядна“, чи інсбруцкій напрям буде корисний нашій національній культурі, бо „головно“ ходить о то, чи той напрям буде корисний для католицької церкви, о чім рішає лиш наша церковна ерархія. Наша церковна ерархія висилає наших студентів до Інсбрука, отже інсбруцкій напрям уважає для церкви корисним, напругив чого мусять щезнути всякі закиди, підношені зі становища національної культури.

Як повинно уложити ся на мою думку відношене одиниці взагалі, а католицького священника в особености, до національної культури зі становища філософічного та теологічного, се річ мого особистого пересвідчення, в яке ніхто не сьміє мішати ся, та з яким не думаю виходити перед публичне форум, а ще тимменше перед форум „Діла“. В цитованім „Ділом“, моїм вислові ходить о те, що я фактично сказав.

Я сказав, що після мого погляду, обовязком, бодай священника, є, дбати „головно“ о інтерес церкви, насупротив якого інтерес національної культури є чимсь „підрядним.“

В тім вислові висказав я свою, відно повторювану гадку, що на случай колізії між католицизмом а націоналізмом, треба без намислу стати по стороні католицизму. А за сю гадку ніхто не сьміє робити мені закидів, а еслиби вона кому не подобала ся, то се мені байдуже, я з тим своїм поглядом перед ніким не думаю крити ся. Яке повинно бути становище одиниці до національної культури там, де та культура є з церковно-католицького становища чимсь морально індіферентним, про те explicite не сказав я в цитованім уступі нічого, не сказав, що повинно ся дбати про її розвій, але і не сказав, що не треба.

Дорогою аналізи моїх слів можна винайти ту гадку, що після мене, справу чисто-національної культури (значить такої яка нічо не має спільного з католицьким світоглядом), треба полишити особистому поглядові одиниці, або, що і такою культурою повинно ся займати, але лиш побічно, бо „головно“ свої сили треба посвятити на жертвеннику церкви. Котра з тих двох гадок, які в змісті моїх слів одинокого можливі, є моїм поглядом про се я не висказав ся.

А тимчасом автор згаданої статі „Діла“ твердить, що моїми власними словами є висказ, що мені „байдуже про інтереси

національної української культури“ (ті слова взяв автор в знак наведена, начеби то він мене цитував!), а від себе (без знаків наведена) наводить яко мою гадку, що я заступаю „тільки“ справу міжнародного католицтва. Мої слова, що національна культура є для мене чимсь „підрядним“, віддає автор словами, що та культура є мені чимсь „байдужим“, мої слова що треба дбати „головно“ про справи церкви, віддає автор словами, що після мене треба дбати „тільки“ про справу церкви.

І як назвати таке поступоване? Що сказати о чоловіці, котрий аж так підлого мусить уживати аргументу? Лишаю се до осуду безсторонних читачів, яких би небудь вони були пере-свідчень.*)

Що до однодумців, яких мені підсуває „Діло“, заявляю рішучо, що про нїких однодумців в моїх поглядів не знаю, а що говорю, то говорю в своїм імені і на свою відвічальність. Єсли коли при представленю своїх поглядів уживаю заїменника „ми“ (чого не було однак в цитованім „Ділом“ уступі) то висловлюю тим лиш погляд, якими засадами повинен руководити ся кождий вірний член католицької Церкви, головно сьвященник, але про нїких однодумцях, за яких існуванє нічого не знаю, не говорю. — *о. О. В.*

При кінці статі:**) „Quo usque tandem“ згадав я про фальсифікат, котрого допустило ся „Діло“ на моїх словах, яких змісл зовсім перекрутило і послужило ся тою ложію яко аргументом против мене. Сейчас післав я до „Діла“ спростованє „в імя правди і справедливости“, дотичні слова навів докладно, зазначаючи сторону, на якій вони містять ся, а „Діло“ того спростованя не помістило. Отже правда не має доступу до „Діла“! Відна то справа, яку „Діло“ мусить боронити аж ложію! „Діло“ знає о тім добре, що моє спростованє в „Ниви“ дійде до відома малого числа читачів „Діла“, а проча маса читачів „Діла“ буде і на дальше в тім пересвідченю, що то за страшні річі виписують ті „клерикали“, та що то за страшні вороги нації.

Може моє спростованє не дійшло до „Діла“, бо лист був звичайний. Блажені віруючі. Але я знаю з досьвіду, що до тепер за три літа ані оден лист, висланий мною до Галичини, не загинув. Висланий до „Діла“, бувби перший.

*) Рівночасно з писанем сеї статі до „Ниви“, (значить 22 жовтня), висилаю до редакції „Діла“ спростованє того робленого мені закиду, а то спростованє, зладженє в чемній формі, і покищо, лиш в імя правди і справедливости. Чи клич правди і справедливости взглядом противника, буде мати доступ до редакції „Діла“, покаже коротка будучність.

**) Могла бути поміщена в попереднім ч. „Ниви“ для недостатчі місця. — Ред.

Чи таке поступованє редакції „поважного“ органу, має називати ся чесним? Чи орган, що воює такими аргументами, можна брати поважно?

О. Онуфрий Волянський.

Сьвященича мати.

Друга конференційна наука виголошена о. Данилом Тянячкевичом в церкві Василянках в часі реколекцій для членів товариства сьв. Ольги (р. 1906.)

Вона знає, що коли їй Господь Бог дітьми наділить, то на ній тяжить обовязок, їх до Бога приводити. На зломане того звязку вона ніколи не допустить. Син такий, котрий би спарував ся з ворогами віри, порога єї хати не переступить. Во вона при всій доброті серця, при всій матерній чуйности і ніжности жінка кріпка, сильного духа, незломного характеру. В єї дому мови, вискази, поведєня против релігійности і моральности місця мати не можуть. Але і вони у такої героїчної, сьвятої невісти-матери неможливі. Ніжність і непохитність се такі сили християнської матери, котрі все поконають, се такі диядеми, перед котрими всяке чоло похилити ся мусить. І не ма і не може бути на сьвітї серця дитини і не знати якого характеру, котрі би перед маєстатом такої постати матери не покорилися. Певно для справованя таких обовязків мусить мати бути не поверховно але глибоко правдиво просьвіченою жінкою, котраби і пруди часу розуміла і вміла їх від свого огнища відпирати і їх поконувати. Коли єї обовязки на всіх християнських матерях тяжать, то о скілько більше на сьвященичих матерях, котрі мають не лишень сьвященичними але і сьвятими матерями бути.

І я знаю сьвітлі приклади такого сьвятого матерного героїзму. Сини, рослі хлопці, котрі допустили ся якого найменшого вибрику против такому домовому кодексови, мусіли то добре відпокутовати. Приходило ся довго за те коліна угинати. Але як він сьвітить нинька тим сивим дітям з поза грубу той образ великої своєї матери, який вдячна память в їх душах переховала? Я знаю матери, котрі добре контролювали і біле своїх синів, чи там нема плодів яких моральних збочень. Я знаю за матери такої віри, такої побожности, такого серійозного виконуваня обовязків зглядом своїх дітей, що та память матери по

кількадесятох літах у дітей, котрих дорога життя не конечно йшла попри церков, незатерта, сьвята. А кілько є тих прикладів сили віри, побожності і християнських чеснот у наших християнських священничих матерей, з давніших і близших часів, за котрі я знаю. Для героїзму в серцях наших священничих жінок взглядно матерей надibuє ся широке придатне поле, на жаль так мало управляване. Можна просто дивами героїзму по величатати ся у наших священничих матерей-вдовиць, з якою нуждою, з якими тяжкими обставинами, чи то загородами доріг життя мусіли вони бідні без всякого опертя о чюсь поміч бороти ся, щоби свої діти-сироти вивести в люди. І Бог милосердний допоміг ім нераз з цілим успіхом се допняти. Коли в священників вдовців, зломаних ударом долі, діти марнували ся, то були се нераз героїчні вдовиці матери з родини, котрі самі так тяжко мусіли бороти ся з напераючою нуждою при вихованю своїх дітей — а таки не вагали ся вирвати з широкого занедбаня і опущеня тамті діти сироти і притулити їх коло себе і відратувати їх, для їх власної долі.

Но коли чуйність і дбалість християнських матерей при вихованю синів мусить бути така інтензивна, така постійна, така уміла, така жертвующа — то кілько се більше мусить мати місця при вихованю доньок. Тут вже мусить довершати ся безнастанно ціло-жертва серця і духа материй. Труд вихованя мусить певно обіймати найраньший вік дівчаток і до того змагати, щоби найперше віддалити всі можливі недобрі впливи і спосібности, котриби те найдорожчійше чуте встидливости могли хочби в наймінйатурнійшій часті діткнути, плекати ніжність, разом і розум і вкладати в ту молоденьку душу основи постійности характеру. Розпещуване, розмягчуване не може входити в курс того вихованя. Але вся воля, вся відвічальність обовязків скупляє ся коло розвиваючого ся віку правдиво дівочого. Тут вже програма вихованя прибирає найширші розміри. Обовязок матерей пильнованя, плеканя і стереженя мусить дотикати всего і молитви взглядно молитвенника, его добору, занятя, праці, науки, лектури, товариских зносин, розривок, забав, змислу для штуки, понуки для правди, чулости для терпінья людскости, готовости нести поміч опущеним, бідуючим, спосібности нести свій хрест, зносити терпіня, ідеального пониманя але при вкорочуваню фантазії, приглядности духа для жертв, певно і здоровля, сили витривалости, а передовсім і надівсе невинности і встидливости, тої краси понад всі краси в сьвіті. Яких то великих кваліфікацій вимагає у матери! Застановлене над тим забрало би нам не тиждні а місяці. Тут тільки діткнемо найкочечнійше. Найперше приклад самої матери. Лектура конечно в неділю: сьвяте письмо, псалми, сьвященна істория, жите сьвятих, релігійні книги; скупо, скупо ще маємо того, але вже щось здибе ся. Те читане повинні матери не то самі управляти, но і доньки до того читаня заправляти.

Дальше бібліотечка власних але добірних книжок винна бути сконтрольована як найстараннійше чи то така лектура. Кожду книжку, котра має дістатися доні до рук, має мама найперше прочитати, щоби перевести спільну оцінку. При розширеній світовій системі образования дівчат, котрих посилає ся до шкіл наукових висших, інститутів, така лектура довершає ся без контролі матери. Але мати світла, правдива християньска мати жадає справоздана від своєї доні: що ти там читала, які книжки, або що ти за книжки собі привезла?

Наше положенє в народі, наш патріотичний обовязок вкладає на нас повинність, щоб ми йшли з нашими дїтьми взгядно дочками до театрів на концерти, вокальні вечерки деклямаційні, на балі. Там не одно почує ся, побачить ся не одно, що не добре орошає ті так дорогі цвїти дівочої невинности і встидливости. Не можна було їх уха і ока охоронити від такого слуху і виду, то треба їх безпощадно скритикувати і їх зле вражїне затерти. А ті балі? Такі коштовні! Все на них є в християньскім ладі? А та туалета? А ті поведєна? Говорить оден святий писатель церковний, чоловіко-любивий, як то мати каже до своєї душевної доні. Не танцюй богато! а тянцюй рідко! Старі наші празники з їх патриархальною простою і сердечною гостинністю і то не короткою зійшли з поля. Їх місце заняли нові забави дуже бідні і морально і духово.

— Може би наука та пішла за більше вартними більше образуючими серце і розум річами. Так мої любі християньскі, чи то святиченичі матери: Наші святиченичі доні нехай будуть взором чемности, невинности, типами здоровля тіла і душі, після Божих норм, не з понурими лицами, но з цілою світлостію духа, з цілою радостію чистого серця, радостію в Дусі святим.

Тоді не турбуйте ся мої любі мами за їх долю. Господь Бог дасть їм вже таку, яка їм буде найвідповіднійша. А якби хотів їм долю випорокувати. Найкрасні чи найпоряднійші нехай ідуть за міністрів, князів, дуків, архидуків але найліпші, найсвітлійші розумом і серцем нехай ідуть за святичеників, бо не треба так лише собі святиченичих родин, але треба справді і святиченичих душ в тих родинах, щоби ними освятити цілий наш нарід. Святиченичі родини мають бути святими родинами. А як воно на правду стоїть. Чи маємо, ми такі доні? Чи маємо такі мами, щоб могли так виховувати свої доні? Оставляєм се питанє без відповіді. Роздумайте над тим мої Пані і самі собі на те питанє відповідайте! Я думаю що се великі святи задачі, котрих довершенє потребує не малого часу „лѣтъ благодати“. А о такі треба просити, молити ся: „бдѣте и молитє ся“, і під них підготовувати.

Треба утримувати в наших святиченичих домах святисть, ненарушимість чесноти віри, побожности і чеснот душ. В святиченичих домах не сьміє бути гидка мова, нечисті слова, чи то

грубі слова, жарти. Пані, матери, певісти сьвященичі! се сьміте, сей гад треба на все видалити, викурити з наших огнищ, бо се сьвященичі родинні огнища! Се буде проба Вашої сили, Вашого характеру, се перша ціна Вашої гідности.

А віра? Чому не може бути в нас спільної молитви? Не о рецитоване слів ходить, але о ту сьвяту хвилинку, котра лучить всі душі Христові, що знаходяться під тим одним дахом в оден молитовний звук, в одну молитовну струну. Спробуймо! даймо до сего почин з товариства сьв. Ольги! Ёго сьвяті небесні опікуви Пречиста Мати, сьв. Йосиф, сьв. Ольга нам до сего допоможуть, коли з вірою будемо їх о ту поміч просити. Пані з товариства сьв. Ольги! не можемо в такій молитві сьвятій уставати, бо наше товариство чекає праця велика безконечна. Наші сьвященичі пані в товаристві сьв. Ольги мусять собі заробити на таку славу, яка ввійшла в поем кваліфікації істинної жінки і християнки, уложеної сьв. Апостолом народів.

Обійміть прелюбі мої пані, ціле те широке поле наших великих сьвятих задач, - особливо Ви мої Пані — матери цілою душею, цілою Вашою істотою, одушевітесь до тої дорогої, піднесеної праці, апостолуйте для неї між собою, памятаючи, що цілею такого надземного труду є слава Ваша, слава церкви сьвятої, спасене дорогих Вам душ, їх небесна доля, і їх земна доля в сьвятій праведній славі.

Сл. Іс. Хр.!

Сл. Преч. Матери!

Християнська демократія між французькою молодіжню.

(Дальше)

Лише щиро демократична і наскрізь католицька акція зможез'організувати людвий рух на суспільно-християнських основах. Сей ідеал є цілюю аспірацій і жертв і надій великих сердець, а спеціально молодіжи, яка плекає ідеали будучности.

З програми: „dell' Opera dei congressi“.

Інакше прийняли суспільні енцикліки великого Папи иньші народи, особливо же Французи, і то саме французька молодіж.

Там поміж франц. молодим поколінням викликали они відразу великий рух суспільний і релігійний, який без сумніву немало вплине на дальший розвій тих важних справ у Франції.

Енцикліка *Rerum Novarum* представляє нам суспільно-економічний ідеал християнської держави. Відповідно до потреб часу і вимогів віку начеркує великий Папа в найзагальніших чертах основні підстави суспільного устрою і життя і суспільної справедливости.

А енцикліка *Graves de communi* разом з коментаром, виданим через конгрегацію кардиналів, подає ключі й ідеали підходячі особливо до біжучої хвилі нашого розвитку цивілізаційного і суспільних аспірацій.

Є тут наперед найвисша і невідклична санкція демократичної ідеї, котра в нашім століттю добивається всюди панування таї містить в собі зародки багатого життя і суспільного розвитку на основах св. евангелія. „І нехай ніхто не кидає тіни на те слово, коли знає, що се річ добра. Ідея демократії, понята в душі св. Церкви, не лише відповідає дивно основам обявленим і релігійним віруваням, але она взяла навіть свій початок і розвинулась через християнство, а проповідане св. евангелія рознесло єї поміж народи: Анї Атени, анї Рим не знали тої ідеї, доки не почули Божого голосу, який так загомонів до людських сердець: „Всі ви братя і одного Бога маєте на небі.“*)

Є там і ключі запалюючі всіх до усильної праці над визволенням люду з пониження, над культуральним піднесенем его буття, а заразом виразна заохота для клира, щоби той брав живу участь в тій просвітній і правдиво апостольській праці. „Заохотилисьмо и клир, щоби той, заховуючи належиту проворність, брав уділ в тій чинній праці, бо всяке справедливе і пожиточне підприємство правдивої любови ближнього є згідне з покликанням католицького священика. Бо чиж не єсть се правдивою любовю посьвятитись ревно і безінтересовно для поліпшення духовної культури і материяльної долі мас? Материнська любов св. Церкви обіймає всіх людий; таж церковь вірна своїм початкам і памятна на Божі приміри все зближала ся до меншої братії, до нещасливих і видідичених з упереджаючою любовою“.

Два ті пропамятні документи, котрих значінє і донесість належито оцінять доперва грядучі віки, і котрі без сумніву будуть важною переломовою точкою в поступовім розвою людскости і будучім уформованю суспільностей, знайшли саме виразний відгомін в руху французької католицької молодіжи.

З одної сторони учаща ся молодіж з'організована сильно в кількасот кружках під назвою *L'Association catholique de la jeunesse française* працює майже виключно в царині ідей осяяних

*) Промова Льва XIII. до св. Колегії в останнє своє Навечеріє Рожд. Христового.

світлом енцикліки *Regum novarum*. В переконанню, що лише рух суспільний свідомий цілі, який вижолобив собі глибоке русло в світі ідеї, має услив'я животного розвою, звернула ся франц. молодіж з цілим напруженем своїх молодечих сил і свого горячого запалу до подрібного опрацювання в рамках великої енцикліки найактуальніших квестій суспільних. Доказом того живого руху є загальне віче в маю 1903 р. Чотири дні зарядом обрадували там делегати кількатисячної молодіжи висших наукових заведень подрібно і умітно над заводовою організацією робітників, щоби відтак овочі тої умової праці рознести по цілій Франції до своїх огнищ науки і братньої помочи, поміж верстви люду і в широкі круги інтелігенції.

Дальше буде.

СТАТУТ

Товариства руских св'ящеників в Галичині.*)

§. 1. Назва Товариства

є: „Товариство руских св'ящеників в Галичині“. Місце перебування Товариства є місто Перемишль.

§. 2. Ціль Товариства.

Ціллю Товариства є в канонічній удеглости зглядом Найдостойнішого руско-кат. Епископату старати ся:

а) о впроваджене і збережене всіма законними средствами правил св. кат. Церкви в публичнім житю;

б) о бережене поваги руского обряду і чести руского духовенства;

в) о поліпшене матеріального биту і правних відносин руского духовенства і его родин.

*) Справа станової, економічної організації духовенства, порушена в ч. 20 „Ниви“, мимо своєї великої ваги, не заінтересувала — здаєсь — ширших кругів, бо доси отримали ми лишень сей проєкт статута, який в цілости містимо. — Ред.

§. 3. Средства.

Средства до досягнення повизшої цілі є слідуєчі:

- а) Сходини, наради і з'їзди руского духовенства в котрім небудь місті королівства Галичини.
- б) Вношене петицій, адрес, меморіялів, як також висилане депутацій до Високих властей і законодатних тіл.
- в) Видаване часописий, книг і брошур по гадці і цілі §. 2.
- г) Збиране і приймає грошових датків, записів і дарів.
- д) З'організоване правної оборони для руского духовенства.
- е) Закладане бібліотек та уряджуване вистав в обемі літератури і промислу церковного.

§. 4. Члени Товариства.

Членами Товариства суть:

- а) Члени основателі, котрі нараз або в ратах складають на цілі Тов. 100 кор.
  - б) Члени дійстні, котрі платять річно 5 кор. вкладки, а можуть ними бути лише гр.-кат. сьвященики.
  - в) Члени спомагаючі, котрі платять річно 10 кор. вкладки, а котрими можуть бути крім сьвящеників і особи сьвітські обряду і народности рускої, як також особи моральні.
  - г) Члени почетні, котрих іменують на внесене Виділу Загальні Збери Тов.
- Членів приймає Виділ Тов. на підставі повисших умовій та за зложенем 2 кор. вписового.

§. 5. Права Членів

суть слідуєчі:

- а) Брати участь у всіх сходинах, з'їздах і зборах Тов.
- б) На них промовляти, ставити внесеня і голосувати.
- в) Мати право активного і пасивного вибору до заряду Товариства.
- г) Користати з правної оборони і всіх добродійств Товариства.

§. 6. Обовязки

Членів суть слідуєчі:

- а) Брати діяльну участь в з'їздах і зборах Тов.
- б) Платити точно вкладки членьські.
- в) Успішно поцирати цілі Тов. в своїм крузі ділания.

§. 7. Членом Товариства перестає бути:

- а) Хто зголосить своє виступлене з Товариства.
- б) Хто вкладки членьської в протягу двох літ не зложив цілковито.

в) Хто зістане з Товариства через Загальні Збори виключений.

Хто перестав бути членом Тов. позбуває ся всіх прав членських і не може мати до Тов. жадних правних претенсій.

§. 8. Управу Товариства

становлять :

- а) Загальні Збори,
- б) Виділ Товариства.

§. 9. Загальні Збори

могуть бути : а) Звичайні, скликувані точно раз в році і б) Надзвичайні, скликувані кожного часу на ухвалу Виділу Товариства, коли зайде того потреба або коли принайменше 25 членів такогож скликаня зажадає.

Скликувати Загальні Збори має право голова Тов. на підставі ухвали Виділу, а місцем зборів може бути котра небудь місцевість в Галичині.

§. 10.

До Загальних Зборів належить :

- 1) Вибір 7 членів Виділу і 3 заступників.
- 2) Вибір 3 членів комісії контрольної.
- 3) Полагоджуване внесенє Виділу і внесенє членів Товариства.
- 4) Поясненє і зміна статутів.
- 5) Виключенє з Тов. на внесенє Виділу.
- 6) Іменованє почетних членів на внесенє Виділу.
- 7) Полагодженє спорів межи Виділом а членами Товариства повсталих.
- 8) Приниманє до відома справоздань з діяльности Виділу і уділюване єму абсолюторій.
- 9) Закладанє філій Тов. в других Епархіях і нормованє їх відносин.

Внесеня членів що до зміни статутів мають бути подані до Виділу Тов. письменно принайменше 14 днів перед зборами, інакше не прийдуть під обраду.

Час відбутя Загальних Зборів має бути оголошений в двох руских часописах на 14 днів наперед.

§. 11.

Виділ Товариства складає ся з 7 членів і 3 заступників вибраних через Загальні Збори на протяг трех літ. Кожного року уступає двох членів виділу а на їх місце вибирає ся нових членів; виступивші можуть бути вибрані поновно. Вибір виділу

відбуває ся картками або на жадане $\frac{2}{3}$ присутних членів через аклямацію.

Виділ вибирає з помежи себе: голову Товариства і его заступника, секретаря і касієра.

Голова Товариства, котрим по можности має бути св'ященник, член сільського крила, рядить Товариством на внї, скликає засіданє виділу і загальні, звичайні і надзвичайні збори Товариства, та предсідає на зборах, з'їздах і сходинах членів. В разі перешкоди або резигнації, переходять обовязки і права голови на его заступника.

Секретар веде протоколи засідань виділу і загальних зборів, та всі записки і книги Товариства. Всі письма підписує голова і секретар.

Касієр відбирає і переховує гроші Товариства і провадить книгу касову.

Засіданя Виділу відбувають ся в міру потреб, принайменше однак раз на квартал; в наглих разах заряджує голова порозуміне ся членів виділу в дорозі письменній.

§. 12.

Виділ Товариства.

- 1) Виконує ухвали Загальних Зборів.
- 2) Веде справи Товариства і старає ся о переведенє его цілей.
- 3) Робить внесєня на Загальні Збори.
- 4) Приймає членів до Товариства.
- 5) Робить внесєня на виключенє членів з Товариства і на іменованє членів почетних.
- 6) Закладає кружки деканальні і висилає в разі потреби там свого делегата.
- 7) Заряджує касою і майном Тов. і робить потрібні з каси видатки.
- 8) Наймає і відправляє слуги і урядників Тов.
- 9) Складає перед Загальними Зборами річні справозданя з своєї діяльности — з обороту касового і з руху в кружках деканальних.

§. 13.

До важности ухвал

а) Загальних Зборів потреба присутности що найменьше 30 членів голосуючих. Рішеня западають звичайно більшостию голосів, лиш до іменованя членів почетних і до ухвали на зміну статутів потрібно $\frac{2}{3}$ голосів присутних членів. Члени неприсутні можуть виконувати своє право на Загальних Зборах через повномочників, котрим може бути лиш член Тов. і одно лиш мати повномочіє.

б) До комплету і важности ухвал виділу потрібна присут-

ність що найменше 5 членів, вчисляючи в се і заступників. Рішення западають більшістю голосів; голова голосує лиш при рівности голосів.

§. 14. Філії Тов і кружки деканальні.

Товариство має право закладати так свої філії в других гр. кат. дієцезиях королівства Галичини, як також кружки членів в поодиноких деканатах.

До заложення кружка потрібно що найменше 5 членів, котрі вибирають з поміж себе начальника кружка на протяг 3 літ, під котрого проводом сходять ся і радять над справами, в круг Тов. входячими. Начальник кружка єсть посередником меж членами а Виділом Тов., предкладає Виділови внесеня свого кружка і має право брати участь в засіданях виділу з голосом дорадчим.

§. 15. Мировий Суд.

Єсли повстане меж членами Товариства якийсь спір, предкладає ся цілу справу через голову Тов. перед мировий суд, до котрого входять: голова Тов. (або єго заступник) яко предсідатель і по 2 членів висиланих з обох спорячих сторін. Рішенє западає більшістю голосів, а від ухвали суду мирового нема ніякого відклику.

§. 16

До розвязаня Товариства потрібно ухвали Загальних Зборів і присутности що найменше 30 членів голосуючих і $\frac{2}{3}$ голосів відданих.

§. 17.

В разі розвязаня Товариства майно Тов. переходить на фонд вдів і сиріт по гр. кат. св'ящениках Епер. Перемиської, а єсли би таке Тов. тогди не істнувало має Пресєєв. гр. кат. Еписк. Ординарият Перемиський постановити, на яку ціль маєток Тов. обернути належить.

§. 18.

Товариство уживає печатки з образом єв. о. Николая і повним назвиском Товариства, та старатись повинно о Високе Покровительство кождочасного Епископа Епар. Перемиської.

В Білинї вел. в червню 1903.

о. Петро Погорецкий
парох

В своїм листі до ред. „Ниви“ пише Влов. Автор сего „статута“ між иньшим слідує: „Сей статут зладив я еще в р. 1903; я бо найскорше зі всіх порушив гадку організації нашого духовенства і працював в тім напрямі в р. 1902 і 1903; я помістив в тогдашнім „Ділі“ статю на сю тему — та мрїв о згуртованю нашого клиру в Тов. на взір „Beamtenverein у“ в ціли злученя сил нашого духовенства — правної оборони наших станових матеріальних інтересів, та піднесеня добробиту межі клиром. Статут зладжений для Епар. Перемискої, но з гадкою організації цілого духовенства“.

ВСЯЧИНА.

Звіт з реколенцій в Бориничах. На днях 21—25 жовтня с. р. відбули ся в Бориничах дек. Стрілиського реколекції для духовенства за старанем Всч. о. декана Донировича під проводом Іх Екцеленції Митрополіта Андрея Шентицького. Реколекції були призначені лише для священників дек. стрілиського, однак декан ходорівський просив о то, щоб також з его деканату священники могли в них взяти участь, тож по прибутю ще деяких священників з сусідних деканатів зібрало ся учасників 46. Само собою розумієсь, що хвалити ті реколекції нема потреби, а також не потрібно wspomинати о тім, що учасники мусіли віднести з них пожиток духовний. Не було ні одного священника від наймолодшого до найстаршого ні з одної ні з другої партії котрийби не дізнав як найбільшої радості з тих реколекцій. Всі хапали не лише гадки, але і поодинокі слова; видів пишучий ті стрічки одного старенького священника, як розпитував ся за одним словом, котре вилетіло єму з памяти, а котре дуже єму подобало ся. І так 5 днів був правдивий, празник для учасників; всі дякуючи Богу за ласку, що дозволив їм вислухати наук до кінця, не могли нажалувати ся, що они були як би малою хвиликою, котра дуже скоро переминула, що они заледво свою душу, своє серце то „море широке і просторанне, в немже чади, їхже ність числа“ зачали доперва розпізнавати. Не дивниці, що через ті всі дні панувала тишина, а кромі того учасники маючи до розпорядимости кількадесят морговий парк графів Мицельских, що в їх палаті відбували ся реколекції, могли собі усеїсти денебудь на лавочці в тіни дерева і спокійно з Богом розмовляти і свою душу аналізувати, критикувати.

Думаю, що велику кривду зробивбим для читачів „Ниви“, інтересуючих ся реколекціями, еслибим не вспімнув о змісті наук, длятого кількома словами подам маленький їх образец.

Першого дня в вступній науці вспімнув Високодостойний Провідник, що ніхто не єсть Богом, у кожного суть блуди — а викорінити їх конче треба, до чого найліпше надає ся усунення від щоденних, ріжнородних занять, уединення—реколекції, де ще і ласка Божа щедро ділає.

Взірцем для викоренення блудів а поправи життя єсть правда Божа, котра була предметом наук другого дня. І найперше розважано над трудностию об'єктивного пізнання правди і ще більшою трудностию практичного застосованя пізнаної правди в житю. Кождий чоловік правду Божу нагинає після своїх понять, після свого успособленя, після ріжних обставин часу, загальної опінії і т. д. а найменше пересунення тіни в правді Божій дає цілком инший образ, котрий впливає на ціле життя чоловіка. Правдою об'явленою єсть, що чоловік сотворений, щоби Бога пізнавав, єму служив, він єсть „послан“, щоби словнив задачу свого спасеня. Розважання над поодинокими словами, над тим іменно, що живе в школою, який я учение в тій школі, якою авреолею окружаю пізнаний предмет науки т. е. Бога, яким я є храмом для Него, який престіл я вибудував для Него в своїм серци, о важности спасеня і з якою ревностию повинен я старати ся о тоє спасенє виповнили цілий другий день.

Предметом розважань третього дня була Божа справедливість, котрої домагає ся здоровий розум, бо інакше життя було би іронією, карикатурою, комедією. Доказ одного французского ученого хеміка і механіка потверджав науку віри о существованю і карах пекла. Дальше розважанє над Божим милосердієм, котре пощадило мене, хотяй моїх ровесників дуже а дуже много не дізнало того милосердія, заповнило цілий день третій.

Цілію представлення Божої справедливости і милосердия було пізнанє своїх блудів, їх викоріненє і злученє ся з Богом. А виліченє ся з хвороби і з'єдненє з Богом на підставі розважаня успособленя і настрою душевного сьв. Йосифа і Преч Діви при рождестві Ісуса Христа, котре то розважанє зробило на слухачах незатерте враженє, було предметом розважань дня четвертого. При пізнаваню душі треба уникати двох дуже важних блудів, а іменно, щоб не бути для себе богословами і щоб не заведбати шукати для себе добрих богословів, котрі можуть допомочи пізнати свою душу. До пізнання душі провадить розважанє своєї душі, а таке розважанє робити учив Іх Високопр. Митрополит на примірі з сьв. письма о Марії Магдалинї. До пізнання душі провадить дальше молитва. При нагоді молитви представлено ложність закидів так многих духовних, котрі кажуть, що молитвослов єсть за нудний, як також і новомодних учених, котрі закидають сьвященикам тупоумність, зацофаність. Если іменно при відмовлюваню молитвослова возьме ся на вигляд два принципи, то молитвослов так мусить ся стати

потребою для душі, як покарм і напій суть потребами для тіла. Перший принцип єсть розважане до кого говоримо і хто до нас говорить і если на то звернемо увагу, то маємо перед очима чудесний калейдоскоп, в котрім пересувають ся особи Пророків, Мучеників, Ангелів, Преч. Діви, Воплоченого Бога, Пресвята Тройця — зі своїми пісьнями зі своїми науками. Другий принцип єсть взяте на увагу рижних потреб так своїх, як і своєї рідни свого народу, сьв. Церкви потреб так тілесних як і душевних і узглядняючи їх і маючи можливість виразити ті потреби і успособлення своєї душі словами правдивого, божого поета, яким єсть Давид, ніхто не може сказати, щоби щось було милішого для чоловіка, щось конечнійшого, як відмовлюване молитвослова. При нинішніх часах, де то і соціялісти нападають на супружество, де і школа мало може запобічи зіпсутю молодіжи, конечно впровадити в практику вспільні молитви; та практика пригадує для родичів на присягу взаємної любови, а для дітей буде образом, виритим в душі, котрий неодну дитину в пізнійшій житю заверне зі злої дороги на дорогу любови Бога. Наукою о любві Божій закінчили ся реколекції. А если узгляднимо ще чудесні приміри до кожного розважання, незрівнані іспити совісти о обовязках душпастиря взглядом себе, взглядом Бога і взглядом своїх ближних, то кождий зрозуміє, що Високодостойний Провідник з'умів вивести душу з тіла і поставити ю на „позор“ перед Богом і перед власними очима, щоби тій думі добре зі всіх боків приглянути ся, щоби пізнати, як Господь на ту душу дивить ся, чи она єму мила, чи ні і если булоб що в ній злого, щоби старати ся, як найскорше душу з хвороби вилічити.

Не можна поминути і того вечера, коли то всі учасники при вечері зібрали ся коло свого Архипастира і розмовляли о справах духовних, церковних і економічних так приватних як і загальних. Пятого дня вспільне Причастіє закінчило той празник, а покров Непорочної Зачатої, під який прибігли учасники реколекцій не дозволить забути на ті науки, Серце Найсолодшого Спасителя поблагословить серця учасників, що они з тих наук принесуть плод сторицею, а Високодостойному Провідникови уділить здоровля, щоби не тільки сьвященики, але також і їх жени могли покушати тої божої манни, яку то Божественне Серце розсіває через уста нашого Архипастира. Дякуємо і Вам Всечеснійший Отче Декан за зготовлений духовний пир!

Девятники, дня 31 жовтня 1907.

О. Николай Стисловский
парох в Девятниках.

3 брідского повіту. На 27 жовтня в селі Суходоли першим хрунівським селі брідского повіта — скликав парох Суходіл о. Н. Клубок віче, на котрім г. Марков складав свій посольський звіт. Народу було досить і з сусідних сіл. Віче відкрив о. Клу-

бок а до президії ввійшли о. Ефимович і 2 селяни, а о. Туркевич декан з Поникви і о. Ю. Сухаровский з Заболотець коло них сиділи. Перше слово мав о. Ефимович. Говорити не вмiє тож в браку чого лiпшого, торочив про Україну та вiдсуджував всiх українцiв вiд чести та вiри, забуваючи при тiм всiмнути про свою ничтожну дiяльнiсть та некоректне жите та поступоване. До голосу прийшов Маркоф. Бесiда его то був крик; зачав вперед своєю хвальбою: бючись рукою в чоло кричав мов бiшений я один мудрий i вчений, я сам лиш працюю, навiть посол Глiбовицький лиш трошка менi помагає; тi послы українчики то саме сьмiте, недоваренi недоуки — нiхто по нiмецьки не вмiє, а д-р Кость Левицький, Старух, Остапчук то лайдаки i галгани. Вiн один виборов для селян полекшу, що пускають на урльон в часi жнив воякiв, бо послы українчики не хотiли до того брати ся.

Все то однакож в порiвнаню з тим що пiзнiйше з уст з'умасшедшого посла вийшло есть нiчим. Призвичаено ся вже до того, що на кацапских вiчах вмiсто рiчевих справ сиплють ся лайка та брехнi на українцiв; в сей бо спосiб закрити хотять свою ничтожнiсть та безголове, та брак всякої реальної для нашого народу програми. Тепер крик Маркова перемiнив ся в скажену лють. Зiбраних людий заохочував впрост до битя українських селян. Найлiпший свiй посольський аргумент лишив на конець. Не лиш з ненавистю висказував ся о всiх трох наших Владиках; головну злобу i злiсть звернув против свiященикiв потверджаючи то, що всякий вiдступник вiдзначав ся все найбільшою ненавистю до того i тих, що iх опустили. „Я, кричав Маркоф, знищу попикiв українчикiв i тих злодiїв-лотрiв Бачинського i Скобельського, я iх зiтру з лица землi. Люди — берiть бук до руки i гонiть з села попикiв українчикiв де лиш покажуть ся, бо вони на зле ведуть та лиш шкiру знають лупити, та народ нищити. Голоси селянські протестували против тих слiв Маркова, але свiященики в президiї мовчали та злобно пiдсьмiхались мовби тiшились: „а то дiсталось клятим українським попкам“. Де честь у тих iстинно-руських отцiв, де протест зрозумiне ваги тих слiв? — Заслiпленi так, що дальше свого носа не видять. В тiй справi вiдбув ся вже з'їзд свiященикiв в Бродях. Ми взиваємо щоби оо. Клубок, Ефимович, Туркевич, Сухаровский були нап'ятованi яко зрадники свiященичого стану — яко тi, що своєю присутнiстю та сьмiхом i приракованем санкционували лайку мов бiшеного посла. Сьвiдкiв на то багато, бо не лиш сама президiя пiд присягою мусить тi слова потвердити, але суть селяни i iнтелiгенти, що коло президiї стояли i тi страшнi слова чули.

Г. С. Т.

Фейлетонiст з „Дiла“ а — довгi вуха вiслюка.. Як докладно ознакомленi тепершнi редактори „Дiла“ з захiдною публiцистикою, сьвiдчить „Малий фейлетон“ п. з. „Жидiвська iнтрига“ в ч. 237. Неосторожний фейлетонiст взяв ся глузувати з „Русла-

на“, що той повідкривав в складі теперішньої редакції „Діла“ атеїстів і анархістів, а яко жерела мудрости редакторів поставив побіч *Neue Fr. Presse*, *Arbeiter-Zeitung* — також і *Kölnische Zeitung*. От і з того приводу ликує комічний фейлетоніст, бо — цитую его власні слова — „*Kölnische Zeitung* доси всі правовірні німецькі католики вважали найбільшим католицьким дневником в Німеччині, органом католицького центра (sic)“. Подаємо проте до відомости хвальної редакції „Діла“, що „Руслан“ має радію, бо *Kölnische Zeitung* є справді ліберальною і крайно ворожою католицькій Церкві часописею а з католицьким центром не має ніч спільного Але в Кольонії виходять ще одна часопись що називаєсь *Kölnische Volks-Zeitung* і та є власне найбільшим органом католицьким в Німеччині (органом спеіяльно католицького центра в Germania). „Діло“ не раз цитує *Kölnische Zeitung*, отже припускаємо, що її читає; дивуємо ся дуже, що могло так довго вважати її „органом католицького центра“. Радимо проте, щоб фейлетоніст з „Діла“ задержав ті „довгі вуха вісліюка“, котрими трактує „Руслана“ — поки-що при собі та не позбавляв свого лица так відповідної прикраси.

Бібліографія.

Илюстровай житя святихъ, корыхъ память греко-католицка Церковь на кождый день въ роцѣ почитає, зъ долученемъ 525 наукъ обѣймаючихъ пояснене катехизма, и словарця менше звѣстныхъ слѣвъ церковно-словенського языка, зъ 4 великими образами и 350 образками въ текстѣ, напсавъ *І. Я. Луцкѣ*. (Романъ Сурмачъ). Накладомъ святихъ *Льва Джульиьского*, редактора „Посланника“ и „Книжочокъ Мисійныхъ.“ Лапшииъ, почта Бережаны, Галичина, Австрія. Львѣвъ, 1907. Зъ печатнѣ Ставроп. Инст. 2^о ст. 790. опр К. 14.

Можна сказати, що з цілої популярної богословської літератури наш нарід має лишень житя святих. Вони є для него і інтересною і користою лектурою, тому звичайно також і тішає ся попитом. Унас є кілька і більших і меньших видань житий святих: почавши від *А. Добрянського*, о *Гузара*, вид. *Хойнацького*, о *Гмитрика*, о *Мльницького* — всі вони відповідно до своїх прикмет більше або меньше межи народом розповсюднені. Серед них являє ся отсе нова книга, в своїм роді зовсім відмінна від них. Перша її прикмета, вже на сам погляд замітна, є та, що вона хоче буги настільною книгою по наших руских ха-

тах. Ціль дуже похвальна, тим більше що тепер настають такі часи, в яких наші хати мусять більше зазначувати свого релігійного духа і свою національну свідомість. Яко настільна книга, Ілюстровані Життя Святих представляють ся зовсім удачно. Великий формат, оправка ціла з сильного англійського податна з позолочуваним випуклим витиском з'ображаючим Ісуса сидячого на престолі, марморовий обріз, веліновий папір, друк виразний у дві колумні і триста двайпять одна ілюстрація.. Хто знає, з якими труднощами мусить бороти ся друковане книжки з ілюстраціями взагалі, а рускої з окрема, та коли еше до того не есть ся в місци друку, сей мусить з признанем віднести ся до забігів і старань видавця, який зміг тільки стягати зі всіх сторон, звідки лиш дало ся, через що загальний кольорит образів зарисовує ся доволі сорокато; але і то має деяку свою добру сторону в ріжноманітности, тим більше, що ілюстрації з малими виімками суть добрі і виразні. До красивих ілюстрацій належать з більших: Ісус Христос при заголовнім листі і Спаситель являючий ся Магдалині (ст. 362); Пречиста Діва — Мати руского краю (ст. 194) не робить особливого вражіння. З меньших, гарно і оригінально з'ілюстрований є цикль з Різдва Христового, більші пророки (німец. взори), свв. Флавіян (ст. 92), Кирил Єрус. (ст. 133) Акакій (ст. 210), Кирило і Мгодий (ст. 219), Христос з 2-ма учениками (ст. 294 виімок з більшого образа), Антоній Печерский (ст. 332), Христос і Нікодим (ст. 383), Йоан Єванг. (ст. 499), Покров (ст. 506 трохи ушкоджений), Діонизий Ареопатіт (ст. 413), Лукиян (ст. 534), Анастазія (ст. 560), Андрей (ст. 626), Состраданіє Богор (ст. 749) і ин. — все переважно чужої композиції (під кількома видно монограми Коссака і Стики: ст. 106, 114, 133, 410, 534). Найбільше є нових рисунків нашого маляра-артиста п. Струхманчука. Вони визначають ся смілистю ліній, оригінальністю композицій і певною характеристикою в лицах. Держані більше в дусі модернім, вони не дуже зглядають ся на византийско-руську традицію іконописних взорів, але зато мають у собі білше життя. Деякі репродукції з „Біблії в образах“ представляють ся також добре. Так отже загалом беручи під зглядом зверхнього в'ярдження Життя святих можуть задоволити, а навіть подобати ся.

А під зглядом змісту? Певно, що ставати до конкуренції з інстнуючими вже житами річ сама в собі трудна, бо треба дати не лишень щось доброго, але еше і щось ліпшого. Однак писане житий святих в наших часах має звідки инде свої трудности. Ми нині з одної сторони привикли критично думати, а з другої знова агіольогія завдяки невтомимим віковим трудам Боляндистів так великі починила поступи і так багато виказала усьпихів, що нині писати життя святих в дусі фантазій Метафраста або Якова Ворагіна булови не лишень анахронізмом, але і гріхом проти правди, якої сторожом є Христова церква. Нині автор житий святих мусить не лиш оперти ся на вислідах з

Acta Sanctorum Болляндистів (68 томів), як се зробив о. Кан. Цр. Мільницький, але крім сего мати ще під рукою що найменш такі річи як N. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae* (t. I. 2 вид. Іноміст 1896); Архiep. Сергій. *Полный Мѣсяцесловъ востока*, т. I. *Восточная агиологія*, т. II. *Святой востокъ* (2 вид. Владимир 1901); W. Smith and H. Wace, *Dictionary of Christian biography, literature, sects and doctrines* (для перших VIII стол. 4 томи, Лондон 1877-87)— вже поминаючи так річи, як *Analecta Bollandiana*, обізнане ся з актами мучеників (H. Achelis, *Die Martyrologien, ihre Geschichte und ihr Wert*, Berlin 1900), легендами (H. Günter, *Legenden-Studien*, Köln 1906; H. Delehaye, *Die hagiographischen Legenden*, übers. v. E. A. Stückelberg, Kempten 1907) і геортологією (H. Kellner, *Heortologie oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heiligenfeste* (2 вид. Фрейбург 1906). Се потрібне не лишень для наукових житий святих, але і для популярних, бо і ті служать не лишень для збудованя, але також і для памяти і почитаня святих подвижників. А та память і почитане має стояти на правдивій основі; впрочім наука на то працює, щоби жите з неї користало..

В виду сего не буде якимось особливим вимогом, посчитати вя в якій мірі Автор житий рахував ся з історією? Яко не фаховий історик ані богослов він не міг бути самостійним, він мусів оперти ся на готовій вже літературі. І треба признати, що у виборі матеріялів він станув на добрій, критичній дорозі. О се впрочім не трудно, бо і в російській і польській, а особливо в німецькій літературі є доволі нових і добрих житий святих. При читаню наших житий вже не находить ся таких фантастичних і шабльононих „історій“, якими ще перенадовані житя Добрянського, а які можуть що найбільше розбуджувати фантазію. коли тимчасом їх практична вартість дуже мала. Своїми надземскими фантазіями вони хіба можуть прямо знеохочуючо впливати на чоловіка, що серед світа живючи, хоче бороти ся зі злом і досконалити свою волю. Тому приємо і з користію читає ся ті природно живо, з талантом і загально добрим народним язиком написані картинки з житя тих, що реалізуючи в тім житю примір Христа стали ся для нас взором і захоотою, а рівночасно і наглядним доказом провидіня божого над люцкою душою.

Кажемо природно, бо не відчуває ся при їх читаню того протесту критичного думаня, яке уміє розличити чудо від хробливої фантазії, бо бачить ся перед собою жите, як воно було і є. Отже той критичний напрям заслугує на признане. При деяких спірних місцях видно навіть змагане до історичної критики, чи то через занотоване, що се або то є легендарне, (прим. при св. Онуфрієви ст. 267), або через відповідну інтерпретацію (прим., що триразове споминане о св. безсребренниках Космі і Даміянні відносить ся до одних і тих самих святих ст. 567. cfr. Nilles I. 199), після сего, як жерела орієнтували. Там же де автор висказує свій суд, там его погляд буває не дуже щасли-

вий. Возьмім порушене питання про автора служби Преждеосвященних (ст. 126) і автентичности легенди про Варлаама і Йоасафа (ст. 699 — де хибно названо Йоасафат). Що тикає ся першого, то при згадці за приписуване Преждеосвященної св. Григорієви Двоєсловови, автор від себе таке замічає: „здає ся, що службу тому уложив патріарх царгородський Герман, котрого також звет „Двоєсловом“. Передовсім, що мимо написаня діяльога „О границі житя“, ніхто Германа не називає „Двоєсловом“. Вправді Копронімівський собор, виклинаючи его 754 р., назвав его „двоєдушним“, але се до річи не належить. По друге, св. Герман не міг був уложити служби Преждеосвященної, бо *Chronicon paschale* дає вже під р. 615 (Migne, t. 92, col 989) опис сего богослуженя, коли тимчасом Герман займав патріаршу катедру в літах 715—729.

Дальше читаєм при Варлаамі і Йоасафі, що „найшли ся і такі, які оспорювали істноване свв. В. і Й. і казали, ба і кажуть, що житє їх, се поганьска легенда... А вжеж чоловік такої науки, як св. Йоан Дамаскин навірно умів розслідити (радше: розрізнити!) байку від правди, а св. Церков в почитаню святих (радше: канонізації святих) дуже острожна. Тому річею учених булоби виказати східність (?) легенди поганьскої з правдивим Християнським забутєм (?), но ніколи не перечити річи, за кстрою промавляють дуже поважні і старі жерела“ (ст. 609) Вправді „Житє Варлаама і Йоасафа“ дуже старе жерело, бо еще старше від Йоана Дамаскина, але сеє лише роман: таких Варлаама і Йоасафа ніколи не було на світі. О тім вже давно „учені“ рішили, як автор може легко довідати ся не лиш з богословских, але і свіцких лексиконів, коли вже не хоче читати монографій Дра Франка або E. Kuhn, *Barlaam und Ioasaph* 1893. Таких легендарних річий находить ся еще більше в житях, прим. при Сильвестрі (ст. 15) про вилічене з прокази, про вола (cfr. Döllinger, *Papstfabeln*, München 1863, ст. 52 сл.); про переписку Христа з Авгаром (ст. 402), якій вже св. Єронім (In *Jesech.* 14, 30) не хотів вірити, або що св. Лука намальовав на кипарисовій дошці образ Пречистої Діви (ст. 539) хіба в своїм євангелію красним і вірним зображенем; пор. Kaulen, *Einleitung* 418).

У другім виданю такі річи треба буде або викинути, або поправити. Книжка на нім лиш зискає. Що до иньших річий, то в рамках рецензії ogranicим ся лиш на кілька заміток.

До ст. 10: наш Новий рік на 1 січня датує ся доперва від 1720, від Петра Вел. і в тім часі не було загального посту. (cfr. Nilles I. 47). Ст. 12: правило Василя В. не віддалює від світа, а держить ся середини межі анахоретизмом а кіновітизмом. Ст. 23. „Просьвічене“ має назву не від „ласки просьвіщаючої (осьвящаючої?)“, а від свічок і ламп, якими було осьвітлене велике водосьвітє, що було до півночи (*Allatius, De dominicis et hebdom. Graecorum Coloniae* 1648 р. 32). і від просьвічена розуму, науки, що попереджала хрещенє (*Suicer, Thesaurus eccl.* 1682

ст. 1490—2). Ст. 67. Василій висвятив Єфрема на диякона; священиком він не був (Bardenhewer Patrologie 2 вид. ст. 341). Ст. 650 Зачатіє свв. Анни називає ся після собора львівського (Рішення ст. 137) „Непорочне ЗачатієПресв. Богородици“ і ин.

Одно треба еще виткнути видавництву: неясність і нерозумність в термінах богословських і поперекручуване власних імен. Сего послідного трохи за багато — видно що коректа не дописала. Прим. з кількох перших місяців: ст. 22 Ахаев місто Ахав; ст. 29 Ниссії, м. Ниссі; ст. 35 Месія м. Мисії; ст. 41 Валента III. м. Валентініана III; ст. 55 Тирра м. Пірра; ст. 56 Никеї м. Никомидії; ст. 58 Барзабан м. Марсабан; ст. 68. Евхаїди м. Евхаїти; ст. 120 Квиріон м. Киріон; ст. 121 Кондрат м. Кодрат; ст. 132 Евѳиміян м. Евѳеміян; ст. 137 Льва м. Константина Комронима; ст. 144 Пеликат м. Пелекитський; ст. 145 Саторія м. Салора; ст. 158 Евѳтихий м. Евтихий; ст. 160 Асигкріт м. Асигкріт; ст. 162 Помпній м. Помпній; ст. 170 Хіюіна м. Хіюнія і т. и.

Се все впрочім дасть ся легко вирозуміти і поправити. На кінець годить ся еще піднести з признанем сей патріотичний дух, яким овіяні сі житя (прим. історія рускої церкви при описуваню житя св. Іосафата) і ті часті а нерозумні аплікації моральні. Їх доповняє катихисем який йде паралельно до житий у коротких уступах через цілу книжку. При кінці доданий церковний словарець, (після Досковского і з его похибками або своїми прим.: притча місто притча) і азбучні списи.

В цілости книжка добра і пожиточна і заслуговує на порученє народови. При тім мило нам подати до відомо, що подібну книжку, але знова щось в своїм роді, ладить один з наших світлих богословів. Лиш більше таких книжок, а місце найдуть!

О. Боцян.

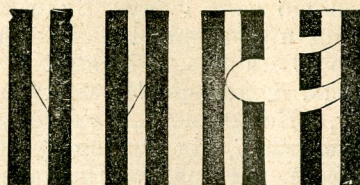
Запросини до предплати. „З днів Месії збірка поезий в честь Господа нашого Ісуса Христа, в гарній полотняній оправі під зглядом зверхної форми правдива окраса бібліотеки священика, християнських родин і читалень, котра обійме около 4 аркуші друку малої вісімки, на добрім папері, з клішою, — вийде з друку, если зголосить ся відповідне число предплатників. Ціна примірника оправленого в полотно 1 К 50 сот. (для предплатників). Хто бажав би мати сю книжку, зволить надіслати як найскорше предплату під адресою: о. Павло Штокалко сотрудник в Буску.

Видає Комітет редакційний. — За редакцію відповідає
свѳящ. Д-р. Д. Яремко.

З друкарні Ставропігійської, під упр. М. Рефца.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ульця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: VI. Загальне віче австрійських католиків у Відні — З американьскої Руси — Чи треба нам християнської літератури? — З православною сходу. — Християнська демократія між французького молодіжню. — Декрет в супружних справах. — Всячина. — Бібліографія.

ІМЕНІ ШЕВЧЕ

ІМЕНІ ШЕВЧЕ

VI. Загальне віче австрійських католиків у Відні. (Допись з Відня).

Від 16. до 19. листопада с. р. відбувало ся у Відні величаве віче австрійських католиків. Учасників числять до 10 тисяч зі всіх станів і країв Австрії. Заінтересоване було дуже велике. Хотяй реферати відбували ся в поодиноких секціях, двох, трох і чотирох рівночасно, було всюди повно учасників; найбільші салі Відня не вистарчали на поміщенє всіх, що хотіли в нарадах взяти участь.

Найслабше репрезентованою була на вічу наша Галичина. З Поляків і Русинів крім Єпископів було дуже мало представителів*), а реферату з Галичини не було ані одного. Сей брак не тільки що разив але і давав ся відчувати на вічу. Зі всіх кутків Австрії забирали голос католицькі діячі свіцкі і духовні, ділили ся з вічевиками радостію зі своїх здобутків (як Словінці) або скаржили ся на свої прикрі відносини (як оден сьвященник з Буковини), а з Галичини ні одного голосу не було чути. У нас наша біда, наційональні і партійні справи опанува-

*) З Русинів виділисьмо: Єксц. Чеховича, Прв. Хомщина о. Крил. Шиха, о. Давидяка, о. Д-ра Дорожницького і радника Барвіньского.

ли всіх і все так, що по за сим видно ніхто не хоче чимсь иньшим интересуватись. На порядку деннім була руска часть Галичини лише раз а саме при відчитуваню привітних телеграм; тоді віче довідало ся, що вона існує. Були телеграми від хорого о. Митрополита, від професорів і питомців Станиславівського Семінара, Львівського Семінара, з парохії Рунгури, церковного братства в Улашківцях, о. декана Слюсарчука, від духовенства Товмацького деканату, з Копичинець, духовенства зі Станиславова, капітули Станиславівської, від редакції „Ниви“, від католицких пань Стан. дієцезії, від тов. св. Павла зі Станиславова, від католицких зарібників в Улашківцях і ще ціла пачка нечитаних публично — „von den Ruthenen aus Galizien“. За то дістали Русини „браво“.

Найвеличавіші були три зібраня веспільні т. зв. святочні в Sophiensaal найбільшій салі віденській. Нунцій папський, два кардинали: віденський і сольногородський, всі Епископи (з винятком хорих), багато послів, аристокрації, пань, професорів, урядників, робітників, селян, духовенства євїцького і монашого, гостей з Німеччини, Швайцарії, Італії, студенти університецкі зріжними відзнаками, маса коресподентів — словом битком набита сала представляла вид незвичайний, дуже поважний. Саме тоте зібранє без рефератів робило на кожного вражінє, що з рухом католицким в Австрії треба числити ся, бо се сила немала, а реферати о преріжних організаціях лише підносили того духа. Погорджувана Церков святкувала на вічу своє велике свято; обчисливши свої сили і набравши євїжих і піднеслого духа, вийшла з віча узброєна до плянкової, невпинної борби з невідразними і темними силами, що так мозольно працюють, щоб як найскорше вже раз похорони справляти Тії, яконі жадні сили пекла не є в стані знищити.

Католики австрійські пересьвідчили ся наглядно, що вороги Церкви нехрещені і хрещені, мілїонери і через тих ссані робітники, пани і хлопи, учені і невчені, — Чехи і Німці, Русини і Поляки, Угри і Австрійці, всі они зі собою непримиримі, та они забувають на контрасти і в борбі проти Церкви лучать ся всі під команду Alliance Israélite і працюють веспільно: грїшми, пресою, агітацією, кольпортажою і т. п. Католики Австрії зобачили, що проти того конґломерату фанатичних ворогів, без перестанку працюючих, треба і собі лучити ся і забувати на контрасти національні, партийні, клясові і станові і проти хоругви „жидівської“ противставити хрест, з тим всім, що він означає, отже треба організувати ся і працювати веспільно на ґрунті Церкви проти всім веспільного ворога. „Чорна інтернаціоналка“, якою ліберали люблять сю веспільну акцію католицкого духа називати, є лише відповідю на „жидівску інтернаціоналку“ всіх темних сил сполучених до борби з Церквою. Католики Австрії рішили ся в виду того вийти поза рами національно-партийно-клясових борб, постановили о скілько можна вирівнувати

рахунки партійні і зближати ся, щоб легше було злучити свої сили до борби проти спільного ворога, проти „жидівської інтернаційсналки“. З вдоволенем прийняли проте всі до відомости, що між двома головними органами німець. Католиків між Reichspost, а Vaterland-ом наступило найдалше ідуче порозумінє і пристрасне, взаємне поборюване їх завдяки Pius-Verein-ови вже не буде мати місця.

Всі зібраня відбували ся дуже поважно, святочно. Говорили головно свѣдкі: послы, професори університету, журналісти, учителі народні і т. д. часами Єпископи і священники; — мови і їм відповідаючий настрій були навіяні такою любовію Церкви і переслідуваної правди, що викликували ентузіазм і потрясали кождим і будили свѣдомість і силу католиків і закривали до праці як рідко що, — до праці для добра Церкви.

Не диво отже, що ціла ліберальна преса з „N. Freie Presse“ на чолі бісить ся — або мовчить.

Тільки про загальне вражінє. В поодиноких секціях реферовано і з одушевленем прийнято цілий ряд резолюцій в слідуєчих справах: 1) хлопска організація, 2) протихристиянські впливи на суспільний розвій, 3) організація робітників, 4) організація журналістів і преса, 5) Pius-Verein, 6) відступництво від Церкви, 7) народна школа, 8) гімназія і університет, 9) кольпортажа, 10) організація жіноча, 11) брак священства. Найважнішими справами були: преса і університет і від них зачнемо наше справозданє.

П р е с а.

В неділю 17/XI відбули ся наради католицьких журналістів цілої Австрії, на котрих обговорено і порішено справу їх організації: 1) що до забезпеченя їх становиска 2) образования (курсів інструкційних, школи фахової, з'їздів, подорожий) 3) бюра пресового, яке заложив Pius-Verein і 4. що до зносин організації журналістів з Pius-Verein-ом в ціли удосконалення бюра пресового.

По тім прийшло на чергу найчисленніше віче в справі преси в понеділок 18. с. м. Число учасників і їх настроїв дали доказ, що справа преси некуча, що попиране католицької преси є конечне. Католицька свѣдомість і совѣстність показує ся найліпше в попираню преси. Оплачувати пресу, котра за мої гроші моїх потреб не лише не хоче заступати, але з них кпить і проти них ділає — є крайним нерозумом, що граничить з самоубійством. Ані оден з противного табору сего не робить, а католики так часто грішать проти того. Тому з цілого віча о пресі виходить оден згідний клич: Католики мусять з принципу і в інтересі самооборони попирати тільки католицьку пресу, але і старати ся, щоб преса не католицька і безбарвна не діставала ся до рук католицьких, головно простого народу.

Було два реферати: редактора Швехлера: станові питання журналістів і „апостола преси“ о. Кольба: Vorwärts für den Pius-Verein.

„Коли мова о. Кольба не пересвідчила кожного католика, що він в тім має робити, — то того вже нічо не пересвідчить“ — говорено так на вічу між собою і публично з естради.

Станові питання журналістів дадуть ся зветти після реферату ред. Швехлера коротко до таких точок:

Завданем католицьких журналістів в теперішних часах є поправлене сего, що ціла генерація занедбала; се їх і так трудне положене стає труднійшим головно через то, що теперішня генерація не побирає совістно своєї католицької преси. Католицька преса є положенем своїм подібна до того подорожного, котрий заснав, і коли пробудив ся, зобачив, що его товариші раніше встали і полетіли наперед, щоб захопити получене до дальшої стації. Заснав, спізнив ся, а ніхто ему не допомагає. Віча католицькі взяли ся ему помагати. Pius-Verein, заложений на посліднім V. вічу, поміг тому подорожному о великий шмат дороги. Віче V. зворушило також совість оспалих католиків, отворило їм очи на небезпеченства лихого преси, опам'ягало всіх. Нинішнє VI. віче узнаючи, що преса по при поперте зі сторони абонентів, зависить головно від її редакторів, йде далі і старає ся о забезпечене журналістів, їх образоване і технічну поміч. І слушно, бо се річ конечна. 1) Богато з редакторів крайно бідує, особливо ті на провінції. Праці много, відпочинку жадного, бо і на студії не стає часу, а старість або неспосібність до праці незабезпечена. Се може лише знеохочувати і найідеальніших. Щоби сему запобічи треба організації і підпори Pius-Verein-у. 2) З огляду що робота журналістів сильно пажерлива, з'їдає в короткім часі найбільші засоби знання, мусить журналіст мати час на науку і все вчити ся. Поступ часописи стоїть в тісній звязи з поступом образованя її редакторів. Щоби католицька преса могла поступати, треба в організації журналістів уряджувати курси вишого образованя, інформаційні сходи і зносини, треба стипендій на подорожи, шкіл фахових, з'їздів і т. п. Зі сторони читаючих пресу повинні знов витворюватись приятелі преси, що їй дають інформації, уваги, заохоту і одушевлене, бо редактори в своїй тяжкій праці і вічнім посіху без відпочинку за часто упадають на силах і духу і попадають в пессимізм, з якого їх легко витягнути звісткою, що вони не самі, що борці і одномишленники є на арені борби, що так само і думають і ділають. Се є одинока і найліпша надгорода і заохота для журналістів.

В цілі заохоченя молодших до заправляваня ся на редакторів, зворбованя молодого покоління редакторского, обговорює дальше ред. Швехлер, чого редакторови в першій мірі треба. Треба глубокого пересвідченя і посвяченя ся справі, сильного характеру, скорого а рішучого суду, много знаня, досвідку і охоти до праці невинної, не раз понад сили. Се отже не легкий стан.

Образованя фахового доброго при редакції годі дістати, бо той вічний поспіх не дозволяє. А его треба. Сему запобіжить бюро пресове при Pius-Verein-і, в котрім буде відбувати ся школа рекрутів заводу пресового і де можуть академіки до того фаху запровадитись яко однорічні охотники під хоругвою преси. З життя мають до сего вже мати виречене ся самого себе, ідеалізм і охоту до борби, борби великої, але лише чесними средствами проти безпримірної дичини і фанатичної нетерпимости противників. З того можуть користати не лише ті, що думають з того жити, але і люди, що иньшому фахови схотять ся посвятити — навчать ся богато. Кінчить дякуючи Pius-Verein-ови за его великанські заслуги коло піднесеня католицької преси і апелюючи до суспільности, щоби позбула ся пересудів в справах преси, уважала єї за справу свою самооборончу.

Збори прийняли до відомости засноване організації журналістів і єї звязь з Pius-Verein-ом після точок, уложених на сходах журналістів в неділю 17. с. м.

Тепер прийшла черга головному заложителєви Pius-Verein-у о. Колябери забрати слово, і він говорив о пресі з так горячою пориваючою вимовою, що найзимнійшого мусів для справи позискати. Его промову подамо докладійше, бо она і у нас актуальна.

Реферат о. Коляба о пресі.

Жовнірів, що йдуть до битви в обороні вітчизни, має та сама вітчизна запровіантувати, узброїти і всею потрібне їм дати. Сим робить вітчизна добродійство не жовнірам, а собі самій, сим сповняє вітчизна свій строгий обовязок.

Тота сила воєнна, яку шлемо до битви за наші найвищі добра, є преса. Відси походить святий обовязок католиків дбати про свою пресу — обовязок католиків всіх без винятку і тим єввідчать католики добродійства не пресі, а собі самим, сповняють діло конечности, коли не хотять душею і тілом марно пропасти. До сего треба організації, а до неї веде лише одно средство, з'організоване всіх по католицьки думаючих в однім великім товаристві. Заложім отже таке велике пресове товариство обіймаюче цілу Австрію і назвім его Pius-Verein-ом.

Так говорив я на V. вічу, се подобало ся і товариство за-заложене існує вже 20 місяців. Але то товариство має свої трудности. Перша з них є хронічний пессимізм — кличі „добре думаючих“ зі всіх сторін: По що того? А щож то допоможе? Пусте! За тим висунулась друга: партикуляризм, не лише народностей, але і країв і партій. „А ми що дістанем з того? Ви будете попірали Відень, Німців, а нас ні. Відтак прийшов страх, що товариство схоче мішати ся до редакції і заряду, опікувати ся за богато. Наконєць прийшли ради: не

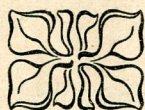
треба попірати часописий, а заложити лише бюро пресове для всіх; треба Reichpost і Vaterland стягнути в оден дневник; взагалі треба заложити новий, великий католицкий дневник світовий; не треба такого товариства, ліпше є заложити товариство на акциях. По між тими, що радили, є нова кляса не терпеливих: Заледво завязав ся кружок, вже многі питали: Ну, щож той Pius-Verein зробив доброго? Ми хочем урядження світового телеграфу і телефону. Колиж вже раз стануть гатети таньші, а більші? То якісь ошуканьства, Pius-Verein хоче нову газету видавати? Другі знов: Деж є та нова обіцяна газета? і т. д. і т. п.

А тимчасом Pius-Verein працював, якуважав в даних обставинах за найліпше. Заложено десять дієцезальних товариств; з їх складок йшла половина на їх пресу, а половина на центральну у Відні. Щоби усунути закид накидуваня ся з опікунством, заявив Pius-Verein, що до редакції і адміністрації не мішає ся. Щоби усунути закид сторонничости в попіраню двох центральних органів, полишено волі даючих, кому їх вкладки дати: чи на Reichpost чи Vaterland. Хто не подав, нащо — то ділено на рівні части. Раду заснувати товариство на акциях відкидає Pius-Verein, бо не може того виконати. Чому нового органу не закладає а попірає оба центральні, се після ухвал V. віча є в статутах ясно сказане. На замітку: треба лише дбати про бюро пресове, а поодиноких органів не попірати — відповідає Pius-Verein: Вінованє бюро кореспонденційного мусить йти в парі з розвоєм часописий, що з того бюро користають: вже тепер дає бюро більше материялу, чим єго часописи в теперішнім їх стані зужиткувати можуть, а для коша редакцій не думає товариство видатків робити. Треба отже і часописи попірати. До конкуренції поодиноких католицких часописий не мішає ся Pius-Verein, бо після статутів не може і не хоче мішати ся до редакцій; рухливість є пожадана, земля має місця досить для всіх. 23 сод. демократичні часописи, 23 галапасники на дереві християньского народа існують і мають доходи, а два католицкі органи малиб ся зливати в оден! Се неможливо — противно множити, а множити треба католицку пресу тим, що належить усувати з рук католиків пресу тих пявок, що ссугь кров і годують ся християньским населенем. І се є перше і головне завданє Pius-Verein-у. Бо Pius-Verein є то католицке товариство на цілу Австрию з трома завданяма: поборюваня злої преси, агітації за доброю і материяльної помочи для католицкої преси. Головне завданє є: поборюванє злої преси; без сего друга і трета ціль є неможлива до осягнення. Хто працює в напрямі першої точки, тим самим осягає другу і третю. І то підчеркує Pius-Verein сильно, бо тим лише може він бути загално австрійским і ненімецким народам Австрії, що всі мають у себе злу пресу і поборювати єї повинні, дає можливість належати до товариства і з єго помочи користати. Pius-Verein не є това-

риством для попираня вімецкої католицкої преси але загально австрійским для попираня католицкої преси всіх народів Австрії. Pius-Verein є отже передовсім боеве товариство до прогнаня світа обіймаючої Alliance Israelite.

(Дальше буде).

о. Н. Будка.

З американської Руси.

З'їзд гр. кат. духовенства півн. Америки для 15 і 16 жовтня 1907 в Новім Йорку.

По архієрейській службі Божій в Брукліні зібрало ся св'ященство дня 15 жовтня с р. в числі 76 в салі „Arlington“ 19, 21, 23 str. Marks Place в Нов. Йорку. Їх Преосвященство покликали на секретарів конвенції Веч. оо. Н. Воленського і Р. Волинця, а опісля по молигві „Царю Небесний“ пояснили зібраним ціль і причини сего довірочного духовного збору. Се пояснене зі сторони Їх Преосвященства усунуло всякі сумніви і неумістні інтерпретації зі сторони деяких зле поінформованих людей дотично сеї конвенції. По перчитаню програми конвенції на жадане всіх присугних взято послідну точку програми „Матеріальне забезпечене гр. кат. Єпископа“ на перше місце під обради. По довшій дискусії прийнято одногolosно, щоби всі гр. к. церкви так матерні як і дочерні платили 5 процент від всего загального доходу т. зв. „brutto“ кожного місяця на удержане Єпископа.

2 Відтак приступлено до II. точки програми: „Усталене границь існуючих парохій“ і ухвалено, що маючі ся установити деканати в порозуміню з дотичними св'ящениками означать точно границі існуючих парохій і предложать до рішення Владиці.

3. Для основаня нової самостійної парохії поставлено яко услівє що найменше 200 фамілій. В случаю меншого числа Єпископ застеріг собі рішене.

4. В цілі забезпечення священиків на старість ухвалено одноголосно оснувати священиче брацтво і в цілі уложеня статутів того брацтва вибрано комітет, до якого увійшли: Всч. оо. Кубек, Стефанович, Лавришин, Г. Чопей і Гануля

5. Ухвалено поділити цілі Зєдин. Держави на 9 деканатів, а іменно: Шенандорський, Ньюорський, Ансонійський, Філадельфійський, Вількесбарекський, Пітсбургський, Донанстонський, Чикагоский і Клівляндскый.

6. Ухвалено, що Владика по отриманю з кінцемъ року звіту парохіяльного від кожного священика, поділить сам парохії на кляси.

7. Принято, що Владика буде утримувати кількох т. зв. місійних священиків, котрі по мысли уложених для них статутів будуть займатися виключно місіонарством і заступством, а ніколи жадної парохії не будуть обніматися

Що до місійних церков постановлено після обставин і потреби закладати дешеві галі на школу, котра рівночасно послужить і за церков.

Без позволеня Єпископа не можна лотів ані купувати ані церков будувати.

8. Що до 8. точки, то ухвалено видати оден етимологічний руско-американський учебник і катехизм на взір існуючих англійських учебників і в тій цілі вибрано комітет з Всч. оо. Кубека, Горзона, Бисаги Воленського, Теоф. Обушкевича, Андрея Камінського, Дмитрова, Макара і Понятишина.

Сей комітет має покликати інші укваліфіковані сили мірських людей.

Ухвалено надто, що в кожній парохії має бути школа парохіяльна.

9. Що до школи для дяків, то ухвалено: а) при духовній семінарії утворити школу для дяків; б) жаден дяк не може бути ані прийнятий ані усунений без затвердження Єпископа; в) священик з тростісами ухвалюють дяка прийняти або усунути, але лише за потвердженням Владики; г) Владика назначить комісію з 3 священиків і з 2 дяків для екзамінованя неіспитованих дяків; д) дяки старають ся о посади через конкурс, розписаний під наглядом Єпископа; е) кожний дяк має уміти сьпівати по напіву угорському і галицкому, так щоби міг в котрій небудь церкві на случай потреби послужити.

10. Порішено, що сам Владика по звидженю церков і засягненю точних інформацій від священиків і секретарів парохіяльних що до треб священичих порішить сю справу.

11. Принято одноголосно, що дім сирітський є нам доконче потрібний і справою сего дому має зайняти ся той сам комітет, який вибрано в цілі уложеня статутів священичого брацтва

12. Зі згляду на опіку над малими дітьми ухвалено, щоби Владика на просьбу парохії постарав ся о монахині.

13. Що до катедри, єпископської резиденції і духовної семінарії в Філадельфії ухвалено, що ширший комітет з деканів і світських людей займе ся призбиранем фондів на ту ціль, а комітет екекутивний для зреалізованя сего вибере сам Владика.

Всі свьященники зі своєї сторони добровільно зобовязали ся жертвувати що місяця два процент а дяко-учителі один процент зі своїх „brutto“ доходів на добродійний фонд диєцезальний, як катедра, резиденция, сирітський дім і другі, касою диєцезальною буде управляти комітет під надзором Владика.

14. а) Вибрано комітет для уложеня історії рускої Церкви в Америці. До комітету увійшли Всч. оо. Дзубай, Кубек, Лавришин, Гулович (з краю), Коротнокий, Чаплинський, Ю. Медведський, Констанкевич, Обушкевич Теоф., Дмитрів, Стефанович, Волянський (з краю), Грушка (з краю), і Ви. п. д-р Сіменович та п. Жаткович.

б) Для уложеня шематизму на рік 1908 ухвалено, аби кождий свьященник і секретар парохівльний (а де нема свьященника, два головні куратори) списали до 1. грудня 1907 р. історію своєї церкви, кільки було свьященників і дякоучителів тай як довго, число душ, фамілій, самотних (котрих жени в краю), дівчат, парубків і дітей обого пола, історію шкіл, читалень брацтв (сполків), товариств, історію народних організацій, мастків церковних з поданем їх вартости і тягарів, історію других культурних інституцій.

Рівнож спосіб заробкованя (висота пейди) та якість роботи.

При кінци нарад конвенційних всі присутні свьященники числом 76 підписували власноручно роту присяги отсего змісту: „Слѣдуючі свьященники заявляють, що стоять при своимъ гр. кат. рускомъ Єпископѣ и подѣ присягою та на слово чести запевняють, що вѣдь него не вѣдстуцять нѣколи“

Слѣдують підписи всіх свьященників, присутних на конвенції. Неприсутні на конвенції свьященники числом 5 оправдали свою неприсутність і заявили письменно свою і своїх громад вірність Владичі. Конвенція закінчено відспіванем молитви до Пр. Богородиці „Достойно єсть“.

Філадельфія, Па. 26. октобра 1907.

З гр. кат. Єпископської канцелярії.

В. Петрівский, секретар.

Чи треба нам християнської літератури ?

(Допись).

Ріжні справи були обговорювані в нашім органі „Ниві“, та одної справи не малої ваги до тепер ніхто не порушив*). А, порушенє її повинно заінтересувати ширший загал духовенства та спричинити живу дискусію.

Маю на гадці справу нашої християнської літератури.

Коли ми глянемо на нашу християнську ниву літературну то побачимо з болем серця, що нива та єсть дуже запустілою. Коли інші народи можуть повеличати ся богатими здобутками на тім поли, коли у інших народів єсть цілі томи книжок ріжного змісту і ріжного напряму, то у нас ледви не ледви від часу до часу виїде якась книжка і то на се, щоби загал духовенства відніє ся до неї як не апатично то бодай рівнодушно. Коли у інших народів єсть християнські видавничі спілки, котрі тисячі книжок ширять між народ, то у нас заледви одиниці здобувають ся на відвагу бути рівночасно і авторами і накладчиками. Возьмім хочби катальог книгарні Гердера у Відни; кілька там єсть ділів християнської літератури, з узглядненем ріжних категорій читачів і їх віку, кілька там єсть навіть люксемових видань! А у нас говорити про катальог християнських книжок, булоб що найменше не на часі. А прецінь література єсть мірилом духовного життя. Правда, єсть у нас одиниці, котрі давно зрозуміли потребу християнської літератури і ціле своє жите і майно посвечують на те, щоби ту прогалину заповнити. От хоч би Ви. о. Бачинський, котрий з неугомою витревалостию працює на поли сгисло наукової літератури богословської, о. др. Бартошевський, о. Білінський, о. Савойка, о. Кинаш, о. Дзерович і інші на поли проповідництва, о. др. Мільницький, о. Дольницький на поля аскетички, обрядів і інших галузій науки. Але чи питає ся хто, чиім накладом виходять праці тих авторів? Не досить, що ті люди дають свою працю, они мусять єще поконувати трудности, получені з видавництвом книжки а часто поносити материяльну шкоду через байдужність загалу духовенства до їх праці.

Часто говорить ся і пишеть ся у нас про наші книжки, які у нас появляють ся на книгарських виставах, часто цілком оправдано критикує ся то або се в тих книжках, яко нездоровий корм будьто для народа, будьто для молодіжи, але чи под-

*) Справа ся вже була порушена при деяких нагодах в нашій часописи — однак она і доси не переставє бути пекучим питанєм для. Ред.

бав хто у нас противділати сильнішими аргументом против ширеню таких книжок, т. е. чи важив ся хто видавати книжки з закраскою християнської моралі та пустити їх в народ яко антидот против нездорових струй в літературі. Хотівбим навести ряд таких книжок, та якось годі мені їх найти. А се-ж прецінь не повинна бути для нас маловажна річ, коли ми часто говоримо о тім, що наш вплив на народ меньшає.

А справа наших періодичних видавництв, от хочби нашої „Ниви“, чи представляє ся так ідеально, як би хто думав? Чи може хто цілком рішучо запевнити, що на 3.000 нашого духо, веньства, бодай половина є солідними передплатниками. Думаю, що если би так було, то „Нива“ була би не двотижневником-але в найгіршім случаю тижневником. А пригадаймо собі, через що то звічечились найкрасші змаганя одиниць, що редагували „Сіон“, „Руский Амвон“, „Богословскій Вістник“ — чому ті видавництва були неначе ті первинки, що то блиснули цвітом-щоб незабаром звянуги? Чи не мороз то був нашої байдужности і рівнодушности до християнського письменства.

Тож далі так не може бути! Если ми хочемо, щоб з нами числили ся інші, то мусимо двигнутись на кождім поли а тим самим і на поли християнської літератури. Правда, що тяжкі часи тепер, що в борбі о хліб насущний годі нераз знайти охоту на літературу, але не забуваймо на принцип, що „чоловік не лиш хлібом ситий“. Если ми простому народови говоримо в читальні про потребу просвіти, то не забуваймо о тім і для себе.

Се суть мої субьективні гадки. Може бути, що дехто з нами згодить ся. Але думаю, що більшість згодить ся в тих двох точках: що наша християнська література єсть убогою і що треба нам конечно о ту літературу подбати. А подбаємо в той спосіб, если: 1) „Ниву“ як найбільше будемо попірати 2) розширимо „Ниву“ літературним додатком 3) заложимо видавничу спілку на уділах в ціли видаваня християнських книжок.

о. Павло Штокалко.

3 православного Сходу.

Як на католицькій западі багато клопотуносять верховній церковній власті стремління і формальні петиції духовенства в цілі знесення целібату — так само — а радше ще більше клопоту готова принести законодатним властям православно — східних церков акція повдовівшого духовенства в цілі осягнення розршення на заклучене другого подружа.

Акцію сю розпочало повдовівше сербске цуховенство Карловицкої митрополії еще минувшого року. Зискавши собі прихильність цілого духовенства і попере всеї сербської преси, внесли повдовівші сьвященики в числі около 300 прошене до народно-церковного собору, який в грудні минувшого року розпочав був свої наради в Карловицях (в пол. Угодиці). Ціль сего прошеня до собору, який не е компетентним рішати зміну канонічної дисципліни, була ся, щоби осягнути его прихильну опінію, попере і поміч. Собор в своїм засіданю 20. грудня, 1906, під проводом патріярха Георгія Бранковича всіми голосами рішив домагане повдовівшого духовенства предложити архієрейському синодови до користного полагодженя.

Засім вибрало духовенство комітет, який заняв ся виготованем петиції до синоду і збираем підписів; зібрано 542 відданих сьвящеників зі всіх православно сербских епархий і зі всіх протопресвітератів. Своє прошене за розршенням другого подружа мотивує духовенство тяжким положенем повдовівших сьвящеників і їх родин, стратою морального авторитету, який мали до того часу, дальше соблазною, яку викликує неоден до часу свого вдівства примірний сьвященик. Спосіб на усунене зла подає духовенство тільки сей один: заклучене другого подружа. Істнуюча канонічна заборона другого подружа по гадці духовенства не має підстави в Слові Божім; навіть слова апостола „єдиня жены мужь“ не дають ніякої підстави до сеї заборони (?). Духовенство пояснює заказ другого подружа духом і ненормальним настроєм часу перших віків християнства, коли-то під впливом монашества і ріжних ересей дивились на подруже як на якусь слабість (?).

Висказавши затим принцип, що не існує Церков для правил, но правила для церкви і що в разі потреби церковні канони винні доповняти і змінити, духовенство покликуюсь в своїм прошеню на пять сербских епископів, які до сеї пори отверто заявили, що церковне правито, забороняюче друге подруже сьвященикам, треба в інтересі самої церкви скасувати.

Друге подруже сьвященика після гадки духовенства не противити ся духови і науці православної церкви і тому реформа в тім случаю буде справді канонічною.

Архієрейський синод, який в маю с. р. зібрав ся був у Карловицях, розглянувши се прошене, нехотів сам рішати, але по-

становив просити у ній так важній справі о опінію всіх православних автокефальних церков. Поручив проте двом єпископам зладити відповідний циркуляр — та поки що его еще не розіслано, бо несподівано помер патріарх Георгій Бранкович а новий еще неназначений.

Належить сумнівати ся, чи Карловицький синод, хочби мав за собою порозуміні і згоду всіх православних синодів, буде уважав себе компетентним змінити чи то касувати канонічне правило, яке не тільки санкціонували рішення вселенських соборів, але яке також ясно висказане в сьв. письмі (I. Тим. 3, 2. 12. — Тит. 1, 6.). Если би навіть православні богослови, каноністи і синоди згодились з поглядом сербского духовенства, що слова Апостола в згаданих Посланнях зовсім не виключають бігамії — і если би они крім сего прийняли погляд авторів петиції: що почин до заборони другого подружа сьвященникам дали якісь еретичні і аскетичні впливи в перших віках християнства, — то і в тім разі се право не тратить сили і лишаєсь правом. Одиною проте надією для повдовівшого православного духовенства остане хіба вселенський собор; бо після дотеперішних принципів канонічного права православно-східних церков правила, затверджені вселенськими соборами, може тільки всел. собор зносити. Та надія на цілковите знесенє заборони досить слаба, бо всел. собор на правосл. сході здаєсь вже ніколи не збере ся і само сербске духовенство его зібраня не сподіває ся. В найлучшім проте разі може повдовівше прав. духовенство своєю петицією се досягнути, що за згодою всіх автокефальних церков єпископи будуть могли в поодиноких случаях уділяти диспензу на заключенє другого супружа. Сей здобуток повдовівшого правосл. духовенства мавби велике значінє в розвою канонічного права православно-східних церков. До тепер принцип диспензативної власти на правосл. сході майже зовсім не розвинений. Дуже можливо, що акція повдовівшого сербского духовенства причинить ся до его розвою.

Годить ся еще завважати, що прошеню правосл. духовенства стоять на перепоні двоякого рода канони:

1) Основані на апостольских словах (I. Тим. 3, 2. 12. — Тит. 1, 6.) канони: 17. апост., 3. хальк., 12. Вас. В. і 3. трул., які виключають двоєженців від всіх сьвячень; — після теперішньої практики на правосл. сході до низших сьвячень можуть бути допущені і двоєженці, однак ніколи до визших. Радію сеї канонічної норми становить порок подружа або т. зв. недостаток в тайні — *irreg. ex defectu sacramenti*. — Сербске духовенство узгляднило в своїй петиції лишень згадану канонічну перепону а призабуло еще на иньшу дуже важну:

2) канони 26. апост., 1. неокес., 6. Вас. В. — 3. 6. 26. трул. безусловно забороняють не тільки по отриманю визших сьвячень але вже по поставленю в піддіякони заключати подруже — під карою деградациї. На сих кан. правилах опираєсь в східній

церкві перепона визших съвячень і піддіяконату (*impedimentum ordinis*), яка після найвизначніших так католицьких каноністів: Assemani, Papp-Szilagyj, Laurin, Freisen — як і самих православних: Мілаш, Чісман, Павлов, Суворов, Завялов і т. д. не тільки збороняє але уневажляє подруже.

Правосл. сербске духовенство винно було проте в своїй петиції узгляднити не тільки першу але і другу канонічну перепону — і просити о подвійну диспензу. Д. Я.

Християнська демокрація між французькою молодіжню.

(Дальше)

Лише щиро демократична і наскрізь католицька акція зможе з'організувати людвий рух на суспільно-християнських основах. Сей ідеал є цілню аспірацій і жертв і надій великих сердець, а спеціально молодіжи, яка плекає ідеали будучности.

З програми: „dell' Opera dei congressi“.

З другої знов сторони молодіж переважно реміснича і робуча, зібрана коло редакції *Sillon*, підняла ся апостольскої і просвітньої праці поміж людом, і при помочи люду. Суть то апостоли і проводирі молодого руху людвого, котрому присьвічують великі кличі й ідеали енцикліки о християнській демокрації. І над тим людвим рухом застановимо ся ширше *)

В р. 1894 гурток парижських академиків горячого серця і о щирих католицьких переконаннях оснований літ.-суспільне письмо під нагодовком *Sillon* і під кличем *Il faut aller au vrai avec toute son ame*.

В коротці витворив ся побіч редакції *Sillon* і в тісній з нею сполуді кружок робучої молодіжи і образуєчої ся в царині наук суспільних. В хаті інжиніра і бувшого офіціра *Marc Sangnier* збирала ся що тиждня академічна, реміснича і гандльова молодіж на спільні погудорки і суспільні виклади. (Як живо нагадують ся нам наші щирі товариські сходини з часів гімназияльних, коли то „серце рвало ся, сьміялось“ — всьміхалось до кра-

*) Ks. L. Lipke T. J. „*Idealy przyszłości*“. Kraków 1904.

сних, леліяних нами ідей!) Сходина розпочинано спільною молитвою. І то був початок могутого релігійно-суспільного руху, який в протязі трьох літ виказав велику животність і розвинув діяльність дуже донеслу для відродження Франції, заворушеної релігійною боротьбою. Душею сього руху став незабаром сам господар кружка Marc Sangnier, а його органом Sillon, котрий перемінив ся на двотижневник, посвячений виключно акції суспільній і розбудженю христ.-демократичного руху у Франції.

Marc Sangnier, се чоловік широкої інтелігенції і горячого серця, котрий лучить в собі жар і глибіню релігійного містицизму з визначним, організаційним таланом. А притім є то католик зовсім новочасний, котрий всякнув в себе і полюбив цілою душею духову цивілізацію нашого віку, тай сьміло йде наперед з поступовим розвитком нашої суспільної і економічної культури. Нема в тій душі ані тіни фанатизму, незнаючого, що то людське серце, ані сліду з того затіснення, яке сьвіт зове нераз клерикалізмом, а котре часто є овочем дуже занедбаной культури ума і неоглядної ревности в сповнюваню обовязків і завдань релігійних.*)

Marc Sangnier, се апостол XX. віку, котрий знає душу і потреби свого часу і уміє для будучности працювати, проте нічо дивного, що молодіж, яка живе лише для будучности, горне ся до нього громадно і рве ся до животних ним голошених ідеалів. „Але бо й не знати що більше в нього подивляти — пише оден його приятель — чи його красний дар бесіди, чи знова того товариського духа, котрий справляє, що його проста й любя душа все і всюда птичкою перелітає до сердець тих молодих людей, які він любить і які його любять як найліпшого свого друга.“

Пригляньмо-ж ся його праці і ділам.

„Нашим першим старанем — оповідає Marc Sangnier**) — була праця над розвитком образуючої ся молодіжи. Увагу наших приятелів звергалисьмо головно на ті чотири річі :

1) Засновуванє кружків плекаючих соціальні студії для молодіжи від 15—20 року, і то передовсім в стоваришенях термінаторів ;

2) плеканє духа самостійности поміж молодіжню в тих кружках ;

3) конечно познакомленє молодіжи з сучасним рухом католицким ;

і 4) завязанє братерських і товариських відносин поміж ріжними кружками молодіжи.

Ті ідеї розвивали ми разом з товаришами в відчитях і в ріжних статях по часописях ; і мимо злої волі або пасивности

*) Гляди ks. L. Lipke T. I. o. cit.

**) L' Association Catholique, Le catholiques et l' education du peuple ; Le universites populaires p. 1900. ч. 4, 5, ст. 433 і пр.

деяких предсідателів, прийняли ся они бодай в теорії в дуже многих стоваришенях. Головно молодіж відповіла з ентузіазмом на звернене до неї завізане Кружки учаших ся почали множитись; понад 20 кружків згуртовало ся векорі около часописи Sillon. З кожним днем зростали число і запал приклонників нового руху... Найсвобідніша товариєськість і правдиво братерська рівність визначились від самого початку між академіками і робітниками. Всі разом забрали ся до діла, яке уважали в цілім того слова значіно за своє; тай кождий знає, що становить найліпшу силу Sillon-у: є то взаїмна дружба і більш нічого.

Вкоротці, і то на домагане самих робітників, з'організував Sillon спільну наукову робітню соціяльну, Salles du travail, що би молодим референтам улегшити приготоване викладів в кружках. Там они найдуть спосібних дорадчиків, котрі їм вкажуть відповідні твори, відповідять на всілякі квестії і улегшать їм наукову працю, завдяки тій спільній праці, яка опирає ся на братерстві.

Артистичні і наукові прогульки, полягаючі на звиджуваню церквей, музеїв, робітень і виставок, наукових і економічних підприємств і т. д., суть причиною, що житє і оживлене слово стало для молодих робітників богатим в очі чинником педагогічним. В поясненях, котрі старанно приготовані в формі коротких уваг попереджають оглядане, звертаємо передовсім увагу на образоване загальне і на вироблене смаку і понять, не дбаючи о збогачене відомостий сталих, які можна найти в книжках; кладемо тоже натиск на вироблене наукового суду і змислу краси і штуки.

Вкінці хотячи розширити наше апостольство поза тісний круг стоваришень учаюї ся молодіжи та злучити всіх без згляду на ріжницї поглядів наоколо себе, розпочали ми в наших саялах на ул. Вагнеух уряджувати стали відчити і людові читаня та музикальні представленя. Витворив ся в той спосіб рід людowego університету.

Великі-ж афіши, порозліплювані по улицах Парижа, обявили сьвіту, в яким дусї працювати наміряємо“.

Такі були початки християньського руху людowego у Франції. Опертий на суспільних енциклїках Льва XIII. сильно вже закорінив ся у розбурханой французькой суспільности. Вже 1904 р. числив 40 кружків учаюї ся молодіжи в самім Парижи, а понад 600 на провінції, мав своїх 18 Народних Домів, з котрих сияла вокруг на народні маси здорова суспільна наука, оперта на євангелію і енциклїках Льва XIII. Уряджувано великі згромадженя, на котрих око в око ставали бесїдники християньські з соціялістичними і правда все побіджала. Має той рух і свою знамениту гвардію народову, подібно як у нас Соколикы та Січовики, лише більше, ба цілком череняту і оживлену невмиручим духом Христовим. Взагалі нова струя у Франції росте сильно, розбуджуючи всюди віру в суспільні сили католицизму

і даючи почин до відродження життя католицького. „Працюючи над умисловим і моральним відродженням мас робітничих — пише оден з молодих співробітників того руху — маємо то переконане, що надійшов час, щоби наші обичаї і спосіб нашого життя улягли глибоким змінам. Через кружки самообразованя хочемо посеред католицької молодіжи доповнити образоване суспільне і горожанське, которого она ще не посідає; через людві універзитети хочемо поміж робітників внести освіту та достарчити їм благородної розривки; через публичні громадженя стараємо ся показати нашим противникам, що наші переконаня дадуть ся оборонити і що ми не лякаємо ся вольного світла розумної дискусії; вкінци через наше письмо, нашу часопись всім оголошуємо, якого ми духа і до якої мети прямуємо.“

А всіх тих рухливих та горячих робітників і апостолів народнього і суспільно-релігійного вихованя оден оживлює дух і одна ідея, а то, щоби в царині мисли уторувати дорогу до души і серця народу християнським ідеалам суспільним, а в царині практичного життя приготувити в людях материял здібний і спосібний ті високі ідеали в жите впровадити. Хотячи глибоше пізнати донеслість того наскрізь людowego руху, хотячи ліпше оцінити його різнородну діяльність, треба передовсім пізнати його організацію і тактику і головні засади, які суть основою його розвитку і торують йому шлях до побіди.

Чим є проте християнська демократія в розумленю її прихлонників?

„Є то суспільна організація, в котрій почуте горожанське і суспільна одвічальність зможе ся і зросте до максимум“, відповідає Marc Sangnier. А якого рода та організація буде, в яких суспільних формах розвине ся, того на разі докладно описати не можна. І для того не мають они ніякої визначеної і в дрібницях усталеної програми. Хотять они передовсім слідити шляхи розвитку відносин економічних і суспільних, і працювати над тим, щоби той розвій довершував ся згідно з засадами й ідеалами християнської культури. „Бо чого-ж ми хочемо на правду?“ — кличе Marc Sangnier. „Входить в духа і слідити дороги демокрації, не щоби повстримати, но противно попірати її розвій через ширене просвіти і вціплюване відважного духа і гарту волі, не лякаючої ся нічого — отсе наше завдане“. *)

А найуспішнішим до того средством є освідомлюване мас народніх та ширене освіти і рел. суспільного вихованя серед вибраних одиниць.

Проте молоді демократи кинули клич самообразованя і народнього та рел.-суспільного вихованя. І в тім як-раз лежить сила і будучність Кружків. Приготувити здібніші одиниці допомочи зголошуючий ся в тій цілі молодіжи до самостійної умової праці, до виробленя собі осуду і поглибленя свого погля-

*) La vie democratique — Marc Sangnier-a, стор. 13.

ду на актуальні kwestії релігійні і суспільні, остаючи в тісній злучі з новим рухом рел.-суспільним: отсе перша задача Кружків. А сама метода образования ся опирає ся на любви і братерстві умовім та є на скрізь пересякнена духом індивідуалізму*). „Потреба нам передовсім самостійної праці, а зникне п'ятьма і правда буде досить могутчою, щоби єї полюблено для неї самої“.

Другою, не менше важною цілю Кружків є моральне вихованє членів. Мають они плекати, розвивати і гартувати ті суспільні чесноти, котрі дадуть почин для яснійшої будучности демократичної, а котрі в самій річі нічим иньшим не є як найчистійшим християнізмом. А тими чеснотами є: любов ближнього і дух благородної толеранції, жите повне жертв аж до забутя о собі, дух солідарности і братерства, отже квіти, виростаючи на плодитій ниві християнізму, котрий лежить у любви Бога і ближнього. Наперед треба працювати над собою, над здійсненем у собі того ідеалу, котрий нам Спаситель начеркнув в евангелію, а відтак розсівати ті евангельські зерна суспільної науки в своїм окруженю, розпалювати вокруг себе ті воскресні огні, які колись Христос Г. і Апостоли роздмухували в еґоїстичних серцях поганських. Так витворить ся християнська опінія публична, котру належить просвітлювати, або радше працювати над тим, щоби она сама розвивала ся в напрямі справедливости і любви суспільної.

А тепер, на яких основах належить оперти працю будучности? на що повинні зважати робітники великої справи, могутчого діла?

„Наперед праця наша — пише Marc Sangnier — повинна операти ся на традиції, а то тим більше, що вельми часто демокрації протиставить ся традиція.

Народ, то організм живий, котрий запускає коріне глибоко в минувшість, а своїм верхком сягає далеко в будучність. А як живого організму не годить ся розвивати ані шарпати, так і горожанам ХХ. столітя не вільно зривати з великою і живою традицією давньої Франції історичної. Хто хоче лучше прислужити ся вітчизні і ліпше уладити суспільні в ній відносини, повинен наперед пізнати те, що предки наші великого довершили. Але й з другої сторони не належить невільничо відновлювати давних інституцій, котрі вже ніякою мірою не підходять до наших часів. І наші предки, котрі збудували велику Францію монархічну, не наслідували невільничо тих, що довершили будови держави фєвдальної. Що пережило ся і перетравило, що власною добиваєть ся рукою, нехай пропадає безповоротно — лише дальше, лише неустанно наперед і згідно

*) Lipke: ibidem.

з поступом і вимогами віку належить провадити велике діло еволюції і народнього відродження*).

І най ніхто не говорить, що демократія вже з природи своєї мусить все бороти ся з традицією для того, що є чимсь рухомим, а традиція представляє застій. Таке понятє є одно-сторонне і крайне, відповідають своїм противникам молоді демократи. Бо на чім же полягає та рухливість?

Певно, демократія відзначаєть ся тою рухливістю, котра позваляє з певною легкостію достроюватись до кожного поступу і витичити собі дорогу на будуче після потреб і вимогів віку. Але чи-ж така рухливість чи радше житева здібність не є згідна з традицією? Традиція незмінна, нерухома, скостеніла, незгідна з поступом, традиція, полягаюча єдино і виключно лише на консервованю давньої могутости і блеску, провадить поволи але певно до старечого маразму. Без живої звязи з теперішністю і потребами часу она гасне поволи та завмирає разом з нерозумними єї оборонцями. Наше політичне „вірую“ є: традиція живуча і в своїм розвитку примінююча ся до потреб часу, традиція йдуча рука в руку з поступом, то є зміною на ліпше у всіх царинах праці й життя суспільного, згідно з потребами віку й ідеалами культурними християнства.

По друге наша праця повинна опирати ся на докладнім знаню теперішности і повинна бути овіяною духом будучности. Інтуїції будучности нам потреба, „будучности, котру випрацьовує не знати вже який там таємничий артист в найбільших глибинах наших сердець. Ми любимо будучність, бо чуємо, що она буде під певним зглядом такою, якою єї схочемо мати, коли нам не забракне відваги... Тільки є нинька знеохочених людей, котрі силкують ся звернути свій зір в сторону сходячої будучности, наче-б не мали відваги поглянути на сходячєє сонце. Бути на стілько відважним, щоби заглянути в очи утренньої зірницї, уважаємо за річ конечну. Не маємо права сказати собі: ні, ліпше спочати на руїнах“. (ст. 20.)

Подібно як з традицією, має ся річ і з суспільною рівністю. „Коли люди — пише Marc Sangnier — всіляко випосажєні, працюючи на різних полях, будуть на рівні, в рівній мірі посвячувати ся для загалу, коли їм совість скаже спокійно, що їх змаганя принесли хосен та не відносили ся лише до заспокоєня власних потреб їх особистого життя, коли они стануть ясними огнищами, запалюючими иньших до праці, до діл, коли будуть працювати, хоч в ріжний спосіб, над тим самим ділом: супроти краю, як і в очах Бога они суть рівні“.

Правдиво християнський дух, як бачимо, оживлює й усьвячує всі етичні й суспільні ідеали молодих християнських демократів. Тай католицизм став інтегральною частию життя і роз-

*) Marc Sangnier: La vie democratique, ст. 17 і д.

витку молоді демократії. „Они не відкладають його на певні часи чи години, щоби показати свою побожність“, але все чи то на засіданнях, котрі зачинають молитвою, чи на ширах-бенкетах найбільше оживлених, на котрих імя Ісус гомонить в тоаствах, а наука Христова є часто змістом тоаствів, словом все й всюди показують, що суть цілим серцем і душею католиками.

Тай ідеали суспільні суть в них наскрізь християнські. „Віriamo, що ідеал Божий, до котрого рветь ся наша душа і котрий пре суспільність до ліпшого здійсненя справедливости і любви, не є якимсь чарівним облаком, скоро улітаючим з землі, страшним боєм пошарпаної; ми віriamo, що той ідеал, яко Божий, має свою реальну дійсність; ми віriamo в Христа Бога, котрий не є якоюсь романтичною постаттю, заблуканою в забутій віддалі давньої минувшини, але котрий вічно живе, помножуєсь в думках через Церков, благословить народам та запевнює ім спасене“

„Ми є католиками, і коли св. Отець та кардинали і ті, котрим повірена опіка на Церквою хвалять нашу працю й додають нам заохоти, коли наша совість голосно кличе, щобиśmy йшли вперед к' ясній будучности, коли є й живе в нас сила могутнійша від нас самих, котра й нашу неміч пре до побіди — коли отже такі сили по нашій стороні, то й чого-ж нам лякати ся? “*)

По думці отже Sangnier-а дух Христової науки має просякнути, виховати і усьвятити молоду демократію, щоби могла стати в руках Провідія Божого орудієм до здійсненя Царства Божого на землі. Є то відмолоджене католицизму посеред нашої цнвілізації.

„Ми хочемо — говорив Sangnier — ширити то, що добре і попирати з цілої душі розвій демократії, демократії понятої так, як єї хотів мати Христос Г., без котрого демократія не булаби на світі знана.

Треба мати сьмілість поставити собі ту квестію перед очі. Хто схоче добре прослідити аспірації демократичні, демократичні ідеї справедливости й любви і солідарности, сей переконає ся, що се є аспірації релігійні.

Самі соціялісти були змушені для розвитку своїх доктрин глядати якоїсь безбожної релігії, признаючи тим самим, що потреба того, що Боже, все непокоїть людске серце.

... Що становить силу католицизму? Любов. Сила то непобідима, она тріюмфує над завзятійшими ворогами. Проте не тратити відваги... суспільний поступ не має виглядів поводження, хиба що опре ся на основі традиції евангельської і буде розвиватись на дорозі, вказаній самим Спасителем. А коли маємо таке переконанє, чому-би наша справа не віднесла світлої побіди?

*) Marc Sangnier: Tenacite, Sillon, p. 1903. ч. 5.

Ще раз повтараю. Силою нашою є любов і що за нею йде дух прощення, який розброює, кидаючи в найтемніші закутини людської душі промінь світла і тепла, промінь Христа Господа. Дух Божий є разом духом любови і духом світлого сонця. Деякі католики кажуть: „наслідуймо масонів“. Відповідаю: добре! лише наслідуймо їх витревалість і терпеливість, та ніколи їх браку серця і браку справедливости. Бо вставити на місце сектярства масонського якесь сектярство католицке — ніколи!

Католицизм не є фракцією і ніхто не має права шафувати католицизмом на річ своїх амбіцій і зависти. Католицизм домінує над всіма партіями; він панує над ними і на них впливає, а за тим іде, що не маємо обовязку працювати лише для католиків, но зарівно і для тих, котрі не суть католиками, а котрі, коли-би ми захотіли, вернули би напорот до католицизму. Ми єсмо, ми повинні напружити всі сили, щоби стати силами загальної любови“. (Гучні оплески).

В такий спосіб промавляють молоді Хр. демократи.

Но пригляньмось ближше організації і діяльності тих інституцій, котрі молода демократична суспільність до життя покликала. Наперід як суть з'організовані Кружки самообразования? На засаді братерства і любови та самостійної праці над розвитком ума та виплеканєм характеру. „Приготовити членів до життя горожанського, суспільного і заводового“ — се цілє Кружків. Ті кружки творять ся звичайно на лоні вже існуючих інституцій та прибераютъ найріжнородніші форми, так що до внутрішнього урядження, як і що до числа, складу членів. Одні складають ся з людей старших ріжного заводу, иньші з учащої ся молодіжи академічної чи гімназійної, велика однак більшість складає ся з молодіжи ремісничої і термінаторскої. На членів приймає ся лише тих, котрі добровільно зголошуютъ ся, котрі зобовязуютъ ся точно учащати на зібраня і відзначають ся пильністю в приготованю рефератів на них припадаючих. Число членів не переходить майже ніколи 12.

Що до внутрішнього урядження Кружків, велика є там ріжнородність. Одні мають сталого презеса добровільно вибраного членами, в иньших Кружках презес зміняєсь по черзі на кождім засіданю. Одні побирають місячні вкладки від членів (25 до 50 с.), в иньших нема ніяких вкладок. Кружки не мають ніякого статута ані програми загально прийнятої, суть однак між собою тісно сполучені. А сполука тая ще більше затіснює ся в міру освідомлення і поглиблення спільних ідеалів суспільних і скріплення поміж ними життя католицкого. А в злучі з собою суть Кружки виключно лише через свій двотижневник *Sillon* і спільні зібраня делегатів. І так делегати місцевих Кружків сходять ся на спільні наради що місяць, окружні конгреси відбувають ся що квартал, загальні після потреби що року.

Яка-ж є метода образования ся в тих Кружках і яка наукова програма? І тут велика ріжнородність, а то з тої причини,

що члени рекрутують ся з різних сфер. Метода все прямує до того, щоби розвинути в кождім здібність критичну і самостійний погляд, осуд. Кождий має собі виробити суд о обговорюваній на зібранях квестії, має ся сам переконати і опанувати предмет на стілько, щоби міг його відтак боронити і дальше ширити свої ідеї. Проте в кождім Кружку велику роллю мають дискусії, в котрих за кождним разом кождий забирає голос.

Дальше буде.

Декрет в супружних справах.

Римска Конгреґация Собора оповістила недавно новий декрет в справі заручин і супружа, п. з. *Decretum de sponsalibus et matrimonio iussu et auctoritate SS. D. N. Pii Papae X. a s. Congregatione Concilii editum.* Сей декрет має обов'язувати всіх католиків з днем Пасхи 1908. р.

З огляду, що находять ся в нім деякі нові рішення в супружних справах, хочемо подати его до відомости нашим читачам, з важнішими замітками і поясненнями.

Ось той декрет, поданий в переводі на нашу мову:

Декрет о заручинах і супружу etc. Щоби легкодушно не заключували ся потайні супружа, що їх Церков Божа по зовсім справедливим причинам все осуджувала і забороняла, зарадив тому прозорно Тридентський Собор (cap. 1, Sess. XXIV, de reform. matrim.), видаючи рішене: „Хто би важив заключити супруже не перед парохом або иншим съвященником, котрому парох або Ординарій дав позволене, та не в присутности двох або трох свідків, але в який инший спосіб: тих св. Собор узнає зовім неспосібними (inhabiles) до заключеня супружа, а того рода подружа проголошує неважними і неістнуючими.

Сей Собор перішив також, щоби его декрет проголошено в поодиноких парохіях, та щоби він став правосильним лише в тих місцевостях, де був проголошений; внаслідок сего вийшло таке, що многі місцевости, в яких того проголошеня не було, опинили ся поза межами добродійства Тридентского закона, та й доси остають, полишені в сумнівах і недогідностях старої дисципліни.

Однак і там, де новий закон увійшов в жите, не усунено всіх трудностей. Часто заходив поважний сумнів в означеню особи пароха, перед котрим мало би ся заключити супруже.

Вправді канонічна дисципліна порішила, що під власним парохом треба розуміти того, в чийй парохії є замешкане (domicilium) або наче замешкане (quasi-domicilium) одної із сторін вступаючих в подружжє — однак не раз трудно розсудити, чи існує певність що до наче-замешкана (quasi-domicilium); і тому в многих случаях заходила небезпека, що супружа можуть бути неважні: а многі таки оказали ся зовсім неправними і неважними, чи то внаслідок людского незнання, чи в наслідок підступу.

Ті сумні випадки повторяють ся, як видимо, в наших часах тим частійше, чим легше і скорше навязують ся зносини навіть з найдальшими народами. Тому то що-визначнійші учені узнали пожаданим подбати про се, щоби завести якусь зміну в законі що до форми заключування подружж. Також многі Владики відносили ся в тій справі з просьбами до Апостольского Престола, з усіх сторін сьвіта, а передовсім в країв о численійшим населню, де потреба зміни дає ся більше відчувати.

Рівнож домагали ся многі Епископи з Європи, як і з інших країв, щоби зарадити й тим трудностям, які виринають із заручин, себто із взаїмних приватних приречень будучого супружа. Бож досьвід навчає чимало, які то небезпеки ведуть за собою того рода заручини: по перше, приносять они спокуси до гріха і є причиною, що недосьвідні дівчата дають ся зводити; по друге, приносять невтишимі незгоди і спори.

Спонуканий тим Сьвятійший Отець Пій ПІ. Х. та ведений тою печаливостію, якою окружує всі Церкви, забажав завести деякі обмена в цілі усуненя згаданого лиха й небезпек: він поручив с. Конгрегації Собора, щоби ту справу розслідила і представила ему, що узнасть за відповідне.

Він бажав також почути гадку Ради, котра має занятись зібранем в одну цілість канонічного права, як рівнож гадку тих кардиналів, котрим дано спеціальне припоручене право екодіфікувати: вони то, як також с. Конгрегація Собора, відбували в тій цілі частійші сходи. Сьвятійший Отець, пізнавши усіх мнїя, велів с. Конгрегації Собора видати декрет, в котрім мають містити ся закони, ним самим після належного розсмотреня і зрілої розваги затверджні: тими то законами має на будуче руководити ся дисципліна заручин і супруж, щоби їх заключуване було докладне, певне і впорядковане.

Тож виповняючи Апостольське поручене, с. Конгрегація Собора постановляє і рїшає отсим письмом, що слїдує:

О заручинах.

I. — Лиш ті заручини узнають ся важними і лиш ті спричиняють канонічні наслідки, — що їх довершено на письмі, підписанім сторонами і: або парохом, або місцевим Ординарієм, або бодай двома сьвідками.

Як же обі сторони або котрась одна не зміє писати, то треба се зазначити в тімже письмі; тоді треба долучити еще одного свідка, котрий підпише те письмо з парохом, або з місцевим Ординарієм, або з двома висше згаданими свідками.

II. — Під назвою пароха приходять тут і в слідуцчих уступах не тільки той, що є законним настоятелем канонічно основаної парохії; але в краях, де парохії не є канонічно основані, також той священник, що єму в якій означеній території законно поручено душпастирство і який рівнає ся парохом; а по міссіях, де території еще докладно не определено, кождий священник, котрого Управитель міссій вислав загально на душпастирство в якійсь стації.

О супружю.

III. — Лиш ті супружа є важні, що заключають ся перед парохом або місцевим Ординарієм або перед священником, котримнибудь з попередчих відпорученим (виделегованим) та перед двома принайменше свідками, одначе після регул поставлених в слідуцчих уступах і з захоуанєм виїмків поданих низше в ч. VII. і VIII.

IV. — Парох і місцевий Ординарій суть важно приявними при заключеном поружа (*valide matrimonio adsistunt*):

§. 1.º Доперва від дня, коли взяли в посіданє приход або обняли уряд, з виїмком, если-б були публичним декретом по імени екскомуніковані або засуспедовані в урядї;

§. 2.º тільки в межах своєї території: і в тій они суть важно приявні при супружах не йно своїх підчинених, але й не підчинених;

§. 3.º лише призвані і прошені запитують і приймають відповідь про взаїмну згоду (*consensus*) заключаючих супруже, а не під впливом насилля або тяжкого страху.

V. — А позволено (*licite*) суть приявними:

§. 1.º Як знають законно (*legitime*) про вілний стан заключаючих супруже, з захоуанєм того, що приказує закон.

§. 2.º Як узнають кромі того про замешканє, або бодай про місячне перебуванє одної із сторін в місци, де заключає ся супруже.

§. 3.º Як же того брак, то парох або місцевий Ординарій, щоби міг бути позволено (*licite*) приявним при супружю, потребує позволеня від пароха або Ординарія, котрому є підчиненний; хиба-б зайшла якась важна причина, що звільняла би від того.

§. 4.º Що до скитальців (*vagi*), то парохом не вільно бути приявним при їх супружю, з виїмком случаю конечної потреби; хиба, що представивши цілу справу Ординарієви або парохом ним відпорученому (виделегованому), узискає дотичне позволенє.

§. 5.º В кождому случаю треба придержувати ся тої реґули, щоби супруже заключувано перед парохом нареченої, хиба що якась оправдана причина від того звільнить.

VI. — Парох і місцевий Ординарій може й иншому съвщеникови, означеному і певному, дати позволене бути приявним при супрулах в межах его території.

Відпоручений (виделегований) однак, щоби міг важно і позволено бути приявним, мусить заховати границі порученя (mandati) і норми поставлені для пароха і місцевого Ординарія вище в ч. IV. і V.

VII. — В небезпеці смерти, коли ніяк призвати пароха, чи місцевого Ординарія, чи съвщеника котрим небудь з них відпорученого, тоді в цілі втихомирення совісти і (як заходить случай) управленя потомства, можна заключити супруже важно і позволено перед котрим небудь съвщеником і двома свідками.

VIII. — Як зайде случай, що в якійсь стороні годі найти съвщеника, чи місцевого Ординарія, чи съвщеника ними відпорученого, перед котрим би можна заключити супруже, і такий стан річий требає від місяця, тогді заручені можуть важно і позволено заключити супруже, заявляючи свою формальну згоду перед двома свідками.

IX. — §. 1.º По заключеню супружа має парох або его заступник вписати сейчас в книзі вінчаних імена супругів і свідків, місце і день слюбу, і проче, після способу вказаного обрядовими книгами, або припису місцевого Ординарія; і то й тоді, коли инший съвщеник, чи то ним самим чи Ординарієм відпоручений, був при заключуваню супружа.

§. 2.º Крім того парох має також зазначити в книзі крещених, що супруг того а того дня заключив в его парохії подруже. Як же супруг деінде був охрещений, то парох супружа має сам або через Епископский Ординаріят подати вістку про заключене подруже парохови крещеня, щоби супруже можна вписати до книги крещених.

§. 3.º Коли супруже заключаєть ся після норми поданої в ч. VII або VIII то в першому случаю парох, а в другім свідки враз із родичами обовязані ревно подбати про се, щоби заключене супруже було як найскорше занотоване в приписаних книгах.

X. — Парохи, котрі нарушили би повисші приписи, мають бути зі сторони Ординарія покарані відповідно до рода і тяжкості провини. А надто, если були приявними при чийомусь супружу против припису поданого в §. 2. і 3 ч. V, не сміють присвоювати собі доходів епітрахиля, лиш мають відступити їх власному парохови женихів.

XI. — §. 1.º Више поставлені закони обовязують усіх в католицькій Церкві окрещених і до неї з ереси або схизми навернених (хотяйби сі або тамті опісля відпали від неї), коли лише заключають із собою заручини або супружа.

§. 2.º Таксамо мають придержувати ся тих законів згадані католики в тих случаях, коли заключають заручини або супружка з акаатоликами, чи то окрещеними чи некрещеними, навіть по одержаню диспензи від перешкоди змішаного ісповідання (mixtae religionis) або нерівности культу (disparitatis cultus); хіба би що до якоїсь даної місцевости або краю С. Престол порішив инакше.

§. 3.º Акаатолики, чи то окрещені чи некрещені, нігде не обовязані придержувати ся католицької форми при заключуванню заручин і супруж.

Сей декрет уважатись має за законно опублікований і проголошений через пересланє его до місцевих Ординаріїв: а постанови в нім поміщені одержують всюди силу закона з торжественним днем Воскресеня Г. Н. І. Хр., в слідуочім році 1908.

Тимчасом всі місцеві Ординарії мають постаратися, щоби сей декрет був як найскорше оголошений і в поодиноких парохіяльних церквах дієцезії пояснений, щоби всі его добре пізнали.

Із спеціального зарядження св. Отця Пія X, мають отсі постанови обовязувати мимо яких небудь противних, навіть замітніших обставин.

Дано в Римі дня 2. місяця Серпня, року 1907.

К. Де Ляі.
Секртар.

† *Vincentii Kard. Ep. Prenest.*
Префект.

ВСЯЧИНА.

Важне для Катехетів. В ч. 12. Korrespondenz — Blatt'у помістив був один з катехетів рішенє долішного австр. намісництва, після котрого літа катехетури не малиби бути узгляднені при підвизшеню конгрүї На свій рекурсе до ц. к. міністерства для культу і просвіти отримав він слідуочу відповідь :

К. К. n—ö Statthalterei

Wien, am 2. Octoceu 1907.

Z. XV. 1260

4

An den hochwürdigen Herrn

Karl Czerny

Pfarrer

Klausenleopoldsdorf.

Im Hinblicke auf eine in einem analogen Falle mitlerweile ergangene Entscheidung des k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht findet die Statthalterei gemäss der Ministerialverdngung vom 30. August 1868 R. G. Bl. Nr. 124, über Ihren Ministerialrekurs die h. o. Entscheidung vom 1. Juni 1907. Z. XV. 1269, im eigenen Wirkungskreise dahin abzuändern, dass Ihnen die als

Bürgerschulkatechet im XVI. Wiener Bezirke vollstreckte Dienstzeit als in einem öffentlichen, kirchlichen Dienste zugebracht, angerechnet und Ihre Gesamtdienstzeit vom 6. September 1888 bis 15. April 1907 nunmehr mit 187., 7. M. und 8 T. richtiggestellt wird..

Für den k. k. Statthalter:

Wagner m. p.

(Korr-Blatt f. kath. Kl. Nr. 21.)

Проект „статута Товариства руских съвящеників в Галичині“, в „Ниві“ ч. 22. — після моєї гадки — зовсім добрий, потребує й но деяких малих змін. Коли проте „Нива“ статут видрукувала — значить піддала его під публичну дискусію — предложивби я отсі зміни:

а) До назви товариства додавбим „і в Буковні“, або й цілком опустивбим-де? Миж бо є і у Відни, і на Уграх, і в Америці, і — як зачуваю — будемо незадовго в Аустралії, по просту давбим назву: „Товариство руских съвящеників, у Львові“.

б) В §. 2. Замість слова „Найдостойнійшого“ Епископату казавбим ужити церквою через цілі віки уживаного і усьвяченого „Преосъвященого“.

в) §. 4. Вкладку для дійсних членів належалоб піднести що найменше на 15 Кор., бож товариство основуєсь власне для їх добра. Після проекту они мали би платити найменшу річну вкладку членску, а мати найбільші права і користи. Крім того, хтож не знає загалу наших собратів? Чи можна навіть погадати, щоби всі в члени вступили? Яких 1000! то вже найбільше; по 5 К., то буде разом 5000 К. І шож путьнього з тою квотою можна для загалу зробити! Хто вступить радо і свідомо до товариства з 5 к. — той, хоть ему троха буде тяжше, цілком певно прийде і дасть 15 к. —

г) §. 9. Уступ другій по словах „голова Товариства“ додати: „або его урядуючий заступник.“

д) §. 10 Уступ девятий радивбим зовсім залишити. In unitate virtus! — по що нам ділитись на епархії? Доля перемиского съвященика — моя доля, недоля ставіславского — моя недоля; а журба львівского, чиж ім всім буде утіхою? Тому не ділімся і хто знає, чи се власне неділиме Товариство не стане кітом сполучаючим всіх съвящ. негілько в краю але може також і в діяспорі сущих..

е) До §. 14. уступ другій — годилоб ся додати, що „начальник кружка збирає членські вкладки і відсилає до Виділу товариства.“ Се булоби для товариства дуже користним, щоби сим займались начальники кружків; не один з братії давби і дасть, та нема принуки — а так булаби-

б) До §. 15. Мировий суд. — Постанова, щоби Голова товариства був головою мирового суду не дасть ся ввести в жите з хісном. Се пріямо фізично неможливе і не мало-б ціли — бо трудно щоби мож було справу нераз дуже замотану писемно

представити третому так, щоби він міг добре розсудити; а не дасть ся навіть подумати, щоби хтось з під Заліщик або з під Санча їхав до Голови — ще і зі свідками. Лишим ся при звичайнім мировім суді; спорячі вибирають судців — кождий по одному — а сесі вибирають третього, на кого оба згодять ся — і так справа коротше, таньше і успішнійше полагодить ся. Що судів мирових нераз треба, що на жаль нераз sacerdos sacerdotem decimis premit — то річ зовсім певна. Колиби товариство увійшло в жите, можеби сему лихови скрутило ся вязи.

з) До §. 18. Що до печатки св. Николая, то властиво нема що говорити; то „наш“ Святий. Та всеж волівбим печать з обрамом св. Володимира першого „збирателя“ першого „просвітителя“ Руси — а нам і того і сього треба — ах як дуже треба !..

Звѣтники 22/XI. 907.

о. Ів. Сендецкий.

парох.

З католицкого руху у Франції. Вминувшим місяци (11 падолиста) відбув ся конгрес французких католиків, що належать до організації „Action libérale populaire.“ В конгресі брало участь 1500 відпоручників зі всіх частий Франції. Посол до франц. парламенту І. Ріон в своїй інавгураційній бесіді заявив, що цілею організації „Action“ є праця над поверненем французкому народови християньского ідеалу, який через довгі віки був єго провідником. Конгрес в своїх нарадах займав ся головні питаннями суспільно-політичними. Анкета про справи аграрні рішила з цілою енергією працювати над зорганізувати сільських господарів в товариства. Годить ся завважати, що гадка зорганізуваня сільських господарів в товариства оперті на християньскій основі вже давно зреалізована серед католицких Німців так австрійскої як і німецкої держави. Французкі католики щойно тепер зрозуміли вагу і потребу таких товариств. В цілі успішної праці в заданім напрямі повинні два найголовнійші католицкі товариства у Франції „Action“ і „Sillon“ сполучити ся разом в одну організацію; до тепер они, хоть працюють на основі тої самої христ.-соціальної програми, на жаль йдуть кожде своєю власною дорогою. (Про „Sillon“ і єго знаменитого творця М. Sangnier'a гл. розвідку в „Ниві“ під заг. Християньска демократія серед франц. молодіжи).

Зїзд делегатів від гр. кат. громад церкових Зєдн. Держав з дня 17 и 18 жовтня 1907 в Новім Йорку. По архієрейській службі Божій в Нью-Йорку зібрали ся всі делегати в числі 193 в гали »Arlington« 19, 21, 23 str. Marks Place. Їх Преосвященство покликали на секретарів мітінгу дохов. Всч. оо. Н. Воленьского, Р. Волинця, Дмитрова, и пп. І. Петраница та Ан. Горбала, а до комісії верифікаційної Всч. оо. Кубека, Балого і Добротвора. По верифікації повномочий і по молитві »Царю Небесний« промовили до зібраних предсідатель мітінгу Їх Преосвященство Епископ С. С. Ортинський, пояснюючи причини і ціль скликаня мітінгу. Опісля присутлено до точок програми.

1) Одноголосно ухвалено, що всі гр.-кат. церкви повинні мати гр.-кат. єпископа як голову, а тим самим зділати його трестісом кожної гр.-кат. церкви в Америці. На внесене багатьох делегатів, щоби записати гр.-кат. церкви на свого єпископа, сейчас дефінітивно таки на мітінгу доход. ухвалити, Владика заявив, що цю справу має рішити весь нарід на особних мітінгах парохіяльних. Нарід сам будував церкви, нарід удержує ті церкви, тож має повне право о них рішати, а Владика права народу шанує і не дасть яким небудь способом їх нарушити. Сю щирю заяву Владика прийнято грімкими оплесками і з великим одушевленем і одноголосно ухвалено.

Делегати крім того ухвалили, щоби нарід сам постарався о перепис на свого єпископа церков, які доси були записані на латинських єпископів.

2) Сконстатовано, що рускі діти в Америці в наслідок недостаточного образования в дотеперішнім способі научування затрачують почуте приналежности до свого народу і привязанія до своєї гр.-кат. церкви. Владика звернув увагу родичів і сьвященства, як тих всіх учителів, котрі з дітьми стикаються, щоби плекали побожність в душах дітей руских та учили їх любови своєї церкви, свого обряду і свого народу, а що до висшого образования талановитих хлопців і дівчат потреба утворити фонд шкільний стипендійний, який би wspomагав бідну, охочу до науки молодіж.

Всі делегати згодились на цю пропозицію; коли ходило о вибір комітету для збирання фонду шкільного, Владика покликав до сего комітету всіх присут. делегатів. Всі делегати прийняли сей поклик з одушевленем.

3) По довгій оживленій дискусії над всіма можливими проектами в справі удержання єпископа прийнято вкінці узнаний всіма як найлучший проект, що кожда церква так матерна як і дочерна платить на удержане єпископа 5 процент від загального доходу місячного т. зв. »brutto«.

4) Що до катедри, резиденції єпископської і духовного семинаря в Филадельфії ухвалено, що ширший комітет з деканів і сьвіцьких людей займе ся призбиранем фондів на ту ціль, а комітет езекутивний для зреалізованя сего діла вибере сам Владика.

З приємністю делегати прийняли заяву Владика, що всі сьвященники добровільно зобовязали ся жертвувати щомісяця 2 процент, а дяко-учителі 1 процент зі своїх »brutto« доходів на фонд дицезальний добродійний, як катедра, резиденція, дім сирітський і другі.

Касою дицезальною буде управляти комітет під надзором Владика.

5) Ухвалено видати один етимологічний руско-американський учебник і катехизм на взір існуючих англійських учебників.

6) Прийнято одноголосно, що дім сирітський єсть нам донконе потрібний, і справою сего дому має зайняти ся той сам комітет-який вибрано до уложеня статутів брацтва сьвященників і покликаний Владикою всі делегати.

7) Зі зглядом на опіку над малими дітьми ухвалено, щоби Владика на просьбу парохій постарався о монахині.

8) Що до школи для дяків ухвалено:

а) при духовній семінарії утворити школу для дяків.

б) жаден дяк не може бути ані прийнятій ані усунений без потвердження єпископа.

в) сьвященик з тростісами ухвалюють, дяка прийняти або усунути за потвердженням Владики.

г) Владика назначив комісію з 3 сьвящеників і 2 дяків для екзамінованя неіспитованих дяків.

д) Дяки старають ся о посади через конкурс розписаний під наглядом єпископа.

з) Кождий дяк має уміти співати по напіву угорському і галицькому так, щоби м'г в котрій небудь церкві на случай потреби послужити.

9) Ухвалено: Будова нових церков лиш за позволенем єпископа.

10) Ухвалено, що колекти на старокраєві церкви в Америці заказані, а колектоване на америцкі церкви поза границями тихже церков може бути позволене лиш за позволенем єпископа.

11) Принято до відомости, що Владика заказав сьвященникам писати клевети по газетах.

Ухвалено одноголосно, що редакция »Русско-Америк. Вѣстника« (органу Соєдиненія гр.-кат. братцтв) має відкликати всі напасти і неправдиві інсинуації та неумісне, на нічим неоперте критиковане особи нашого Владики і его дотеперішної діяльності.

12) Ухвалено, що Русини мають постарати ся о свій власний дім еміграційний в Нью-Йорку, котрий має бути в лучности з подібним товариством св. Рафаїла у Львові і маючим ся утворити на Угорщині.

13) Ухвалено, що Русини по всіх плейзах, котрі не думають вертати до краю, повинні старати ся о папери сїтізеньські і закласти чисто рускі клуби політичні.

Владика відповідною молитвою закінчив натім сей мітінг духовний.

Филадельфія, Па. 26. октября 1907

З гр.-к. Єпископскої канцелярії.

В. Петрівський, секретар.

Поясненє. До стор. 702 »Ниви« ч. 22 с. р. Із стилізації реченя: »Нині автор житий сьвятих мусить не лиш оперти єя на вислідах з Acta Sanctorum Болляндистів (68 томів), як се зробив о. Кан. Др. Мільницький, але кромі сего мати еще під рукою що найменше такі річи, як N. Nilles Kalendarium і пр.«, може вийти непорозуміне, мовби О. Др. Мільницький опер ся був лиш на Acta Sanctorum; з огляду на се підписаний заявляє, що не маючи на думці критиковати его »Житя сьвятих«, хотів був лишень вказати на сю его особлившу заслугу, що як раз опер ся на сїм жерелі. Дальші же слова рецензії про другі книжки відносять ся до писаня житий сьвятих взагані, бо про другі історичні жерела, на яких оперла ся муравельна праця О. Кан. М. підписаний не мав на меті говорити.

О. Б.

Просимо наших П. Т. предплатників о сплату залежності; на адресових описках так попереднього як і теперішнього числа „Ниви“ є подана висота залежної предплати. Адміністрація „Ниви“.

Бібліографія.

Підручник церемоній для питомців семинара духовного до приличного услугування в богослуженнях так семинарських як і архиерейських, з додатком кількох питань о скороченім правилі церковнім, уложив Ісидор Дольницький, Духовник семинара Львівського. У Львові 1907. З печатні О. О. Василян в Жовкві, ст. 164, 16^о. 1 кор. 20 сот.

Неструджений Ювілят в своїм намятковім році пускає в світ отсе другий плід свого пера, плід довголітної тихої праці учителя і провідника богослужень і обрядів в духовнім семинарі. Та значіне сего Підручника сягає поза мури семинарські. Є се у нас перша проба обрядника в загалі, який би серед фатального хаосу в богослужебних обрядах і практиках саанкціонованого не дуже похвальним свідощтвом пословиці: «Що попик, то типик», впровадив яку таку однобразність принайменьш у деяких наших богослужебних обрядах. Підручник сей в представленю семинарського богослуженя дає образ цілої відправи его в загалі, як він розвиває ся в крузі празничних богослужень цілого року, а кромі сего містить в собі порядок услугування при читаній і сьпіваній архиерейській Службі божій і рукоположенях — Завдяки сему він не лиш придасть ся кождому священникови але і є прямо потрібний для всіх, що услугують при архиерейській Службі так з нагоди канонічної візитації, як і посвячення церкви і ин. Потребу такої інструкції, рік річно відчували і відчувають ті священники на провінції, які мають до діла зі згаданими случаями і тому є надія, що вони радо повитають сю книжочку. Що більше, на нашу думку, в кождій деканальній бібліотеці повинно обовязково знаходити ся кілька примірників єї, щоби були все під рукою і коли потреба, могли стати в пригоді. Вигідний малий формат, коротке і проглядне виложене річи улекшує орієнтацію і ужиточність сеї книжочки, а деякі примітки з літургічної літератури порушують кілька спірних питань, які насувають ся в поодиноких місцях.

Від себе Автор додав при кінци відповіді на 4 питання о відчитуваню молитвослова єрейського: 1. Чи воно обовязує під тяжким гріхом? 2. Чи в ньому можна опускати ектенії? 3. Як має его відмовляти ся у світдий тиждень? і 3. Як далоби ся его еще більше скоротити?

Яко міродайний авторитет в тім згляді і такий, котрий випрацьовав для синодальної комісії проєкт скороченя, наш Духовник дає відповідь рішаючого значіня. Однак крісь аргументацію на відповідь другого питання, що ектеній не можна опускати, бо собор їх не опускає, здає ся пробивати засадничий погляд Автора,

що в загалі, на случай евентуальних модификацій рішень собора, ектений у приватнім відчитуваню не годилоби ся опускати. На се при найменьш вказує послідне речене. »Впрочім в ектениях більше характеризує ся молитва чим в псальмах«. З огляду на історичний розвиток ектени і єї становище в устрою нашого богослуженя (про що вже була річ сего року в »Ниві« в арт. »Літургія« на сході»), дальше і на се, що ті части нашого богослуженя, які відправляли ся приватно (в части після норм келейного правила), то є: часи, повечерня, полунощиці, не мають ектений (лиш 40 р. Господи помилуй), а врешті, із сего згляду, що в ектениях є се лишень молитвою, що нарід відповідає, а слова днякона (Миромъ Господу пом..., Паки паки..., Рцѣмъ вси..., Исполнимъ...) суть лишень в ізваннями до молитви, сей засадничий погляд Впов. Автора стрічає ся з поважними сумнівами.

О. Боцян.

Видає Комітет редакційний. — За редакцію відповідає
св'ящ. Д-р. Д. Яремко.

Здрукарні Ставропільської, під упр. М. Рефця.

Передплата
річна 8 коп.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, улица
Коперника ч. 36.

ЧАСПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Опіка над емігрантами. — Реферат о. Кольба на VI. загальнім вічу католиків у Відні. — До психології фанатизму і апостазії. — Із спорів про акафіст. — Демократія християньска між французкою молодіжню. — Всячина.

Опіка над емігрантами.

(Тов. св. Рафаїла).

Як звістно, правительство не дозволило Русинам на założене самостійного руского товариства опіки над емігрантами; по кількохлітніх заходах доперва удалось єго założити jako філію віденьского „Товариства св. Рафаїла“ і воно існує вже дів року. Таке саме товариство мають Словінці, та й польске було, але заснігилось.

З нагоди VI. загального католицкого віча відбулись у Відні загальні збори центрального „Товариства св. Рафаїла“. Учасників було дуже богато. Наше Товариство заступав о. Будка, словінське редактор Мошкерц, з Триесту, з бюро еміграційного був п. Деан, зі сторони Поляків був адвокат др. Каро з Кракова, спеціаліста в еміграційних справах.

Секретар Віденьского Товариства, касиер Фішер, здав довше справозданє зі стану австрійської еміграції. Виказав статистично, що за послідних 20 літ wzrosła еміграція з Австрії з 24.000 на 300.000; в однім році 1904/05 виїхало з Австрії 275.000 людей до Сполучених держав, найбільше з помежи всіх держав Європи.

Причини еміграції лежать головно в ликих соціальних відносинах, що видно найліпше в Німеччині, відки виходить

дуже мало емігрантів, бо відносини соціальні ліпше урегульовані.

Устави, що регулюють справу еміграції з Австрії, походять з 1784 і 1832 рр.; отже з часів иньших відносин і поглядів. Нові устави еміграційні є отже пекучою потребою.

Релігійна сторона еміграційного питання є найсумніша. 70% емігрантів є без жадної інтелігенції і ті є наражені на найріжнородійші небезпеченства. Американська статистика виказує, що число католиків, котрі прийшли до Америки з Європи є о 10 міліонів тепер менче. Причини: безконфесійні школи, мішані супружа, агітація ворогів християнства і великий брак священиків. На 10.000 розкинутих християн припадає оден священик — півтора місяця треба їздити на кони, щоби всіх відвідати.

Треба отже католицького вспівдїлання; потреба гуманітарно-місійного товариства, яким є Тов. св. Рафаїла, є очевидна. Товариство св. Рафаїла з Німеччини удержує всюди по портах своїх мужів довіря в Америці, Африці, Австралії і ті служать також емігрантам з Австрії. Віденське Товариство має філії у Львові (руска) і Люблянї і шість диєцезальних комітетів. Крім того удержує еміграційну стацию в Триєсті і стоїть в відносинах з окол 50 мужами довіря по цілій Австрії.

П. Деан з Триєсту розказував широко про охоронну стацию в Триєсті. Через Триєст переїхало сего року 23.000 емігрантів до Америки. Товариство помагало радами і ділами 1310 емігрантам, 272-ом письменно. Для виїзджаячих уряджувано богослуженя, 1150 приступило до св. Тайн.

Руске Товариство св. Рафаїла дуже молоде і майже незване еще у своєї суспільности, виказує однак вже досить широку діяльність. Виділ не агітував сильно за Товариством — подав лише короткі звістки про заложене і повідомив Впрсв. Ординарияти — длятого, бо не був в стані вести еміграційної справи на ширшу скалю з браку потрібного підготовленя і потрібних друків. Зачав наперед внутренню роботу: Приготовив друки для емігрантів до Прус і до Америки, видрукував статут, збирав потрібні відомости, заложив канцелярию. На зверх уділяв інформацій многим зголосившим ся устно, письменно залагодив 80 кореспонденцій. Без друків тяжке мала завдане канцелярия Товариства. Товариство старає ся о руску парохію в Бремї і его стараня на добрій дорозї. Найбільші надїї покладає оно на Єпп. Американського о. Ортинського, що прирік і (як газети доносять) вже зробив перші кроки для урегульованя опіки над нашими емігрантами і то в звязи з нашим Товариством. Членів 70. Виділ думає тепер агітувати сильнійше, щоби весільну еміграцію взяти в свою опіку. Каса по видрукованю статутів і поучень для емігрантів, вичерпана, чекає на підпору народололюбивих членів і добродїїв.

З черги говорив Др. Каро о агентах і всіх иньших плюгавствах, з якими наші емігранти мусять бороти ся і проектує,

щоб Віденське Товариство постаралося у правительства о державні еміграційні уряди і доми по сгацях, де емігранти мусять пересідати. До того вибрано комісію, що має у всіх міністрів, до котрих еміграція належить, (бо належить на жаль аж до чотирох!) за тим ходити і конферувати.

Відтак була довша дискусія о еміграції з альпейских країв; словінський посол Повше виказував, що там винно найбільше неможливе право польованя, о чім він буде інтерпелював в парламенті.

Гоноровий консул Файт, що був кілька літ в Манітобі оповідав цікаві річі з жита головно Русинів в Канаді.

На ювілей Папи Пія X., що щиро займає ся всіми харитативними товариствами для емігрантів, ухвалено адресу і на тім збори закінчено.

* * *

В 265. ч. „Словеньца“ читаємо, що словінське тов. св. Рафаїла відбуло 11. XI. 907 свої загальні збори і сконстатувало свою широку і благодатну діяльність, головно завдяки тому, що духовенство щиро для Товариства працює. Того рода товариство лише на помочи цілого духовенства може успішно народови помагати.

Емігранти а духовенство.

Не мислима є опіка над емігрантами, нічого не зробить для них Товариство св. Рафаїла доки всі а принайменче більша частина нашого духовенства не стане мужами довіря тогож товариства. Се видиме у Німців, а головно у Словінців.

Коли наше Товариство опіки над емігрантами має стати їм до помочи і давати поміч і опіку таку, якої вони потребують, то воно числить головно на вспівділанє нашого народолюбивого духовенства. Добра воля і пляни роботи в Товаристві є — але виконанє їх і зреалізованє у самих емігрантів можливе лише через духовенство, через читалні.

Нема майже села, з котрого не емігрували люди. Де парох, учитель, або хто другий інтелігентний, чи читалня не займають ся і не вміють дати ради емігруючим, там для агентів жнвива найліпші, там зачинає емігрант відчувати гірку долю еміграції вже в дома, в селі, саме рішенє і перші хвилі по нїм оплачує ненасиченим агентам. Що більше! З огляду, що у многих емігруючих є мігрованє більше хоробою, малпованєм, як потребою і того рода люди по спокійнім, річевім виясненю справи, щиро дякують і радо лишають ся дома — тут кожний видить, що не агент, а свій чоловік, в першій мірі душпастир повинен з охотниками до опущеня рідної землі говорити і еміграцію регулювати. Дальше, в хвилі рішеня до еміграції їздить селянин сам до агентів, як їх не має під рукою; до Товариства св. Рафаїла приїзджали цілі родини і більші групи а далека за порадою; розуміє ся се коштує бідного много, а обій-

шло би ся без видатків, колиби священник, або читальня вміли і схотіли бідним помочи.

Коли всі дома розпусти в Америці переповнені галицькими дівчатами, (що нам певно не на славу виходить!) звербованими несовістними агентами, а многи наші емігранти бідують там гірше, як тут бідували і вернулиби сюда, но не мають до чого, бо все продали, (бо ніхто їх не поучив, що до Америки їда ся все лише на пробу і ґрунт родинний продає ся доперва тоді, коли в Америці найшло ся добре місце, що на нїм варта лишити ся), коли словом ціла наша еміґрація така хороблива, то се знак, що народови бракує поучень, опіки, а се повинні ему дати его найближші: духовенство.

Все то взялоби зовсім иньший оборот, колиби Тов. св. Рафаїла було заступлене в кождім селі через пароха чи читальню.

Товариство числяче багато членів моглоби легко всім членам достарчати потрібних поучень, звісток, друків, книжочок і так кождий парох вигнавби зі села непотрібних агентів і емігранти діставалиби листи поручаючі до мужів довіря в портах в Европі і Америці і опіка булаби така, яка повинна бути.

Коли отже Товариство розішле статуту з запрошенем вступити в члени, то думаю, тих кілька уваг вистарчить, щоби наше народолюбиве духовенство і рішило ся і таки приступило до помагання тисячам найнещасливіших наших земляків. Нема у нас тепер так нагло і так загальної потребуемого помічи товариства, як „Товариство св. Рафаїла“.

Відень 1. XII. 1907.

о. Н. Будка.

Реферат о. Кольба на VI. загальнім вічу католиків у Відні.

(Конець).

Програма лихої преси, обіймає три головні точки: 1) знищити у християн реліґію; 2) мораль; 3) знищити християн матеріяльно.

Все лиха преса стоїть під впливами Alliance Israelite, Жидів, що перепроваджують консеквентно всюди свій плян панования над сьвітом. Преса до сего головне средство. Історія учить, що народи без реліґії не існували ніколи і існувати не можуть — отже перше завдане нищити всяку реліґію, виключувати Церков з публичного життя всюди. Тальмуд, маца, рабіни, сабаш, виховуване молодежи в жидівських засадах, суцруже пі-

сля жидівських приписів, сотки приписів при похоронах жидівських — се все і мудре і потрібне і сего ніхто не сьміє нарушувати — за то: наука Христа, Евхаристія, католицькі священники, святковане неділі, наука релігії в школах, християнське супруже, або похорон — се все дурне, видумки полів — се треба нищити. На все, що християнське, а лише одно: кпни. Апостатів сьвященників величають і попирають, використовують кожду нагоду, щоб церкві морально і метеріяльно де лише можна пошкодити. Але се все не лише знаєм з практики, се їх сьвідома теорія, як о сім сьвідчить мова Бр. Сосд на зборах масонів в Парижі: „Треба всюди нищити віру в доґми, але при тім не сьміє вільнодумец станути; треба уважати релігію за зло, отже єї наперед в собі самім нищити, вимести єї зі своєї совісти, зі свого серця і пам'яті; треба відновити своє виховане если воно було християнське і так само впливати на свою жену і діти. Ё се обовязок, щоби жінки перетворювати на вільнодумні, а діти виховувати поза всякою релігією“. Се є принципі злої преси, скриті делікатно в пресі для інтелігентів, дикі і цинічні в пресі соціально-демократичній.

Друге завданє тої преси в службі панованія жидів над сьвітом є спровадженє морального банкроцтва християн. Ті самі газети, що так залюбки називають наші монастирі місцями розпусти, не відзивають ся ані словом о „сальонах“ Веспери; вони називають сповідь неморальною, натомість їх фейлетони і романи переповнею цинічною неморальністю, просто розпустою. — Жадають католики усуненія неморальних і порнографічних вистав в театрах, книжок і карток по вікнах склепів, тоді жиди кричать, що християни противні штуці, неначе би штука лише на то була, щоб деморалізувати суспільність. Управляють куплєрство в добре платних анонсах, попирають торговлю дівчатами. Ширять між молодіжію плюгаві фотографії — словом затроюють і нищать все, що лише є моральне. На доказ сего, як далеко йде се нищенє морали у християн, наводить о. Кольб сьвідоцтво директора жидівського театру в Нью Йорку з „Jüdisches Tagblatt“. Ёму приніс Аш, жидівський поет, драматичний кавалок для єго сцени. Но директор по прочитаню сказав Ашови, що не може прийняти, бо є так неморальний, що він би мусів ся встидати власної жінки і дітий. На то Аш: „Виджу, що маєте слушність. Се не є кавалок на жидівську сцену. Але для християнського сьвіта, то буде добре“. Отже бруд з жидівських кльоак, яким вони самі бридять ся, для християн добрий, бо їм не треба встиду і морали. Де ми стоїмо? Морально упавший народ не дасть ся вратувати, мусить згинути. О тім жиди знають, а християнам не хоче ся над тим застановляти.

Трєте завданє Жидів і їх преси є знищити християн матеріально. Їх преса служить тим, що стали богачами через се, що християни з'убожили, всім павкам християнсь-

ского народу. Підносять і знижують біржу, продукують через се мільонерів і жебраків, відмовляють кредиту і т. п. махінації всі в їх руках. Лихва, картелі, дорожнеча продуктів до життя—вся нужда нашого часу, все то є плянова робота все багатих Жидів. Лише два докази: Біржовий орган „Економіст“ кличе в 42. числі: „І знов (отже вже не перший раз) мусимо пригадати, що найвищий вже час виеманципувати ся зі злого, деправуючого впливу „Neue Freie Presse“. Біржа повинна вже раз пізнати, що вона не має більше загорілого, безоглядного, еґоїстичного ворога як та газета“. Але то нічо не обходить „N. F. Presse“, бо вона служить жидам, а з християн думає зробити гельотів. Вона попирає у кожного народу роздвоєня програмов, в імя науки і поступу, а при тім усяпляє християнську свідомість, отже пече всюди свою печеню. Друге свідощтво: Київського Митрополита Флявіяна лист пастирський, де скаржить ся і остерігає своїх вірних, що від свободи преси в Росії обмотали Жиди цілу Росію цілою сіткою своїх газет і нищать без ушину все, що християнське, всі основи суспільности і морали. „Та преса є великим небезпеченьством для родини, держави і цілої людської суспільности і поносить головну вину наших плюгавих, революційних злочинах, що відіграли ся недавно в нашій нещасливій вітчизні“. Поучає, що треба перед тою „ліберальною“ пресою замикати християнські двері, пильнувати ся, бо Жиди пресою і горівкою душу і тіло християн убивають. А християни самі тоте самоубийство оплачують; трошка застановлення вистарчає, щоб се доглянути.

На се нарікати нема що, ту треба дивити ся і сильно протиділати. На се хоче Pius-Verein з'організувати ціле військо зі всіх християн. Апелює проте до сумління, до самозаховавчого інстинкту всіх християн Австрії. Проч з жидівскою пресою! Не давайте ані сотика на годоване тих бестий, що вас пожирають! Хто того рода пресу попирає, сей ворог своєї віри, своєї чесноти, свого добробиту; сей їх брат, сей воює проти християнства. З войованем проти злої преси, треба получити попиране доброї: християнських часописий. Як то виглядає нині з католицькими часописями? Коли почете на желізничим двірці: „газети“, то булиби ви наївні, якби есте думали, що те може означає християнські газети. В кофейнях, кіосках і бюрох газет всюди найдете повно всякого паскудства, а як де принадково християнська часопись заблукала ся, то схована старанно в шуфляді, або де під сводом. Але і по християнських домах найдете досить жидівського смітя, неморальних газет і брошур. Так виглядає справа. Прошу собі представити, щоби то дістав такий пікольо, хлопець, що розносить газети, колиби важив ся жидови подати нпр. Reichspost. Жид би его заскаржив до суду, за кпини з релігії. А католик і купить без встиду „N. Freie Presse“ і ще дасть „на пиво“. Є католики, що навіть не знають, що у них є якась преса, котра заступає християнську думку.

Отже: коли жид ображує ся, як єму подасть ся католицьку часопись: добре. Ми не з гіршої глини мусимо також уважати для себе за ганьбу попірати пресу жидівського світогляду, пресу проти релігії і морали. З жидівських часописий довідують ся християни лише того, що є проти християн, бо вони пляново промовчують всьо, що для християнина миле. Чи то, що жидівське сьміте на верха, а християнське під сподом ві всіх бюрах, які важли ся взагалі щось виразно християнського тримати — не ганьба для християн? Жид на столі, а Християнин під столом? Pius-Verein подбав у Відни, що по кофейнях є всюди католицькі газети, але дїстав уваги, що їх ніхто не жадає. Тому кличе: Агітуйте! Шкода попірати пресу, як католики єї ігнорують. Треба раз набрати відваги, щоб жадати своїх газет, треба агітувати і „напивком“ кельнерови, чи трафікантови, то і вони, маючи в тім інтерес, стануть агітаторами католицької преси. Католицька преса є одинока, що відкриває всі бруди „Alliance Israelite“ і боронить католицьких інтересів — єї отже треба розширяти в найширші маси народу, бо інакше всьой нарід є виставлений на певну погибель зі сторони рафінованої кліки. Вибори і всі справи християн потребують преси в широких масах. Тому агітуйте і ширіть добру пресу, бо нині сим одиноким стаєте ся апостолами доброї думки. А се уряд високий і шляхотний, приспорює величезні заслуги для здоровья суспільности. В першій мірі покликані до сего священники, парокси. В церкві, читальні, на зборах і сходинах всюди повинні вони памятати і не забути на попіране доброї преси і нищине злої.

Послухайте, як і за чим противники агітують: на послїднім конгресі лібералів в Празі постановлено сильно агітувати всіми газетами ліберальними за такими їх прінципами: „Борба проти всякої релігії, усунене місій, науки релігії в школах, заказ процесий і відпустів, усунене присяги зі суду, знесенє монастирів, вигнанє монахинь зі шпиталів і добродійних заведень, скасованє християнського погребу, а заведенє палєня трупів, попіране відпавших священників (!) пильнованє духовенства“. Сї отже ідеї ширли і ширять ліберали між народ, сим нас хтять живити. Чи не ясно, як на лопаті, що нам робити? Хто має серце християнське, сей стане з Pius-Verein-ом до борби, спізненої вправді, але тим ревнійшої проти всіх махінацій рафінованого і завзятого противника.

Нищєне злої преси, а попіране доброї немислиме без того средства, материяльного попіраня католицької преси. Одна відєньска масоньска часопись не найбільша числить свій редакторский бюджет на три мільони корон. Є більші і є їх багато. Якжеж з ними воювати? Техніка видавництва, примінєне всіх модних улекшень мусять і в католицьких принайменче центральних органах, що ведуть сю борбу на переді, бути такі самі. Треба отже много гроший. Малі часописи пожирають масу гроший, лише великі, коли вже ними стануть, можуть

нести дохід. Жидівські часописи дають мільйони дивіденди, а католики ще мусять доплачувати. Ми мусять отже католицькі часописи зробити великими, щоб мали свої доходи, а грошей на се потрібних до часу на кілька літ відки взяти? Їх дасть пре- нумерата, вкладки до Pius-Verein-у (2 к. на рік, хто не може, то 6 сот. на місяць), агітація за новими абонентами і неабоноване ворожих часописей. О скілько ворог слабший, о стілько ми сильніші. Ті гроші, що від католиків йдуть на службу Жидам, відтягнути їм, а дати католицькій пресі і вже є потрібні гроші.

Pius-Verein існує 20 місяців, але робота его, Богу і свідомим католикам дякуючи, велика. 320 місцевих груп в Австрії сполучених з Pius-Verein-ом у Відні через 7 диецезальних і два краєві товариства збирали гроші на добру пресу в найширших масах (6 сот. на місяць) і хотяй після статуту лишали половину своїй місцевій пресі, а лише половину прислали на бюро і органи центральні у Відні, то все таки міг він видати: 40.000 К. на бюро пресове, обом центральним дневникам по 71.000, а ще має в резерві 60.000. Числить 70 000 членів. Видав для агітації 350 + 370 + 170 тисяч письм. Є се отже рухливе товариство і через него піднесла ся значно преса і справа католицька в Австрії. Бюро кореспонденційне достарчає всім католицьким дневникам що дня цілу масу материялу, має своїх кореспондентів в Римі, Парижі, Лондоні, Берліні, Варшаві, Буда-Пешті. Хто в Pius-Verein-ом в звязи, той знає его велике значіне і чує ся сильним.

Партикуляристам, що то самі собі для своєї преси будуть дбали і не потребують звязи з Pius-Verein-ом — відповідає о. Кольб дотепом про курця і некурячого. Некурячий обчислив видатки курця на дим і сказав: Видиш, за то мавбись вже власну хату. Але сам, хоть не кури, не мав також власної хати. Диецезальні комітети, покликані до життя з Pius-Verein-ом і самі для себе зложили тисячі і тисячами запомогли центральному бюро, що їх попирало щоденними кореспонденціями, а центральними органами загальну справу католицьку в Австрії — а ті, що самі для себе збирали, що зібрали? — най скажуть.

По при загальне попиране пресі католицької не повинні католики забувати, що попиране органів центральних у Відні є конечно. Як довго Відень є столицею держави, так довго там головно рішає ся доля поодиноких країв. Кожда нація і партия повинна старати ся в своїм власнім інтересі мати у Відні своїх заступників. Католицькі центральні дневники заступають публично загальну католицьку думку — в них говорить ся перед цілою державою — провінційональні голоси лише в центральних органах поміщені мають значіне для Австрії.

По тих виводах відчитав резолюцію, однодушно з одушевленим прийняту, котра так звучить в скороченю:

Памятаючи на слова святийшого Отця Папи Пія Х., що всі католики мають обовязок злу пресу усувати, а добру попирати, що всі католики Австрії повинні шукати спасеня від злої преси

в Pius-Verein-і, котрого попірати повинні особливо маючи католики, що дальше партійними сварками не повинні католики себе ослабляти: завзиває VI. загальне католицьке віче у Відні всіх католиків до вступлення і попіраня Pius-Verein-у і напамінає всіх, щоби в нім і з ним поборювали лиху пресу, противну віри і морали, пресу переворотову, підюджуючу до ненависти і ексцесів проти народностей, а попірали через католицьку пресу загально релігійне, моральне і економічне піднесене християнських народів Австрії, щоб охоронити церков і державу від долі Франції і визволити християн з рук гнобителів до нового розцвіту християнських народів.

о. Н. Будка.

До психології фанатизму і апостазії.

Колиби вірити всім сплетням схизматиків, протестантів, жидів, масонів і соціалістів, сплетням розсіваним в формі „поважної“ журналістики, популярно „научних“ та „строгонаучних“ розвідок, то католицька церков відзначає ся найбільшим фанатизмом і нетерпимістю.

Однак, слово „фанатизм“ дуже еластичне, а ще еластичніша его інтерпретація. Звичайно говорить ся лише про фанатизм в релігійній сфері, а забуває ся майже зовсім на існоване політичного, національного, класового, партійного, а навіть і наукового фанатизму.

Слово фанатизм (*fanatismo* видавати ся) взяте в властивім своїм зн. етимологічним значіню, означає сліпу загорилість, сліпе привязане до витворів своєї уяви, своєї химери, які не мають ані фактичного ані логічного узасаднення. В невластивім значіню бере ся слово фанатизм на означене рішучого, беззглядного, часто нерозважного, нетактовного виступу в обороні своєї, хотяй гарної та доброї ідеї, получене з пристрасним, навіть і несправедливим поборюванем чужої. Того рода фанатизм є темною та слабою стороною, але лиш з огляду на форму виступу. Сама річ, сама ідея такого фанатизму, не має нічо спільного з фанатизмом в властивім, первіснім значіню того слова.

В щоденнім житю повстало велике замішане в понятях, а то наслідком ширеної пресою і агітацією фразеології. І так слова фанатизм, фанатик уживає ся на означене людини, яка сьміло, рішучо заступає релігійний, передовсім католицький сьвітогляд. Сама ідея об'єктивно нехай буде і добра, суб'єктивно може собі бути і знаменита, форма її пропагованя нехай буде і без ніякої нетерпимости, без ніякого непорядочного запалу, то

однак в ті всі обставини не входить ся. Вистане, щоби ідея була католицька, форма її ширеня сьміла і рішуча, то вже і готова фраза про „фанатизм“. І звичайно в нас так его розуміє ся.

Навідворот, взім тепер ідею національну, соціальну, політичну, наукову, чи артистичну. Нехай та ідея буде об'єктивно ложна, суб'єктивно лиш комедією, нехай форма її пропагування буде нетактовна, брутальна, то однак, та ідея звичайно удостоїть ся назви патріотизму, любови до справедливости, любови поневолених мас, удостоїть ся назви благородного, молодечого запалу і посвячення, до якого треба відносити ся з пошаною.

Правда, нераз і ідея з нерелігійної сфери, хотяй голошена в властивий спосіб, то однак стягне на себе пятно фанатизму, назадництва, неучтва, але то лиш тоді, наколи вона не підчинить ся шаблону прийнятим надаючим тон напрямам, если вона сьміє пійти на розріз з пануючими кличами і фразами дня.

Приміри: Ширенє ідеї католицизму, а навіть християнства — то фанатизм, ширенє ідеї революції та анархізму — то героїство; релігійність, побожність, молитва — то пересуди, плитке вільнодумство, кшени з сьвятих річий — то чеснота; заступати інтереси одної суспільної класи, але не пролетаряту, або навіть і всіх клас, а не виключно пролетаряту — то назадництво, дбати о інтереси пролетаряту, хотяби і коштом других клас, се вже поступовість, студії над біблійними або догматичними питаннями — то ненаука, студійованє дрібниць з поза церковних областей, навіть і студійованє нестійних теорій, але ліберальних — се вже наука; схоластика — се дурацтво, феноменалізм Канта — се філософія і т. д. і т. д. аж в безконечність.

Оден мій товариш і то з академічним вихованем, закинув мені фанатизм, коли застав мене перший раз в своїм житю при лектурі книжки про Христа, хоть не знав, чи книжка писана з католицького, чи раціоналістичного становища.

Скривлені в нас понятя про фанатизм потребують радикальної коректури, а потребують її і вислови, як постуц, назадництво, научність, демократизм і багато иньших. Занадто піддаємо ся суггестії фраз, зі всіх сторін налітаючих, гарних, але і пустих, як баньки з мила.

Треба внас більше критицизму, треба пам'ятати, що не все що старе, немодне, то вже тимсамим і недобре, а все нове „сучасне“ вже тимсамим і гарне і добре. Ані все, що нагадує релігію, не є вже тимсамим фанатизмом, ані все, що її поборює, не є вже тимсамим і критицизмом.

Але логіка і психологія товпи, має свої закони!

Що до фанатизму і нетолеранції католицької церкви, що неможливі майже розходять ся понятя! Церков стоїть на засаді до тепер ніким не збитій — а тим менше релятивістами і еволюціоністами, та їх хвиливою правдою — що вона є Христова, вона є одинака, та що лиш вона правдива, бо правда може бути лиш одна абсолютна, незмінна. Всяке признаване в католицтві иньших церков, булоби лиш неконсеквенцією, що більше,

навіть абсурдом. Догматична толеранція зн. признаване всіх церков за об'єктивно правдиві, не може мати місця. Догматичну толеранцію може мати лиш той, хто сам не має ніяких пере-свідчень.

Если в католицькій церкві змушувано насильством кого до приймања віри, то не можна з того робити церкві закиду. Люди ошибають ся, не є виключена і зла воля, але при тім не сьмі-ємо таких фактів узагальнювати і признавати за конечний на-слідок церковної доктрини. Дальше, треба добре поняти і духа часу і пануючі обставини.

Для приміру: Кілько то плете ся про фанатизм „святю“ еспанської інквізиції! Але чи застановить ся хто над тим, що та інквізиція (еспанська, не римська) була головно політичною установою, зверненою против маврів і жидів, які про око хре-стили ся, навіть ставали сьвященниками, щоби тим лєкше здра-джувати державу на річ ісламізму. Инквізиція переборщувала, то правда, але державна зрада маврів і жидів, сама ту інкві-зицію викликала. Еспанські некатоліки часто були ядрядниками держави, тому то і інтереси церкви і держави в Еспанії так ча-сто сходили ся.

А хто робить закиди церкві за її фанатичну нетолеранцію? Схизматики. А вони, чи мають до того право? Ні, кличе пере-слідване увії в Холмщині. Може протестанти? Таж Генрик VIII, за час свого панованя в своїй лиш державі сам виморду-вав за віру 72 000 душ! А католики в Ірляндії! А культуркампф в Прусах! А ті сотки мучеників католицької церкви в схиз-матичких та протестанцких краях?

Може мають право робити закиди католицькій церкві лібе-рالی? Ні, кличе французька революція, кличуть кроваві війни „поступових“ держав! А може соціялісти та анархісти мають право закидати церкві її фанатизм? Ні, бо нема більших фана-тиків. Більше нетолерантних людей від соціальних демократів, нема більших терористів від анархістів.

Але релігія не повинна послуговувати ся внішними средствами, а історія доказує, що релігійні війни були найбільше кро-ваві, закине дехто. Але, чи приклонники релігії мають безділь-но дивити ся, як брудна рука вільнодумців хоче вирвати най-більший скарб віруючого чоловіка? Війни за релігію були, на жаль, часто жестокі, але без пересади не є і „поступова“ істо-рія. Впрочім, в релігійних війнах бороли ся люди о то, що їм було найдорожше. Сучасні вільнодумці розуміють, як можна проливати потоки крови за інтерес династії, за виборене ладу любого соціялістови або анархістови, за відзискане незалежности для народа, а навіть для зисканя торгів для ліберального капіталіста. То ясне, але як люди могли бороти ся за свої най-святійші пересвідчення, се для „поступовців“ незрозуміле!

При тім всім треба замітити, що релігійні війни і пере-слідваня при добрій волі християн, а головно при спокійнім заховуваню ся недовірків, дадуть ся усунути, ба вони єуть або

викликані потребою оборони перед недовірками або неконсеквенцією до засад віри самих християн. Але пролив крові в інтересі інших справ, і то зі сторони недовірків ніяк не дасться усунути, бо він є кончностію системи, в якій ціль освячає средства, в якій чоловік є від нікого незалежний, є для себе ціллю на тій землі.

На доказ нетолеранції і фанатизму католическої церкви, наводить юдофільська преса антисемітизм. Антисемітизм, приміром християнсько-соціальної партії в Австрії, не лежить однак в ненависті до жидів якої раси, таксамо як і семітофільство лібералів не лежить в їх симпатії до жидів якої раси. — Антисемітизм християнської партії має на цілі охоронити християнське населення перед жидівським визиском і то матеріальним і моральним. Против т. з. жидів-ортодоксів виступає антисемітизм лиш о стільки, о скільки вони виспають християн матеріально. Свободу віроісповідання лишаєся їм вповні. Інша річ з „поступовими“ жидами, які суть заразою христ. суспільности. Матеріально нищать вони християн своїми капіталами. Капіталізм то переважно жидівський витвір, наслідки капіталізму як павперизм пролетаріяту, то продукт жидівщини і єї „християнських“ попіхачів. З жидівського дерева виростили і жидівські овочі. Соціалізм то плід лібералізму, пролетаріяту то витвір капіталізму. А що жиди знані зі своєї еластичности, з свого любячого ся в екстремах характеру, отже і нічо дивного, що так противні напрями як капіталізм та соціалізм, є в жидівських головно руках.

Мимо взаємної до себе ненависті одно їх лучить, а то спільна чортівська ненависть до християнства взагалі, католицизму в особенності. Лучить їх ще і ненависть до середного стану який вони старають ся знищити спільними силами, і який уважають за головну підпору християнства.

Чи антисемітизм, звернений так против капіталістичного як і соціалістичного жидівства, є витвором фанатизму, чи може, як раз фанатизм жидівства витворив антисемітську струю?

Жидівство, в капіталістичній і соціалістичній формі, затроює духову атмосферу своїми обскурними витворами журналістики, штуки і науки, своїми гадками, своїми ділами. Чи християни мають як барани дати ся водити за ніс Юдам?

Нарікають юдофіли на погроми чорних сотень. Правда, ті погроми то річ революційна. Але чи то не жиди, з яких рекрутує ся головню революція і терор, дають самі до того причини? Жиди в Катеринославі понавішали псам хрести на шию, жиди в Одесі писали, що театральна дружина зробила початок театральних представлень опереткою (зн. Службою Божою). Чи ті провокації може зносити спокійно релігійний мужик? Чи лиш оборона своєї віри має бути фанатизмом, а кпини з чужої віри, то поступ?

Як антисемітизм не є расовою ненавистію, але протестом против матеріального визиску і фанатизму жидівства зглядом

християнства, так юдофільство не є расовою симпатією але сумою против християнського світогляду, якого головою ліберальне жидівство.

Найбільшим фанатизмом відзначають ся звичайно апостати. Щоби оправдати своє підле відступство, часто викликане найпоганішими мотивами, старають ся вони болотом обкинути ту церков, до якої належали. Юліян Апостат, Фотий, Лютер, Комб, Гоенсброех то клясичні типи ангелів, заміненых в чортів. По апостазії нема вже так підлого средства, якого би апостати жажали ся, а ціле їх ество стає лиш фанатичною ненавистію.

Гоенсброех, бувший Єзуїт, уживає найпідліїшої лжи і фальшованя історії, щоби з'огидити папство. Ціле своє жите посьвятив на ту роботу. Один священник апостат в Бразилії, скликав віче, щоби на нїм виповісти всі тайни, які коли чув на сповіди. Чортівського замислу не міг виконати, бо як доносили часописи — завалила ся стеля в вічевій сали.

Маю перед собою чотири числа „Ранка“ „руської часописи релігійно-народної“, яка виходить від 1905 р. яко орган рускої канадійської незалежної церкви. Богато вже в своїм житю читав я обскурного сьмітя. Таке неучтво, головно в історії, получене з кардинальним браком льогіки і апельованем до своєї „науки“ і „думаня“, яке оказує „Ранок“, часто лучало ся мені вичитувати. Не треба далеко шукати. Наші популярні видавництва, головно радикальні і соціялістичні, дають богато матеріялу до того рода спостережень. Але такої полеміки против папства і католицизму, такої простакуватости і брутальности, як в канадійскім „релігійно-народнім“ органі, не повстидавби ся сам Лютер в найгірших своїх часах. „Гром. Голос“ в моїх очах підніс ся, его тон видав ся ще за сальоновим, коли порівнати его з тоном „Ранка“. Чогось обскурнійшого від „Ранка“ еше не читавем. Існоване „Ранка“ то нестерте пятно дикости і варварства сучасної журналістики! То тип апостата!

О. В.

О. БОЦЯН.

Із спорів про акафист.

(Кінець).

Коли якась ідея є на часі, то вона, як цвітка на весні, десь з під землі прозябає на кількох місцях рівночасно, так що не раз справді може будити ся здивоване, звідки там вї зерно взяло ся? Так і з розвязкою акафистового питання.

Спонуканий авантурничю тезою Пападопуло-Керамевса до докладнійшої аналізи тексту акафиста, М. Théarvis, як се попередно¹⁾ сказано, прийшов до переконаня, що ся пісня в своїй цілості зовсім не сьпіває про визволеня Царгорода, а є лишень похвальним имном в честь Богородиці о характері виключно духовнім, Патріотичним пеаном Царгородця він став доперва пізнійше, коли перед початковим ікосом появив ся характеричний засьпів, у якому »город« (наші Славяни замінили его на »раби твої«) сьпіває своїй »Взбранной Воеводѣ побѣдительная«!

Майте рівночасно з тим, як Théarvis несміло поставив сю свою іпотезу, являє ся такий самий погляд, але вже певний себе і рішучий у Бенедиктинця Плячіда де Меестер в Римі. У своїй студії про акафист²⁾ він вже ясно доказує (що впрочім і так очевидне), що се є пісня на Благовіщенє і Воплоченє Сина Божого і не є у ніякій звязи з історією Константинополя. До неї навязаний є лишень перший кондак, але сей по свому духу і пізнійшому походженю, до цілості пісні не належить.

Наколиби річ справді так мала ся, тоді вже повстане акафиста не булоби конечно звязане з Царгородом. Значить ся, можнаби було за его колискою і куди инде глядіти. А кудиж, коли ми так привикли всего в Візантії шукати?

Нині очи наукового сьвіта зверені дальше, на схід. А вже чверть столітя тому назад имнолюг Вільгельм Маєр зі Спіри вказав на се, що мелодії грецких церковних пісний походять від Сирийців³⁾ Щоби вийти з круга загадок і противорічень, у який попадали всі, що писали про акафист, на се ніхто не виснував заключень із згаданої теорії Маєра. Бути може що в сїм не малу роль грала і неприхильна опінія, з якою вона стрінула ся у критиків⁴⁾. А тимчасом для розв'язки питання акафисту вона майже силою конечности насуває ся. Коли порівнає ся будову акафиста з имнами »мадраше« Єфрема Сирийського (+373)⁵⁾, бачить ся незбиту схожість у них в принципах композиційних. Имни мадраше, призначені для сьпіву антифонного хору, мали зворотки о

¹⁾ гл. „Нива“ с. р. ч. 20 ст. 628.

²⁾ Dom Placide de Meester O. S. B. L' inno acatisto **ΙΑΚΑΦΙΣΤΟΣ ΨΑΛΜΟΣ**. Studio storico letterario. Roma 1905. Відбитка з „Bessarione“. Цит. у Баумштарка). Попередно він видав був **ΙΑΚΟΛΟΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΙΑΚΑΦΙΣΤΟΥ ΨΑΛΜΟΥ**. Officio dell' inno acatisto in onore della santissima Madre di Dio. Roma 1903.

³⁾ Wilh. Meyer, Anfang und Ursprung der lateinischen u. giechischen rythmischen Dichtund (Abhandlungen d. philos.-philol. Classe d. kön. Akademie d. Wiss. Bd. XVII) 1804 München ст. 267—450. Друге виданє в его: Gesammelte Alhandlungen zur mittellateinischen Rythmik“ 2 том, Берлін 1905. ст. 1—201.

⁴⁾ Проти неї виступили: G. M. Dreves, Göttingen Gelehrte Anzeigen, 1886 ст. 284—93; — Kawczyński, Essai comparativ sur l' origine et l' histoire des rythmes, Paris 1889 p. 13^a—41; — Deutschmann, De poesis Graecorum usu et origine 1839 ст. 3—4, 23—5; — пор. А. Васильєвъ, О греческихъ церковныхъ пѣснопѣвнїяхъ, 1897 Спєтерб. ст. 47—8.

⁵⁾ А. Васильєвъ, О гр. д. пѣснопѣвнїяхъ ст. 50—51; Филарета, Историческій обзоръ пѣснопѣвцевъ и пѣснопѣвнїя греческой церкви, изд. 3. Петерб. 1902 ст. 85 і 87—8.

двох різних складах, які слідовали напереміну по собі. Кожда зворотка становила для себе окрему ідейну цілість, а припів або один сталий, або перемінний, був необхідним закінченням кожної строфки. Паралелізм до сеї двоякої будови ікосів і кондаків з припівами: »Радуйся«, »Аллилуія« аж наглядно видимий. Можеби він і на дещо міг вказати... Але на се не звернено уваги. Но мимо того яко найновіша фаза у допитах про початок акафісту стала східна сирийська теорія.

3. Сирийська теорія. Вона виринула, так сказати, зовсім випадково. То значить ся, не яко результат импольогічних дослідів, а як консеквенція із здобутків на поли історії иньшої штуки — малярства.

У тому заслужив ся професор грацкогo університета і історик штуки, Йосиф Стшиговскі. Минувшого року він у записках віденської Академії Наук опублікував мініятуру одної сербської псалтири з початку XV в., замінної тим, що кромі ілюстрованої псалтири містить у собі текст і ілюстрації біблійних пісень, притчі о милосернім Самарянині і акафіста¹⁾. Сі ілюстрації, мимо схожости, на перший погляд, з византийскою штукою і зависимости Славян від Царгорода, походять однак з поминенем византийської столиці і з Сирії і опирають ся на старо-християнським, гелленістично-східним взорі. Тезу свою автор опирає головню на відступленнях від загально-византийского типу і поодиноких характеристичних чертах орнаментики, які є без сумніву східного походження (ст. 89—103). У сих ілюстрациях він добачує нові докази на свою тезу, яку він поставив був 1901 р. в книзі „Orient oder Rom“ про орієнтальне походжене християнської так романської як і византийської, як і врешті навіть ісламійської штуки, у протиставленю до шкільної традиції про римске чи византийске єї походжене.

Але не йде тут о тезу автора а о акафіст. Єго ілюстрації, вяжучи ся тісно з ілюстрациями псалтири, є рівнож, після думки Стшиговского, сирийского походження, про що свідчить їхній іконографічний характер (ст. 101—2).

»Коли признасть ся певність сих доказів, то сейчас слідує віроятність, що і сам имн акафістовий наперед був в Сирії з'ілюстрований, майже хотіло би ся вірити, що він там мусів та-

¹⁾ Die Miniaturen des serbischen Psalters der königl. Hof- und Staatsbibliothek in München, nach e. Belgrader Kopie ergänzt und im Zusammenhange mit d. syrischen Bilderredaction des Psalters untersucht von Josef Strzygowski. Mit e. Einleitung v. V. Jagić.

(Denkschriften d. kais. Academie d. Wiss. Philos.-hist. Klasse LII. 2 Abh.). Wien 1906. LXXXVII+139 S+LX Taf. u. Abbild. im Texte. gr. 4ⁿ.

Р е д.: Munoz, Nuovo Bullettino di Archeologia Cristiana, XII, 193—6; — V. Schultze, Monatshefte f. kunst.-wiss. Literatur, II 1906, 153—4; — A. Baumstark, Byzantinische Zeitschr. XVI, 1907, 641—61; A. Stegenek, časopis za zgodovino in narodopisje 1906, 108—10—Б. Николајевич, Српски Књижевни Гласник 143, 60—66; — Anonymus Legonis Матице Српске, 242, 105 сл.; — Ch. Diehl, Journal des savants 1907, 298—311.

кож і повстати» (ст. 101). — Погляд новий і несмілий, а йдучий в супереч усьому дотеперішньому візантійському переданню. Які же его автор має і дає докази еще більше крім згаданих іконографічних?

Сам порядок рукописи, у якій по псалтири слідує біблійні пісні старого и нового завіта а за ними акафіст, вказує на розвій имнографії церковної яка виплинула з синагогального передання за посередництвом Сириї. Найбільший візантійський піснопівець Роман Солодкопівець (ок. 536–56) був родом Сириець¹⁾, що «лично переціпив сирийську поезію на візантійську землю», а таксамо і Йоан Дамаскин (+ перед 754) та Косма Єрусалимській (VIII в.), «творці палестинських канонів і тріодий, котрих діла з місцевого культу єрусалимського переходять у столичний, де доперва круг имнографів студійського монастира, опираючи ся на їхніх раменах, веде дальше їх діло». А як сирийська поезія, так і взагалі сирийська культура впливає до Візантії. Сі моменти, які Стшиговскі підносить можуть що найбільше его іпотезу зділати віроятною, але до єї певности вони еще не вистарчають. Их основнійше доказати, підняв ся А. Баумштарк у цитованій рецензії на книгу і погляд Стшиговского, яка містить ся в «Byzantinische Zeitschrift» с. р. (ст. 656–59).

Признаючи влучність піднесеного моменту имнольогічного він розвиває і доповняє его дальшими параллелями з історії сирийської і візантійської культури. І так Константинова церква Воскресенія в Єрусалимі була первісно взором для прочих церков на просторони від Беріту аж до Єрусалима, подібно як пізнійше «Св. Софія» царгороцка для території від Едесси аж до Єрусалима і Солуня. Заким візантійські літургії Василя В. і Золотоустого прийняли ся у цілім православнім сході, була перед ними на цілім просторі від Індій аж до грецких монастирів Риму, иньша східна літургія, звана іменем Якова єрусалимського, брата Господнього. Єрусалимські свята і богослуженя страстного і пасхального тижня переняв Константинопіль і взагалі грецка церква, яко готову вже цілість, передше, заким вийшло з Царгорода збогачене року церковного празниками Богородиці. Восьмитижневий великий піст, який в Єрусалимі вже був напевно під кінець 4-го столітя, перейшов звідси у Царгород, а через его посереднитво до цілої грецкої церкви, тільки з певними додатками: двох неділей попереджаючих его, то є о митарі і фарисею та розпустнім сині, а по них, на спомин колишнього пізнійшого зачинаня посту, з додатком постного богослуженя доперва неділя сиропуствна. На поли тагіографії Метафраст (X в.) переробив у значній части старі тексти сирийского походження. «Анальогічних фактів, (каже рецензент на ст. 659) далоби ся аж до непроглядности навести. Се, що всюди в рівній мірі стрічає ся, є один і той сам образ історії розвитку: за візантійством, яке кінчить християнсько-орієнтальний розвиток

1) Филаретъ, Ист. обоз. піснопівцевъ изд. 3. ст. 167.

культури, а в собі самім доходить до завершення доперва з покінченням іконоборства, лежить ширша спідна верства сирийського, яка з одної сторони в него вливає ся, а з другої знова оминаючи Царгород ділає безпосередно дальше на таких точках, які новішою філею візантійського впливу не були захоплені.

Однак сі історично-культурні аналогії можуть що найбільше промавляти за сирийським походженням акафісту, але его еще не доказують переконуючо. Із прямих доказів на се Баумштарк наводить два. Пержий: становиско акафісту до Романа Солодкопівця, який за цїсара Анастазія I (491—518) прийшов до Царгорода і тут був діальний за часів Юстиніяна. За поглядом, що несїдальний имн є старший від сего великого піснопівця, промавляють важні моменти, які підніс П. Маас¹⁾. В такім разі акафіст «прямо мусить бути плодом сирийської землі. Бо він носить на собі цілковито характер поезії, якої клясичним містцем є якраз Роман, а вона є чисто і цілковито сирийська і віроятно саме через колишнього діякона храму Воскресеня в Беріті зістала перещіплена до візантійської столиці». Роман сам був Сириєць і взорував ся на сьв. Єфремі, котрого пісні, як висше сказано, могли бути взором для акафісту. Що більше, не лишень форма, але і богато привітів повторяє прямо слова Єфрема. Приміром: (1 ікос) «Радуйся, єюже клятва исчезнець — у Єфрема: «радуїся викушене із проклятя; (ік. 2) «Рад. лїствице небесная, єюже сниде Богъ, радуїся мосте, преводяй сущихъ отъ земли на небо» — Єфр.: «мосте цілого сьвіта, ведучий до неба», «радуїся драбино, по якій сходять ангели; (ік. 7) «Рад. древо свѣтлоплодовитое, отъ негоже питаются вѣрніи» — Єфр.: «рад. тїнисте дерево, з якого збирають плід»; (ік. 8) «Рад. Бога невмѣстимаго вмѣстилище» — Єфр.: «Бога нічим необнятого обнимає Марія»; (ік. 12) «Рад. похвало іереевъ» — Єфр.: «радуїся похвало апостолів»; (конд. 12) «О всепѣтая Мати» — Єфр.: «О всепїта Богорице»²⁾.

Яко на другий доказ східного походження акафіста А. Баумштарк вказує на образ Благовіщення, який находить ся в церкві сьв. Николая монастиря Мър Савâ коло Єрусалима. Яко свідок великої хвилі Воплочення Слова стоїть у вікні будинка сьвятиї у одежі монашій зі звитком у руці на якім є виписані початкові слова першого ікоса. Се може бути лишень поет имна благовіщення, яко клясичний вїстун великої тайни. Побіч него написане ім'я: **Θ** **Ι** **Κ** **Ω** **Σ** **Μ** **Ι** **Α** **Σ**. Той, хто уважав згаданого вже Косму Єрусалимського за рворця акафіста, міг був що до пори ошибнути ся. «Однак він мав еще сьвідомість, що він не є візантійського, а сирийсько-палестинського походження»³⁾.

На сїм покищо опинив ся проблем акафістовий. Результат до якого він дійшов, є ось який: Несїдальна пісня є имн на Бла-

¹⁾ у Byzant. Zeitschr. XIV (1905), 644 сл. і XV (1906), ст. 19.

²⁾ зібр. у А. Петровского, Акафистъ „Правосл. богосл. Энциклоп. I. (Петерб. 1900) кол. 375.

³⁾ Byz. Zeitschr. XVI (1907) 658.

говіщенє, походження сирийско-палестинського, віројатно з пятого столїтя і з історією Царгорода не має нич спільного. Лишень пізнійше вона стала побідною піснію подяки для Богородиці, Спасительки столиці, коли місце затраченого першого кондака (Благовіщеня) заняв кондак теперішній, своїм патріотичним духом зовсім відмінний від цілої пісні. Коли же все то стало ся, і хто був творцем цілого имна і пізнійшого кондака, се лишає ся еще для дальших дослідів...

Християньска демокрація між Французькою Молодіжю.

(Д а л ь ш е).

Лише щиро демократична і наскрізь католицька акція зможе з'організувати людвий рух на суспільно-християньських основах. Сей ідеал є цілюю аспірацію і жертв і надій великих сердець, а спеціально молодїжї, яка плекає ідеали будучности.

З програми: „del' Opera dei congressi“.

Над дискусією, яку випереджує короткий, а ядерний виклад обговорюваної квестиї чуває презес або оден з наукових дорадників, приділених до кожного кружка, щоби дискусія не перейшла в безуспішну балаканину або сварню*).

В Парижі побіч редакції Sillon є для кружків спеціальна бібліотека і наук.-літературна лябораторія, в котрій кождий з членів находить поміч наукову в книжках і вказівках, як має ся учити, як виготовляти реферат, як приготовлюватись до дискусії.

Теми до рефератів і дискусій є преріжні і зачерпнуті з ріжних галузій науки. Так читаємо в одній відозві, запрашаючій всіх охочих людий до тих огнищ самообразованя, що про-

*) Такий нагляд є конечний, бо нераз навіть мимоволї вихопить ся якесь слово чи якийсь погляд, може в собі часом і невинний, однак через аудіторію зле зрозумлений, доводить до немилых сцен, потягає немилі наслідки. Таке у нас лучилось з одним професором в однім гал. містечку, так що при протоколі в Старостві питав комісар проф., чому як раз викладав о астрономії, а не о пчільництві!

грама відчитів має обіймати всі предмети, котрі кождий образований чоловік знати повинен: „на першій місці глибокі квестиї суспільні і релігійні, котрі впливають на наше жите і безпосередно його дотикають. Але крім того заводити нас будуть в рівній мірі квестиї літературні, наукові, артистичні і наукові погувірки — словом, кружки мають бути правдивою школою доброго смаку і погляду“.

Молодіж дуже вчасно бере ся з трудностями життя та живо интересує ся всім, що бачить і чує щоденно. Проте й квестиї, на кружкових зібраннях обговорювані, мусять бути для молодіжи інтересні. Кілько то молодіжи у нас в Галичині по наших гімназіях сходить на дорогу соціалістичних теорій, не маючи нізвідки спромоги прийти до здорових соціологічних поглядів. Кілько то нашої нещасної, правдиво нещасливої молодіжи блукаєсь по манівцях релігійної байдужности, скептицизму, ба навіть безвіря, не могучи розігнати густої нераз мраки з своєї душі теплим, щирим та ясним промінчиком Христової науки, сильним та полоняючим аргументом, сильним та пориваючим а щирим та свободним Божим словом. Кілько то нашої молодіжи, сього народного цвіту нашої народности нидіє, марнить ся, вяне передвчасно старечою вялостію, не маючи нізвідки щирої та сердечної поради в квестіях таких інтересних для дозріваючої молодіжи.

Кілько то гине, пропадає марно в той спосіб! Кілько то молодіжи в самім розцвіті життя, коли то їх вітчизна о рагунок просить-взиває, коли то Церков до праці їх кличе, коли то родина хоче їх поставити на вершку своєї слави і хвали, они йдуть сирі землю гризти!

Де провина? На тих, котрим Господь поручив опіку над ними, на тих, від котрих колись зажадає Судія страшного справозданя у страшний день Суду!

Франція вже схаменулась. Перестрашилась страшного боляка на своїм організмі і береть ся до систематичного лічення. Відбувають ся там по кружках виклади і о квестиї робітничій, і о квестіях релігійних, о вітчизні і єї історії, о гігієні і пр. і пр. — словом о всім, чим живо молодіж займаєть ся, та що здорово впливає на душу і на тіло молодіжи.

В тісній злучці з кружками стоять людські доми, „Народні Доми“, закладані християнськими демократами. „Хотячи розширити наше апостольство поза тісні рамки кружків і злучити всіх без згляду на ріжніці переконань — говорить Marc Sangnier — почато засновувати „Народні доми“ всюди, де лише лучилась до того нагода. Доми ті, котрі черпають свою животну силу з кружків, розвинули ся незабагом в животні огнища просвітні для широких мас люду. Там уряджуєть ся для термінаторів курси з обему заводового образования, для дорослих інтересні виклади, для женщин музикальні вечерниці. Трудить

ся коло того всього молодіж з кружків, котра знаючи своє окружене, приваблює слухачів, вибирає теми і запрошає професорів. З'організовано вже в них, в тих „Народних Домах“ поміч правну і лікарську, думають ще прилучити до них підприємства економічні.

Та побіч постійної і регулярної праці культурної, над вихованем і образованем робітників в домах людових, уряджують надто квтолики - демократи в робітничих огнищах раз-у-раз великі публичні згромадження. Ціль тих згромаджень є подвійна: раз' щоби соціялістам показати очевидно, що католицькі переконання і погляди і ідеали суспільні не лякають ся сьвітла ні внішньої науки, а по друге, щоби розвіяти ті пересуди та фалші, котрі наче непроходимим муром відграничають соціялістів від католицьких робітників.

Пригляньмось загально таким публичним зборам. Послухаймо, о чім там балакають, диспутують.

Збори численні. Около 500 робітників прибуло на згромажене. Більшість з них, соціялісти. Головним бесідником є Marc Sangnier, котрий серед глибокої тиші викладає ясно, ядерно, з великою силою переконання о католицькій демокрації у Франції. Його бесіду переривано раз по раз оплесками, зразу тихими, які відтак перейшли у правдиву бурю. По викладі дискусія і жива виміна слів, проваджена з обох сторін з академічним достоїнством. Тая словна боротьба є вельми характеристична. Перший виступив соціяліста Gastellier, витаний живими оплесками: „За вчасні суть ті оплески, товариші — говорив — Лякаюсь, що мої слова многих з вас зачудують; бо мушу вам заявити, що на точці філософії і ідеалів стою в повній згоді з п. Marc Sangnier. Але пощо тут впроваджувати квестиї професіональні? Він нам говорив, що ми є католиками. А то неправда! ви не католики. Ви, ви є християни. І ми тоже ми соціялісти, єсьмо християнами, бо науку Христа в житє впроваджуємо. Але коли поглянемо на тортури в історії, котрі католицизм завдавав людям, маємо рацію сказати собі, що треба здалека держатись як від джуми, від всіх сьвящеників і від всіх релігій, які-би они й не були“.

Частина слухачів плескає у долоні, а Marc Sangnier підносить ся, щоби відповісти.

„Квестию релігійну впровадив я до дискусії — говорить — бо я переконаний, що католицизм, яко релігія позитивна, є правдивою силою суспільною, бо нині дуже часто уважають его за велику силу реакційну.

Признаєте, що між нами під зглядом суспільним є певна солідарність. Добре, та я знаходжу і під зглядом релігійним щось аналогічного в католицизмі. Чим бо є спільність сьвятих,

силою котрої заслуги кожного виходять на хосен усім прочим, як не солідарністю душ? Отсе примір, як понятє філософічне стало в католицизмі фактом релігійним.

Католицизм, котрий голосить, що, релігія не є справою приватною, є зі всіх релігій найбільше суспільною.

Що до другої точки: говорено тут о злочинах Церкви: о о ночи св. Вартоломея, інквізиції. . . .

Голос: І о силябусі! . . . .*)

Marc Sangnier: Говоримо в тій хвили о злочинах Церкви Силябус нікого не усмертив (сьміх).

Задача Церкви не сповнила ся в однім дни. Католицизм розкинув суспільні зерна, котрі поволи розрослися. І так Церков не лише знесла невільництво, она зділала багато більше: бо оголошуючи світу людське достоїнство, розвиваючи в суспільности почутя християнського братерства, не лякаючись брати сьвящеників і єпископів з ряду невільників, зділав, що невільництво стало неможливим.

Подібно й війна є одним з нещасть, або если хочете одним із злочинів нинішньої цивілізації; але війни жадною мірою не можна приписати Церкві.

Голос: Але Церков сьпіває Те Деум всім побідникам!

Marc Sangnier: Так, але сьпів той гомонів би ще дужше, могутнійше в дни, коли би празновано загальний мир. Та ми нає 10 хвиль, в якій я мав скінчити бесіду.

Тов. Gastellier: То нічо. Говоріть дальше. Говорите вельми займаючо

Голоси на сали: Просимо дальше — просимо єще говорити.

Marc Sangnier: Церков ніколи не похвалювала війни зачпної, заборчої. Церков лишь позваляє народам як і одиницям боронити своїх прав. Та Церков з природи своєї впливає все успокоюючо на народи. . . .

Тов. Ternaux просить о голос:

З наших синдикатів — говорить — викинули ми всі релігії, бо они опирають ся на фальшивих засадах, подібно як милосердіє, котре упокоряє того, що приймає даток. Ми відкидаємо релігію, бо она є для нас кулею у ноги і повстримує поступ. Хвалилисьте тут сестри милосердія; таж они працюють для личної користи, бо для спасеня душі, між тим як соціялісти працюють для людства“.

*) Нам нині можуть зробити подібну увагу, а дуже колючу: А. Булля о руськім обряді въ Америці? —

Marc Sangnier: Товариш бере милосердіє за милостиню. Милосердіє, то значить злука двох душ: милосердіє голосить любов. Хто хоче бути католиком, тому не вистарчить повтаряти: „Господи, Господи“, але треба любити Бога. любити ближнього.

Є то також мильне, що католицизм уважає небесну нагороду, або страх перед пеклом за єдині побудки людських діл. Ми ділати маємо з любови Божої. Та, коли хто ділає з боязни перед пекольними муками або в надії небесної нагороди, Церков такого не ганить, не осуджує зараз... Питав ся дальше, як можна чоловіка всилувати до загальної любови, до любови ближнього, до солідарности красше і успішнійше, як не тоді, коли ти єму покажеш, що то є сам Ісус Христос, котрото він має любити в кождім чоловіці; бо всюю, що є красного і благородного в людській душі, є обьявом життя Божого. Лише католицизм робить солідарність обовязковою“..... і т. д.

Як з наведених частин дискусії видко, диспута обертає ся виключно в царині квестій релігійних, хоч відчит був о демокрації християнській на тлі відносин французьких.

Та французькі соціялісти залюбки розправляють о катехизмі. Знать, справа річий висших, вічних діймає порядно їх холодне серце.

А що хр. демократи користають охотно з кожної нагоди, щоби до тих затемнених голов дійшло світло науки Христової, хтож би не був з того вдоволений та вдячний. І має се нераз добрі наслідки. „За кождим разом, коли зійшли ся ми з людьми, навіть для нас ворожими — говорить M. Sangnier — переконались ми наочно, що наші ідеї і наше одушевлене перенимали їх, порушували та потягали. Бо в народі є в дійности лише у почині то, в що ми віримо і до чого стремимо. Працюючи над його визволенем, дивно нам було, що декотрі мури пересудів суть такі слабенькі; вистарчить лише по просту та зі серця промовити, а старі мури упадають, як під відгомном святих труб“.

Лише хто хоче виступити до релігійної дискусії, повинен мати багато любови в серцю та бути узброєним в умітности нашого віку.

Всякі сукцеси на публичних зборах завдячують хр. демократи головно засаді і чесноті любови ближнього, котрої овочами є льяльність, толеранція і солідарність, шановане свободи слова і достоїнства чоловіка. Щоби-ж постояти кріпко в обороні правдивої свободи слова і дискусії, витворилось між хр. демократами нове братство під назвою Jeune Garde „Молода гвардія“. З запалом та з спокійною відвагою стоять они на сторожі правдивої свободи.

Тяжкі часи релігійні переживає Франція. З великим завзяттям поступає там ворог проти Церкви Христової. Але дивлячись на той рух могутий посеред здорової французької молодіжи, дивлячись на працю і запал молодих апостолів, які з посвяченням несуть світло Христової науки поміж сільські стріхи і поміж інтелігенцію тай до варстатів робітничих, хтожь би посьмів не вірити у відроджене франц. нації. Народ, котрий переховує в своїм сердю, в сердю своєї молодіжи такий великанський запал сил моральних і святых ідеалів, хотьби стояв над пропастию, хотьби і на звалищах съвятинь, двигне ся, не згине, не пропаде ніколи, бо сила живої, повної съвятого жару молодіжи є невичерпана, непобідима.

І наш український народ переходить тяжкі часи. На темнім тлі загальної нужди економічної, котра так страшно пригнітає наш народ робочий, приймаєсь скоро всякий хабаз, нанесений злими, виродними робітниками на нашу народну ниву. Не лише не устали, но еще помножились давні крамоли, межиусобиці між невинним та збаламученим українським народом, який запроваджує тепер у себе правдиву братовбійчу війну; та того всього лиха, до тої нужди материяльної і до тих межиусобиць долучаєть ся послідними часами ще одна страшна, найстрашнійша зі всіх язва, язва атеїстичного соціялізму і радикалізму.

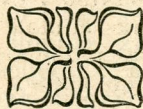
Де поміч, де ратунок?

Скажім ясно, отверто, кличмо на весь голос: Нігде, лише в Христі-Спасі! Нехай но й у нас молодіж, перенята духом Христовим, завята Його святим огнем попрацює над собою, згуртуєть ся у тисячні солідарні кружки, нехай но між темні маси люду і міщаньства по селах і місточках і містах вкинуть наші молоді живі оорці ясні снопи Божого світла, а скоро двигнесь народ з пониження і темноти та нужди, і певно правдивою солідарністю здобуде собі красшу долю.

А у солідарність велику, у солідарність народню. всенародно нехай злучить нас всіх відвічна любов Христова!

Дубецко — жовтень 1907.

М. Д.

ВСЯЧИНА.

З нинішнім числом „Ниви“, посліднім с. р., висилаємо нашим П. Т. Предплатникам єще один аркуш наук Вир. о. Е. Гузара, щоб сегорічний проповідничий „додаток“ правильно закінчити.

З слідуючим ч. „Ниви“ розічнемо новий її річник. Покищо задержимо дотеперішню форму видавництва; маємо однак надію, що нам удасть ся протягом року здійснити проєкт, поданий в попереднім ч. (23.) Н., щоби збільшити „Ниву“ літературним додатком.

Дякуючи всім нашим дотеперішнім Впов. Дописувателям поручаємо ся і на дальше їх ласкавій памяти і просимо присилати нам як найбільше дописий про всі потреби і прояви нашого суспільного і релігійно-культурного життя.

Ми із своєї сторони доложимо всіх старань щоби наша часопись як дотепер так і на дальше стояла на вижині свого завдання і дійсно вдоволила тим всім вимогам і потребам, які її покликали до життя і становлять рацію її існування.

Редация „Ниви“.

В виду сего, що з кінцем с. р. чекають нас значні виплати, просимо наших П. Т. Предплатників о сплату залежностей і о відновленні предплати на слідуючий рік. Заразом просимо простити нам деякі адміністраційні і експедиційні похибки в послідних місяцях.

Адміністрация „Ниви“.

Господарско-економічні виклади. Заходом тов-а „Сільський Господар“ у Львові відбуде ся у Львові третій цикл господарско-економічних викладів. Виклади, що обіймуть найважніші господарско-економічні питання, будуть вести ся в двох напрямках: а) суспільно економічні справи і б) найважніші справи сільського господарства з увзглядненем дрібних господарств. Програма викладів: А) Виклади з обсягу справ суспільно-економічних: I. Дотеперішні успіхи на поли організації руских кредитових і господарских спілок в Галичині, реферує пос. др. Кость Левицкий. — II. Значінє і суть хліборобских спілок а подрібно організація таких спілок на Буковині, реферує др. Лев. Когут, директор Союзу хліборобских спілок в Чернівцях. — III. Жінка в житю господарско-суспільнім, реф. проф. др. М. Коцюба. — Б) Виклади з обсягу сільського господарства: — IV, Ради господарскі при читальнях Товариства „Просьвіта“, реф. інспектор о. А. Глюдзінський. — V. Молочарство, реф. Гарасевич. — VI. Садівництво, реф. проф. о. І. Раковскій з Заліщик. — VII. Приміненє годівлі худоби до місцевих условин і сучасних вимог торговельних, реф. проф. др. Коцюба. — VIII.

Годівля дробу, реф. проф. І. Раковський. — ІХ. Огородництво, реф. др. Г. Величко.

Виклади відбудуться в днях 26., 27. і 28, грудня с. р., а іменно в слідуєчому порядку: 26. грудня рано виклад А. І., по полудні А. П.; 27. грудня Б. ІV. V. VI., по полудні (на загальних зборах Тов. „Сільський Господар“) Б. VII.; 28. грудня рано для жіноцтва виклади А. III. Б. VIII і ІХ. Початок щодня о 9-тій годині рано, взглядно 4 тій по полудні. — Час призначений на виклади, буде використаний в той спосіб, що по кождім викладі відбудеся дискусія на тему виголошеного викладу. Виділ товариства „Сільський Господар“ просить проте сподіваних учасників, що до дискусій, які вже в обох циклях відбувшисься викладів оказалися вельми поучаючими, щоби зволили зібрати найбільше матеріялу, входячого в обсяг оголошених викладів, а тоді дискусії стануть найціннішим доповненем викладів. — Виклади будуть безплатні та будуть відбуватися в гр.-кат. дух. семинарії, де всі свьященники дістануть безплатне поміщенє в рускій духовній самінарії. — Виклади для жіноцтва відбудуться в Інституті СС. Василянков, при ул. Зиблицевича ч. 24.

Зголошеня приймає товариство „Сільський Господар“ у Львові, Ринок ч. 10. Ліста зголошеня замкнеся перед викладами 23. грудня. — Товариство „Сільський Господар“ у Львові, признаючи велику вагу жіноцтву в житю господарско-економічнім, розширило програму своїх викладів на деякі справи жіночі і звертаючись отсим до всего жіноцтва і всіх Хвальних Товариств жіночих з прошенєм о ласкаву співучасть у викладах — Товариство „Сільський Господар“ у Львові, надієся, що і сей третій цикл викладів заінтересує найширші круги нашої суспільности і збере як найбільше учасників до взаімної науки та виміни гадок в справах господарско-економічних.

Наколи готовий буде статут, то при сій нагоді прийде на порядок денний заснованє економічного товариства для свьященників, о котрім в „Ниві“ була кілька рази бесіда. Бути може, що гадка ся буде зреалізована або бодай поступить о який крок на перед.

Виділ тов-а „Сільський Господар“ у Львові.

До університетского питаня. — На сегорічнім листопадовім вічу австрійских католиків в Відні, виголосив звісний керманіч католицкоьо відродженя в Австрії, др. Люгер, бесіду, в якій напятаував нинішній, зглядом Церкви нетолерантний напрям австійских університетів і міністерства просвїти, та візвав до здобутя що найменше рівних з лібералами прав в тих публичних, наукових заведенях. — Під кличем „свобідної“ науки ширять професорскі виклади противно невїрство і упередженє, нераз і фанатичну ненависть, до Церкви. Під кличем „свободи“ опанували ліберальні професори, а ще більше студенти, університети, і терором старають ся усувати католицких, не

жахаючи ся і грубих, брутальних средств. А то всьо в імя „свободи пересвѣдчень“! Свобода але лиш для лібералізму! —

— Послѣдні події брутального нехтовачя пересвѣдчень католицких студентів „поступовими“ їх товаришами, головно в Грацу і Празі, викликали огірчене католицких кругів, а бесѣда Люгера документом того огірчення. За свій виступ удостоїв ся він титулу „істинно християньского“ (аналогія до „істинно рускій“) зі сторони „Дѣла“. —

— В „клерикальній“ Австрії на „поступових“ і „безпартійних“ університетах тяжко дістати катедру і найбільше кваліфікованим силам, если вони сьміли заманіфестувати ся католицким духом. Натомість для людей, що маніфестують ся ліберальними поглядами, катедри стоять отворені. Гофрат Людвик Пастор, автор епохального твору „історія пап“, не може дістати в Відни катедри, лиш задля своїх пересвѣдчень. Іменоване Гафнера професором орієнталістики в Інсбруці, викликає погрози національно-ліберального студентства, бо Гафнер не криє ся з своїм католицким почуванем. Але жидам, які подавляючою більшістю, опанували катедри, не робить ся в „католицкій“ Австрії ніяких трудностей, противно, всяку з ними на тій точці конкуренцію, п'ятує ся яко „назадництво“. —

Теперішній міністер просвѣти, Мархет, радо і совістно сповняє прикази своїх товаришів від кельні (зн. масонів), які поставили резолюцію на сегорічнім з'їзді вільнодумних в Празі, щоби стреміти до загарбання в свої руки що найбільше впливових становищ, розуміє ся, в цілі поборюваня „клерикалізму“, а властиво християнізму. А резолюція католицкого віча, щоби стреміти до осягненя впливу на університетах, та зломити вільнодумну котерію, викликає протест зі сторони міністерства, професорів і студентів. Против праскої резолюції ніхто не протестував, котий та резолюція стремить до опанованя одною клією університетів, підчас коли віденська резолюція домагає ся лиш зломаня тої переваги, свого рівноуправленя та шанованя релігійного почуваня мільонів горожан. —

— Віденські професори скликають збори, Йодля вибирають референтом. Фридрих Йодль, професор філософії у Відні, атеїст і матеріаліст, для якого ісламська культура „поступом“, а християньська „назадництвом“. Єго одномишленник і товариш по фаху в Празі, Масарик, звісний з своїх масонських подвигів в Чехах, звісний і читачам „Ниви“ (1906, ст. 585—8, 629—33) з своїх плитких виступів против релігії і церкви. І той Масарик вносить петицію в парламенті против бесѣди Люгера, Масарик, для якого університет є лиш средством до атеїзованя суспільности. —

— Інтерпеляції Масарика не підписали польські послы — професори, а „Дѣло“ кпить собі з них за то. Рускі послы-професори підписали! —

Нольпортажа (реферат посла Андерля на VI. кат. вічу у Відні).

Католики у Австрії ані не розширюють своєї преси і видавництва, як належить, ані не розуміють добре ваги з'організованої, живої нольпортажі; бесідник відсилає проте католиків до їх противників на науку. Ті свідомим, докладно обчисленим і рухливим діланєм, доводять, що розуміють ся на річи. Від них треба нам учти ся і то скоро, бо готово бути за пізно. Головна духова пожива теперішньої суспільности се ліберальні продукти преси. Католики троять ся тим і платять за се на свою ганьбу, бо занедбали свої видавництва підпирати і нольпортувати. Коли нині погана порнографічна література затроює нашу молодіж і виругує понятя чесноти, чистоти, вірности і т. д. з молодечих ще не вироблених характерів, а то знищене понятя моральних тягне за собою цілковите модерне поганьство, котрого змістом лише еґоїзм і гонене за уживанєм — тому всьому є причиною се, що ворог сіє, працює, а католики або сплять, або ему помагають.

Заказ нольпортажі істнує видко лише для католиків, що мають поважанє для права, бо жида і їх раби нольпортують, кілько їм треба, якби заказу не було. Но нольпортажа буде незадовога свобідна, ворог певно тоді подвоїть свою агітацію, отже католики мусять приготовити ся на ту хвилю, мусять підготовити способних, оборотних нольпортерів, по містах, селах, товариствах, читальнях, в кожній організації; бо інакше знов будуть о сто літ пізнійші від противника, а як він залле цілу суспільність своїми продуктами, тоді контрагітація християньска не лише буде дуже утруднена, але майже неможлива.

Підносячи заслуги кількох рухливих католицьких видавництв, згадав, щв Товариство народної просвьіти (Volksaufklärung) змогло мимо заказу нольпортажі пустити між нарід 524.000 письм на часі, 9.500 брошур, а при тім в самій долішній Австрії звербувало через 51 нанятих нольпортерів 236 абонентів розличних католицьких часописий.

Нольпортажа то праця апостольска; здорові газети і письма розповсюднювати по найдальших кутках, се найліпше средство борби з модерним ворогом.

Відтак принято на вічу резолюцію, що з поправками і доповненнями так звучить:

Католицьке віче взиває з огляду на живу і свідому діяльність на поли нольпортажі у противника і то вже від літ, як також з огляду на близький новий закон прасовий всі католицькі організації і кожного поодинокого католика, щоби ревно вспівділали коло з'організованя нольпортажі і підпирали єї по силам.

Особливо поручає віче :

1. Просити всіх Єпископів Австрії, щоби спільним листом пастирским поручили і вложили на серце духовенству і християньскому народови конечність плянової організації християньскої нольпортажі.

2. Організувати в злуці з існуючим у Відні Товариством католицької кольпортажі ві всіх дієцезіях по парохіях або деканатах свої товариства. Тоті дієцезальні товариства для кольпортажі мають перевести поставлене спосібних кольпортерів через християнські і католицькі організації (читальні і інші товариства).

3. Кожді збори використовувати, щоби добрі, тані письма між народ ширити.

4. Власти повинні заказати книгарням купувати від школярів обого пола шкільні книжки, вимінювати їх на лектуру до читаня, без виразного позволеня родичів, або опікунів.

О тим предметі появили ся дві маленькі німецькі брошурки: Opitz, Die katholische Kolportage, (4 видане товариства Volksaufklärung) і E. Richter, Kolportage, ein praktischer Wegweiser. Wien 1907. видане через »Generallsekretariat der katholischen Zentrallorganisation«.

Наше Тов. св Павла прислужилоби ся добрій справі дуже, колиби обі в одній книжочці перевівши видало і безплатно або за можливо найнижшу ціну по містах і селах масами розкольпортувало.

Школи народні (реферат посла Й. Лянґа на кат. вічу у Відні).

Школа є — після слів великого Льва XIII. — тим полем борби, що ня нїм має рішити ся, чи суспільність свій християнський характер заховає, чи нї. Родичі думають передовсім о становисках які їх діти мають колись заняти, але про телерішність, про се, щоби вправляти діти в вироблюваню сильної волі і чистого характеру, дбають звичайно дуже мало. А се є найближше і найконечнійше.

Франція, де материялізм обняв школи, виказує в своїх статистиках що року пересічно 28.000 злочинців між малолітними. Зіпсуте є сигнатурою духа часу. З огляду, що технічні поступи культури не роблять чоловіка щасливим і ліпшим, тому наука релігії не сьміє бути зі шкіл викинена. Школи не лише вчать але і виховують. Наука католицької релігії має за завдане пересвідчити молодїж о правді і о божім походженю християнства, щоби се скріплене пересвідченє все мали в памяти і ужитю і его визнавали. На привязаню до церкви і на засадах голошених церквою основане жите є правдиво моральним житем і воно лише є особливою охороною перед легким приниманем переворотних сучасних стремлінь. У нас в Австрії ще не викинена наука релігії зі шкіл народних, діти молять ся перед і по науці, приступають до Тайн. Але чи то всьо на довго? У нас працюють як найревнійше приклонники „вільної школи“, тої дитини масонства, що то єї наші влисти шкільні якось до тепер не хотять доглянути і вона свобідно в найдальших кутках безкарно ширить ся.

З огляду, що держава і суспільність мають в добрій науці релігії у молодежи найбільший інтерес, взиває референт до попираня католицьких товариств шкільних і учителів. Се вправді тепер вимагає не раз геройської відваги учителя належати до католицького товариства

але ті товариства скріплять ся певно, як інспектори перестануть перешкаджати, а о се постарася католицка організація Австрії. Католики будуть усильно дбати о сельских учителів, о реформи в учительских семинарах всюди, а головно в парламенті і в соймах. Резолюція принята з поправкою і доповненем в справі школи народної є :

1. Віче католицке уважає релігійно-морально патрийотичне виховане молодежи яко головне і конечне средство до вихованя єї на добрих горожан, на людий, що мають вести жите гідне їх призначеня до вічності. Тому що ся ціль можлива є до осягненя лише через реформу народних шкіл, домагає ся віче рішучо, щоби уставами забезпичити релігійно моральне виховане діттий, яке при теперішних уставах шкільних після компетентного суду цілого Епископату Австрії (де клярація з р. 1890) ніяк не є забезпечене.

2. Виховане патрийотичне не має ограничати ся лише на вироблюване династичної вірності; молодіж повинна більше учити ся о потребах, культурі і історії сусідних народів і се оцінювати щоби, коли доростуть, уміли з того користати.

3. Щоби молодіж могла бути так виховувана, належить відповідно виховувати учителів і старати ся вже в семинарах вирабляти відповідні характери.

4. Щоби учителі сами були і зіставали релігійно-моральними і відповідно могли на діти впливати, уважає віче за конечне подбати о католицкій організації учителів в злуці з центральною організацією. Віче поручає їх попиране як найгорячіше і желає їх розширення особливо в краях ненімецких.

В дискусії над резолюцією забрав перший голос учитель народний Ротер з долишної Австрії і виказав, що з народними школами в Австрії вже тепер має ся справа зле, хоть «вільна школа» недавно зачала свою підпольну роботу. Організація учителів „вільної школи“ числить 50.000 членів. В Чехах стоять учителі народі під командою вільнодумних професорів університету, в Буковині нема по школах хреста, рада шкільна краєва Каринтій розпорядила, що молитви в школі вільно відмовляти лише перед і по годині релігії, впрочім заказала.

Треба отже ще много тяжкої праці, щоби о школи народні можна не бояти ся. Передовсім треба католицких учителів, бо дух школи не зависить від прав шкільних, а головно від учителів самих, що з молодежю безпосередно стикають ся. Щоби мати католицких учителів, треба мати семінарі учительські з духом католицким; звідтам виходилиби учителі, що не далиби ся відразу пірвати вільнодумному оточеню. Щоби учителі не блукали самопас і не потребовали належати до товариств їм самим і їх ученикам шкідливих треба сильної католицкої організації учителів, як також своєї учительської преси. На разі інспектори криво на се дивлять ся, але учителі не багато собі з того роблять; товариство католицких учителів в Австрії долишній числить 4.000 членів. Державна організація кат. учителів Австрії має 17 товариств і 4 фахові учи-

тельські часописи. Поки-що належать самі Німці, но ухвалено вийти в зв'язь з учителями неїмецьких країв. Країна, Моравія, південний Тироль вже рішили ся приступити до державної організації. Прочих завзивають, бо лише в єдності всіх сила.

Свц. Флек з Чех звертає увагу, щоби ординарияцкі комісарі шкільні дбали більше про се, щоби махери „вільної школи“ в школах народних не робили інтересів і поступів.

Канонік Ракус з Кляггенфурту подав до відомости, що ц. к. міністерство служачи „вільній школі“ розпорядило для Каринтії (в і д а й н а п р о б у, щ о б с е в і д т а к у в с і х к р а я х з а в е с т и !) щ о у ч е н и к и н е м о ж у т ь б у т и з м у ш у в а н і д о р е л і г і й н и х в п р а в, я к с о б і т о г о і х р о д и ч і н е ж е л а ю т ь. З огляду, що є тепер багато родичів, котрим релігія зовсім обоятна, а багато дітей лінивих загалом і в науці релігії, то після сего розпорядження не можна катихиті змушувати такого лінюха сина байдужних родичів до релігійних практик. По щож існує катихит і наука релігії? Сьвіцких предметів без практичних вправ не вільно учити; хоть знає дитина букви, але мусить писати, як учитель жадає; релігія має бути без практичного примінення до житя. Єпископат і католицікці послали повинні тою справою зайняти ся, бо се відай по пробах в ліберальній Каринтії схоче ц. к. міністерство просьвіти і в прочих краях завести.

Соймовий потол з Країни Лякліч заявив іменем словінського католицького учительства, що вони охотно прилучують ся до державної організації, що віче з грімкими оплесками прийняло до відомости.

Пралат Др. Шмід з Ченовець оповідав, що справа народної школи на Буковині має ся найгірше з цілої Австрії. З винятком кількох старших учителів, що признають ся до християнства, всі прочі Жиди або в їх службі.

З надією, що Австрійський Єпископат займе ся справою народних шкіл закінчено дискусію.

о. Н. Б.

До характеристики „модерних“ женщин. Під заголовком: „Briefe die ihn nicht erreichen“ появилася недавно в Берліні книжка яка доси має вже 80. наклад. Книжка вийшла без подання імени автора. Єї мала написати баронова Е. von Heyking. Не довго потім вийшла друга книжка, здає ся тої самої авторки, також з дивним заголовком: „Der Tag Anderer“. Послідня має нині вже 30 видань.

Такі числа говорять. Той може лише не звернути на се уваги, хто не знає, яку силу нині може мати книжка.

Кождий певно цікавий, що за новочасні культурно-історичні проблеми обняла авторка в тих книжках, коли теперішня читаюча публіка дала дочекати ся одній 80 а другій 30 видань.

Dr. Müller, в „Zeitschrift für kath. Wissenschaft“ каже, що тим книжкам найліпше відповідавби заголовок: Пеан жіночому егоїзмови. Ми б і не звертали на них уваги, колиб не се, що авторка не ограничає ся на тім, щоби показати лише індивідуальну здібність в представленю жіночих типів, вона порушує найважніші

світові і жатеві питання і виказує, як до них відносять ся „модерні жінчини“. І чогож довідуємо ся?

Одиноким щастем женьщини — як представляє авторка — яке є в стані виповнити її існуванє і надати її еству вартости є посіданє свого вибраного. На него вона чекає, без него вона без вартости, вона нічо. Їго прихід робить доперва її жите житем. В любовнім листі лежить ціль цілого жита героїні »Tag Anderer«.

В супружу щастя не знаходить. Тож падають слова на супруже: »Ehe ist eine überschätzte Institution, wie alle menschliche Erfindungen«; воно спричинило більше колізій, як телеграф без дроту або автомобіль. Або на иньшій місци: супруже по кількох літах представляє ся як „eine lächerliche Geschmacklosigkeit“...

Так висказують ся ті дами про супруже.

Єсли не знайдуть ідеалу звоєї любови, то що значить тоді жите після них?

Жите тоді без ціли. Тоді жите є питанєм, на яке вони не мають відповіди.

Про обовязок зглядом дітій, про обовязок зглядом других нема в кодексі обичаїв тих женьщин ні словечка. Вдова, мати доньки, повинна уважати за перший свій обовязок, коли дала жите своїй дитині, заняти ся її вихованєм, то повинно виповнити хвилі її жита. Але новочасна жінка се зовсім поминає, про се нема ні згадки, а противно, коли другий визнає її свою любов, каже, що до тепер її ество було нічим, а лише тоскою за щастем і нині вона знаходить ціле своє жите. Коли чоловік лежить хорий, то обовязок судьбу з ним поділяти, жінку зовсім не повинно обходити, се її зовсім не перешкаджає шукати одипокого щастя в другім.

Се є мораль жіночої модерної бездогматичної етики.

Про будуче жите нічо незнає ся. Про альтруїзм? Нащо се. Се все без значіння. На світі народи як і одиниці приходять і знов йдуть в забутє. Альтруїзм — се ілюзія, в якій має ся укрити велику безнадійність. »Hoffnungslosigkeit weil Zwecklosigkeit, weil der eine grosse Zweck (зн. власна любовь, власне щастє) nicht erreicht ist«.

Як вузкий і ограничений, бо лише на самолюбстві опертий, погляд на жите! Така етика наслідком виключно туземного погляду на світ. Християнський погляд на призначенє женьщини, яко могучого чинника суспільного, яко движника для ширеня Божого царства, єї задача яко доброї жінки і матери, се після новочасних »наджінок« старий пересуд. Жіночє »я« се — альфа і омега в думці і в ділі.

Се має бути перенесенєм Nitsche-івського індивідуалізму на женьщину. Nitsche витворив індивідуалізм муцини. Він каже: відбери муцині закон моральний а він докаже чуда, він стане »надчоловіком«. Модерні женьщини хочуть бути „наджінками“.

Однак коли відкинуть закон моральний, закон Вожий, докажуть дійсно щось не над — але протиприродного.

Вол. Л.

ХТО КУПУЄ КНИЖКИ

нехай замовляє в **Руськім Товаристві педагогічним**
у Львові ул. Сикстуска ч. 47.

Руське Товариство педагогічне у Львові видає :

- а) Образкові книжки з вершиками для малих дітей ;
- б) Гарні і цікаві повістки з образками для дітей, молодіжи і селян.
- в) Книжки до моленья для всіх.
- г) Поучаючі книжки і наукові розвідки для всіх.
- д) „Дзвінок“ поучаючу ча. опись з образками для дітей, молодіжи і селян.
- е) „Учитель“ популярно-наукову часопись для учителів,

Книжки і часописи замовляє ся :

- 1) Руське Товариство педагогічне у Львові.
- 2) Книгарня Тов. ім. Шевченка у Львові ул. Театральна ч. 1.
- 3) Склеп „Взаїмної Помочи учителів“ в Коломиї (Народний Дім).
- 4) У всіх книгарнях в краю.

Книжки Руськ. Тов. педаг. бля молодіжи є апробовані
Вис. ц. к. Радою Шкільною краю.

Катальог є поміщений в „Учителю“ і календари
„Просьвіти“.

Дохід з книжок призначений на удержане руских шкіл і
буре Руськ. Тов. педагогічного.

Читальні народні, бібліотеки шкільні і селяни ді-
стають значний опуст.

Видає Комітет редакційний. — За редакцію відповідає
св'ящ. Д-р. Д. Яремко.

З друкарні Ставропільської, під упр. М. Рефця.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ ИП 50825

БІБЛІОТЕКА

ИП 22658
1907

8767

НИВА

1907